

114
981/3

ISSN 0182-690 X

ՉԵՆՈՒՄԻՆՈ

8

1981

735
837

ენათობი

საქართველოს მწიგნობართა კავშირის საკრებულოს
და საზოგადოებრივი-კულტურული მუშაკთა
ფედერაციის

ფელიწადი 58-0

№ 8

აბვიტო 1981 წ.

საქართველოს საბავშვო მწერლების კავშირის ორგანო

შინაარსი

მთარ ჩხვიძე — ვენეციური მალი, რომანი გაგრძელება	3
მინილ ძვლივიძე — ლექსები	36 +
ვახტანგ ხარბილაძე — ლექსები	42 +
ვაჟა ფოქვია — ლექსები	48
სერგო კლდიაშვილი — საკარაული ბანდები, მოთხრობა	52
კოლაუ ნაფიჩაძე — ჟიური მემორიას, ლექსი	67
სილოვან ნარიშვიძე — ლექსები	70
გრიგოლ ჯუღუხიძე — ლექსები	73
შაბუკა აბაშვილი — ლექსები	78
ამირან ჯალაღ — ლექსები	82
ლევან ბაბუხაძე — ლექსები	84
ვალერიან ზრუბი — ჯეშალ კავშირი, მოთხრობა	86
ალექსანდრე გლუბი — ლექსები, თარგმანა ვაჟა ალბაზუღაძე	110
ირვან ვოლფგანგ გოთე — ფაუსტი, გერმანულიდან თარგმანა გ. ქორჭაქელი	110

ნაკვეთები ხუთწლიანი დღეებზე

იზა ჯაბაძე — თუშეთს სიცოცხლე უბრუნდება	125
თინა ფავლენიშვილი — შირაკში და ალაზანზე	134

კრიტიკა და კუბლიცისტია

კონსტანტინე კაპანელი — მინილ ჯაბაშვილი	138
გურამ გვარდუთელი — ტადიმიშოვსკაც, სინალეს, გაგრძელება	142
ლალი ავალიანი — მათი ლიტერატურული ტრენსე გავი	152
სულხან მთულავი — უსაფრთხო ზრუნვათა ტვირთები	159
მეთა ლეკვიშვილი — ლევ ტოლსტოი და მისი პატრული მემორიები	165

მეხიარება

ილია ანთელაძე — დაღიანთა საგვარეულოს წარმოშობის საკითხისათვის	169
ვიკინია ტიხონიკიძე, ლევა კალაშნიკი — საქთარი სახელების ტრანსკრიპციისათვის	171

შეკვები, მოგონებანი

ირაკლი აბაშიძე — ალვრად კრავალს ბახსენება	174
---	-----

შიგნეობის მიმონილვა

ალექსანდრე სიბა — პატალი წიგნი	189
სოლომონ ხათაშვილი — ვინაუბრი კოეზიის მცირე ანთოლოგია	191

მთავარი რედაქტორი ბიორგი ნატროშვილი

ხარედაქციო კოლეგია:

ბრ. აბაშიძე, ი. აბაშიძე, რ. ამაშუკელი (მთ. რედ. მოადგილე), ზ. ბერუ-
ლაშვილი, თ. ბიბინაიშვილი, ა. გომიაშვილი, კ. კალაშვილი, მ. ლეზანიძე,
წ. მრავალშვილი, ა. სულაბაძე, ა. ქუთათელი, ნ. წულუკიანი, ი.
წულუკიანი, თ. ზინაიძე, ბ. ხარაძე, რ. ჯაფარიძე, ბ. ჯიბლაძე.

ტექრედაქტორი რუსულან ჩაპჩაძე

რედაქციის მასშტაბი:

თბილისი, რუსთაველის პროსპექტი, № 12.

გადაეკა ასაწობად 14/VII-81 წ. ზელმოწერი-
ლია დასაბეჭდად 23/VIII-81 წ. ასაწობის ზომა
71/8 X 12, ქაღალდის ფორმატი 70X108/16,
ფიზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 12, პირობითი
თაბახი 16,58.

№ 14171. ტირაჟი 22.000. შეკვ. 1943.

ბალშონები: რედაქტორის — 93-55-11. ნაბეჭდი ფურცელი 13. სააღრ-საგამომცემლო
მთ. რედ. მოადგილის — 93-55-13, განყოფი- სიკ. კვ ც-ის გამომცემლობის სტაჟია,
ლებების — 93-55-15, 93-55-17, 93-55-20. თბილისი, ლენინის ქ. № 14.

პენსიური ჭალი

რომანი

17130

დავითს უკვირდა, ჩემს მეტი ვინ უსმენს, რა გულმოდგინედ ილოცებაო. აუხსნიდნენ მერედამერე, ანთუ მიიხვდებოდა თავისთავადაცა, პურიჭამაც რო რიტუალი გახლდა, მართო კაცი რო პურიჭამაშიც ბრალიაო, იმიტომა, რო რიტუალი ვერ შედგებოდა, — აქ შედგებოდა, ვერცთუ მხურვალედ აყუევბოდა დავითი ოღონდა, ჰო მიაჩერდებოდა გულსუფურითა, კიჟას ჰო მაინც წაატანდა ხელსა, კმაროდა ესეცა, სხვა მოაყუევბოდა თავისთავადა, განმეორდებოდა იგივე ქელები, პატარა ქელები ზეზემდგომელისა, ვალს მოიხდიდა იგი თავისასა, ასე ცალკე ვალს მოიხდიდა, დააწვევებდა დავის წილ ღვინოსა, მოიღენდა თავის წილ ცრემლსა, თავის წილ შილაფლავს მიიღვამდა და რო მიიღვამდა, იხილავდა თავის წილ სულსა, ორთქლად ასულსა, განსახებულსა ახლა ორთქლში, მარადისობაში რო გადღაღიდა, ანთუ ნივთდებოდა მარადისობაში; აინთებდა თავის წილ სანთელსა, გაატანდა იმ დიდ გზაზედა, უკუნეთად რო წარმოესახათ, დიდ სინათლემდე, ლეთაებრივამდე, ვისაც იქამდის მისვლა ეწერა; გარინდებოდა თავის წილადა, წუთისოფელს გაეცლებოდა, გააცილებდა თავის წილადა, გადადგებოდა უღელტეხილზე, გადადგებოდა და გაამობრუნდებოდა: სადაც თუ იყო.

უხერხულობას არც იქ იგრძნობდა, იმ გარინდებასა და ზრუნვას შორის ზღვარს არ დაუღებდა, ანთუ ისე გადალახავდა, ვერც შენიშნავდა თუ ვერც იგრძნობდა, არ მოუწონებდა შარვალსა დავითსა, ახლა მოდაში ჭინსები არისო, ჩემზე იყოსო.

— არა... რა უჭირს!.. — შეიშმუშნებოდა დავითი, დაიხედავდა ნაცრისფერ შარვალზედა, გასწევდა, გამოსწევდა.

როგორ არ უჭირსო, დიდს არაფერს არცა ვპირდები, ხშირად ვმოგზაურობ, ზოგან გროშია მაგისი ფასი, ზოგან თუ ბერიობს, სადაც იაფობს, მეც იქიდან ჩამოვიტანო.

— ბევრს მოგზაურობთ?.. — მაშინ ამასლა იკითხავდა დავითი.

ბევრსაო.

— გეოგრაფოსი ჰო არა ბრძანდები? — ამასაც იკითხავდა.

სპორტსმენი გახლავარო, თუმცა შემძლო დამერქმია გეოგრაფოსიცა, ვითარც რო ახლა ფილოლოგიცა მქვიანო.

— ფილოლოგიური რო დავამთავრე, მერე განვაგრძე იურიდიულზე, მოვათავებ რო ამასაცა, ალბათ სპორტსაც გამოვეთხოვები, მომითავედება მოგზაურობაცა. შენ მაინც ნუ შეგეშინდება ჭინსებს მანამდის ჩამოვიტანო.

— არა... არა... მე ჰო არა ვთხოვთ? — შეწუხდებოდა დავითი.

მე ვპირდები, შეადვილება და იტიტიმაცა ვპირდებითო.

ს. ჭარბის სახ. საბ. წსტ

დები და მადლობაც არ მინდა, რახან მე გპირდები, ალბათ მე მსურს და მე ჩემს სურვილს ვეთამაშები, შენ ეს არ გეხება, შენ მიილე, დამშვენდი და მოიწონე თავიო; შენ რაო, — ერთხელ გავიძრე და პროფესორს ჩავაცვი, თვალი არ დაუხამხამებია; ისე მივედი, საპროტექციოდა, თავმჯდომარე გახლდა საგამოცდო კომისიისა... სამედიცინოში რა ამხავია, მოგეხსენება. ებზინავდი ჭინვებში, ზევით, ქვევითა, ის იყო ჩავიცვი. ამხედა, დამხედა, გავიძერი და ჩავაცვი, მომენება და გავიძერი, მე მისურვებით შევეძვერი მანქანაში და მიხაროდა, ისე მიხაროდა, მთელი ქვეყანა ჩემი მეგონა. ასეა, ასე, ზოგი ვასცემს და უხარია, ზოგი მიიღებს და უხარია.

— ისეთი რაა?.. — იტყოდა დავითი, იტყოდა უფრო გაუბედავად.

მოდაა ყმაწვილო, ჩემგან არ უნდა გესწავლებოდეს, თუ გესწავლება და აჰა, აი მისწავლებიო; — ესეც მოდაა თუ რალაც იმგვარია. ეს ჩემი მეორე ფაკულტეტი, დიდხანს ტრიალი ინსტიტუტის დერეფნებში, თორემ და რაო, გამოძიებლად ჩადგებოდი ფილოლოგის დიპლომითაცა, ცოტა კურსები, ცოტა რალაცა, ცოტა ნაცნობები და ეგ არის და ეგა. ემანდ ტრაბახად არ ჩამითვალო, მენდე, ალაღად გეუბნები. იმასაც გეტყვი, ისევე ალაღადა, არც რო ბიბლიოთეკები გადმოიბრუნებია, არც რო სკამები მიხეხია ჯდომითა, ფილოლოგის დიპლომი რო მივილე, ჩადუნელი და სიმონენი თუ წამეკითხა მატარებელში მხარეთმოზე წამოწოლილსა, ამითი შევედი და ამითი გამოვედი, იურიდიულიც ამიტომვე მინდოდა; მაშინ თუ ავციდი, მერე თვითონვე დამახიეს კალთები, ა ბიჭო დარჩი, უ ბიჭო გვაცალე, კიდევ ვიტრაბახოთ ჩემპიონითაო. მეც დავრჩი, იტრაბახონ; და მივემატე კონან დოილიცა ჩადუნელსა და სიმონენსა, აგატა კრისტიცა, ედგარ პოც მირჩიეს და პო არა გგონია, ვინმე იქნება იქ კიდევ ჩემზე განათლებული? ნუ გეგონება! შურიტ მიცქერენ პროფესორე-

ბიცა: ედგარ პო იმათ ჩემგან უფროსებსა გგონია ვიტრაბახო.

— არა, რასა ბრძანებთ! — შეიშმუნებოდა დავითი.

მე ვიცი თუ რასაცა ებრძანებ, გეოგრაფოსობა რო მიხსენე, ჭერ ისიც არ დამეიწყებიაო; — მოგზაურობას თუ გაუტანინხარ, ეიულ ვერნი არას გარგია, დანიბეგაშვილიც არას გარგია, არც ამუნდსენი გარგია რამესა, წაკითხვით წაიკითხე თუ გენებება, ოღონდ ივარგე როგორმე სპორტსმენადა, მეტი არ გინდა, არაფერი გინდა მომეტებული, იმდენს მოივლი, ისე მოედები მთელს ქვეყანასა, პირს რო დაალებს მარკო პოლოცა, თუცი სადმე შემოგვეყარაო.

— მე მხოლოდ აქ ჩამოსვლას ვფიქრობდი.

ქვეყანა კიდევაა ამას იქითაო.

— არის. მაინც აქამდე მყოფიდა ფიქრი. — მოილუშებოდა და დააწვეთებდა პურზე ლეინოსა.

— ეს ვილასთვისა? — იკითხავდა უშანგი.

— მამაჩემისთვისა.

— შეიწყალოს! — დასძენდა უშანგი დაუყოვნებლად, დასძენდა და ჭიქას წაუქცევდა.

ჭიქას წაუქცევდა და ისმენდა მერე გრძელი, გრძელი, გრძელი ლამების ოცნებებსა, გაიგებდა ამ გადაკარგული და გადმოვარდნილი ბიჭის განზრახვასა და გაუიოლებდა, წააქეზებდა, აღუთქვამდა დახმარებასა: იმედი გქონდეს, შენთან ვიქნებითო, დაგვიძახე და გამოგყვებითო, ლხინში ეგება განერიდოკაცსა, ჭირში განრიდება არ იქნებო. და დავითს გული აუჩუყდებოდა, აუჩუყდებოდა და შეიოკებდა, ეს ვაჟაკური პირობაა და არ იცრემლებიან ვაჟაკები, მამდ როცათუ გაიფიცებიანო, — მამა ასწავლიდა, აუხსნიდა ფიც-ვერცხლის წესსაცა, სიტყვის ღირსებასა, ღირსებას პირობისა: იქ ასწავლიდა და აქ წამდგარიყო ვაჟაკური ფიცის წინაშე, გლოვის სუფრასთანა, პატარა სუფრასთანა, ორნი რო უხსდნენ, მხოლოდღა ორნი, წესს რო მისდევდნენ მაინც დი-

დისასა, დიდი სუფრისა, დიდი ადათისა, ეპაავინ უწყის როდიმდელისა, — არგონავეტბსაც რო დაჰხვედროდათ, რომ მაშინაც რო აღარ იცოდნენ, დასაბამი თუ როდის დაედოთ: იქ მოუყვებოდა მამაი დავითსა და იქვე უკვირდა, ეს ერთგულემა მწუხარებაში, ეს სიმტკიცე და თავდადება, იქვე უკვირდა, იქვე რო ესმოდა: მხოლოდ მოთქმა ჩვენი ისტორია, ჯაჭვია მხოლოდ უბედურებისა, თავისუფლება რო გვიპოვნია, მაშინვე რო დაგვიკარგავსო, და ვერც გავძლებდით, ერთგულემა რო გვკლებოდაო, სიმტკიცეც ცოტა რო გვკლებოდაო, — ამან გვიჩხნა და გადაგვარჩინა, გაგვამხნევა და აღგვამალა, — ჩადი და ნახავ, შემომფიცე, რო უთუოდ ჩახვალო. და ჩამოვიდა, ჩამოვიდა მწუხარებაში, მწუხარე მზადაა, გაჰყვეს სადაც უნდა, ჯერ რო არც იცნობს, კარიც გაუღია და გულიც გაუღია: უცხო მოგზაურებს სიბრძნევედ მიაჩნდათო, ეტყოდა მამაი, რო წაიკითხო, არ დაიჯერო, არ რო უარყო, შენც თუ გამოგყვა ეგ თვისებო, სიბრძნევე არაა ეგრე გამძლეო, დიდსულოვნებაა მარადიული, სიმტკიცე და დიდსულოვნება, ჩადი და ნახავ, შემომფიცე რო უთუოდ ჩახვალო. და შეჰფიცებდა ფიცითა ყმაწვილისა, ბუნდოვანისა, გაუგებარისა, ეგება ვინ უწყის აღუსრულებლისა და მოუნანიებელისა, რო ვერც შეიგნებდა თუ რას დაჰკარგავდა, რას მოსწყდებოდა, სადიდან თუ სად გადაიკარგებოდა, ვერც შეიგნებდა და არც ინანებდა, — ეს მაშინაო, ახლა შეიგნებდა და შესძრავდა შიში, შიში საშინელი ყოველგვარ შიშზე, შიში ხრწნილებისა, გადაგვარებისა, შესძრავდა და ვერც გაუძლებდა, რო წარმოედგინა თავით ბოლომდისა, — ვერ წარმოიდგენდა... ეს ჯერ მხოლოდ გრძნობისა გახლდა, — დავითზე ვამბობ, სიკეთის გრძნობისა, რო გაელევიებინა თქმულელებს მამისა, დედას მხოლოდლა ოცნება რო ეგონა, ნაყოფი უმოწყე გონებისა, გახურებული. ანთებული გონებისა; და შეჰფიცებდა, და ჩამოვიდოდა, და აღარ დაითმენდა და ღვინოს

გადაჰკარავდა. ერთს გადაჰკარგავდა, ისევე ისე აუჩქროლდებოდა გულს, აუჩუყდებოდა, მოედინებოდა ცრემლი ღვარადა. იტვრენდა უშანგი, არ დაამშვიდებდა, — გამოეტერა, მოეეოხებინა, თავშეყავება წამება არისო.

და მოიოხებდა.

შეგნითაც თითქოს მოიოხებდნენო, ანთუ მოთავდებოდა, ანთუ გადაიდებოდა ქადაგებანი დეიდა სალომესი, აიშლებოდნენ, გამოვიდოდნენ ერთადა. ერთბაშადა, ფანთხალითა და ხანხალითა, ანთუ რწვევითა, ანთუ რხვევითა, რო მიეხლებოდნენ თუ მიეყუდებოდნენ ერთმანეთსაცა, გამოვიდოდნენ ეგრე გუნდადა, ეგრე შავადა, ყორანთამებრა. და შეცბებოდნენ იქვე კართანა, შეცბებოდნენ და შეყოვნდებოდნენ, მიეძებოდნენ უფრო ციციოსა, ის შეცბუნდებოდა პირველყოლისა, განცვიფრდებოდა, გადაუწყენდა განცვიფრება მწუხარ სახესა, გადაუწყენდა. გაუნათებდა, ჩაამუქებდა იმა სიშავეში.

— დავითს, რო შეიცნობდა, თუ დავიწყებოდა და გაახსენდებოდა, ანთუ ლანდად მოევიწინებოდა, ანთუ იქვე ეგონებოდა თავი, იმგვარი სისწრაფით გადმოვარდნილიყო, ისე ებრუნა ღრუბლებში თუ სხივებში მზისა, ებრუნა, ეტრიალა გაოგნებულსა: და განუერთებოდა განცვიფრება იგი წამიერი, შექვი წამიერი განუერთებოდა, ჩაიფერფლებოდა მერე ისევე, ჩაინაღვლებოდა, დეიდა სალომეც მიაჩერდებოდა დავითსა ბეჭითადა, და უშანგის გაჰკარავდა გულში, რალაცა ჩაითქვა და მე არ ამცდებო. არც ასცდებოდა რალა თქმა უნდა, ბილეთს აუღებდა და მატარებელში ჩასვამდა, ისე, თავისი ვარაუდითა, დაარიგებდა თუ სად ჩამომხდარიყო, როგორ ევლო, სადთუ ეკითხა, როგორ მიეგნო თავისიანები, — მეტი არ დაევალებოდა უშანგის არაფერი. არც ციციონს დაევალებოდა, აეროდრომზე თუ დაჰხვედებოდნენ, — უნდა დაჰხვედროდნენ, — იქვე ჩააბარებდა, აღარ ექნებოდა მერე საფიქრალი. მაგრამ სხვაგვარადა დაბრუნდებოდა ბორბალი დავი-

თისა. — რო გადააფიქრდებოდათ დე-
იდებსაცა და უშანგისაცა, ციკინოსაც
რო გადააფიქრდებოდა, იქვე ააბოტებ-
და, იმავე აივანზე, დარცხვენილი თუ
დამღურებული. გულგატეხილი თუ
გულმოსული. სხვაგვარად წავიდოდა და
მიბრუნდებოდა ასე ამგვარად. — სა-
დით თუ მოვსულვარ, სადთუ მამის
ძელები მეგულურის, ისევე იქით მომიწევს
წასვლაო, ჩიფჩიფებდა გულდამწვეტო-
ლი. უშანგი მხრებს აჩეჩავდა, ციკინო
დაუშვებდა წამწამთა, თუ რა ელონა,
ველარ მიხვდებოდა, ყარს მიაყენა თა-
ვისიანთა, სხვა რაღა ელონა? მაგრამ იქ
თურმე არ დაეღვამებოდა: პაპა გარ-
დასცვლოდა, დიდედაიცა, მამიდა მისი
გათხოვილიყო, ბიძას ოჯახი მიეტოვე-
ბინა, ძალო დაჰხვედროდა ორი გოგო-
ნათი, ბიძაშვილებითა ამისითა რაღა
თქმა უნდა, დაჰხვედროდა წვევლა-
კრულითა თავისი ქმრისა, ბიძისა ამი-
სი, — ი გასაწყვეტი სინსილა რო
ზღვაზე მიუბრბოდა დღენიდაგა, იქ ქვი-
შაზე გაშოტილ გოგოებში რო დაალა-
ჩებდა, ხან გულაღმა რო ეგდო და ხან
რო პირქვე იმათთან ერთადა, უიმათო-
ბა რო არ შეეძლო: ერთს მანც ისე გა-
დაჰკიდებია თუ ახვევია თვალები ისე,
აუკრეფია გულანაბადი და თან გაჰყო-
ლია ჭანდაბაში თუ დოზანაშიო: ეს ერ-
თხელ არ უქნია და ორჯერ არ უქნია,
მერე ისევე შემომძვრალა შინა, — მორ-
ჩა ის აქ ფეხს ველარ დააკარებსო: აქაო
ანუ ცხადია იქა, იმ ოლასახლში, მამა
რო უხატავდა მანდარინის ხეებში ჩაფ-
ლულსა, შემორტყმულსა დაფნის ბუჩქე-
ბითა, თვითონ რო აეგო, თვითონ რო
მოეწყო, — ჩემი იმა ცურა ცულღებო-
ბდაო, ეტყოდა ხოლმე, აქამდე ჭკუაში
ჩავარდებოდაო: სჯეროდა იმასა, რო
იცვლება ქვეყნად ყველაფერი, აღამიანი
რო იცვლება, რო შვიცვლება, რო სი-
კეთისკენ მიდის ყველაფერი, სჯეროდა
და დაარწმუნებდა, რო მიიღებდნენ სი-
ხარულითა, რო ჩაიკრავდნენ, ჩაიხუტე-
ბდნენ; არც მოვიკარებ და არც არას ვა-
რგუნებო. — ბრდღენიანდა ძალოი. —
ეს სახლი რაღა გასაყოფია, ეს რაღა გა-

საყოფიაო, ვინ ლეთისპირაში მგზავნებდა
ნებული ჩადგება ჩემი ბავშვების ცო-
ლოშიო, — ბღღენიანდა ქმრისადმი,
გააგონებდა ოლონდ მავლისწულსა: ერ-
თი მობედონო, იმუქრებოდა, ქმარს
ემუქრებოდა, ი ფილაც გოგოს ემუქრე-
ბოდა, ქვიშაში ამოვლებულ გოგოსა,
და გულისხმაში დავითს ჩააგდებდა;
შენი ადგილი არ არის აქაო. მიხვდე-
ბოდა დავითი ამასა, ოლონდ იმას ვერ
მიხვდებოდა, ელონა რაი თუ რა წყალს
მისცემოდა, იფიქრებდა და იფიქრებდა,
ბუერს იფიქრებდა თუ ცოტას იფიქრებ-
და, მიღვებოდა ისევე ამათა. უშანგის
მანც ეტყოდა გული, ვერ გადარჩები
ასე ადვილათა, ერთი ბილეთითა, ერთი
გაცილებითაო, ეტყოდა და აუცხადებო-
და, არც შეწუხდებოდა, არც ეამებო-
და, არც ტვინს იღრობდა თუ რა ვი-
ლონოო, დეიდები ბჭობად დასხდებო-
დნენ, გადასწყვეტდნენ და დაავალებ-
დნენ, უბრძანებდნენ, სთხოვდნენ ალე-
რსითა, როგორც ენებათ თუ როგორც
მიიჩნევდნენ: დეიდებიო, — თორემ
ირინეს ვინ ეკითხებოდა, ანთუ ზეინაბს
ვინ დაეკითხებოდა, გაბრუნდებოდნენ
კიდევაცა, მერე დღეს რო გავიდოდ-
ნენ საფლავზედა, შეიღვდაც რო გავი-
დოდნენ, გაბრუნდებოდნენ ორმო-
ცამდისა, თავიანთ სახლებში გაბ-
რუნდებოდნენ, დასხდებოდნენ ორ-
თალა ორნი, სალომე დეიდა და მე-
რი დეიდაი, იტყოდნენ და დაიმოწმე-
ბდნენ ზეინაბსაცა, ირინესაცა, თამარ-
საცა, — რა ვუყოთ თუ განსვენებული-
ყო თამარი, — ანთუ უფრო სწორად
რო ითქვას, სალომე იტყოდა და იკმა-
რებდა დასტურსა მერისა, იტყოდა თუ
იქადაგებდა ბედისწერის მთავრეხილი-
დანა ტრავერსითა მწვერვალებისა: კე-
თილშობილების, სათნოების, კაცთმოყ-
ვარეობის, გონიერების, მოვალეობის,
ზნეობისა და მშვენიერებისა, იქადაგებ-
და და დაასკენიდა, საშუალო სკოლა და-
უმთავრებია, უნდა შევიდეს ინსტიტუ-
ტშიო:

— აუცილებლად! — მერი კერს
დაჰკრავდა.

რომელს იხებებს? სალომე იკითხავდა, ამოისუნთქებდა ცოტა ღრმად.

— რა მოგახსენოთ... — დაიბნეოდა დავითი, ცოტა არ იყოს დაიბნეოდა, წამოწითლდებოდა ცოტა არ იყოს.

— უნდა იკოდეს, უნდა იკოდეს! — გაიბუხებოდა დეიდა სალომეი.

— ეკოდინება, — გაიცისკრებდა დეიდა მერი, — თუ ეკრძალება.

— თქვას, აღარ ეგვიანება. — სადღაც შორს გაიხედებოდა დეიდა სალომეი.

— სულერთია, — წაიზმუჯუნებდა დავითი, — ოღონდ მაინც...

— სამედიცინო?... — დასწრებდა დეიდა მერი, — თქვი, თქვი, სულერთია.

— ეეე... — ამოსცდებოდა უშანგისა.

— რაო, — მოიღუშებოდა დეიდა სალომეი, წამოსციკოდა ნაპერწკალი თვალთაგანა, გაოცებდა.

— არაფერი, — უშანგი თითქოს დაიბნეოდა თუ ითაკილებდა.

— უნდა და იყოს. — დეიდა სალომე დადასტურებდა.

— ცხადია! — დააყოლებდა უმაღვე მერი, უმაღვე ხელსაც გაუწვდიდა დავითსა, — მომილოცინია!..

— გზადლობთ, ოღონდ... — წაიზმუჯუნებდა ისევე დავითი, მერი მაინც რო არ დააცილდა:

— არაფერს, არაფერსა!..

— მაინც რო დაგეცდით, — გაჰბედავდა უშანგი, — ეგებ ისეთი რამ აერჩია, სამები ჰყოფნიდეს.

— სულერთი არ არის?! — დეიდა სალომე თითქოს დასცინებდა.

— ჰო... სულერთია. — მეტი რა ჯანი ჰქონდა უშანგისა.

და გადაწყდებოდა ბედი დავითისა, ასე ამგვარად გადაწყდებოდა, დავითსაც აღარ ეკითხებოდა, — ვაი უშანგისა, ეს იყო მხოლოდა, მეტი არაფერი, შებარბაცდებოდა ვარსკვლავი უშანგისა, შებარბაცდებოდა და გასწორდებოდა.

ვარსკვლავი იგი შებარბაცდებოდა კიდევ და კიდევ, ისე რიგორც რო არ ებარბაცა მანამდისა, აქეთ უშანგი დაბარბაცდებოდა. — უკვირდა, რადაო, უკვირდა და მოაწყდებოდა უფრო ძალუმადა, უფრო მძაფრად, კლდეს გაიტანსო, გვეგონებოდა, კიდევაც გაიტანდა, თავს რო არ დასტებოდა ასე ერთბაშად ორმოცი, წლისთავი და დავითიცა, — დავითის ინსტიტუტი, სამედიცინო ინსტიტუტი. ბჭობდა სალომეი, ანუ ქადაგებდა. მერი კერს დასცემდა, მეტი არაფერი არ ეხარჯებოდათ, — სიტყვა და კვერი, სიტყვის კვერი, მეტი არაფერი. და ბარბაცებდა ვარსკვლავი უშანგისა, აქეთ უშანგი შექანდებოდა. მოადგებოდა იმასაც სიტყვაი, მოადგებოდა და გაიბრუნებდა. ვერას გააწყობდა კორიანტელში, იმა სიტყვათა კორიანტელში. დეიდა სალომესი: ერთხელ მაინც წამოსცდებოდა, პოლიტიკური მიჩივისო, იმდენი დარგია იქ მიკარგულ-მოკარგული, ბევრი კერც ერკვევა, სადღაც მიჭედენო, წამოსცდებოდა და გადაფითრდებოდა დეიდა სალომეი, ნუთუ ასე უმწეოც გახვდი, ვერაფერი რო ვერ შევასმინეო: გადაფითრდებოდა და აენთებოდა, ფერად-ფერად აენთებოდა, ფორაჯბად აენთებოდა კანი სახეზედა, გადაჭიმული თუ გადატეტკოლი, ხანი ნაოჭებად რო არ ამოსხმოდა: შეჭარავდა ეინმე უცხო-სა, უშანგის არა, გავარდებოდა უთუოდ მაინცა. თან დავითსაც გაიყოლიებდა, ირბენდა და არბენინებდა, იქროლებდა და აქროლებდა, აღმა თუ დაღმაო. ოღონდ რატომღაც უშედევგოდა, ბედი შეჰკეროდა დაფითსა თუ რა იყო, — გადაწყვეტილი ბედი შეჰკეროდა. უნივერსიტეტსაც ურჩევდნენ აგრეთვე, ეკონომიკის ფაკულტეტს რა სჯობსო, მაგრამ ეს უშანგის არ წამოსცდებოდა დეიდებთანა, აღარა ცხადია, მით უფრო სალომემ ბოლოს განუცხადა, აღარაფერი შენი არ მინდა. მე თვითონ მივხედავ, გრცხვენოლდესო. სხვას ეგება კიდევაც გახა-

რებოდა, უშანგი დიდად ითაკლებდა, ვერ შეურიგდებოდა ესოდენ მარცხსა, უფრო იღონებდა, უფრო მიაწყდ-მოაწყდებოდა, ნემსის ყუნწშიც გაფერებოდა, ანთუ იქამდეც დატკებოდა, გველს რო ხერვლით ამოიყვანსო, ანთუ ბულას რო კუდით დაიჭერსო. თევზი რო თევზია, იმასაც რო კუდით დაიჭერსო, მაგრამ საშველი არ იქნებოდა. — ჭვარს ეცეი თუნდაცო.

მზრებს აიჩეჩავდა ვარსკვლავი უშანგისა, რა ჭქნა აქედან მე რა გიშველოო. არ მიატოვებდა მაინცა ცხადია, ხან თუ ერთ ბილიკს აუცილებდა, ხანთუ მეორესა, ხანაც ბევრსა ერთადა. უამრავსა და უდანდარსა, თვითონვე აერჩია, განეჭვრიტათუ მიშხვდარიყო, — არა, არა, უფრო რო ეგრძნო, მიზანთან რომელი რო მიიყვანდა: ანთუ ვერა გრძნობდა, ანთუ ისე დაჰგვიანებოდა. აყვანა ყველას ასაყვანი, მეტაც აყვანა, რო არ მოშვებოდნენ, ველარ იკადრებდნენ მომეტებულსა, ვერც გასწვდებოდნენ და ველარც იკადრებდნენ, — „სპორტის ხაზითაო“, ურჩევდნენ უშანგისა, იქიდან ბევრად ხელსაყრელია. „ინდივიდუალური გრაფიკაო“: ბედის ვარსკვლავიც მეტს ვერ ურჩევდა. დასცილებდა იმა ბილიკსა, იმა ხერვლსა თუ ბეწვის ხიდსა, უნდა გამძვარაყო, გამრომა თუ ძალუქდა, ვადაერბინა, ვადარბენა თუ ძალუქდა, მაგრამ და რაო, — გაძვრებოდა და ეს ვერ მისდევდა. ვადაირბენდა და ეს უვარდებოდა, ბეწვის ხიდიდან უვარდებოდა, ითრევდა და ვერ აეთრია: სპორტული არაფერი თურმე არ გაჩნდა, არაფერი ეხერხებოდა, უბრალოდაც არა, შინაურულადაც არა, არც ერთი ციკქანდა, ერთხელ რო მაინც გამოეჩინა სადმე წუთითა, ცნობა რო ეშოვნა ამ გამოჩენითა: ვერ წააქეზებდა ვერც საჭიდაოდა: ეგ ვითომ რაღაა, ვადი როგორმე, შენ მხოლოდ ვადი, მეტი რა უნდაო, წაგაქცევენ და წაგაქციონო, კრივი ჰო არაა, ცხვირპირი რო ჩაგიღწონო, ვადაგორდები ხალიჩაზედა, მე ხმის ამოღება შემეძლებაო: მიდი, მიდიო. აქ ყველა ჭიდაობს, აკვნი-

დახ გადმოეცა და ჭიდაობითა დასიქიოსაც რო მიადგება, მაშინვე დაობითაო, შედის შიგაც ჭიდაობითაო, ისე არ იქნება, ძმარ ზემო, უნდა იქიდაო, სხვა გზა არ არისო, მიდი, მიდიო: ვერ შეასმენდა და უკვირდა, რა არის ასეთი, ციგურაც არ იცის, თხილამურიც არა, არცთუ მარბილი ძაღლისათუ ირემისათუ: ეგზოტიკური სურათები ეხილა ვერანებზე და ისლა ეგონა მხარენი თოვლეთისა, აშწენიც ეხილა, ვეებერთელანი, შალასხმული ლიანდაგებითა, გადაჭიმული ქალაქებიცა იმა თოვლეთისა, მაინც ის უფრო ეგონა იქაური, ის მარბილები, ის ირმები, ძაღლები, მარბილებზე დაყრილი ქურჭები, ის მართალი ნიშანი სიცოცხლისა, — თვალნი ბეწვებში გამოხლართულნი, მოციალენი თუ უფრო მბეუტავნი, ალბათ მალე რო ჩანელდებოდნენ უსაზღვრობაში თოვლყინულისა: ეს თვალნი ეგონა, სწორედ ეს თვალნი, დავითისანი, გაჩერდებოდა რო მარბილი, აზივდებოდა ქურჭები რო, და თვალებიც გადმოცივოდა, — ჩაჭრილი სიგრძლივითიქოს სიმრგვალე არც გააჩნიაო, ალალი თითქოსა, თითქოს უნდობელი, ანთუ თითქოს გაუგებარიო. უშანგის რო მიენდობოდა, ოღონდ უარობდა ყველაფერსა, ჭიდაობასაცა, ჭირითსაცა, კრიესაცა, თხილამურსაცა, თვით თხილამურსაცა. — ე რაღააო. უკვირდა უშანგისა, ეს მაინც როგორ ვერ ჩამოეყოლა ი ოხერი თოვლეთიდანაო:

ვერც ჩამოიყოლებდა ყმაწვილი ოცნებისა, — ეს იქნებოდა სპორტი იმისი, ოცნება იქნებოდა, გასართობიც ეს იქნებოდა: გამოძვრებოდა შინიდან შეფუთული, წაცანცარდებოდა სკოლამდისა, თუნდ წაბრთანდებოდა, ეს იქნებოდა მაინცა მანძილი მისი, ასპარეზი მისი, ასე ერთგვარად შემოსაზღვრული სამზრეთიდან ჩრდილოეთამდისა: ეგვა ზამთრით განსხვავდებოდა, დიდი ზამთრითა, თქმულებანი რო შემოშვებოდა, ლამაზი თქმულებანი: წინ ედო ზამთარი, გრძელი ზამთარი, და ასდევნებოდა ფიქრსა, ოცნებასა, სპორტსა სულსა, სპორტსა

უარესსა, რაც თუ ვინ უწყის თუ გამოდგებოდა, ანთუ როდის გამოადგებოდა: აღმრთულყო ინსტიტუტი შეუვალი ციხესავითა, სათვალთვალოდან მრისხანება იმზირებოდა, რისხვიანი მეციხოვნენი გადმოდგებოდნენ ქონგურებზედაცა და შიში შესძრავდათ. შიში გასკრიდათ ისედაც დამფრთხალ მოალყეებსა, — გასკრიდათ დამფრთხალთა თუ უპატრონოთა, ვითარც შერქმეოდან, თორემ რიგრიგად შევიდოდნენ სხვანი და სხვანი საიდუმლო გვირაბებითა, არა თუ ერთითა, არათუ ორითა, უამრავითა, შევიდოდნენ და გავიდოდნენ. შეიტანდნენ და გამოიტანდნენ, რაცთუ ენებათ თუ ვითარც რა ენებათ, საიდუმლო გვირაბებითა, უხილავი გვირაბებითა; იფრიალებდა დროშა ისევე შეუვალად, გადმოდგებოდნენ მეციხოვნენი, დაბრიალებდნენ მრისხანე თვალებსა, საკრისოდენა, ამირანის თვალებსა. უშანგიც შეაღწევდა იმ გვირაბებითა, ამო დაპირებებსა გამოიტანდა. ვერ გამოცხადდებოდა თვით მერისთანაც ამ დაპირებითა, სალომეჟო სალომე გახლდა.. მერი მინც დაეჭვდებოდა, გაკვირდებოდა კიდევაც, ისე რა ვაძნელდა, უშანგისაც რა გაუკვირდესო; მოეხვეჭა ასეთი სახელი, ძირს ვერც დაუშვებდა, ველარც დაუშვებდა, და გამოვიდოდა თუ ერთი გვირაბითა, იქვე მეორეში ამოჰყოფდა თავსა. იფრიალებდა აბჯარი ისევე ქონგურებზედა, ილაპლაკებდა ჩაფხუტები თვალის მომპრელადა და მოეკრებოდათ თვალნი მოალყეთა, ანთუ ხატოვანი ქართულით რო ითქმის, აეხვეოდან თვალნი მოალყეთა. დავითს აღარც გაიყოლებდა, — უშანგი ცხადია, — დავითი თავისთვის განმარტოვდებოდა ვახტანგის ოთახში, ციციხოს ძმისა, სადღაც ომში რო დაღუპულიყო, რო დარჩენოდა წიგნი მაგიდაზე, ვადაშლილი ზედ „მერანზედა“, თითქოს ყვილი ბედისწყერისა: „ნუ დავიძარხო ჩემსა მამულში, ჩემთა წინაპართ საფლავებს შორის“-ო; ყვილი იგი რო აუხდებოდა, ველარ იხილავდა თავის მაგიდასა, ვერც

იეკვებდა თუ ვინ განაგრძობდა და, იქნა რე ასე გაკვირებითა, როდის-როდის რო გაიკეთავდა, როდის-როდის რო რას მიჰხედებოდა, როდის-როდის რო რას ვადასწყევტდა, ეპა როდისა, ასე შმაგად რო შეესეოდა სულსა ძალი დამშლელი, დამანგრეველი: როდის-როდისაო, ენაზე ჭალი რო მოედებოდა, ვერ გამოეთქვა „...მომჩხავისო...“, ენას მოიმტერევა, ენას მოიკენეტა, გამოიკევაავდა დაბლაგვებულ ენასა და გამოსთქვამდა როგორც იქნებოდა: „მირბის, მიმაფრენს უგზო-უკვლოდ ჩემი მერანი, უკან მომჩხავის თვალბედითი შავი ყორანი“... როგორც იქნებოდა, ვიგებდა ვასაგებსაცა, რაც რო თქმულიყო, ის არაფერი, რაც არა თქმულიყო, იმას ვაიგებდა, რაც არ ითქმებოდა, მიჰხედებოდა იმასა; ვაიმეორებდა და ვაიმეორებდა, უფრო ხმამალა, მოურიდებლად, არ შეაწუხებდა რა არავისა, — გამოიყოფოდა ვახტანგის ოთახი, აწით ამისა, — კარი ვავიდოდა ფართო ავიანზე, ძველებურზედა, ჩუქურთმისა და მოხარატებულზედა, კბეც იქითვე ჩაეკიდებოდა, იქითვე ივლიდა, თვალში არავის წაეჩხირებოდა, არც ვაებლანდებოდა ვინმეს ფეხებშია. ისადილებდა უშანგისთანა, და მინც აქაც ითუხთუხებდა ქეთლი სამზარეულოში დილა-სალამოსა, იქვე იქნებოდა ყველიცა, კარაქიცა, დროდადრო მაწონიცა, წაეხემსა როცათუ ენება, არც არავის შეაწუხებდა, არც არავინ შეაწუხებდა: ხანთუ მერი დაეხმაურებოდა, მოიკითხავდა, ვაამხნევებდა, წაქეზებდა, გამოიკითხავდა, ვაებზარებოდა იმედი თვითონა, ამას მინც დაამედებდა, სალომესაც დაამედებდა, უშანგი მინც უშანგიაო; დაიმედდებოდა დავითიცა თუ არც ეკითხებოდა, — სპორტისა კეთხეს და ჩამოეხსნენ, მხოლოდ ეს „...ჩხავილი...“ შეაწუხებდა, ბაგეს მიამსხვრევდა, ღრანსს მიამსხვრევდა, ვაიძახებდა: „...მომჩხავის...“ „...მომჩხავის...“ „...მჩხ...“ — ზე გული ამოვარდებოდა, ვაიძახებდა მინცა, მომჩ-

ხავისო, გაიძახებდა და გაიძახებდა, არა-
დაარ მოეშვებოდა, რამეთუ თვით ის არ
მოეშვებოდა, ყორანი იგი ბედისწერი-
სა: და გაიმეორებდა, და გაიკვეთდა,
არავის რო არ შეაწუხებდამეთქი, —

ციციხოს სულ არა, —

გადავიწყებოდა კიდევაცა დავითი,
მწუხარება რო დასჩაგრადა, რო შეი-
ფერებდა იმდენ ზრუნვას დიდებისა,
ალარც არავის მოიკითხავდა. ალარც
გარეთ რო გავიდოდა, აივანი რო აივან-
ნია, აივანხედაც რო არ გავიდოდა, არ
გადაიხედებოდა ფანჯრიდანაცა, რასაც
თუ ეტყოდნენ, იმასლა თუ გაიგონებდა,
ანთუ არც ისე გაიგონებდა, რასაც
მიართმევდნენ, იმასლა თუ მოინებე-
ბდა, საზრდოზე ვამბობ, ან არცთუ
ისე მოინებებდა, დააძალბდნენ ბავშვი-
ვითა, მერელა თუ მოინებებდა, ასე იგ-
ლოვებდა, ჩაიფლობოდა მწუხარებაში,
ანთუ შეშში სიმარტოვისა. და არც ეტ-
ყუებოდა დეიდა სალომეი, მარტოობი-
სათვის რო ვერ გაიმეტებდა, რო მიუ-
ჩენდა დეიდა მერისა, რო დაჰხედავდა
თვითონაც ხშირად, დაუცაცხანებდა
დისწულეზსაცა, ვინმე თუ მისელას და-
აგვიანებდა, ოღონდ ეს მაინც ვერ უშ-
ველიდა განცდასა შიშისა, სიმარტოვის
შიშისა, რო ეცემოდა ძლევამოსილად,
ეძგერებოდა და ქვეშ ამოიდებდა; შორ-
საც იქნებოდა და მარტოც იქნებოდა,
ოღონდ მშობლები რო ეგულებოდა,
თუნდ ცხრა მთას იქით გადაეარგულნი.
თუმცა თვითონ გახლდა გადაეარგული.
გულს მიუფონებდა იმედი იმითი, გაუნე-
ლებდა შეჭირვებასა, სიძნელეთა გაუნე-
ლებდა; გაუნელებდა და ვერ ჩააქრობ-
და, ღამე იქვე შეაშფოთებდა, ღამეი
გრძელი, უჩვეულოდ გრძელი სამზრე-
თელისთვისა, ანთუ ალარ დაძინებდა,
ან გულისხეთქით გამოალიძებდა, მოა-
ჩვენებდა რალაც უცნაურსა, ცათა ნგრე-
ვასა თითქოსაო, ბრიალსა, ბრჭყვიალსა,
ფერთა აღრევასა, სვეტთა საოცართა,
ფერადოვანთა, გრგვინვასა მიწისაო, აგ-
რეთვე თითქოსა, ანთუ ზანზარსა საყა-
როისა, ცასა და მიწას რო გამოფშე-

ნეტდა; პირველად არცთუ გულმოდგინე-
ბოდა ეს პოლარული ნათებაი, ეკოლი-
ნებოდა ლიტერატურითა, გადმოცმი-
თაც ეკოლინებოდა, ეგებ წაფლობდა
ამისთვისაცა რომანტიკული აფოფინე-
ბითა, არ გაუკვირდებოდა და მოიხიბლე-
ბოდა, მშვენიერება მოიხიბლავს ვითარ-
ცა ადამიანსა, მოიხიბლებოდა და მოი-
სურვებდა, გადაეარდნილიყო იმა ელ-
ვაში, ფერთა გრიალში გახლართულიყო,
გარს შემოერტყა ფერი ყველაი, შენივ-
თებოდა, გაქარწყლებულიყო სადღაც
სულ შორსა, პლანეტათა მიღმა, ამ გა-
ლაქტიკის მიღმა, მიღმა სხვათა გალაქ-
ტიკათაცა, ებზრიალა და ებზრიალა, და-
ლუქულიყო, დაპატარავებულიყო, დაწ-
ერტილებულიყო, ქმნილიყო მცირედა,
თვალისათვის უხილავადა, მიკროსკოპი-
თაც უხილავადა, გულში ჩაეხვია უამ-
რავი სხვა ნაწილაკი, კვლავ ებზრიალა
და აფეთქებულიყო. მოულოდნელადა,
ფერებთან ერთად აფეთქებულიყო, და-
მსხვრეულიყო, დაღწილიყო, დაფრქ-
ვეულიყო მთელს სამყაროზედა, მოეკ-
რიბა კვლავაცა ფერები და კვლავაც
ისევე გადმოფშვენილიყო; მოიხიბლე-
ბოდა და უმზერდა თავდავიწყებითა,
დიდხანს უმზერდა, ტებებოდა დიდხან-
სა ელვარებითა ფერებისა, იღუმალეზი-
თა შექისა, უცნაური შექისა, ბევრანი-
რდაც რო ახსნიდნენ მეცნიერნი, რო
ვერ ახსნიდნენ მაინც დაბეჭთებითა,
მაინც რო ირწმუნებოდა ყველა თავი-
სასა, რო უარპყოფდნენ სხვანი და სხვა-
ნი სულ ადვილად, რო უარპყოფდნენ
იმასაცა მალე, დღეს თუ რაიმე დაუჩე-
რებითა: ეს არ მიჰყვებოდა იმა ახსნა-
თა, მოიხიბლებოდა სიღამაშითა, მშვე-
ნიერებით მოიხიბლებოდა, არ ისურვე-
ბდა სხვა არაფერსა, არცა თუ დავასა
მეცნიერთა თუ ფილოსოფოსთა, არცთუ
ხალხურ ვარაუდებსა. ანთუ ნაწყვეტებ-
სა უმეველესი ვარაუდებისა, რამეთუ ის
ხალხი გაქარწყლებულიყო, ველარ მოე-
ტანა სრულყოფილებითა: მოიხიბლებო-
და და ჩაითუტებოდა, განკრთებოდა
რო იგი მშვენიერი, იგივე ღამეი ჩა-
მოწვებოდნენ, იგივე დღეი, ერთფე-

როვანნი, მოსაწყენნი, გაუსაძლისნი, ჩაითუთქებოდა და აღავსებდა იმედი ისევე, მშვენიერების კვლავ მოვლენისა, თუმცა იტყოდნენ, მშვენიერება არა მეორდებაო, ციალი იგი მეორდებაო, ხიბლი იგი მეორდებაო, ხიბლი ამისა, ციკინოსი რალა თქმა უნდა; დაელოდებოდა ცილის ღამეთა, დაელოდებოდა და გააკვირდებოდა, სხვანი სულაც რო არ ელოდებოდნენ. შესჩვეოდნენ და არ ელოდებოდნენ, არც განეცადათ ამისგვარადა, ისე შესჩვეოდნენ, ისე უბრალოდა, თავისთავადა: ეს განიცდიდა, ასდევდა, თავბრუ ეხვეოდა, გაითანგებოდა და ჩაიძირებოდა უსაზღვრობაში, განეფინებოდა სადღაც სულ შორსა, რო ვერ მისწვდებოდა უმძლავრესი ტელესკოპებიცა, აღამიანის გონებაც რო ვერ მისწვდებოდა, სუმთლად ნათელი გონებაცა, არათუ ჩამცხრალი, ჩაბნელებული; ეს იქნებოდა განცდაი იგი უმალესი და უღიადესი, უუმცირესი, გამოუთქმელი დროის ოდენა, მყისვე სამყარო რო შეიძროდა, რო იმსხვრეოდა, რო იფშვხვებოდა, ესეც აგრეთვე რო იფშვხვებოდა, იფშვხვებოდა და არც იფშვხვებოდა, იწეწებოდა, იგლიჩებოდა, იფხრიწებოდა, იფლითებოდა, იჭიჭვნებოდა, იღალებოდა, გამუღმები-თა და გაუნელებლადა: გაეღვიძებოდა ასეთ ყოფაში, სიბნელე შესძრავდა, და შუქს ანთებდა თავის საწოლში ამიტომაცა, ააბრიალებდა ვეება ნათურებსა, ეგრე დაწვებოდა, დაიძინებდა თუ ვერც დაიძინებდა, გაიკიდებოდა სადღაც შეუ-აში ძილ-ღვიძილისა;

ერთიც ვნახოთ და სხვაგვარად იფიქრებდა მერი, ეგონებოდა, დარჩა შუქი ჩაუქრობელიო, შევიდოდა ფეხაკრფითა, მიეპარებოდა ამომრთველსა, და კიდევ კარგი ვერ მოასწრებდა:

— არა!... — შეიძრებოდა ციკინოი, მოაფათურებდა ორივე ხელსა, წიგნი რა მექანო, გულზევე ედო თუ დასცურებოდა, მიაგნებდა, მოიძარჩვებდა, ვითომდა რაო, წიგნსა კითხულობო, ან-თუ უნდოდა, ეკითხა ბევრი, მოქანცვა-მდისა, თუნდაც ჩამდნარიყო ღამეი თე-

ორადა, თუნდაც ძილი დაუფლუნებოდა. მერის სხვაგვარად ეგონებოდა, მერისა კითხულობსო, მერვეკლასელი გოგოსავითაო, რომანებსაო, სხვა არაფერი აღარ ახსოვსო, ეგონებოდა და შესჩივლებდა სალომესა, ანთუ დაასმენდა, — უფრო დაასმენდა, ოღონდ სალომე არ აპყვებოდა ამ შემთხვევაში, წიგნი ჩვენც არ გვაწყენს, ესაა, რო აღარ გვიტაცებსო, თუ აპყვებოდა, ასე აპყვებოდა: მაინც რო თავისას ეცდებოდა მერი, მეტი ზრუნვით მოუვიდოდა თუ სიბრიყვით მოუვიდოდა, ნუ განესჯით ასე, შეიპარებოდა, მიეპარებოდა, „ნუ!.. არა!.. იყოს!.. მე თვითონ!.. დამაცა!“ მოესმოდა უფრო მშფოთვარედა, უფროდაუფრო მომძაფრებითა, ვინ უწყის თუ უგონოდაცა, მოესმოდა და გაიძურწებოდა ცოტა დამფრთხალი თუ დამუჭრებულისა, მე ქალი არ ვიყვე, დრო თუ არ გიხელთოო. და დაუფრთხებოდა ძილი დეიდა მერისა, და უმძიმდებოდა თუ გაუბრუვდებოდა თავი, ჩაუწითლდებოდა თვალებიცა, ზოგჯერ დღიურ ზეზეულადაც ჩასთვლემდა, დაჯდომას ჰო ვერც მოასწრებდა, ბარძაყი სკამს რო შეეხებოდა, ამოუშვებდა ფშვინვასა მაშინვე, შუა სიზმრებში რო იქნებოდა გაბმული, არ მოიშლიდა მაინცა თავისასა, ჯიბრად ექცეოდა ზრუნვაი იგი, ეჩნად ექცეოდა, გაახელებდა წყურვილი გამარჩვებისა და გაიწვედა გამარჩვებისკენა ასე წინასწარ თავბრუდახვეული; გაიწვედა და გაიტანდა, ნათქვამიც ჰოა: დედაცაქმა თუ გაიწია, ცხრა უღელი ზარკამეჩიცი ვერ დააკავებსო. ჰოდა გაიწვედა, ჰოდა გაიტანდა, — მიიპარებოდა გამომრთველთანა კიდევ ერთხელა, აიტუზებოდა, გატვრინდებოდა, სულსაც გაიკმენდდა, გაისუნთქებოდა, გაიღიმებდა, გაიბადრებოდა, მიჯობნიო, გულში იტყოდა საზეიმოდა, ატყდებოდა დაფდაფებიცა იქავე, გულში, დროშებიც იქვე აფრი-ალდებოდა, და ასწევდა ხელსა, შემართავდა ზეიმურადა და გამორთავდა შუქსა. ციკინო შეაკვივლებდა. გული შეუღონდებოდა დეიდა მერისა. და მოსაბ-

რუნებელი გახდებოდა დეიდა მერი. და ისევ ციციწო თუ იმარჯებდა, იღონებდა საღონებელსა ცხადია და რაღა თქმა უნდა. გონს მოეგებოდა დეიდა მერი, ცოტას იცინებდა, ცოტას იცრემლუბდა. იცრემლუბდა და იცინებდა კიდევ, ნემსი დამარტყიო, ასე მოითხოვდა. დამარტყიო. კიდევ დამარტყი, გული ავად მიფანქვალბესო. ეს მერე იქნებოდა, ეს მერმეთქი. —

გავიდოდა დავითი მანამდისა:

წამოაგდებდა კვილი იგი, იქაც მისწვდებოდა იმსიშორესა, წამოაგდებდა და შეაგდებდა ციციწოს ოთახში, ციციწო რო უკვე გამოერყევოდა, რო მისწვდებოდა დავარდნილ დეიდასა, მშველელს რო ინატრებდა და მიეშველებოდა ესეცა დროზედა. ერთად რო ასწევდნენ, დასვენებდნენ რო ერთადა საწოლზედა: მერე ეს აღარც ენდომებოდა, ან არც შეამჩნევდა, ვინთუ შესულიყო, ვინთუ მიჰშველებოდა, გამოცდილიყო ასეთ ამბებში, მარტოდმარტო გამოცდილიყო, ბევრი რამ ენახა, ბევრს გადაპყროდა, ბევრად უარესსა, გულშემოყრილი არ დააბნევედა, — ეს მაინც იღვა, დავითზე ვამბობ, და შეკუურებდა თუ ვითა ჰკრთოდა ლამაზი სხეული თხელ ღამის პერანგში, თხელში, თხელში, სიფრიფანაში, თეთრში, თეთრში, ქათქათა თეთრში, თუ ვითა ჰკრთოდა, ვით ირხეოდა, ვით აიქნეოდა ლამაზი ხელები, ვით დასკურავდა, დასრიალებდა, ვით დასრიალებდა ქოშებიც ლამაზი, წელი ლამაზი ვით მოიქნეოდა, მოიქნეოდა და დაირხეოდა, დაირხებოდა და აიშართებოდა. გაიხლაკნებოდა და გასწორდებოდა, დალაღალელებდა, დამრიალებდა, მერე თუ ვით გაირინდებოდა, ქანდაკაქმნილი გაირინდებოდა, მერე თუ ვით შეთრთოლდებოდა, აქანდებოდა, დაეშვებოდა, გაიხნიქებოდა, გაიწელებოდა, ვითარ თუ როგორა, ამას შეკუურებდა თუ რას იქმოდა, ამდენი არც გავებოდა, შეკუურებდა გამოშტერებული, უარესი რო აღარ ითქმოდა, იმის ახსნაც რო გაკვირდებოდა, ვით მოიკრებდა მაინცა გონებასა, ვით მიხ-

ედებოდა, რო უნდა გასცდებოდა, წესილიყო, გაპარულიყო; გაიპარებოდა ბოლოსდაბოლოსა, ანთუ არცთუ გაიპარებოდა, იტყოდა, კიდევ თუ გკირდებითო და რაღაც ასეთსა, მაინც არავინ გაუგონებდა, არ შეაველებდა არავინ თვალსა. ჰოდა ასე რო გავიდოდა დავითი. ციციწო აუხსნიდა თავის გასაჭირს დეიდა მერისა, დაამიდებდა, მევე დაეძლევეო, სთხოვდა, არა ჰღირს სალაპარაკოდაო, არა ჰღირს არავის შეწუხებდაო: დეიდა მერიც დაეთანხმებოდა უყოყმანოდა, ვერ შეიკავებდა თავსა მაინცა, ვერ შეიკავებდა და იმართლებდა, რო დავეთანხმე, არ დავებრებოვიარ, თანხმობა სხვაა, დაპირება სულ სხვა რამ არისო, — ასევე დაირღვეოდა თვით სახელმწიფოებრივი შეთანხმებანიცა, თვითეული განმარტავდა თავისებურადა, თვითეული გაიშართლებდა თავსა თავისებურადა, მთლად ჰქეყანაც რო დაიქცეოდა. უკვლა დაიჩემებდა უცოდველობასა მამა აბრამის ბატკანივითა, მით უფრო ადვილად გადაუხვევდა შეთანხმებასა დეიდა მერი, ან არცთუ ისე გადაუხვევდა: მოჰყვებოდა თუ როგორ შეუწუხებდა გული, თუ რატომო, შეეკითხებოდნენ, და მოჰყვებოდა მერე ამასაცა გაშლითა და გაზვიადებითა, შიშის ბურკებითა, რაც რო მთავარია, და სიფრთხილესაც ასწავლიდა შიში იგი, დიდთვალემა შიში: შანდლებს გამოსძებნიდა, გაპარიალებდა, დაიდგამდა თავის საწოლში, ციციწოს საწოლშიცა ცხადია და რაღა თქმა უნდა, აანთებდა და ეგრე დაწვებოდა, — ციციწო ელმუქსაც ჰო არ გამორთავდა, დეიდა მერიც ჰო აღარ მიეპარებოდა, უფროდაუფროდაც გაუკრთებოდა ძილი, უფროდაუფროც შესრივლებდა სალომესა, ეთათბირებოდა და ეთათბირებოდა: გადავიღალეო, ახლა სხვამ შემცვალოს, ანთუ დღე ისევ მე ვიტრიალებ აქა, ღამიან სხვამ დაიძინოსო, ანთუ ვიქნები. დაე, ჯანდაბასაო, დღეც აქვე ვიქნები და ღამეცაო, ოღონდ სხვაც ვინმე მომეშველოსო:

დავითი? — იკითხავდა სალომეი.

და აქ მერი აჩურჩულდებოდა, ორნი იქნებოდნენ, მერე რაო, აჩურჩულდებოდა.

მოითმინე ორმოცამდეო, — სალომე მაინც არ დათანხმდებოდა.

და მერიც მოითმენდა ორმოცამდისა, ჯერ ორმოცამდისა.

დავითი ველარა, ველარას მოითმენდა, იქაც რო აღარ ენდომებოდა, ვერც-თუ ვერსაით გადასდგამდა ნაბიჯსა, ბართაშვილს რო ვერას გაუგებდა, ეგ თუ არაფერი, ველარას გაუგებდა რაფიელ ერისთავსაცა, — თუმცა ურჩევდნენ, ჯერ ეს წაიკითხე, ბევრად უფრო ადვილიაო, — ვერას გაუგებდა და იბორიალებდა დაქვჩილი, დაბნეული, შეწუხებული, ანთუ ტახტზე მიეგდებოდა, თვალებს მიაბჯენდა ჭერსა თუ კედლებსა, ალაგ ჩამოშლილ. ალაგ ჩაყვირებულ, ალაგ ჩამავებულ ჭერსა, გამოფუყულსა თუ გამოფხრეწილ კედლებსა, შპალერგამოფხრეწილსა, ვინ უწყის თუ როდემდელისა, სახებიც რო აღარ დაეტყობოდა, ფერიც აღარა, თავისი ფერი, თორემ ისე თუ მართლა ფერია ყველა ფერი, რალაც ფერი მოედებოდა, ფერი დრო-ჟამისა, გულსატრეებისა, უყურადღებობისა თუ სიდუხჭირისა, გამოახლებას რო არ ეცდებოდნენ დიდხანია, ყოველშემთხვევაში რევოლუციის შემდგომ მაინცა, — მიაბჯენდა და დაატარებდა თვალებსა დავითი, დაფეთებულსა თუ დაბნეულ თვალებსა: ხან დაფეთებულსა, ხან დაბნეულსა, ხან გასაქცევსა, ხან დაბნეულსა, თითქოს ნაბეგვსა და ისე დაბმულსა.

VII

სალომეს ყველაფერი ეუწყებოდა:

სალომე უმაღ ზაქრევიოდა, რა თუ მომხდარიყო;

რა თუ მოჰყვებოდა ყოველივე ამასა, ვერ განსაზღვრავდა ისე ადვილად, სალომე რო სალომე ვახლდა, სალომეც ვერა;

ამიტომ ნებაზე ვერ მიუშვებდა, უნდა წარემართა ვინმეს უთუოდა და ამას

უკვე მერის ვერ ანდობდა. თვითმხრეებსაც რმართავდა დეიდა სალომე:

პირველყოელისა, უშანგის იხმობდა, იხმობდა აგრეთვე ფრიდონ გუნდიშვილსა და სოსოსაცა, მამასა უშანგისა, ეს-ზეც რო იმედს ამყარებდნენ ქართული წყალბურთისა, ნიჭიერი ახალგაზრდობა მოდისო, რო წერდნენ, დავიბყრობთ „სამყარო სიმადლეებსაო“, რო აცხადებდნენ, რადიოში თუ ტელევიზორში თუ სადმე გაზეთში, „ლელოში“ თუ „ლელომდე“, თუ „ლელოს“ იქითა, რო აცხადებდნენ თუ რო ჩამოთვლიდნენ, ამისი სახელით დაიწყებდნენ ხოლმე, და რო მოიხმობდა სოსოსაცამეთქი, არ იფიქრებდა. სპარტაკიადისა თუ ოლიმპიადის სამზადისისთვის მიბარებდნო, ანთუ როსთვისაო, არც ამის ფიქრით შეიწუხებდა თავსა, უბრძანებდნენ და შეასრულებდა, ხოლო თუ არ ეკმაშნიკებოდა, დაიფშხალებოდა, დაიშანტებოდა, აბაზღუნდებოდა დაიმასაც უშანგი იცებდა თავში, იმიტომ წინაც არ დაერქობოდა, არც სადარბაზოს შიადგებოდა, ზარს არ დარეკავდა, არ შეაწუხებდა ძვრიფას დეიდებსა, შემოუვლიდა ეზოდანა, აალაყებდა აივანზედა, იმა ძველებურ, იმა განიერ აივანზედა, პიჯაკს გაიძრობდა და გაისრიდა შორიდანვე, გადააფენდა მოაჯირზედა ეგრე გასროლითა, ორბელს გამოსწევდა, გამართავდა და დაპროწილდებოდა: ეს-ლა თუ გამოაცოცხლებდა იმა ორბელსა, იქვე ჩამობმულ რგოლებსაცა, ეახტანგის მერე: თამარი იტანდა, თამარი უძლებდა, ცრემლს მოიწმენდა მორიდებითა: ახლა არავის შეაწუხებდა, ან-და თუნდაც თუ შეაწუხებდა, ვერ მიხვდებოდა სოსოი ამასა, თამარის წუხილსაც რო ვერ მიმხვდარიყო. პროწილდებდა და იკონწილდებდა, დაერქობოდა ყირაზედაცა, ფრიდონსაც ეგრე მიუგდებდა, — აბა რა ეყოლო, ეგრე ყირაზე დათანხმდებოდა დეიდა მერი-საცა, დაველოდებო დეიდა სალომესაო, დაველოდებოდა რალა თქმა უხდა, დაველოდებოდნენ, უშანგიც აქ რო არ გამოსდებოდა, მალიმალ დარეკავდა, მიუღია თუ

არაო, მე მაინც მანდა ვარო; მაინც ერთად მობრძანდებოდნენ, ანთუ უშანგივე მოაბრძანებდა დეიდა სალომესა. მერი ყავას დაახვედრებდა, შავსა, შავსა, ყურუსა, მდულარესა, სერვისსაც ისეთს ვადმოიღებდა, თამარიც რო იხმარდა იშვიათადა, ნასახსოვრესა დიდდა გურანდუბისგანა, ჩინურ ფაიფურსა, მიშხიდველი მიწიატურებითა, შიგნით რო ქათქათებდა, სითეთრეს გამოსცემდა გასაოცარსა, გამკრთალ სითეთრესა, ფერდაკარგულ სითეთრესა; დიატოტებოდა ნალექი ყავისა იმ სითეთრეზედა. დიატოტებოდა, დაიწელებოდა, დიზოლოებოდა, დააბირქვევებდა რო დეიდა სალომეი, ამოაბრუნებდა მეტრე ისევე, ჩააჩერდებოდა იმა ზოლებსა თუ ბწყალებსა, კვანძებსა თუ შენადედებსა. ჩაყურებდა და უბნობდა ისე, დუღუნებდა ისე, ლუღუნებდა ისე, თითქოს წლებს არ დაეზიდოსო;

სოსო გააყვება დავითსა ზღვაზეო, — აღლუნდებოდა ამნაირადა, — ბიჭვინთას გააყვება, ანთუ სოქასაო, მაინც სოქი ვირჩიოთ აქედანვე, ჩვენვე ვირჩიოთ, ნუ შევავადებთ მაგათ სარჩევადო;

სოსო ერჭობოდა ისევ ორძელზედა; შემოდო, უშანგი გასძახებდა;

მესმისო, მიაწვდენდა ხენეშითა სოსოი.

— ე ბიჭო შემოდი! — შეუწყრებოდა უშანგი თითქოსა, ანთუ სოსოსა, ანთუ დავითზე გაგულისდებოდა: ადგეს და წავიდეს, რა ყველგან ძიძები და გადიები უნდაო.

მიუხვდებოდა სალომეი, ანთუ იქვე ამოვიდოდა, იმავე ზოლებში, ბწყალებში იმავეში.

გაისეირნოს სოსომაცაო, მიადვენებდა დეიდა სალომეი, ცურვაც ასწავლოსო, ხელის გაქნევა მაინც ასწავლოსო. ზღვაში თუ არ ჩავა, ისე სოქი აბა რად უნდა, დელფინებს თუ გარს არ მოიხვევს, ისე ზღვაი აბა რად უნდაო. მოადვენებდა და ახბრიდა წარბსა, უშანგი ვითომ რას მეურჩებო.

— ხოსო!.. — გასძახებდა უშანგი

ისევე, აიცილებდა აკიმულუნი ^{სარქვენი} ^{წიქრისწიქრის}
— გა... ვი... გე... — ალბათ ისევე ყირაზე რო იღგა, მიაწვდენდა ხმასა იმგვარადა.

ე ბიჭი მართლაც გვასახელებსო, ჩაიბუზღუნებდა სალომეი, წყრომისადა რაღა თქმა უნდა, იქვე რო არ უჭდა, რო არ შესცქნაოდა, — თავშეკავებითაცა აგრეთვე, ვითომდა იმას არც არად ვაგდებო, მთავარი მაინც ეს ორნი არიან, ის გინდა იყოს, გინდა არაო; და გააქანებდა ფინჯანსა, გააქანებდა და გამთაქანებდა უფრო ფიცხადა, დააბირქვევებდა და ჩააშტრდებოდა, ამოაბრუნებდა და ჩააჩერდებოდა.

— მართლა!.. — შესძახებდა უშანგი.

— რა მართლა?! — მოიღუშებოდა დეიდა სალომეი.

— გვასახელებსო... ეგეც გიწერია?!

— გაიღიმებდა ახლა უშანგი, ისე, ვითომ რო წყრომა მიეუნელოო, მაგრამ ვერაო, ხელს გაიქნევადა დეიდა სალომეი, ფინჯნიან ხელსა, ისე, იმგვარადა, მერი თვალებს დააფეთებდა, აცა თუ საით მიემსხვრევაო.

არ მიწერიოო, არ მიამსხვრევედა ფინჯანს არსაითა დეიდა სალომეი, ამდენს რო ვარჯიშობს, იმაზე ეტყობა, უზრდელობაზეც ეტყობა აგრეთვეო.

რაღაც გაეხირობოდა ყელში უშანგისა, ვერც ამოიღებდა და ვერც ჩაიღებდა, ისღა უშველიდა, რახრახი რო შემოიჭრებოდა. რახრახი კიბისა, ალბათ სოსო რო დაეშვებოდა კისრისტეხითა, ისევე იქითა, ეზოს მხარესა, დაეშვებოდა ისე, იმგვარადა, მეზობლებიც რო გადმოდგებოდნენ, რა ამბავია, რა ლეთის რისხვიაო.

აქ ამას აინუნშიც აღარ ჩააგდებდნენ, ეს ერთი საკითხი ამოიწურებოდა, როგორც რო ითქმოდა ოქმის ენითა, ოქმის სტილითა, გავრცელებულითა, სათავითათი თუ საყოველთაოთი, პოეზიასაც რო შეჰპარებოდა, პროზასაცა უფრო მკვიდრად, და უფროც რო მოუწონებდნენ, ვითარცა იოლსა, გასაგებსა, მისაწვდომსა ყველასათვისა, რო დაფიქრება რო არც უნდოდა, რო გე-

მოვლება რომ არც უნდოდა, რომ განათლება რომ არც უნდოდა, ლამის რომ ჰკუთხა რომ არ უნდოდა. მოუწონებდნენ და დააძალებდნენ, მოერეოდნენ და თავს გამოიღებდნენ. ვითარცა დიდი რეფორმატორები, — ამოიწურებოდა ეს საკითხი ერთი სიტყვითა, გადაწყდებოდა მაღალ დონეზედა, უმაღლესიც რომ თუ ეთქმოდა, რომ წარმართავდა თვით სალომეი რაღა თქმა უნდა, თუმცა ციცილო რომ არ გამოცხადდებოდა, არ შეაწყებდნენ, ოღონდ აქ რომ რაც რომ ითქმოდა, შეუტყუებულვდა დეიდა მერი: გადავიდოდნენ შემდეგ საკითხზე ასე, ამგვარადა, ანთუ განაგრძობდნენ მუშაობასა, ანთუ ეგება აქვე გავასწორო: მუშაობას განაგრძობდნენ: განიხილებოდა სამზადისი მისაღები გამოცდებისათვის. ინსტიტუტებში რომ განიხილებოდა, ანთუ სად აღარ რომ განიხილებოდა, განიხილებოდა აგრეთვე აქაცა, უშანგი რომ მოახსენებდა, სალომე რომ გააფრთხილებდა, მხოლოდ მთავარი გადმოგვეციო, და მთავარიც ეს იქნებოდა: მოეწყობათ, წყალი არ გაუა, ეს ისე ვიცი, როგორც ისაო, ჩვენ რომ აქა ვართ და მზე რომ ცაშიაო: თავმჯდომარეებიც ვიცი, მოადგილეებიც ვიცი, კომისიებიც ზეპირად ვიციო; ოღონდ ესაა, თავმჯდომარედ, ერთ საგანში, რამდენიმეს ასახელებნო, დასადგენია თუ განგებ აზნევენ, ამაზე ვერაფერს მოგახსენებთო, რაც უნდა იყოს ალბათ ის გავა, ერთ-ერთი პასუხისმგებელი პირი ინსტიტუტისა, ადგილობრივიო, დაუეინიათ, ერთი მინც ადგილობრივიო, დაუეინიათ და გაიტანენო: სახელიც დაუგდია ობიექტური გამოცდელისა, პატიოსანი კაცის სახელი დაუგდია, თუმცა ხუთი არ დაუწერია არასოდესა. წინასწარ მშობლებს თუ არ შეპხედრია, — ასეც გვიგობსო; პირველი წერაა და ის არის, რაც არის, ზეპირი იმდენად არაფერიო, იქ ვერასჯით ვერ გადავრჩებით თუ არ შევცვალეთ ერთი მოადგილე. ჩვენი კაცი თუ არ ჩავსვითო:

ნებდა დეიდა სალომეი, ანთუ უნებდა, დაამთავრაო.

- მე ვერ გავწვდები.
- ვინ გიღვას მხარში?
- დეიდა სალომეი.
- უჩემოდ არ იქნება?!
- არა... არ იქნება.
- ღმერთო ჩემო!
- რა კქნა. ვერ გავწვდები.
- რომ აღარ ვიქნები, რა გეშველებათ?!
- წყალი წავგიღებს.
- მე შენი ისეთი იმედი მქონდა!..
- მიეღულებოდა თვალნი სალომესა. მიეღულებოდა და აუთრთოლდებოდა თუ ეთხოვებოდა იმა იმედსა.
- იცი, ღონეს არ დავიშურებდი.
- უნდა გეყოს.
- თავს ზევით ძალა აღარ არისო.
- უნდა აიწიო, უნდა თავი აიტანო ჭერა.
- ჭერ რაც ავიტანე...
- ჰა, ჰა, ჰა... ვინ უნდა ჩაქდეს?
- არის ერთი.
- კომისიაშია?
- არა.
- ჭერ კომისიაში. მერე მოადგილედა.
- პირდაპირ მოადგილედა. — გაუადვილებდა უშანგი ვითომცა, გაიღიმებდა, გაიღიმებდა დეიდა სალომეცა:
- მინც ვინ არის?
- გაგაცნობ.
- არ მინდა.
- მე მინდა.

აიხირებდა უშანგი მინცა, მინც წარუდგენდა, გამოუტყდებოდა თუ რადაც უნდოდა, ოღონდ ეს მერე. ფილარმონიის დიდ დარბაზშია, ელისო ვირსალაძის კონცერტზედა. სალომე რომ მადლობას ეტყუოდა ვენეციური ჰალისათვისა, რომ შეუქებდა გემოვნებასა. გულშიც რომ რაღაც გაპკრავდა ეჭვადა. გამოუტყდებოდა სწორედ მაშინა, დაიხრებოდა და ჩასჩურჩულებდა, როგორი იქნება ციცილოსათვისაო; მერე დღის წესრიგში ეს იქნებოდა უფრო ცხოვლად, ეს იქნებოდა აქტუალური,

— მერე რას უცდი?! — შეაწყვეტი-

ოღონდ ჯერ იდგა მიღების საკითხი. ეზედმეტებოდა სხვა დანარჩენი დეიდა სალომესა, იმასთან შეხედრდაც ეზედმეტებოდა, არა და ამას მოითხოვდა უშანგი, ოქმში ასედაც უნდა შესულიყო, თუ შეადგენდა დეიდა მერი, ძველი ოსტატი საოქმო საქმისა, ერთხანს სკოლაში რო მოჰბეზრებოდა, დაამალუბდნენ და მოჰბეზრებოდა: აქ გასაქცევი არც ექნებოდა. სალომე რო ითავიძლომარებდა, უშანგი რო მომხსენებლობდა, ხოლო ფრიდონი არც ჩაერეოდა, არც მოუსმენდა, არც გაეგებოდა, რასა დაობდნენ თუ განარიგებდნენ რასა, იქვე, სავარძელზე „ჩანგი“ დაჰხვედროდა, ძველი კრებულო, ოციანი წლებისა. აელო და იმას ჩაჰყურებდა, ფურცლავდა იმასა, ამოიკითხავდა გაუგონარ პოეტთა სახელებსა, აწ გაუგონართა, მაშინ ვინ უწყის, ვარსკვლავებს რო ეთამაშებოდნენ, ანთუ ვერცთუ ეთამაშებოდნენ, ასე რო მოსთქვამდა პოეტი — ქალი: ვიცო, მზითვეში არ გამატანთ ვეფხისტყაოსანსო, — ეთამაშებოდნენ თუ არც თუ ისეო, გარდავიდოდა ის სახელები, გაიცრიცებოდა და გარდავიდოდა, დარჩებოდა ამპარტავენება, პატივმოყვარეობა. ქედმალლობა. ასე ამგვარი რამ დარჩებოდა: წამოისხამდნენ სხვანი და სხვანი ჯერ უხმარი ნაბდებივითა, სხვანი 'და სხვანი, ისევე ისე თუ დასაეიწყარნი, ჯერ კვარცხლბეკებს რო მიეტანებოდნენ, ძირს ჩამოჰყრიდნენ ი ძველ ძეგლებსა, თვით შედგებოდნენ ძველ კვარცხლბეკებზე, მიაგტერდებოდნენ მარადისობასა, ვიდრე მოსთხრიდნენ ძირფესვიანადა, კვარცხლბეკებიდან ვიდრე მოსთხრიდნენ; ოღონდ ეს მერე, ჩააჩერდებოდა ფრიდონი ჯერ „ჩანგსა“, ხოლო თუ ოქმის შედგენა იყო, ისევე მერი თუ შეადგენდა. დადგენილებაში მაინც არაფერი ჩაიწერებოდა, სალომე რო არას იტყოდა, გარინდებოდა, დაფიქრდებოდა, სახეზე ფერი აერეოდა, ფერი დასცემდა უამურობისა, რო ვერაფერი მოგვარებულყო უამისოდა, რო უშანგისაც მარცხი ეგარძნო, თვით უშანგისა, თვი-

თონ რო უნდა ჩარეულიყო, ვინც ვინც და, თვითონ ემოქმედა, განკარგულუნებანი რო აღარა ეპაროდა ამისი; ჰოდა ასე გარინდებოდა, ამაზე კრინტსაც აღარ დასძრავდა. ვიდრე ის კაცი, უშანგის რო დაეინებინა, არ გავიდოდა მოადგილედა: ჰოდა ასე გარინდებოდა, გაგრილდებოდა რინდი იგი რინდი სალომესი; უშანგი იტყოდა, ეს არ მოუსმენდა თუ რას იტყოდა. შრიალებდა ფურცლები ფრიდონისა, „ჩანგის“ ფურცლები, სისინებდა სიო დავიწყებისა, ეს არ მოუსმენდა არც იმა სიოსა, მიეცემოდა ფიქრსა ორმაგსა: ერთი, თუ როგორ გავიდოდა იგი კაცი მოადგილედა, რა გზითა, ვისითა, ვისთვის მიემართა, და მეორე, თუ როგორ „დაეუენებინა მეორე საკითხი“, რო ისიც ამას არ დასწოლოდა, რო აჰყოლოდნენ ეს დამფრთხალი ახალგაზრდები უყოყმანოდა, უდრტვიწველადა, უშფოთველადა; წინასწარ აშინებდა ფრიდონი უფრო, აყოლებდაც აშინებდა მისი და ურჩობაცა, ანთუ ურჩობა უფრო ერჩივნა, ჩამოიცილებდა და ის იქნებოდა, დიდი ამბავიო, სხვაც ბეგრე მიგდია მაგნაირი მოქანდაკეო, — გაივლებდა ასეცა გულშია. აღარც იხმობდა, არც გაიკარებდა შორიახლოსა, თავს გაართმევდა უამისოდაცა, ოღონდ ისაა, რო გააწამებდა, ის უნდელი აყოლებდა, ფრიდონს რო სჩვეოდა თუ არ უნდოდა და უარიც ვერ ეთქვა, ანთუ ხათრითაო, ანთუ სხვა გზა რო არ არისო, ანთუ ვინ უწყის რა მიზეზითა, რო არც იტყოდა არამც და არამცა; გაეწელებოდა თუ ფიქრი ამგვარადა, გადაეხლართებოდა და გაეწელებოდა, გაგრძელდებოდა მდუმარებაი რალა თქმა უნდა და თუ მერი დლიურსაც შეადგენდა ოქმთან ერთადა, ალბათ შენიშნავდა, — პირველად ეიხილე ასეთიარად ჩაფიქრებულთათმირხედაო, მეხამეშა და ადგილს ველარა ეპოულობდიო, ავდგებოდა, დაეჭდებოდი, ყავის შემოტანა მინდოდა, დაეჭდებოდი, ციციოსთან გასვლაც მინდოდა და მავიწყდებოდაო, ჭორის რაიმეს მოგონება მინდოდა და მავიწყდებო-

დაო: უშანგი საათს დაკუთრებდა მალი-
მალა, მერე სულაც მიაცოცა თვალები.
თითქოს და რაო, ზედ შეეყინაო, —
შენიშნავდა ამასაცა მერი. ფრიდონის
ფურცელამაც ჰო გული გააწყალა. ნე-
ტავი რაიმე წაეკითხა მაინცა, ფურც-
ლავდა და ფურცლავდა, გააპარებდა
თვალსა სალომეი და გააპარებდა, მეგო-
ნა აი შეუყვირებდომეთქი, — ჩაინიშ-
ნავდა ამასაცა მერი, ოლონდ დლიურსაც
თუ შეადგენდამეთქი; მერე ამასაც მო-
დევნებდა, — უცებ თვალები მომაყ-
რო სოლომემა. უცებვე დაწყნარებული
თვალები, თვალებითა მკითხა და ისეც
მიუხვდი, სიტყუაც აღარ დაუხანებიაო:
— ციციო?! რა იქნა?!

მერიც უმაღლვე წამოიჭრებოდა, შვე-
ბამოგვირილი, გარდასახული, გადახალი-
სებული, წამოიჭრებოდა და მოჰკვირიდა
ციციონსა. ამას უფრო მგრანობიარე-
დაც ჩასწერდა მერი, თავის შიშსა,
მღელვარებასა თავისასა. ეგება ვიტო-
რეო, ისიც ჩაეწერა, ცრემლებს ვეღარ
ვიკავებდითო, ცხვირსახოციც დამეწვე-
ბოდა, თითებითვე ვიმშრალედი ცრე-
მლსაო, — ვინ უწყის ასეც ჩაეწერამე-
თქი. ან ბევრად მეტად მგრანობიარედა-
ცა, დლიურებს თუ შეადგენდამეთქი.
მეც აქ საქმე გამიადვილდებოდა. ამ ად-
გილს ისევე გამმოვიღებდი და აწყვე-
ბოდა მგრანობიარე მკითხველიცა. ამო-
იმშრალედა ცრემლსა ისევე. ისევე თი-
თებით ამოიმშრალედა: რაც იქნებოდა
თუ როგორ იქნებოდა, გამოჰკვირიდა
ციციონსამეთქი, თვალები რო დაპლ-
ლოდა. ძლივიძლივობისას რო ახამხამე-
ბდა თვალებსა:

— რა დაგმართნია? — იკითხავდა სა-
ლომეი.

— ო, როგორა ქარგავს!.. — აღაყ-
რობდა ხელებსა მერი.

— არც გამოიკვირდება დიდება გუ-
რადუნებტის შვილიშვილის შვილისაგა-
ნა.

— მაშიდაცა ქარგავდა... — ჩაურთავ-
და ციციონი, რაღაც რო ეთქვა, ისე ჩა-
ურთავდა.

— დიდება გურანდებტი სხვა ხე-
2. „მედიცინა“, №8.

ლოვნებაა, — არ დაეთანხმებოდა
და სალომეი. — მაშიდაშენისა აბა რა
გითხრა. ის რა ქარგავა იყო, შინაბერას
დარდს თუ ქარგავდა!..

— მე...
— შენ უნდა გათხოვდე!

და იმწუთს უშანგიმ ისე აიხვდა. თი-
თქოს გასცესო. — მოიგონებდა მერე
სალომეი, მე თითქოს მივხვდი, ოლონდ
იმდენს მაინც ვერ მივხვდი. ის კაც
რო იქნებოდა ჩვენი სიძეი, მოადგილედ
ვინც გავიდოდაო. — ამას მერეღა მოი-
გონებდამეთქი, ხოლო იმეამად მიჩერ-
დებოდა ციციონსა. აცა თუ რას იტყუი-
სო: არაფერს იტყოდა, არას მიუგებდა,
არ იქნებოდა არცა ახალი, რასაცა მიუ-
გებდა, რაცთუ მოჰყვებოდა. არ იქნე-
ბოდა არც ისა ახალი, არც ციციონსთ-
ვისა, არცთუ სხვათათვისა. მაინც რო
ასე იმეორებენ დაეინებულადა, ხალი-
სიანადა. მოუწყინრადა, მოუბუხრებლა-
და: გაილიმებდა მხოლოდღა ციციონი
და მიჩერდებოდა იმა თვალითა. სხვა
რამეც თუ იკითო, მიჩერდებოდა სა-
თითაოდა, დეიდა სალომესა. დეიდა მე-
რისა, უშანგისა, ფრიდონსა, ანთუ ამათ
თვალს გადაავლებდა. მიჩერდებოდა
უფრო ფრიდონსა, მიჩერდებოდა, მო-
ცივდებოდა. რას ჩაჰკირკიტებს თუ
ჩაჰკირკიტებს, თუ ჩაჰკირკიტებს და
რადა ფურცლავს ჰიჩარადო: იგრანო-
ბდა თითქოს ფრიდონიცა ამასა, დახუ-
რავდა წიგნსა, გულხელს დაიკრებდა,
„ჩანგი“ გულზე დაედებოდა და თუ
უნდოდა მოადევნებდა: „მაქეს გულს
მიღებული ჩანგი, როგორც შინა“,
ოლონდ ის ჩანგი სხვა იქნებოდა, ასე
მაღე რო არ დაწყდებოდა. ის იქნებო-
და, ოლონდ ეს მაინც არა და არაო,
არაფერსაც არ მოადევნებდა, არცა
ხმამალა, არცა გულშიო, გაუსწორებ-
და თვალსა ციციონსა, აბა თუ რას მე-
ტყვი, გადაეკუთუღარ ყურადღება-
დაო: ციციონი მხოლოდ გაუღიმებდა,
მერე ჰო „ჩანგსაც“ გადაავლებდა თვა-
ლსა, მერე უშანგისა, მერისა თუ სალო-
მესა ისევე და ისევე იმავე ღიმილითა,
ხოლო მერეღა ამოსცდებოდა ოხერაი

მკირედი, ღიმილი იგი წაეშლებოდა, გაიკრიცებოდა, გაფერმკრთალდებოდა. და აი ასე, არაფერიც არ იცვლებოდა, სალომესათვის რო დავევლოთ ყურადღებას. — ასე ოხრავდა თამარისკაცი, დედამისი რაღა თქმა უნდა, ასე რაღაცას აოხრებდა მამამისიცა, აიხირებდა და თან გადაჰყვებოდა, რაოდენ უაზროც უნდა ყოფილიყო, ოღონდ და რაო, — ის მაინც იცოდნენ, რასაც თან უნდა გადაჰყოლოდა. ამისი არა, არც არავის გაეგებოდა, რატომ თუ რაისთვის გაიწამებდა თავსა; და აი ასეთ, არაფერიც არ იცვლებოდა. გამოშტერდებოდა მამამისიცა ასე, აქ უკვე ფრიდონს გადაჰხედავდა დედა სალომეც. გამოშტერდებოდა და დაიკარგებოდა. წუთისოფლისა აღარ იყო. ოღონდ თუ მაინც რისი თუ იყო, ნეტავი თვითონვე თუ იცოდნენ: და აი ასე, არაფერიც არ იცვლებოდა. აი უშანგიო, ამ ქვეყნისა ფეხის ფრჩხილებიდან საქორებდისაო, ამ ქვეყნისა და ამ ქვეყნისაც იქნება. მოეკიდება ფრჩხილებითა დედამისასა, სიკვდილსაც იოლად არ დანებდება, მოეკიდება სამარის კედესა. არა და არ ჩავა სამარეში, თითებშიაც რო ჩანგალს უყრიდეს მთავარანგელოზი გაბრიელით: არაფერიც არ იცვლებოდა. მამამისია, ალბათ ჰაპის ალიკვალისაა. ჰაპისჰაპისაა. რაც უნდა იყოს, ეს მაინც რა არის ამდაგვარი, თავისთვისაც რო ღმერთს არ უქნიაო, — ფრიდონზე იტყვოდა. განეწყობოდა ფრიდონის წინააღმდეგა, ვიდრე „დააყენებდა მესამე საკითხსა“.

ღროს მაინც თუ იხელთებდა მერი. შეახსენებდა შორიდებითა, დადგენილებდა არ მოვილიაო. — მეორე საკითხზე რაღა თქმა უნდა. — ოქმს თუ ადგენდა რაღა თქმა უნდა.

და მიუგდებდა სალომეცა: „ძილებულ იქნას ცნობად“. მიუგდებდა და ამოიჩემებდა ისევ ფრიდონსა, ვნახოთ ერთი და ეგება გამომტყუო, რასაცთუ ვფიქრობ ახლა შენზედაო;

აი და ასე გადაიკლოდა მესამე საკითხზედა:

და თუ დღიურიც ეკნებებდა მამამისსა ალბათ იქ ასე ჩაიწერებოდა: „თავიდან ისე დაიწყო სალომემა, ეგონა უცბადვე აიყოლიებს უშანგისკაცი, ფრიდონსკაცი, მაგრამ არ აპყვენენ და მერე გაანჩხლდა... ძლივს დავემშვიდეთ...“

VIII

ნეტავი და მართლაც შეედგინა დღიური მერისა. გადავიღებოდა ყველაფერი ცხადია; ახლა და რაო, — საკითხავია და კაი გვარიანი საკითხავია თუ როგორ დაიწყებდა ქალბატონი სალომე, როგორ დატყებოდა, რა სიტყვებს შეარჩევდა, თუ რა სინაზით წარმოსთქვამდა თვითიულსა. თუ რა თრთოლავითა, საკითხავია და მწელი მისახვედრი; რა ვუყოთ თუ რაც არის, ბედმა ეს მარგუნა. ეს უნდა ვაღმოვცუ და მივყვები შეცა ვარაუდებსა, მოვიშველიო სხვათა მონათხრობსა, თუმცა მონათხრობსა სხვადასხვაგვარადა, ოღონდ გავერკვევი როგორმე სწორსა თუ ბრუნდში, ერთად გავერკვევით:

რაც უნდა იყოს, ალბათ თუ ასე დაიწყებდა დედა სალომე:

— თქვენ ჩემი შესხენებაც არ გინდათ ჩემო ახალგაზრდა მეგობრებო. — ასე დაიწყებდა. — არც შეგახსენებთ რაღა თქმა უნდა. მე მხოლოდ ცნობის-მოუვარეობა თუ წამძლევს, მხოლოდ თუ გკითხავთ, ხელს ჰო არ გვიშლის არაფერი, მზად თუ ვიქნებით ორმოცი-სათვისა, ლაზათიანად თუ გადავიხდით, თავს ჰო არ შევირცხვენთ, ლაფს ჰო არ დავასხამთ წინაპრებსა, თავს ჰო არ მოვიკრიბო ჩვენა? ამას თუ გკითხავთ. ასე თუ გკითხავთ, არ გამოიწყობით რაღა თქმა უნდა. ეს მხოლოდ შიშია, სისუსტეა ქალური, მხოლოდ სისუსტე მალაპარაკებს, მალაპარაკებს ის იმედიცა, ვაეკაცურად რო გამაშხნევენთ... — ასე დაიწყებდა ალბათამეთქი, ანთუ ვინ უწყის სხვაგვარად დაიწყებდა. ცოტა სხვაგვარადა, მაინც იტყოდა ისე, იმგვარადა, რო ენიშნებინა, თქვენა ხართ რაცა ხართ. თქვენზე ჰკიდია იმედი ჩემი.

რასაც ბრძანებთ, მოგისმენთ დიდი გულსყურითა, მოგისმენთ და აღვივებთ უაღრესი მოწიწებითაო: წააქეზებდა ასე ამგვარადა, ასე ქალურადა და მოხერხებულადა. უფრო ფრიდონს თუ წააქეზებდა, თვალს არ მოსწყვეტდა, არც ღიმილს მოსწყვეტდა, ღიმილსა დეიდისა დისწულითაც რო ეამაყება. იმისი ნიჭით რო ეამაყებაო. ფრიდონი მაინც არ აკყვებოდა, ესაა თუ, — თითს გაუჩრიდა „ჩანგში“, მუხლზე თუ დაიდებდა „ჩანგსა“, მალიმალაც თუ დააჩერებოდა, ემანდ თითი არ გამომიძვრესო, ემანდ თუ არ დამეკარგოს მონიშნული ადგილიო. უშანგი მხოლოდ თავს დაუქნევდა. უბრალოდა, აუკვირალადა, ფრიდონს დააცდიდა, თავისზე უფროსსა როგორცაო, სახელოვანსა როგორცაო, ანთუ თუნდაც იმიტომაცა. იმას რო უფრო შეკლიმოდა სალომეი, დეიდა სალომეი. შეკლიმოდა და განაგრძობდა:

— ეს ქალური სისუსტეცაა და იცით. ეს ჩემი საკუთარი სისუსტეცაა, ჩვევია ჩემი, აპოლონი ყველაფერს მაკოდინებდა, ბეწვისოდენსაც არ გამოსტოვებდა, მეც მომისმენდა ყურადღებითა, ყურადღებდა ჩემს ნათქვამსაცა. ყოველ ნათქვამსა, აღასრულებდა უსათუოდ, რაცთუ მიაჩნდა მიზანშეწონილად და ყველაფერიც მიაჩნდა მიზანშეწონილად, ჩემი ნათქვამი ყველაფერი ასე მიაჩნდა: თქვენ სხვანი ხართ, ჩემო ძვირფასო დისწულებო რაღა თქმა უნდა, ახალგაზრდანი ბრძანდებით, სანუკვარხო, ბევრი რამ შეიცვალა, ხასიათებიც შეიცვალა ეგებისაო, დამოციდებულბაცა, ანთუ თქვენი გყავთ საფერაო, მესაიდუმლე თქვენი გაგაჩნიათ. ანთუ რაც არის თუ როგორც არისო, ერთი რამ მაინც უცვლელია, ქალი რო მალე გამოამელავნებს სისუსტესა, კაცი რო გვიანა, აი ეს მაინც უცვლელია, რო არ დაბადებულა ქალი ამ ქვეყნადა, ერთხელ რო მაინც არ ენანოს, ღმერთო თუ კაცად რად არ დამბადეო, ხოლო კაცი რო არ გაჩენილა, არცერთი კაცი, რო წამოსცდენოდეს, ქალად რად არ გამა-

ჩინე ღმერთოო. ეს მაინც ვერცხვდება და ესაა სწორედ შეგნება სისუსტისა. სიძლიერის შეგნებაც ეს არის. მოვალეობის შეგნებაცა: უნდა მაკოდინოთ, უსათუოდ უნდა მაკოდინოთ. დროულადა, ზედმიწევნითა თუ რა იღონეთ, თუ რა გელობებათ, თუ როგორ გადასწყვეტთ თუ როდის გადასწყვეტთ. უნდა მაკოდინოთ, უნდა გვაცოდინოთ: ციციხო ამდენს ვერც შემოგბედებთ. მით უფრო ცოდოა...

— დეიდა! — მისძახებდა ციციური კრთობითა.

— მომიტმენ გეთყუა, მე უკეთ ვიცი შენდენიც ვიცი და ჩემდენიცაო, იტყოდა ხოლმე დიდება გურანდუხტი. უფროსი იყო, მეტი ენახა. მეტი განეცადა, გამოცდილყო უფრო მეტადა, სითამამეც მოგვარა მეტი. პოდა რო ვიცი, ჩემდენიც რო ვიცი. ეს ისაა, მღელვარება რო ვიცი შენი და ამა შენმა ძვირფასმა დეიდაშვილებმა დროზე რო უნდა გაცოდინონ ყველაფერი: შვილი შვილია, მწუხარე შვილი მწუხარე შვილია. შენი წუხილი მაინც სხვა არის. ახსნა არ უნდათ და ამდენი ლაპარაკიც არ უნდა უნდოდეთ. სიტყვამ მოიტანა და იმიტომ ვამბობ, თვითონ არა თქვენს და იმიტომ ვამბობ, რო არ გაუკვირდეთ, იმიტომ განემარტავ. მოვიშველოებ ქალურ სისუსტესა: ქალი არც გასცემს თავის სისუსტესა, მე ამისიც არ შეშინიან ჩემო ჭკვიანი დისწულებო. არც ისე შეშინიან, და მომიტევებთ თქვენცა, მომიტევებთ დიდულოვნადა: ერთხელ თუ იყო, სულ ერთხელ თუ იყო, აპოლონს თქმა რო დააკვირნდა და მთელს იმ წელიწადს ნაწყენობამ არ გამოარა; და იცოდეთ, მე რო არა ვარ მხოლოდ ასეთი, და არ დაუშალოთ არაფერი ქალსა, და აკოდინეთ დროულადა ყველაფერი ქალსა თუ გნებავთ შეგრჩეთ კეთილგანწყობილება მისი, დაე იცოდეთ თუ არა გცოდნიათ თუ გცოდნიათ და არ დაივიწყოთ. ახლა ბრძანეთ! — მოკვეთდა ასე და მიჩერდებოდა ისევ ფრიდონსა.

და თითი თუ გამოუძერებოდა ფრი-
ფონსა წიგნიდანა, ძებნას დაიწყებდა
იმა ფურცელისა, თითქოს იალონაც
დასჭირებია, თითქოს ამისი პასუხი
არის.

არც უშანგი არაფერს იტყოდა.

— რამ დაგადუმათ?! — გაოცდებო-
და დეიდა სალომეი, გაოცდებოდა და
გაწყრებოდა. კოპებს შეიკრავდა, გამ-
ლიდა და შეიკრავდა, მოიღრუბლებო-
და და მოიკრიალებდა დამცინავადა თუ
შემბრალოდა. სულერთია, მოიკრიალე-
ბდა ისევე ავად.

— აბა რა გითხრა... — დაიბნეოდა
თითქოს უშანგიცა, თვით უშანგიც და-
იბნეოდა, რო მიხედებოდა, უპასუხობა
აღარ იქნებოდა. ხოლო ფრიდონი არ
დასძრავდა კინცსა მანცა.

— როგორთუ რაი?! — აწრიალდე-
ბოდა დეიდა სალომეი, ადგებოდა, დაჯ-
ლებოდა, თითქოს რალაც დაეკარგებო-
და, მიაგნებდა ფინჯანსა, მიაგნებდა და
დააჩერდებოდა, ვითომ ეს რალაა, ვი-
თომ რად მინდაო.

— კიდევ ჰო არ გინდა?.. — მიატან-
და მერი, მიაშურებდა, დაანებებდა
ფინჯანსა სალომეი, თითქოს არც იყო-
და რას დაანებებდა, ვის დაანებებდა,
სად მიაშურებდა.

— როგორ თუ რაი?! — იკითხავდა
ისევ სალომეი და შეეფოთლებოდა შუ-
ბლი, ყვითლად შეეფოთლებოდა.

— შე რა გითხრა-მეთქი, — აწრიალ-
დებოდა უშანგიცა, ადგებოდა, იმე-
წუთს აღარ ჩაქდებოდა ოღონდა, თით-
ქოს და რაო. სიტყვა აიღოო, წამოძა-
ხილს დაასაბუთებსო, თითქოსაო და
ასეც იქნებოდა. — სულერისას თუ ამ-
ბობ. რა სათქმელია. შენ კვირა ბრძანე,
შაბათს შხად იქნება, ქელეხს აუეცდით,
ორმოცი რალაა... შენ კვირა თქვი, შა-
ბათს შხად იქნება ყველაფერი!.. — მო-
სჭრიდა ასე საქმიანი კაცის კილოთი,
გამოცდილი კაცის კილოთი. ცოტა არ
იყოს და შეურაცხყოფილი კაცის კი-
ლოთიცა, აგერ არ იყო. ქელეხი რამ
დავაიწყათო, რა აკლდა რა, ახთუ რა
ნარბი შეიძალაო. ასეც მოსჭრიდა ცოტა

მოდუმული, ცოტა მიმიხედებოდა
ელა რა არის, ემანდ ევანძები არ დაი-
ლართოს დეიდა სალომეს შებლზედაო.
ასეც მოსჭრიდა და ასეც დაქდებოდა,
დაეჭაჯურებოდა სკამსაცა, ვასწევდა,
გამოსწევდა, დაიხობიალებდა და აკრი-
ალებდა.

დეიდა მერი შემოიღრანდა ყავასა.

— სულერაც ვერ გავშალოთ. ცოცხ-
ლობრივ დემარხულვართ და ისაა, —
იტყოდა სალომეი, გაიწოდებდა ხელ-
სა. ფინჯანს ჩამოართმევდა, გადაეყრე-
ბოდა ფოთოლიცა შებლოდანა, მოუ-
რევდა, მოურევდა ყავასა, მოსყამდა
ოდნავა. დასველებდა მხოლოდღა ტუ-
ჩებსა, გამშრალ ტუჩებსა, ვაგრაგნილ
ტუჩებსა, ავად ვაგრაგნილსა.

— ჰოდა... — წამოიჭრებოდა აქა
უშანგი.

— ეგ ვიციო!.. — სალომე მოუჭრი-
და, თითქოს მოსხებდა კიდეცაო, ისე
მოუჭრიდა, მოსხებდა და ჩაეცავდა
ისევ სკამზედა, — საქმე საფლავია... —
თითქოს და რაო, ჩაიდუდუნებდა, ჩაი-
ჩურჩულებდა ისე, აღმათ თუ მიუხედე-
ბოდნენ, ისინი თუ მიუხედებოდნენ,
უცხო ვერაო რალა თქმა უნდა. ვერცა
სოსოი, იმდენ ხანსაც რო დარჩენილი-
ყო.

— საფლავი... — ფრიდონი ამოღერ-
ლავდა, მოეშვებოდა „ჩანგსა“ ბოლოს-
დაბოლოსა, — მოეწყობა...

— ვის უნდა მაგათი მოწყობილი სა-
ფლავი?! — ჩაიჭირკილებდა სალომეი.

— ეისა ჰკითხავენ...

— არც ჩვენა ვკითხავთ!.. — აილე-
წებოდა სალომეი.

— ჩვენ რაი ძალგვიძს?!

— როგორთუ რაი?! — წარბს აქა-
ჩავდა სალომეი.

— აბა თუ რაი?! დამტკიცებულა
სტანდარტები...

— მობეზრდებით, — ხელს ჩაიქნე-
და სალომეი.

— არ მოგვებურდებო... ყოველ-
შემთხვევაში, ვერ მინც...

— და სწორედ ვერვე სტანდარტს
უნდა გადაეუაროთ, მოცულობები იგი-

ვე იყოს, ფორმაც იგივე და არცა იგივე, მაინც ორიგინალური უნდა იყოს!.. — გაიცინებდა სალომეი შეთქმულობითა, ბოლოსდაბოლოს რა გამოტყდაო.

— უინ დავერთავს ნებასა?!

— ვისა ვთხოვთ რო?! — გაოცდება დეიდა სალომეი.

— ხელს შეგვიშლიან...

— არ უნდა შეგვიშალონ, ვერ უნდა შეგვიშალონ, — გაამხნევებდა დეიდა სალომეი.

— ეს სურვილია...

— სურვილიცაა და შესაძლებელიცა.

— წააქეზებდა დეიდა სალომეი, — უნდა იყოს თავისებური, თითქოს არც თუ თავისებური... თავისებური და განსაკუთრებული, ოღონდ თითქოს იგივეაო.

— სიძნელეც მანდაა...

— მჭერა, — აპყვებოდა დეიდა სალომეი, — დაუძლეველი მაინც არ არის.

— დაუძლეველი... როგორ ვითხრა... ისეთი რაღაცაა, ისეთი სტანდარტია, ლამის ვერაფერს რო ვერ მოუხერხებ.

— სტანდარტიც ეგაა. უბედურებაც ეგაა, — კიდევ და კიდევ აპყვებოდა სალომეი, — ვერაფერს რო ვერ მოუხერხებ, რო არ ვინდა და ვერ გადაიგდებ, მაგრამ რო უნდა გადაიგდო?!

— ეეე...

— უნდა გადაიგდო!.. — მოითხოვდა დეიდა სალომეი.

— ვთქვაჲ...

— პო!.. — აჩქარებდა დეიდა სალომეი.

— ვთქვათ მომიხერხდა... ვთქვათ მე გავაკეთე...

— უშანგი? — შესძახებდა დეიდა სალომეი.

— მე ჩავდგამ!.. — წამოიჭრებოდა უშანგიცა მყისვე, ჭარისკაცით წამოიჭრებოდა და მოახსენებდა ხელუბრაშევებული თუ დაქიმული, მოახსენებდა და თითქოს რაო, შესასრულებლადაც უნდა გაიქცესო, ოღონდ დაჭეკიო, დეიდა ანიშნებდა, ისიც დაჭდებოდა აღჭურვილი მოთმინებითა. და ისევ ყავას მოინებებდა დეიდა სალომეი. ანთუ შესვე-

ნებას მოინებებდა, ყავას ვერცხვებდა ამიტომაცა, მოსვამდა თუ არცთუ მოსვამდა, ისევ ტუჩს თუ მოისველებდა. უშანგი ისევ „ჩანგს“ დაეძებდა, დავარდნოდ და დაეძებდა, იქვე დავარდნოდა და იქვეცა ჰპოვებდა, გამოჰპარებოდა, როდისთუ დავარდნოდა, მალეცა ჰპოვებდა, გადაშლიდა გამალებითაცა. ჩაფურცლავდა თავით ბოლომდისა, თვალს მოატარებდა მერე უსასოდა, თითქოს ვერ გავგო, „ჩანგი“ თუ როგორ მოეშორებინა, მერი თულა ჩამოართმევდა, სულაც გაიტანდა იმ ოთახიდანა. მანამდე სალომე ფინჯანს გამოსცლიდა, დააპირქვავებდა. როგორღაც ისე, იღუმალი რხევითა ისეთითა, მაჯის რხევითა, თითქოს ჩაუთქვა, თითქოს გამოიხზო, თითქოს აჩრდილიც მოეშარებო, ცნობა მოაქვს თითქოს მრავალი. ამისი პირით რო გამოაცხადებდო, მხოლოდ ამისი და სხვა არავისიო. ეს მერე ფინჯანი რო ამოპირქვავედებოდა, ანთუ ეგების მანამდისაცა, განცხადებულყო დაფარული მანამდისაცა. თითქოს ამისთვის განცხადებულყო. მხოლოდ ამისთვისა, სხვა არავისთვისა. ამიტომაც თუ შეაჩერებდა ციკნოსა, კრინტს თუ დასძრავდა შეაჩერებდა. — და დასძრავდა კრინტსა:

— მე თუ მკითხავ. დეიდაჩემო...

— აქამდე თუ დასძრავდა კრინტსა.

— სწორედაც შენ არასა გკითხავ, — აქვე მოუჭრიდა დეიდა სალომეი. — ჭერ არა, ახლა არა!..

— მართალი ბრძანებაა!.. — დაუდასტურებდა დეიდა მერი. თითქოს მიაბჯენდა მყისვე ნაქარგსაცა, კარგი რამ გამოდის, ვასაოკარიო.

— ამაზე არც უნდა მელაპარაკა. — განაგრძობდა დეიდა სალომეი, — მხოლოდღა უნდა მომესმინა, უნდაღა მეთქვა. ბარაქალა ბიჭებომეთქი, კარგი ისლა თუ იქნებოდა, თუ ეთქმის კარგი სასაფლაოზე ლაპარაკსა; რაც ეთქმის ესაა, ოღონდ მთავარი მაინც ეს არ არის, ეს თუ რაც არის. ორმოცისათვის თუ გამოდგება, ბოდის თუ მოგვბდის, მერე არ ივარგებს, არა, აღარა, საბო-

დომოდაც აღარ გამოდგება. შენ როგორ გგონი ჩემო კეთილო?! — შეუძახებდა უცება ფრიდონსა, თითქოს ჩაუარდნილსა ფიქრის ორმოში: ამოიყვანდა, ამოიტაცებდა, ჩეხნჯღრუვდა ღუ გამოათხიზლებდა, — საბოდიშოდაც აღარ გამოდგება, და სასაცილოდაც ვავიხდით საქმესა თუ ღირსეულ ძეგლს არ დაეუდგით. დაეუდგამო! ცხადია, ოღონდ მე მინდა... აი ეს უცევე ჩემი სურვილია, ეს ჩემთვის უნდა გააკეთო ფრიდონ, გეთაყვა, საკუთრად ჩემთვისა, დეიდა სალომესათვისა, უნდა გააკეთო ესა ჩემთვისა და გააზარო სხვადაც ცხადია... თუ სასაფლაოც იწვევს სიზარულსა, — აქ დადუმდებოდა დეიდა სალომეი, ამოაბრუნებდა დამხობილ ფინჯანსა, ამოაბრუნებდა და ჩააცეცებდა თვალსა, ჩააცეცებდა და ამოიკითხავდა. თითქოს იქ თუ ამოიკითხავდა, — ჰო მე მინდა და მე გემუდარები, ესეკიზებიც ეგებ იქონიო ორმოცისათვისა, ესეკიზები იმა ძეგლისა, მიმიხვდები რაღა თქმა უნდა, წლისთავისათვის რო გახანორციელებ.

— ესეკიზები... — ამოიტახებდა ფრიდონი ასე. უნებურადა თუ ბუნდოვნადა.

— ჰო... ესეკიზები... — გაურკვევედა თუ დაუბეჭითებდა, დეიდა სალომეი რაღა თქმა უნდა, ეგება მერი. ანთუ ორივენი ერთდროულადა, ოღონდ სულერთია, ფრიდონი ჰო გამოთხიზლდებოდა.

— რა საჭიროა?! — აი ასე თუ გამოთხიზლდებოდა, ვაი ასეთ გამოთხიზლებასა.

— შენგან არც მიკვირს!... — აღშფოთდებოდა დეიდა სალომეი.

— სალომე, გენაცვალე!.. — შეშფოთდებოდა მერი.

— არ მიკვირს!.. — ჩაიღუღუნებდა სალომეი, თითქოს და რაო, ბედს შეურიგდამო, ასე უცბოს თუ მოეჩვენებოდა.

— ნუ!.. გენაცვალე... — ისევ მერი მიადევნებდა, ანთუ უფრო, ამაგმაგდებოდა.

— არ მიკვირსა... — აქ თბრქმის წყლის ლოდ სისინი გაისმოდა და მიიწყებოდა და სიტყვები ფრიდონისა, დინჯი სიტყვები, დინჯი ნათქვამი:

— განხორციელება ჰო უნდა ეწეროს?..

— განხორციელდება!.. — თითქოს ფინჯანში ამოიკითხავდა, ასე ბეჭითად ამოიკითხავდა, გაიმეორებდა ასე ბეჭითადა. გადგამდა ფინჯანსა, მოატარებდა თვალსა გოროზადა, ფრიდონსაც ასევე დააჩერდებოდა, ვითომდა ახლარალას იტყვიო.

— ფრიდონ, გენაცვალე... — შეაცქნავლდებოდა დეიდა მერი, — ფრიდონ!.. ვითომდა რაო, არ ეუაროო.

— ოდესმე, ვინ უწყის... — ანთუ თავისას არ დაიშლიდა, ანთუ თმობდა თითქოსა ფრიდონი.

— წლისთავზედა!.. — დაბეჭდავდა დეიდა სალომეი.

— ეს ბორიაცი არ დასცხრება წლისთავამდისა...

— დასცხრება!.. — თითსლა მიუწვდენდა ფინჯანსა, არცთუ მიიხვდებოდა იქითა.

ველარც მოითმენდა შეპასუხებასა დეიდა სალომეი.

— ფრიდონ... გენაცვალე... — წაესწრაფოდა დეიდა მერი, შემოეცვლებოდა, მხრებზე დააწყობდა ხელსა, ბიბილოებზე თითებს მოუცაცუნებდა.

— თქვას, თქვას, — ნებას დართავდა დეიდა სალომეი, ნებას დართავდა აღარ დააცდიდა. — თქვას თუ რაც უნდა, ოღონდ მე მაინც ეს დამჩინია სანატრელადა, ნეტავი აქამდის მოვკვდარიყავი, ესლა დამჩინია. ნატვრაა განა?! ღმერთო დამიფარე, ღმერთო დაგვიფარე!.. ადამიანობა გახსენებაა, ადამიანობა ისტორიაა, სიამაყეა ისტორიითა, და ისტორია სასაფლაოა, ისტორია სიცოცხლე გახლავთ, ზოლო სიცოცხლე მხოლოდ ისაა, როგორც ამ ქვეყნად რო დაგიტრებენ, როგორც ამ ქვეყნად რო ვაგოხსენებენ. და იცოდე, რო არ დაგიტრებენ, და იცოდე, რომ არ დასდებენ ნიშანსა შენსა, მაშ რა გიყო-

ცხლია, მაშ რამღა გაცოცხლოს, მაშ რალად მოსულხარ ამა ქვეყნადა, გეშრომა მხოლოდღა?! — მოატარებდა თვალებსა დეიდა სალომეი ამა კითხვებითა, ლამის რო ცეცხლი გამოეყარა, ისეთ თვალებსა, და პასუხს გოითხოვდა. ვინ მიუგებდა? ფრიდონი არა, უშანგიც არა. — უშანგის კრებებზეც ვერ გააჩერებდნენ, სულ გაპარვაზე ეჭირა თვალი და გაიპარებოდა კიდევაცა, კრებიდანა ცხადია, აქედან ვერა, ვერ გაიპარებოდა, მიინც გაპარვაზე ეჭირა თვალი, ამდენი ჩიჩინი გულს გაუწვრილებდა. ციციხო საქარეს მიატოვებდა, დაელოდებოდა, ვინ მიუგებსო, დეიდა მერი მაინც მიუგებსო, ოღონდ მიგებისა რა მოგახსენო, დაძვრით მაინც დასძარავდა კრინტსა:

— ფრიდონ... გენაცვალე... — ასე დასძარავდა, მოეხვეოდა მხრებზედა ფრიდონსა, თითებს ტუჩებზე აფარებდა. მოიცილებდა ფრიდონი ფრთხილად, გაულიმებდა ფრიდონი ალაღადა, მერისაცა, სალომესაცა, სალომეს უფრო გაულიმებდა, ეგრეც ეტყოდა, ღიმილითა ალალითა, სანდომიანიითა, შორჩილითა:

- იცი თუ რა ხდება...
- მიტდან ერთნი და მოდიან მეორენი.
- ჰოდა...
- ჰოდა: დაიკავეთ ბატონო ადგილი, შეათანხმეთ საზოგადოება, სხვა რაღა ვნებაუთ?! — გაიკვირებდა დეიდა სალომეი.
- სხვა რაღაო. — გაიკვირებდა ფრიდონიცა აგრეთვე — ეგაა სწორედა შეთანხმება რო ვამხელბულა.
- სასაფლაოა, რო შოარიგებს?!.
- გალიზიანებს უარესადა: ზოგი მშვენიერ ძეგლს რო დაუდგამს, ზოგი ნიშანსაც რო ვერ დაადებს.
- და თუ იქ გასწორდა, გასწორდება აქაც უველაფერი, — ჩაიცინებდა დეიდა სალომეი, — იქ გასწორებულა როდის აქეთთა... — ჩაიცინებდა დეიდა სალომეი. კიდევ და კიდევ ჩაიცინებდა. ისევ მიიღგამდა ფინჯანსა, ისევ ჩააჩე-

რდებოდა ფინჯანსა, ჩააჩერდებოდა აერეოდა თვალი, აერეოდა სახეცა, ჩამოეზიდებოდა ლაბაბი, ჩამოეზიდებოდა და აეგრაგნებოდა, აერეოდა ფერებიცა ლოყებზედა, შუბლზედა, ცხვირზეცა ცხადია, და გასტანდა ასე, ასე უთქმელადა, თავაულებლადა ასე, მერე ნელნელა გადაკრთებოდა ფერები ამღვრული, ჩაიწმინდებოდა სახეი ისევე, დაიძროდა სიტყვი ისევე, დაიძროდა დუნედ დაიძროდა, ოღონდა გამკვთავადა თუ გამჩხავადა გულისა, გაანხნდა თუ ვისთუ გული როგორი ჰქონდა, ეგებ ზედაც არ გაქარებოდა, უოველშემთხვევაში ასე დაიძროდა, — ვისაც ეშინიან, არც უნდა მიმართო, შიშს არაფერი გაუყეთებია არასოდესა, არც გააკეთებს, ვერც გააკეთებს, შიში შიშში უნდა ჩატოვო, უნდა ჩამოეხსნა, ვიცი და მაინც შავიწყლება ხოლმე. სხვა გზა რო არა მქონდეს, კიდევ ჰო... რამდენს ვიციანო, ვინ დამხარდება!.. შემორიალებში ბევრი ვაწაფულა... ადვილდაც შემისრულებენ... მე მოვეულო ერთი სიტყვითა!.. მობრძანდით წლისთაზე არხეინადა.

- აწრიალებოდა უშანგი, თითქოს და ნემსებს უყრიან სკამქვეშაო.
- ფრიდონი არა, არ აწრიალებოდა, მიაჩერდებოდა ჭერსა, ჩუქურთმები რო გამოეყვანა ნაწვიმარსა, იმა ჩუქურთმებს მიაჩერდებოდა.
- შეაქტვრდებოდა ციციხო სალომესა, ხანთუ მერისა, ეეკაცებსა ხანა, ერთსა — ისე აწრიალებულსა, მეორეს — ისე გაქვავებულსა, და მერე ისევ გაქვავებული ამოიტყოდა:
- პროექტს მოგართმევთ...
- არ მინდამეთქი.
- სალომე, გენაცვალე...
- არ მინდა მეთქი.
- როგორც გეხებოს, მე მაინც შევადგენ, არც მოთქვამს, რო არ შევადგენმეთქი, განხორციელებას რაც შეეხება...
- მე ეთქვი!
- შიშიც არ არის...
- მე ეთქვი!

— სალომე გენაცვალე, ეგებ რა უნდა...

— მე ვთქვი!..

— ჰო, მაგრამ მაინც...

— მე ვთქვი!..

და ადგებოდა სალომეი. ადგებოდა უშანგიცა, უკეთუ წამოიჭრებოდა უშანგი და ველარც მოჰკრავდნენ თვალსა. არ გაჰკიდებდა არაფრისა სალომეი, აღარ ენდომებოდა აღარაფრისა, აღარცა ფრიდონი, აღარც მერი, ციციოც აღარა, განმარტობას თუ მოინდომებდა, ცოტა ძილსაც მოინდომებდა, ცოტა ფიქრსაც შემოიკრებდა, დაიხელთებდა მერე აპოლონსა, მარტოღმარტო დაიხელთებდა, დაიხელთებდა და მიაყრიდა, მიაყრიდა და მიაფრქვევდა, როგორი თუ რა უხეირონი ყოფილან ახალგაზრდები, თუ რა უხეირონი ყოფილან თვითონაცა, უხეიროსაგან უხეირო თუ ვით წარმოსდგება, სარეველა თუ ვითაა რო მომძლავრებულა, ვითარ ამყნობენ მათალსა თურაშაულზე, ვითარ თუ როგორა, მიაყრიდა და მიაფრქვევდა, დაუშენდა ვითარცა სეტყვასა. კაკლისოდენასა, კვერცხისოდენასა. ვერც აიცილებდა აპოლონი ამას ვერაფრითა, ვერცა თუ თავის მოკატუნებითა, ვერცა აღერსითა, ვერცა თუ გინდა განრისხებითა, ისე როგორცა, სეტყვა როგორც ვერ აუცილებიათ ყუმბარებითა, ნამდვილი სეტყვაი, — რო უშენენ და ვერაფერი ვერ დაუკლიათ, რო ირეგვება ვენახები კახეთისაი, მაინც ირეგვება, ისევ ირეგვება. და ქუხს ქვემეხები, გვგონება მეორედ მოსვლაი, მეორე მსოფლიო ომი გვგონება: იქ ცა მოილხენს, გადმოიხედება ცალი თვალითა მზეი, აქ ზვრები მოსთქვამს, გასხებილი ზვრები. რაც უნდა იყოს, ვერ აიცილებდა აპოლონი სალომეს რისხვასა, ვერ აიცილებდა და ნუ აიცილებდა, ჰო მისჩვეოდა, — გაუძლებდა იმა ჩვეულებითა, გაუძლებდა და ანუგეშებდა კიდევაცა, მე მოვაგვარებ ყველაფერსაო, ლივლივებენ ჩვენებიცა თუმცა აქა-იქა, ამისთვის მაინც საემარისაო, გავლენაც შეგვრჩა ცოტცოტაობითა, ჩვენი დაზრდილები

არიან მაინცაო, ნუ გეფიქრებდა, არა დარდება, ნუ გენაღვლებდა ჩემო კეთილო, ჩემზე იყოს და მე ვიყოდეო.

„და არცა ნაღვლობდა სალომე ამაზე“, — ჩაიწერდა მერი, დღიური რო ჰქონოდა ცხადია, ხოლო ოქმში დადგინდებოდა, — „დაევალოს აპოლონს...“ და სხვა, და სხვა, და სხვა...

XIX

დაივალებდა აპოლონიცა: საქმეს ფრიდონი გააკეთებდა, მიეწერებოდა აპოლონსაცა, ანთუ აპოლონს მიეწერებოდა საკუთრადა. განუყოფლად, ჩაურეველად, შეუცილებლად: ეს არ იცვლებოდა, აპოლონი არ იცვლებოდა, შევილო სახელი რო მოეხვეჭა, თითი თითზეც რო არ დაეკარებინა, რო არც გაექანებინა თითი, რო არც გაენძრია, სულაც არა. შევილო და რას დააკლებდი, ანთუ რისთვის აუხირდებოდი, როცა თქმულიყო და თქმულიყო ამაყადაცა, — სჯობს სახელისა მოხვეჭა, ყოველსა მოსახვეჭელსაო, — როცა თქმულიყო და ალბათ ამაზე, აპოლონზე თქმულიყომეთქი, შენ აბა რატომღა აუხირდებოდიმეთქი. ეცოდინებოდა აპოლონს თავისი. ალბათ კარგადაც ეცოდინებოდა, სალომესაც ეცოდინებოდა, აპოლონს თუ რაც ეცოდინებოდა, გულსაც ალბათ დაიმშვიდებდა ამ მხრივ მაინცა და მერე მალე მოველინებოდა მეტი სიმშვიდეცა, სიამოვნებაც მოველინებოდა. ცოტა არ იყოს გაუკვირდებოდა, რამეთუ დაეცადა, სხვებსაც დაეცადათ, თითქოს ასედაც დამღვარიყო წუთისოფელი, დიდი წყენა რო მოჰყოლოდა მცირე სიამესა, მოუსვენრობა ზო მოსდევნებოდა მცირე მოსვენებასა. ალიაქოთი რო წამოსწოვდა მცირე სიმშვიდესა, გაუკვირდებოდა, მაგრამ და რაო, ცხადს ჰო ვერსაით წაუვიდოდა, ცხადსა ცხადზედა: მალე სოსო რო დაბრუნდებოდა, მარტოღმარტო დაბრუნდებოდა და მოახსენებდა დეიდა სალომესა, დავითი თბილისში აღარ ჩამოვა, მოსკოვს თუ ლენინგრადს

მიემგზავრება, სადღაც იქით მიემგზავრება, გემწვიდობებით და მადლობას გიძღვნიითო; გაუკვირდებოდა თუ რაც იქნებოდა, მოეხსნებოდა ეს საზრუნავი, დიდი საზრუნავი მოეხსნებოდა, თავს-მოხვეული მოულოდნელადა, თავსატეხი და კისერსატეხი: ცოტა სინანულს თუ გამოსთქვამდა, სალომეი რაღა თქმა უნდა, ცოტასაც ალბათ თუ დასძრახავდა. დავითსამეთქი რაღა თქმა უნდა, ეს იმიტომ, რომ სოსო ჰყვებოდა, ვილაც გოგოს გადაეკიდა, გადაეკიდა და ისე, იმგვარადა, ისე გამოშტერდა, გამოჩურჩუტდა ისე, იმგვარადა, თუ არ წაუთაქე, ვერაფერს შეასმენ, თვითონ თუ ვინაა, იმასაც ვერ შეასმენ, მხოლოდ იმისილა გაეგება, იმა გოგოსიო, იმისი ჩურჩული, ზრახვანი იმისი, ყურდაჩურთულსაცა, თვალდაბუქულსაცა მხოლოდ იმისილა გაეგებო: გაეგება და ასეც გადასწყვეტსო, მოსკოვს წავალ და იქ ვისწავლიო, თუ ლენინგრადსაო. სადღაც იქითაო ერთი სიტყვითა, — ეს ველარ გაერკვია ისე სწორადა, ეს ამასა, სოსოს ვერ გაერკვია — ვერც მოახსენებდა სალომესა სწორადა: დავითს თუ მაინც სწორად გაერკვია. კიდევ ჰო კარგო, — ამას სალომე დაუმატებდა, ხელს ჩიქნევდა და აღარც ასხენებდა. აღარც არაღის არას მოუხსენდა, რაც უნდა ეთქვათ იმის შესახება, არც მოუხსენდა, არცთუ გულთან გაიკარებდა:

ვერც დაინახავდა, თუნდაც დაენახა: ვერც დაინახავდა თუ ვერც იცნობდა თუ ვინ იქნებოდა, ვინმე ახმახი, თუნდაც თვალწინ რომ ჩაუტარებდა ილიაში ამოჩრილ გოგოსა, ლიფსიტა გოგოსა, გაშავებულსა, გაშხანტლულსა, ბიჭებ-გაშვლუპილსა, გაშიშვლებულსა სანახევროდა თუ მთლად შიშველსა, რომ შემოტმასნოდა ყვითელი ნაჭერი, ვითომ და რაო. კაბა არისო, ყვითელი თმაც რომ გააფართფართდებოდა, რომ უსხიოდა ლურჯი თვალები, — ვერც დაინახავდა თუ ვერც იცნობდა, ანთუ თვალსაც არ მიადევნებდა, ვინც უნდა ყოფილიყო, ვინც უნდა ყოფილიყვნენ, თუნდაც სულაც გამოშვლებულიყვნენ და

ეტანტალოთ, ვინც უნდა ყოფილიყვნენ ეტანტალოთ და ეტანტალოთ: ეს ერთხანსაო რაღა თქმა უნდა, დაელოდებოდა მეტყვიანო, დაელოდებოდა თვალს ამიხელენო, მაგრამ ვერაო, ვერ გაბედავდა ამას ვერავინა. თუ ეცდებოდნენ, სხვას ეცდებოდნენ, დაეფარათ და ვერაფერი გაეგო სალომესა, ანთუ ვითომც მართლაც ვერ გაეგო, როგორც ენება, როგორც ისურვებდა, ოღონდაც ხმაური არ ატეხილიყო, ჩაეგლო ყრუთა, უშფოთველადა, გაეელვა და გადამქრალიყო: ოღონდ უცებ რომ ვერ ჩაივლიდა, რომ დაელოდა მოთმინებაცა დეიდა სალომესა, კიდევაც დაინახავდა და კიდევაც იკითხავდა, დაიბარებდა სოსოსაცა ცხადია, მკაცრადაც დაჰკითხავდა:

დაიბარებდა და აუხსნიდა ისიცა, სოსო რაღა თქმა უნდა, ის რომ დავითი იქნებოდა. ახმახი იგი, ისიც რომ სწორედ ის იქნებოდა. ილიაში რომ ამოეჩრა, ის გოგო იქნებოდა, მოსკოვს რომ ეწეოდა თუ ლენინგრადს რომ ეწეოდა, თუ სადღაც იქითავენ რომ ეწეოდა, აუხსნიდა და ვერც აუხსნიდა, თუ სადღაც იქით თუ ეწეოდა, აქ თუ რატომღა ამოჰყვეს თავიო, ამას ველარა, ველარ აუხსნიდა: მიეშველებოდა თვითონვე სალომეი, თბილისში თუ არა ყოფილა აქამდისა, თბილისის ნახვა თუ მოსურვებია გოგოსაო: დიახაცაო, გაიხარებდა სოსოი პასუხითა, დიახაცაო, ნახავს თბილისსა და გაეშურებო: მერე აქ რატომ მოაბრძინაო, — აუჭრელდებოდა სახეი სალომესა. ეს ჰო ოჯახის შეურაცკყოფაა, როგორ გაგვიბედა, რატომ დაგვწიხლაო: და ისეც ჩაუწყდებოდა ხმაი სოსოსა, თითქოს ენაც დაეკარგებოდა, ეძებდა და ველარა ჰპოვებდა, გამოსცლოდა პირის უბეი: «ეგება ირთავს, ანთუ შეირთო?...» ჩაეძიებოდა დეიდა სალომეი და შესძახებდა ისიცა ისე, როგორღა ისე უცნაურადა, ვითომღა რაო, ენა ჭერაო ვერ უპოვინაო, დიახ და დიახო, ირთავს თუ შეირთო, ამას შესძახებდა: მერე ჩვენ რაო, რაღა მოვალე ვართ?... — იკითხავდა კვლავაც სალომეი, ამას იკითხავდა და განმარტავდა კიდევაცა. —

„ჩვენ ხელი გავუწოდეთ უპატრონო ბიჭსა, ცოლი თუ შეურთავს, უპატრონო როდილა ეთქმის...“ განმარტავდა ასე, ამგვარადა და იმგვარადაც იგულისხმებოდა, ჩვენ ხელი აგვილია, თვითონ ეწიონ თავიანთ გზასაო; მიუხედედბოდა სოსოი ამდენსა, უფრო მეტსაც მიუხედედბოდა, ეს შენა გმართებს, გაუთავაზო გზაი მაგათაო. — აი ამასაც მიუხედედბოდა და კიდევ კარგი რო დაქარგოდა თუ გადაჰყლაპოდა ენაი. თორემ დაალებდა პირსა და აყვირდებოდა, მე რა შუაში ვარ, თავიმც ჭვას ახალონ მაგათაცა და სხვებმაცაო, — აი ასე აყვირდებოდა, უთავბოლოდა, უანგარიშოდა, მერე საბოდიშოდ გაუხდებოდა. მერე წასამახებდნენ და წასამახებდნენ, არ გამოუღვედნენ მაინცა საყვედურსა: — კიდევ კარგი რო დაქარგოდა თუ გადაჰყლაპოდა ენაიო, ოლონდ და მაინც, პირს მაინც დაალებდა, დააჰყვეტდა თვალბსაცა ისე, მართლაცდა რაო, მე რა შუაში ვარო, გაიგონებოდა უთქმელადაცა: ჩვენ ყველანიც შუაში ვართო, მიაღვენებდა დეიდა სალომეი, დარდი ეყოფა თავისი ცოცხონსა, სხვა ყველაფერი უნდა ავაცილოთ, მითუმეტეს თუ ეს უაზრობანი, ეს უჭკუობანი უნდა ავაცილოთო; განუმარტავდა დეიდა სალომეი, ისე მშვიდად განუმარტავდა, ისეთი ხმითა, ლულუნა ხმითა, ლამის ცრემლები წამოეფრქვია სოსოსა:

ოლონდ და მაინც რა უნდა ელონა, როგორ გაეთავაზებინა გზაი თუ არ დადგებოდნენ ისინი გზასა?!

მერე და თორმე არც აპირებდნენ:

შემთხვევით გაიგებდა სოსოი, შემთხვევითაც გადაეურებოდა, ეთქვით თუნდაც გამხირზე რუსთაველისა, ისინი უფრო შორსაც გადიოდნენ, მთაწმინდაო თუ თბილისის ზღვაო, ევ ჰო არაფერი, ნარცყალაო თუ დილოძიო, ეგვც არაფერი, მცხეთასაც გადიოდნენ, კოჭორსაც გადიოდნენ, ძარტყოფსა, ბეთანიასაცა, ანთუ სად არაო, სახელი რო ჭერაც არ ედო, ახალი სახელი, ძველი უკვე რო დავიწყებოდათ, — სოსო მაინც იქ შეხედებოდა, რუსთაველის გამ-

ზირზედამეთქი, შეხედებოდა და დასწრებულ მსაც არ დააციდინენ, არც დაასწორებდნენ, არც დააციდინენ, ხელს წააელებდნენ, დითრევენენ, გოგო დაითრევიდა, მისჩანჩალებდა დავითიცა რაღა თქმა უნდა, მისჩანჩალებდა ლიმილითა გულუბრყვილოთი, და კაფეში ამოჰყოფდნენ თავსა, თუნდაც ივერიის კაფეში, თუნდაც რუსთაველის კაფეში, თუნდაც იქითა, მოედანზედა, სულერთია რაღა თქმა უნდა, გოგო, გვშიანო, გაიძახოდა, პატარა მუშტებსა ეუმშავდა მძაფრად, უბაგუნებდა ერთიმეორესა, ძეხვი მაინც მოატანინე, ყველი აგერ ამომივიდაო; ამოუვიდოდა, იქ ყველი იყო, არც ილეოდა, მაიცვარშია, ჩაის თვითონვე აიდულებდნენ, დალევენენ და გაცვივდებოდნენ, მობრუნდებოდნენ დანქრეულები, ისევ ყველი დაუხედებოდათ; და აი აგერ ამომივიდაო, მუჭებს მიიბჭენდა გოგოი ნიკაპზედა, ნიკაპს აიწვევდა დაეკიშებოდა ყელიცა, შავი, შავი, გაშხანტლული ყელი, მზისა და ზღვისაგან გაშხანტლული ყელი: შეწუხდებოდა სოსოი ცხადია, ჭიბეს მოიფხეცდა და შეწუხდებოდა: გოგო ბოდიშსაც არ დააციდა, ოლონდ ძეხვისთვის იეპაროსო, ლიმონათიც მოგივიდესო, მეტი არ გვინდა არაფერიო, ახლა არ გვირნდა, მერე იყოსო, რაცთუ გემეტება, მერე იყოს, ფული რო გექნებაო რაღა თქმა უნდა: იმაზეც არ იტყოდა უარსა, ამასაც მიირთმევდა, მიირთმევდა მადიანადა, უყეთუ ითქმის, იტენიდა, იღმურძლებოდა, ბურთავდა ლოყებსა, გაშავებულ ლოყებსა, ბოლო ასლიოდა ლოყებზედა; იღმურძლებდა და ტიკტიკებდა ევგო ლოყებგამობურთული, აქ ისე მომწონს, აქ უნდა ვაღმოვიცად, ჩავალ და საბუთებს ვაღმოვიტან უნივერსიტეტიდანო, ანთუ არც ჩავალ, დავბარებ საბუთებსაო, იღმურძლებოდა და ტიკტიკებდა: ასე შეიტყობდა სოსოი, ასე შემთხვევითა და თავზარდამცემადა, შეაჩერდებოდა დავითსა, ამა დავითი თუ რასა ფიქრობსო, — გაუღიშებდა დავითი ალაღადა, მოწონებთა, სიხარულითა, აღტაცებით გაუღიშებდა, გამოიკვე-

თებოდა რამდენადაც თუ, ისიც რო ისევე იღმურძლებოდა, ლოყებიც ისევე რო დაპებოდა, ანთუ უფრორე, უფრო მეტადა, დიდი ლოყები, თუმცა თხელი, ოლონდ გაბერილი, გაბურთული, ლამისთუ აი ვადაფხბრწეზაო, — ასე შეიტყობდა სოსოი, დაიდასტურებდა ასე და დაეკარგებოდა დეიდა სალომესა, ანთუ რა პირით ვამოუჩნდებოდა?..

დეიდა სალომე მინც შეიპყრობდა, ანთუ მიპგვრიდნენ შეპყრობილსა, დაბორკილს მიპგვრიდნენ; ბორკილების აყრასა ბრძანებდა სალომეი, არ უნდოდა ბორკილები, თვალითაც დაბორკავდა, — ზღაპრებში ითქმოდა ამნაირადა, რაინდულ თქმულებებშიც ასევე ითქმოდა, ითქმოდა და ითქმის, თუმცა ბორკილი რალად უნდოდა, ეანგინი ჩაჭვი თუ გაპრიალებული ჩაჭვი, ჩხარუნი ჩაჭვისა რალად უნდოდა, რო დაიბორკებოდა სიტყვითაცა, სიტყვა მისწდებოდა დეიდა სალომესი, სიტყვა ბადრაგადაც გამოჰყვებოდა, სიტყვა დასდრეკდა წინაშე დეიდა სალომესი, აბლუყუნებდა, აბოდიშებდა, წვართნიდან თავი ვერ გამოვიხსენი, გვამზადებენ, გვაჩქარებენ; შეგარჩეს ეგ ტყუილი, თავი დაიშოშმინე. გული გაიმაგრე და უფრო მშვიდად მიპასუხე, გაიფიქრებდა დეიდა სალომეი. არ მოეპყრობოდა ისე სასტიკი გამარჯვებულებითა, ყიროს: რომ ვახლდა, თუნდაც თემურლენგი, მთელი ეს თათრობა ძირფესვიანადა, ანთუ სხვა რალია? — არ მოექცეოდა ისე სასტიკადა. ყავა მოართვიო, მიმართავდა მერისა, თავისი პო დაეპირქვევებინა უკვე, ამოაბრუნებდა, ჩავლებდა თვალსა, მიულულავდა და ჩაპარებდა ისევე, ჩაპარებდა და იკითხავდა ისე, ზრუნვას რო მოჰყვება, მჭკროლვარე ზრუნვასა:

— რას ვაპირებთო, სად ვიცხოვრებთო?.. — შეეკითხებოდა და მიაჩერდებოდა სასოებითა, თითქოს ესაა, მხოლოდ ეს აწუხებს, აღარ იცის თუ რა ილონოსო.

სოსო ფინჯანს მიაჩერდებოდა, სალომესი არა, თავის ფინჯანსა, მერი რო აწ-

ვდიდა, მიაჩერდებოდა თა ვერ ჩემდებოდა, თმევდა, მერისაც ისევე მიაჩერდებოდა, ვითომდნ რაო, რას მეკითხებო; მიეშველებოდა მერიცა უმაღვე, თანაუგრძნობდა დეიდა მერი, თანაუგრძნობდა ამასაცა, იმათაცა ცხადია, ასე რო იტყოდა, ანთუ სალომეს რო მიუგებდა:

— ის ოთანი პო მინც ცალკეა...

— ოთანი როდია აქ საკითხავი!.. — მოილუშებოდა სალომეი, აპხრიდა ტუჩისა, ცალი მხრით აპხრიდა, აბა შენ როდის გეკითხებო. სოსოს უნდა მიეგო, სოსომ არ იცოდა თუ რა მიეგო, არა ჰფარავდა, არა მალავდა, მხოლოდ არ იცოდა, მოახსენებდა ასედაცა, სალომე რო არ მოეშვებოდა, მოახსენებდა და მოელოდებოდა ანთუ რისხვასა, ანთუ დაცინვასა. ანთუ ბრძანებასა ყუყუყმანოსა, ვადასჩებეთ კლდეზედაო, როგორც ზღაპრებშია თუ რაინდულ თქმულებებში, მაგრამ არაო, ისევე მზრუნველი კილო გაისმოდა, მზრუნველი და მბრთოლავი:

— რითი ვიცხოვრებთო?.. — გაისმოდა და აბრთოლდებოდა თითქოს ფინჯანიცა, სოსოს ხელში აბრთოლდებოდა, მიეშველებოდა მერიცა, არ გაუვარდესო; შეატოვებდა სოსოცა ფინჯანსა, ყავა არ მინდაო, არაფერი მინდაო, ერთი დაგიძვრეთ ახლა ხელიდანა, მერე მეძიეთო, გაიფიქრებდა რალა თქმა უნდა, გაიფიქრებდა და მიგებით ამას მიუგებდა: არც ეგ ვიციო.

— ეგება ჰგონიათ, სტიპენდია ეყოფათ?.. — მიეშველებოდა თითქოს სალომეი.

— ეყოფათ... — გამხნვედებოდა სოსოი ცხადია.

— ერთი შენა გყოფნის!.. ერთ დღეს თუ გყოფნის? — შეიცოდებდა ხმა სალომესი.

— იმათ პო ორი ექნებათ!..

— პირიც ორი ექნებათ, თავიცა, ტანიცა. — ჩაიუბნებდა ფინჯანში სალომეი, თითქოს სათვალავიც იქ ამოვიდოდა, — ესეც არ იყოს და რისა ექნებათ, ან იმ ახტაჯანს რისა ექნება, ან

ამას რისა, ჩაიროცხა განა?! ჰკითხვი ამა, ჰკითხვე ყველაფერი, რახან არ იცი, ჰკითხვე და მაკოდინე.

ეს ნიშნავდა, რო წასვლა შეეძლო და გავარდებოდა სოსოი მაშინვე, ცხადია არა თუ საკითხავადა, გავარდებოდა ისე, თავისთვისა, არ ეკითხებოდა, არ ეღარდებოდა, არცა თუ იმათიო, არცა თუ დეიდა სალომესიო, ოღონდ ხელში აღარ ჩავარდნოდა, — და გავარდებოდა, ისე, იმგვარადა, ხელში რო აღარ ჩავარდნოდა დეიდა სალომესა; იმათ მაინც გადაეყრებოდა, — ისინი ჰო დახეტებოდნენ, სადღაც იქნებოდა, გადაეყრებოდა, თუნდაც ჯიხურთანა მეჭლანისა; ანთუ ეს როდი გადაეყრებოდა, დავითი შენიშნავდა, მისდევდა, მისძახებდა, ხელს ჩააგლებდა, შემოაბრუნებდა, მიიყვანდა ჯიხურთანა მეჭლანისა; ი გოგოც ჰო იქ იქნებოდა, იქ იჯდომებოდა გაფარფარებული ოქროსფერი თმითა, გაშხანტლული სახითა და დიდი, შუქიანი, ლურჯი თვალებითა, იქ იჯდებოდა და ელოდებოდა, ანთუ შეჰყურებდა, ქოშებს თუ როგორ უჭლანებდა მეჭლანეი. შეჰყურებდა და უწუნებდა, უწუნებდა და ედაკებოდა, თან ის აფიქრებდა თუ რას გადაუხდიდნენ, აფიქრებდა და უწუნებდა, უწუნებდა და ედაკებოდა; სოსო მხსნელად მოევილინებოდათ. მოიჩხრეკდა კიდევა ჯიხესა, გამოიხსნიდა მეჭლანისაგანაცა, შეუძღვებოდა კაფეშიცა. უთხოვენლად შეუძღვებოდა, ეყოფოდა მეხვისათვისა, ლიმონათისათვისაც ეყოფოდა, არ დააკლებდა ბოდიშებსაცა, ვერ იქნა და ვერ შეგესწარით ხერხიანადო. ფული როცა მაქვს, ვერ შეგესწართო, წაიტრაბახებდა რალა თქმა უნდა, ოღონდ აქ მაინც მთავარი ისაა, რო აღარც ისე იღმურძლებოდა ი გოგოი, აღარცა ტიკტიკებდა ისეთი ხალისითა, კანიც რო გასცრეცოდა. კაბაცა, თმაცა, დახე, თმაცა, განა და მაშა!.. სიტყვაც გასცრეცოდა და ისე ჩლიფინებდა. აღარ გავჩერდები, მომეწყინა, უნდა დავბრუნდეთ: დავითს ყურები ჩამოეყარა, ღეჰავდა და ღეჰავდა, ვერა ყლაპავდა და

ისევე ღეჰავდა, მოაშველებდა და ღეჰავდა და ღეჰავდა, ვერც ესა შეელოდა, ღეჰავდა და ღეჰავდა, მერე ახველებდა და ღეჰავდა ისევე; აი ასეც რო გადაეყრებოდა, სოსოი ცხადია, მაინც არაო, არ გამოუჩნდებოდა დეიდა სალომესა, ეღელვა იმდენი, რამდენიც ენება, ეს სალომესა, არ ეკითხებოდა, არ ენალვებოდა, ეს სოსოსა რალა თქმა უნდა, თუ არ შეიპყრობდნენ, თუ არ შეჰკოჰავდნენ თუ არ მიჰვერიდნენ ეგრე შეკოჰილსა, ოღონდ ეს ჰო ზღაპრად თქმულაო.

მერის ისედაც ეუწყებოდა, მერე მერისგან ჰო სალომესა, ოღონდ მანამდე ახალგაზრდები ჩაიფერხავდნენ შინა უთუოდა, ველარ ირბენდნენ თუ ველარ იტანტალვებდნენ. დაიღლებოდნენ თუ სხვა მიზეზი რამ გამოჩნდებოდა, ანთუ ერთმანეთი მობეზრდებოდათ, ანთუ ერთერთს მობეზრდებოდა, — მომეწყინაო, გოგო ჰო ამბობდა, — ჯერ თვითონვე ვერ გაერაკეოდნენ, ჯერ მხოლოდ შინ ჩაიფერხავდნენ, ეითომ წიგნი მოენატრებოდათ. დასვენება მოენატრებოდათ. ოცნებანიც თუ მოენატრებოდათ წიგნებთან ერთადა, მერე რალაცაზე შეკამათდებოდნენ, ათას რამეზე რალა თქმა უნდა, ოღონდ ითქვას რალაცაზეო თუ რაზეო ნუ გამოუვლდებოთ, იმდენი წერილანია, დაგვამნევს წერილავები, გავიხლართებით და ვერ გამოვეხსნებით. ჰოდა ეს ითქვას. — რალაცაზეო, მით უფრო მერიმ რო არც იცოდა თუ რაზეო, მხოლოდ ხმა მოესმოდა შემალვებული, კვილიც მოესმოდა, წივილიცა, ბუხუნიცა, უფრო ბრაბუნეი. მიხეთქება მოესმოდა მაკივარისა, სამზარეულო ზანზარებდა, ამოიხედებოდნენ ქვევით მოსახლენი, მეხის ტეხვია თუ რა ამბავიაო; მოერიდებოდა მეზობლებსა მერი, ანთუ ესენი შეეცდებოდა, — შეუმატებდა კიტრსა და პომიდორსა, ქორფსა, ყველაზე ქორფსა. ბაზარს მოვილიდა საგანგებოდა; დაწყნარდებოდა მაკივარი, მოიკლებდა შეკივლებაცა. არცთუ დიდხანსა რალა თქმა უნდა, გაბზარულ სიყვარულს, აცეტებულსა და გაბზარულ სი-

საქართველო
საქართველო

ყვარულს ჰომიდორი ვერ დაეწამლებო-
და, ვერცა ქორფაო თუ ვერც ჩამწიფე-
ბული, ქორფა კიტრიც ვერ დაეწამლე-
ბოდა და იხათქუნებდა მაცივარი ისევა,
მაცივარზე იყრიდნენ ჯავრსა, ანთუ წიგ-
ნებსაც დაუშენდნენ ერთიმეორესა; ეს
ვარაუდი იქნებოდა მერისა, არ შეიხე-
დავდა, ხმას არ მიაწვედნდა, არ ჩაერე-
ოდა რალა თქმა უნდა, მიუბურობდა
მხოლოდლა ყურსა და მაცივარი რო
ზრიალებდა, უზრიალებდა იმასაცა ყუ-
რები, უზრიალებდა და დასხემდა ასეცა,
რო აღარ ზრიალებდა. რო აღარა ხათ-
ქუნებდა მაცივარი, ხელებს აიფარებდა
და უფრო ზრიალებდა, არ აიფარებდა
და უფრო ზრიალებდა, დასხემდა ასე,
დიდხანსაც გაჰყვა, შეაჯგრა ექიმებიცა,
მერე გაუჭრა უეცრად, რო მობეზრდა
ექიმებიცა. წუწუნიც მობეზრდა, ისიც
გაუჭრა, ის ზრიალი, ის, ის უცნაური
ხათქუნი მაცივრისა, — თითქოს სუსტი
გოგონა ჩანდა, მაცივარს ისე მიახეთ-
ქებდა, კარებსა ცხადია, გეგონებოდა
გოლიათი ვინმე მოსულა და მაცივარი
ვითომ რა არისო. მთელს შენობას წა-
მოიკიდებს თუ მოისურვა, ანთუ ერთი
ნეკითაც ასწევსო; რაცა თუ როგორ-
ცაო, გაჰმდავდა დაეითი როგორმე,
სახეზე აღმური აეკიდებოდა. აუკანალ-
დებოდა ხმაცა და ეგრევე გაჰმდავდა, ან-
თუ შეჰმდავდა დეიდა მერისა: ბილეთის
ფული რო მიმაცემინა... ამას შეჰმდავდა,
მეტს ვერასა, წაუვიდოდა ხმაი, გაუჭრე-
ბოდა; და გაამხნევებდა დეიდა მერი,
ვითომც მოუჭრიდა და ეგრეც მოუჭრი-
და: თვითმფრინავითა?.. — მეტს არც
ეტყოდა, შეტრიალდებოდა, გამოუცუხ-
ცუხებდა ფულსა, მადლობასაც აღარ
დაუცდიდა, არ შემატყოს თუ როგორ
გამეხარდა. უხერხულია, არ შემატყო-
სო; მოცდაც როდილა მოუხერხდებო-
და, სიხარული აღარ დააცდიდა, თვი-
თონ რო მოაგვარებდა ამ საღონებელ-
სა, ამის სიხარული აღარ დააცდიდა,
ეწეოდა ტელეფონიცა, გადმოეყარა
გრძელი მკლავები, გადმოეგდო მსხვი-
ლი ბაგრი და ეწეოდა, მალეო, მოდიო,
არიქა მოდი მოდი ჩამძახე, არიქა სა-

ლომეს შეატყობინეო: შეატყობინეო
ესეცა ცხადია, ჩასძახებდა და ჩასძახე-
ბდა, აღარ დააცდიდა: იმასაც რო ეთქ-
ვა, იცინოდა: ხითხითებდა, ჩაუჭკუჭ-
დებოდა, აღარ დააცდიდა ერთისიტ-
ყვითა, ან თუ რაო და, რალა დაეცლია,
ჰო იცოდა რო მოუწონებდა, მაგრამ და
რაო, რალაცა სხვა გაისმოდა, წყრომა
გაისმოდა. დაიზრიალებდა ტელეფონი
უკმაყოფილოდა:
— ფული მიეცი?!. — ამა შეკითხვას
დაიზრიალებდა უკმაყოფილოდა;
— ჰო!.. — მიუგებდა ისევ-ისევ აღ-
ტაცებითა, ისევ ისეც ჩაუჭკუჭდებოდა
და მოესმოდა იმა ეუჭკუჭში:
— ქალი დაბერდი და ქაუა ვერ ის-
წავლე!.. — ასე მოესმოდა და გაითიშე-
ბოდა ტელეფონიცა: დაჰყურებდა სას-
მენსა. მერი ცხადია, ყურზეც მიიღებ-
და, ისევ დაჰყურებდა და ისევ მიიღებ-
და ყურზედა, მაგრამ და რაო, ვერც და-
ინახავდა, ველარც ველარაფერს გაიგო-
ნებდა, იმა ხმის გარდა გათიშულმა
ტელეფონმა რო იცის, არცთუ სიხარუ-
ლი შეაშრებოდა სახეზედა, გათიშული-
ყო სიხარულიცა, მაინცა ზუოდა. ვიდ-
რე მიჰქრებოდა, მიიფერტლებოდა თა-
ნდათანობითა, მიიფერტლებოდა და მო-
ეცობოდა ბოღმადა ყულსა: განა თუ რა
დაეშავებინა მერისა?.. ეგრე ადვილად
ვერ გააჩკევდა, და მერე რო გულმო-
სული დარეკავდა, რატომ მითხარი თუ
რა მითხარიო, იქიდან მხოლოდ მოფე-
რებითლა მოესმოდა. მოფერებითა და
აღერსითა:
— არ უნდა მიგეცა ფული, გენაცვა-
ლე...
და ამასაც რო ვერ გაიგებდა. მერი
ცხადია, რატომაო, რო ჩაეძიებოდა
აღელვებული თუ გულაჩუყებელი, მო-
ველინებოდა მეტი აღერსითა. ჩაუსრი-
ალებდა ყურში აღერსითა:
— შენ უნდა გეყიდა ბილეთი... —
ჩაუსრიალებდა და გაითიშებოდა.
მერეა ჩასწვდებოდა მერი ამ აზრსა.
მერელამეთქი, რო არ წავიდოდა ი აბტა-
ჯანა გოგოი. რო ისევ გაგრძელდებოდა
თუ გამეორდებოდა იგივეი. — ისეც

რო გაცივოდნენ დილიადრიანა, მობრუნდებოდნენ გვიანლაშინა, ისევ რო ჩაიბუღებდნენ შინა, ისევ რო დაუშენდნენ წიგნებსა ერთმანეთსა, მაცივარიც რო აჯახუნდებოდა და სამზარეულოც რო აზრილდებოდა ისევე, რო გამეორდებოდა ყველაფერი ერთი სიტყვითა, რო წარუდგებოდა დავითი ისევე, ალუწილი, დარცხვენილი, ხმაგაღუული. — ის ასე მოხდაო, რო აუხსნიდა ნაწყვეტ-ნაწყვეტადა, თავისი ჭოშები სულმთლად გასცვივდა, სანდლეტი იყიდა იმ-ფულითათო, ფეხშველა ჰო ვერ წავიდოდაო, — აუხსნიდა ასე, ამგვარადა, — ახლა წავაო, ფული რო ჰქონდესო... — ასე, ამგვარადა, — თქვენ ნუ გეფიქრებთ, ჩველ თუ არა, გამოვგზავნიო... — ასე, ამგვარადა, — ნუ გეფიქრებთ თუ არც გამოვგზავნის, მე არ მივდივარ, მე გადავიხდით... ასე არ იქნება... გადავიხდით... ფული რო ჰქონდეს.. ასეა, ამგვარად მოახსენებდა ამოვლებული ჭირის-ოფლშია, მერი მაინც რო არ შეიცოდებდა, ცუდად რო ეტყოდა, მშრალად რო ეტყოდა, —

— ბილეთს მე მოგიტანთ, — მაშინ-ლა ჩასწედებოდა ნათქვამსა სალომესი, შორსმკვერტელობასა სალომესი, თვითონ აღარ აფოფინდებოდა, ისევ მიუპყრობდა ყურსა სალომესა; აღარც აპყვებოდა დავითსა, მონანიებდას რო დაიწყებდა დავითი, მერე ცხადია, რო გავეცლებოდათ ი აბტაჩანა გოგოი, აბტაჩანაი თუ იმედ გაცრუებუელიო, — რაც უნდა იყოს, რო გავეცლებოდათ, რო მიხედებოდა დავითი შეცდომასა, — აღარ აპყვებოდა, ადვილად არა. არც არას ეტყოდა და არცა ჰოსა, არცთუ გაიქნევდა თავსა, არც დაიქნევდა რალა თქმა უნდა, მოსმენით მოუსმენდა ზრდილობის წესისადა, არ უთანაგრძნობდა, არ დამშვიდებდა, არც მიუტყვებდა, არც გაკიცხავდა: და მოინანიებდა ისიცა, დავითი ცხადია, მოინანიებდა და მოინანიებდა, არ ვიცი თუ რა დამემართაო, როგორ მოვიხიბლე, როგორ მოეჯადოვდი, რას ვჩადიოდი თუ რას დავემგვანე, არ ვიციოდი და არც ახლა ვიცი, ოღონ-

და ესაა, რო გამოვფიხობდნენ შეგნებდნენ თუ ვით შეურაცკეყვეთ, ზნე უნდა გეყვეთ, არად ჩავაგდეო, ცუდად გავიგე სტუმართმოყვარეობა, ცუდად გავიგე წესი, ადათი, ცუდად გავიგე და ცუდად მოვიქეციო; ყველაფერს ჯადოს ვერ დავაბრალებ, ჩემი ბრალიცაა. ანთუ უფრო ჩემი ბრალია, ჩემი გაუგებრობის ბრალი უფროა, ჰო გავიგე და აღარ შევცდებიო; თქვენც გამიგებთ და შემივრდომებთო; უშანგიც რო აღარ გამოჩნდა, უშანგის მაინც რო გავეფრთხილებინე, თუმცა და რას ვამბობ, მაშინ არც იმას გავუგონებდი, ტყუილად გავხვევ იმასაცა ბრალშიო; მოინანიებდა დავითი ასე, დეიდა მერისთან მოინანიებდა, და არ ალუთქამდამეთქი არაფერსა დეიდა მერი, არც აგრძნობინებდა. თავს მამბურებო.

აღარც ეცლებოდა მერისა, არც სხვებს ეცლებოდათ, ორმოცი მოადგებოდათ კარსა, მოადგებოდათ ისე უცება, თითქოს და ვერაფერს ვერ მოასწრებდნენო...

X

მაინც მოასწრებდნენ...

აქ არაფერი შეიშლებოდა, კელას ეცოდინებოდა თავისი საქმეი, -- რალა თქმა უნდა, არც არავინ დაიზარებდა, -- რალა თქმა უნდა, არცთუ ძალღონეს დაიშურებდა, არც თავის ხარჯს მოერიდებოდა, თვითვე გადასწყვეტდა გადასაწყვეტსა, არავინ არავის დაელოდებოდა, -- რალა თქმა უნდა! აეწყობოდა ასაწყობიცა. აეწყობოდა მარჯვედაცა, დროულდაცა. მოვიდოდა მომსგლელიცა დროზედა, არც არაფერი დახანდებოდა, არც არავინ დახანდებოდა თუ ფეხზე იდგა, ანთუ სადმე არ გამოეკტილიყო, ანთუ არ ვახლდა სადმე შორსა, მოუსავალში, ანთუ დროზე მოუსავალში. მოეწყობოდა ერთისიტყვითა, მოესწრებოდა ერთისიტყვითა.

ვერნისაეიც მოესწრებოდა...

გამოიფინებოდა პროექტი სასაფლაოსი, წინა დღით თუ არა, იმ დღით

მინცა, გამოიფინებოდა უსათუოდა. მიუსამიძრებდნენ კიდევ ერთხელა ციციონსა, მიუსამიძრებდნენ და ანუ-გეშებდნენ, რა ვუყოთ ყველანი სიკვ-დილის შვილები ვართო, რა ვუყოთ ასეაო, ანუგეშებდნენ და წაიტირებდ-ნენ, წაიტირებდნენ და მოიწმენდნენ ცრემლსა, ანთუ ისევე, ისე ცრემლიანნი მიაჩერდებოდნენ გამოფენილ პროექტ-სა. მთლიანსაცა, დეტალებსაცა, ანაზო-მებსაცა, ხარჯთაღრიცხვასაცა, მიაჩერ-დებოდნენ და ჩურჩულებდნენ, ჩამოპ-ყვებოდნენ და ამოიძახებდნენ, როგორ-ღაც ისე-ო თუ რაღაც ისეთსა. გაიგებდი, ვითარცთუ გენება, მიწონებაღაც გაი-გებდი, დაწუნებაღაცა; ოღონდ და რაო ჩამოპყვებოდნენ. იმაზე ითქმოდა, ორი პროექტი რო წარმოსდგებოდა, ანთუ ფრიდონი რო წარმოსდგებოდა ორი პროექტითა, — აერჩიათ რომელიც ენე-ბათ, — იმაზეც მზად იყო, სხვაც რო შეედგინა. თუნდაც თავისი გემოვნები-თა, თუნდაც რჩევითა ამათითა, ერთისა თუ ორისა, მეტისა თუ ყველასი ერთა-და, ვითარც ისინი შეთანხმდებოდნენ, ანთუ რომელს დაუჭერებდნენ.

ჰოდა ასეო, მოესწრებოდა ვერნისაეი-ცა, იქნებოდა ვინმე ეურნალისტიცა, ანთუ სტუდენტი საეურნალო ფაკულ-ტეტისა. „ეურნალისტიკისა“ რო დაურ-ქმევიათ, — ჰო აღმოჩნდებოდა ეურნა-ლისტიცა, ანთუ იქვე, დეიდაშვილთა შორისა, ანთუ შემონათესავებულთა შო-რისა. აღმოჩნდებოდა და ჩაიწერდა, — თუ ჩაიწერდა რაღა თქმა უნდა:

„ვერნისაეზე წარმოსდგენენ...“ და სხვა და სხვაო.

ჩაიწერდა როგორ თუ რაგვარადა, წარმოსდგებოდა აპოლონი პირველ-ყოვლისა; ანთუ ის იქნებოდა, ფაციფუ-ციოთ რო შეეგებებოდა მოზრძანებულთა ორმოცუნდა, რო წარადგენდა ციციონს-თანა, ჩაზინდულ კუთხეში სასტუმრო დარბაზისა, რო მოუსვენრობდა, ვიდრე მორჩებოდნენ თანავგრძნობის გამოხატ-ვასა, მოვონებასა, ჰირთა თქმასა, ცრე-მლის წმენდასა, რო ჩამოატარებდა პროექტების გასაცნობადა, რო არც და-

აცდიდა. შთაბეჭდილება რო გამოიქმენებოდა ვათ თავიანთი, საეუთარო, ეს და... ურთავდა და დაურთავდა თავისასა, სა-წინააღმდეგოს არ ათქმევინებდა. თუნ-დაც რო დაესწრო რომელიმესა, მინც თავისას რო გაიძახოდა, ოღონდ თუ მა-ინც, რაც რო შთავარიო, რო გაასაღებ-და ღვაწლადა თავისადა, ფრიდონს შე-გირდად თუ დასაზავდა, ანთუ სულაც არ გამოაჩენდა; რო მოითხოვდა ურთ-ღლებასა, მერე ცხადია, თავს რო მოიყ-რიდნენ, მოპატივებულნი, რო წარმოს-თქვამდა ვრცელ სიტყვასა, შესავალ სი-ტყვასა, რო მიიწვევდა ორატორებსა; მიიწვევდა თუ თვითონვე მიიწვევდნენ მოხალისენი მიტინგებისა თუ თათბირე-ბისა, ანთუ უკეთუ თავგამოჩენისა. მი-იწვევდნენ და სცვლიდნენ ერთმანეთსა. გამოხატავდნენ მოწონებასა, ერთ-ერ-თისა რაღა თქმა უნდა, არ იწუნებდნენ არცთუ მეორესა. ექვსაც გამოსთქვამდ-ნენ. საჭიროა თუ არა ესაო, ჰო არ დად-გა დრო, დაუბრუნდეთ ძველებურ უბრალოებასაო; თუ გამოსთქვამდა, პენ-სიონერი გამოსთქვამდა ამასა, რიგითი პენსიონერი, წვერი საბჭოსი რომელი-მესი, პენსიონერთა რაღა თქმა უნდა, ოღონდ თუ რომელ ორგანიზაციასთან არსებულისა, დაზუსტებას თუ ეს მოი-თხოვდა; დაზუსტებდა ეურნალისტი აღმათ და უსათუოდა. გაიკითხავდა, გა-მოიკითხავდა; გამოიკითხავდა იმა შემ-დგომსაცა, სულაც რო უარყოფდა სა-საფლაოსა. საფლავების მოწყობასა, ხარჯის გაღებასა, ძვირფასი მასალის განიავებასა, — საკავშირო მნიშვნელო-ბის პენსიონერიო, გამოიკითხავდა და ასე მიაწერდა, — მხარს დაუჭერდა რე-სპუბლიკური მნიშვნელობის პერსონა-ლური პენსიონერიცა. ნიავდებო, ნიავ-დებო, ახიბრებდა და აღარც ჩაიღებდა ხმასა, ხავანა ხმასა. აღარ ჩაიღებდა; არცთუ შეეკამეთებოდა არავინა, შემო-ნათესავებულთაგანი თუ იქნებოდა. ესე-ცა, ისიცა, ისიცა, არ ახიბდებოდნენ ასე შინაურნი, ძირისეულნი, ძირი ძი-რეულნი, რაცთუ თავისითა, არცთუ რი-დითა დეიდა სალომესი, რო მოსჯლო-

მოდა ციციხისა, კბილებამდე შავებში ჩამჭდარი, განაცრებული, თვალჩაბინდული, რო არას იტყოდა, არცთუ ეს-მოდა არაფერი თითქოსა. ოღონდ მერი რო მაინც მიხედებოდა, ესენი ვილამ მოიწვიაო. ანთუ სუფრაზე თუ არ დარჩებიან, თუ გაბრუნდებიან სასაფლაოდანვე, კალთები არაეინ შემოახიოსო; არაო, ჩაითქვამდა მერი. ჩაითქვამდა და, ოღონდ და რაო, თვითონ ჰო უთუოდ შინ დარჩებოდა. იქ დაბარებით ვერ დააბარებდა, დაავიწყდებოდა თუ რა იქნებოდა. პირველნი ისინი დაერქობოდნენ სუფრაზედა და სალომე გარჩილდებოდა, შეპროჩილდებოდა ზღრუბლებდავე, გაბრუნდებოდა ციციხელადა, ისინი არაფერი, ვითომდა არაფერი, ჭამდნენ, სვამდნენ, დაიგემებდნენ, მასლაათობდნენ; სალომე ამას აღარ მოისმენდა. თადარიგს დაიჭერდა წლისთავისათვისა, თვალთ აღარ დამანახოთო; აღარც დანახებდნენ, ერთი კიდევაც გარდაიცვლებოდა მანამდისა, ანთუ საკავშირო მნიშვნელობის პერსონალური პენსიონერი, ანთუ ჩვეულებრივი პენსიონერი. ანთუ რესპუბლიკური მნიშვნელობის პენსიონერი, სულერთია რაღა თქმა უნდა, მთავარი ჰო მაინც ესაა, რო არ გამოაჩენდნენ წლისთავზედა. არცთუ მიიწვევდნენ სალომესა იმის დარჩალეაზედა, არც შეატყობინებდნენ, მერე თუ ვინ უწყის როდისა, — გარდაიცვალაო თუ წამოსცდებოდათ, შეიწყალოსო. დასძენდა სალომეცა, გულცივადა, წესისადა, ვერც გაიხსენებდა თუ რომელიო. ანთუ სამივეს გაიხსენებდა ერთბაშადა, შეიწყალებდა სამივეს ერთადა.

ეს მერე ცხადია,

იქ აირჩეოდა მაინცა ერთ-ერთი ორთაგანა:

ანთუ შავი მარმარილოსი, სპილოს ძელისფერი ზოლები რო შემოსდევდა, ანთუ იგი სპილოსძელისფერი, რო შემოჰყოლოდა მარმარილოს ზოლები, შავისა ცხადი, იქავე და იმავე ადგილასა, ისევე და იმნაირადა. ამით არაფერი განსხვავებულიყო; ამოზიდულიყო ორ-

ორი სარკოფაგიცა, იქაცა ^{სარკინის} ~~ფეხის~~ ^{ფეხის} ~~ფეხის~~ ^{ფეხის} თნაირადა, ერთი ზომისადა, ოღონდ იქ, შავზე, სპილოსძელისფერი, სპილოსძელისფერზე. შავი, ყურტი შავი, ბარელიეფებითა და წარწერებითა, — სახელი და გვარი, ცხოვრების წლები. — ეპიტაფიებიც იგულისხმებოდა თუ შეითხზოდა შესაფერისი; მხოლოდ საფასით თუ განსხვავდებოდნენ, მარმარილოსი ძვირი დაჭდებოდა რაღა თქმა უნდა, ძვირი და ძალიანაც ძვირი, ისედაც ძვირი რაღა თქმა უნდა, ზუსტად რო არც ითქმის, აზრი რო არა აქვს, იმიტომ, მერედამერე რო ველარავინ გაიგებდა მნიშვნელობას იმა რიცხვისა, იმდენი რამ რო მოხდებოდა, იმდენი რამ რო იმოქმედებდა ფულის კურსზედა; სპილოსძელისფერი იაფი ჯდებოდა, ძალიან იაფი, ძალზე იაფი, არც ეს რო არ ითქმის, ისე იაფი, მასალას თვითონვე რო მოიპოვებდა ფრიდონი, იმიტომ, თვითონვე რო დაამუშავებდა, იმიტომაცა, იმასაცა აგრეთვე ფრიდონივე დადგამდა თავისი ხელითა, ოღონდ ისაა, მარმარილოს რო დასდებოდა საარაკო ფასი; ამაზე ხუჭავდნენ თვალსა, ანთუ დააჰყეტდნენ ისე ფართოდა, ველარ დინახავდნენ ველარაფერსა, ველარცთუ ზომებსა. ველარც ანგარიშსა. ველარც დეტალებსა, ველარცა ფონსა მუხათვევრდის გორმახებისა, ველარც შორეულ მონახაზებსა, ერთი მხრით თუ კავკასიონისა, ცათამბჯენებისა, ქალაქისა, მეორე მხრითა, ველარ დინახავდნენ მითუმეტესა: ვილაცა მაინც დინახავდა, ვილაც შესიახებდა, გაიმეორებდა ვილაცაი თავზარდაცემულოვითა, და შეჰკივლებდნენ პენსიონერები, — საკავშირო მნიშვნელობის პენსიონერიცა, რესპუბლიკური მნიშვნელობის პენსიონერიცა, რიგითი პენსიონერიცა, — თვალებს დახუჭავდნენ და ჩაიციობდნენ თითებსა ყურებში, რო შეჰკივლებდნენ, მერე ცხადია.

აირჩეოდა ამ ორთაგანა. აირჩეოდა ამათ მიერა და იტყვი, იაფი აირჩეოდაო, იტყვი და მართალიც იქნები.

მართლაც იაფი აირჩეოდა, ყველა შე-

დგებოდა ამაზედა, ყველა მიაჩერდებოდა აპოლონსა, აპოლონი აირიდებდა; წამოდგებოდა მამინ სხვა ვინმე, იქავე ცხადია ვერნისაზედა, ვთქვათ თუ მძისწული წამოდგებოდა ლეონისა, შეაქებდა ორივე პროექტსა, მადლობას მიუძღვნინდა აპოლონსა რაღა თქმა უნდა, ნიქს შეუქებდა ორგანიზატორულსა, გამეგონა და ახლა დაგრწმუნდიო, ნიქს შეუქებდა და დაასკვნიდა:

— ამ ორი ერთმანეთზე უკეთესიდან, მანც სადას ავირჩევთ, ასე იქცეოდნენ ჩვენი წინაპრები, ჩვენც ამას დავიცავთ, კარგ ტრადიციასა, მხოლოდ კარგსა, უარყოფთ ცუდსა და განვერიდებით რაღა თქმა უნდა. ისე თუ გინდათ რო მართალი ითქვას, უფრო უბრალოდ იქცეოდნენ ჩვენი ძველები, უფრო უბრალო ნიშანი იცოდნენ, ნიშანი იცოდნენ უბრალო და მწუხარება დიდი იცოდნენ, ეს იყო გლოვა ჭეშმარიტი. ახლა გარეგნულად უფრო გამოვხატავთ, სასაფლაოებს უფრო ვრთავთ... — და გაგრძელდება მდუმარებაში, არავინ თუ აუხიარდებოდა, გააგრძელებდა ასე ამგვარადა და ჩაიწერდა ეურნალისტიკა, ამას უთუოდ ჩაიწერდა, იმას აღარა, სალომე რო ჩამოერეოდა, უსათუოდ ჩამოერეოდა, რო დაგრძელდებოდა მოკლე სიტყვად:

ასე, ამგვარად ჩამოერეოდა:

— მეც სისადავეს თუ მოგახსენებთ, — ასე ამგვარადა და დუღუნითა, — ჩემი არჩევანიც ეგვე იქნება, და თუ ავირჩევთ მარმარილოს ძეგლსა, ვამჯობინებდი, მთლიანი იყოს, მასიური, გარეშე იმა ზედმეტი ზოლებისა, მართლაც ზედმეტისა, ალბათ იმ აზრითა, ეგება ნაკლები რო დაგვიჯდესო, იმის გარეშე და ამ ფიქრის გარეშე; სარკოფაგებსაც მოვაცილებდი, ბარელიეფები ზედვე იქნებოდა, ერთიმეორის პირისპირა რაღა თქმა უნდა, წარწერებითა, გაკრული მხედრულითა, ოქროცურვილითა, თავითთ მინიატურული სვეტიცხოველითა, ჭვართა ოქროცურვილითა, მინიატურულითა, შესაფერისითა რაღა თქმა უნდა: უფრო სადაც აღარც

მეგულება: შავი, შავი და მინიატურული ოქროცურვილისა... მე არ შეგულება და თქვენი არ ვიცი... იყოს, ასე, დაე იყოს, მეც თანახმა ვარ. — იტყოდა ასე სალომეი და მიაჩერდებოდა ციციონოსა, არა თუ იმადა, შენ თუ რაღას მოგვახსენებო, არა, იმადა, უფრო იმადა, შენ არც შეგფერის ამაზე ლაპარაკი, კრინტიც არ დასძრაო, — აი ასე მიაჩერდებოდა.

— ეს როგორი რა სადა გამოდის? — შეიცხადებდა მძისწული ლეონისა, შეიცხადებდა და შეაცხადებდა პენსიონერებსაცა, საკავშიროსა, რესპუბლიკურსა, რიგითსა, შეაცხადებდა და შეიცხადებდნენ ისინიცა რაღა თქმა უნდა, მერე თუ ქირქილსაც მოადვენებდნენ, ეს რა ხუმრობა, ანთუ რა დროსია, რა ეხუმრება სალომესაო.

წარბს არ შესტეხდა სალომეი რაღა თქმა უნდა, არც ხმას აუწევდა, არა, ცხადია, განაგრძობდა ისევე დუღუნითა, მიაჩუმებდა ისევე დუღუნითა, დროდადრო კენესას ამოადვენებდა, წამოაფრქვევდა ცრემლსაცა დროდადროდა, ანთუ აღაპყრობდა აღესებულთა ცრემლითა თვალთა, — ისე განაგრძობდა:

— არც რა გამოდის, სისადავე მხოლოდ ესაა. ვერ იქნებოდა სისადავე სილატაკითა, უნდა დამეთანხმით, ბედკრულობა რო სისადავე ვერ იქნებოდა, უნდა იფიქროთ, სისადავე რო თანახმარია სილამაზისა, უნდა გაიგოთ, სილამაზე რო მხოლოდ ძვირფასია. უნდა შეიგნოთ. — მოსჭრიდა ასე, ასე მკაცრად, დუღუნითა ისევე ოღონდაცა, დახრიდა თავსა, ცრემლს წამოაფრქვევდა.

— ბუნების სილამაზე... — არ დაცხრებოდა მძისწული ლეონისა, არც დააცდიდა სალომეი:

— დავეხსნათ ბუნებასა, ბუნება არა ვართ.

— ბუნებისანი ვართ.

— ბუნება არა ვართ.

— გავიწყდებთ, ჩვენი ძველები...

— არაფერი არ გვაიწყდება, — უფრო დაუწყევდა ხმასა სალომეი, იტყ-

რენდა ყველაი უფრო მეტადა. იტყვენ-
დნენ უფრო პენსიონერები, ყურთ იმათ
უფრო აკლდებოდათ რალა თქმა უნდა,
— არაფერიც არ გვაიწყდება, — გაი-
მეორებდა სალომეი, — ოღონდ თუ
მხოლოდ გამარცხული სასაფლაოები თუ
ვინახავთ, ვერ იტყვით, რა იყო, რა რო-
გორ იყო. რასა ფიქრობდნენ თუ რო-
გორა ფიქრობდნენ, ვერა, ვერ იტყვით,
ვერას გაიგებთ; ხოლო ის ქვეები, სოფ-
ლად რო გიხილავთ, ის რუხი ლოდები,
ისე ნათალი, შემკობილი ეპიტაფებითა.
გასაოცარი ეპიტაფებითა, სადა რო გგო-
ნიათ, ძვირი ყოფილა, ძვირფასი ყოფი-
ლა; ოხრავდა გლეხი წლიდან წლამდი-
სა, ქვა ვერ დავადეო, ოხრავდა და ამო-
ისუნთქებდა როდის როდისა, ქვა დავა-
დეო; ტანჯავდა ყოფილა ესა იმისი და
შეგებაცა ყოფილა, საფლავის გამართვა
ყოფილა შეგები, მოვალეობა ესა ყოფი-
ლა, ესა ყოფილა ხსოვნაი წინაპრისა და
თავისიანობაც ესა ყოფილა. ადამიანო-
ბაც ესა ყოფილა; სასაფლაო ისტორია
ყოფილა, ეპიტაფია ისტორია ყოფილა,
რა ვიქნებოდით უისტორიოდა?!

— თუ ყოფილა პიროვნება ისტორი-
ული... — შეახსენებდა მძისწული ლეო-
ნისა, შეახსენებდა თუ დავას განაგრ-
ძობდა, აღარ დააცდიდა მაინცა სალო-
მეი, კვლავაც აღარ დააცდიდა:

— ლეონი თქვენი ისტორიაა, თამარი
ჩვენი, ორივე ერთად ისტორიაა ორი
გვარისა და ბევრი გვარის ისტორია უკ-
ვე ერთა. მაგრამ ეტყობა, დარღვეულ-
ხარტ, რო არ გემეტებათ ლაზათიანი
ნიშანი ბიძისათვისა, მამისთვის ალბათ
არ დაიშურებდით. — იტყოდა სალომეი
ამას ჩურჩულითა და მიუყურებოდა
მძისწული ლეონისა. სხვანი უმალ აიშ-
ლებოდნენ, ანთუ უკეთუ აშლიდნენ
ენასა, მიუბრუნდებოდნენ ერთიმეორე-
სა, ეთანხმებოდნენ თუ ედავებოდნენ
ერთმანეთსა თუ მძისწულსა ლეონისა,
ანთუ სალომესა. — პენსიონერები პირ-
ველყოვლისა, საკავშიროცა. რესპუბლი-
კურიცა. რიგითიცა, — უფრო ჩურჩუ-
ლით ედავებოდნენ თუ უფრო ზრუნვი-
თა, ზუზუნი რო იდგა, ზუზუნი რო

ბრუნავდა, ზუზუნი რო ^{სარკინისა} ^{გულქვეშადა}
ვერც გადიოდა გარეთა, გუგუნი რო
ბორკავდა, ქუჩის გუგუნი, ესლებოდა,
ნთქავდა, თვითონ იტყებოდა სასტუმ-
რო ოთახში. საგამოფენო დარბაზად
რო გადაქცეულიყო, სადისკუსიო დარ-
ბაზად რო გარდაქმნილიყო, გამოფენას
რო ასცილებოდა იგი კამათი, სხვაგვა-
რად რო ვახიზებოდა:

— მაინც რა იყო... რა საოცარი ეპი-
ტაფები ვიცილით!... — ამგვარადაც
ვახიზებოდა.

— მკაფიო, სხარტი. ღრმა, ბრძნული,
დამაფიქრებელი. განმწმენდი სულისა,
აღმამალღებელი.

— რად დავივიწყებთ?!

— დავივიწყებთ ყველაფერი კარგი.

— ვახიზებოდა ამდაგვარადა, უარესა-
დაც ვახიზებოდა, ხმაც აიწვევდა, გარე-
ულ გუგუნს დაჰფარავდა თითქოსა, ერ-
თხანს დაჰფარავდა, მხოლოდ მცირე
ხანსა. დაიზრიალებდა ფანჯრები უეც-
რად, დაიზრიალებდა და ზრიალებდა.

ეზრიალა, შემჩრწუნებულყოფნენ. ეგე-
ბა აზრი გაქვავებოდათო... ოღონდ
თუ რაცაო, სალომე კიდევ გადასწვდე-
ბოდა ლეონის მძისწულსა, არ იემარბე-
და იმ ერთ მათრახსა, გადაუქერდა კი-
დევა და კიდევ, ანთუ თვითონვე გა-
მოიწვევდა, ანთუ მოიხდიდა ბოდიშსა
თითქოსაო, როგორცაც ასე ბოდიშად
იტყოდა. არ დაუთმობდა სალომეი მაი-
ნცა, ეს მაშინაო, სასაფლაოზე რო გავ-
ვიდოდნენო, რო შეჰხედავდნენ დროე-
ბით ნიშანსა: თავთით მორსა, ვეებერთე-
ლასა, ზედა წიგნსა, დაყულებულსა. გა-
დაშლილ წიგნსა, წანაწერთა ვინაობი-
სა. თარიღებითა, გარემოვლებულსა ვა-
ზითა, წაწვენილი ვაზითა, ფოთლე-
ბით შემკულსა. მტევნებით შემკულსა.
ალაგალაგა და ზომიერადა, სპილოს-
ძელისფერადა ყოველივესა, გუნდიათ
თიხისფერადა, თავისფერადა, ბუნებრი-
ვისადა. რო შეჰხედავდნენ და რო წამო-
სცდებოდა მძისწულსა ლეონისა, ბოდი-
შადაო თუ ნატყარადაცაო, — ასეთი
მაინც რო მომაწყობინა მამაჩემისთვისა,
ალარაფერს ვინაღვლებდით, — გადასწ-

ვდებოდა სწორედაც მაშინა, სალომეი რალა თქმა უნდა,—ვისაც ღირსება და-
 უარგნია, ველარც ვერაფერს მოეწე-
 ვაო, — ასე, ამგვარად გადასწვლებოდა:
 გადასწვლებოდა და გადაახედავდა, ახ-
 ლა უშანგის გადაახედავდა, არც ეს იწ-
 ვიოთ სუფრაზედო. ასე, ამ თვალთ
 გადაახედავდა, მაგრამ დაახელებოდა
 ისიც სუფრასთანა, — ჰო დაახელებო-
 დნენ პენსიონერებიცა, — და გაბრუნ-
 დებოდა ამიტომაცა, მერის მიგზავნიდა,
 ციციოსთან შენ იჯექო, სუფრის სა-
 რისტას მე დავიტერო, და დაიჭერდა
 კიდევაცა, დაიჭერდა და ისე დაიჭერდა.
 კრები იმათამდე გვიან მიაღწევდა, —
 ლეონის ამისწულამდე, პენსიონერებამ-
 დე, — ყველაზე გვიანა: ამათ რა ექ-
 ნათ, პენსიონერებსა. კომისიებზე თუ
 დაუდგენდნენ, თუ ჩასძახებდნენ, —
 ამოიძახებდნენ, ან იმას რა ექნა, ლეო-
 ნის ამისწულსა, — კომისიებში იქნე-
 ბოდა ჰო ისიცა, ახალგაზრდულ კომისი-
 ებში, ჰოდა რა ექნათ, რად აუხარიდ-
 ბოდა ნეტავი სალომეი?! და მაინც
 გვიან მიუტანდნენ კერძსა, თამადა რო
 წამოდგებოდა, სადღეგრძელოსთვის წა-
 მოდგებოდა, მაშინ მიუტანდნენ, ახმაუ-
 რდებოდნენ ისინიც მაშინა, და ბუზლუ-
 ნებდა თამადაი. ბუზლუნებდა თუ წყრე-
 ბოდა, იმათ უწყურებოდა, ებუზლუნებო-
 და იმათა, — რა დაგემართათო, თქვე-
 ნგან მივეკრისო; ალბათ თუ იქაც თანა-
 უგრანობდნენ პენსიონერები, სასაფლა-
 ოზედა, ლეონის ამისწულსა, ალბათ
 თუ ვინმეც თანაუგრძნობდა. ოლონდ
 ჩუმადა, თავისთვისა. გულშია, ესენი გა-
 მოსთქვამდნენ აშკარადა თუ დაუყოვნე-
 ბლადა, რაცთუ გულში ჰქონდათ, რაც-
 თუ თავშიო, ენაზე აჭდათ იმავე წუთსა,
 ანთუ მხოლოდ ენაზე ჰქონდათ და გა-
 მოსთქვამდნენ. ამაზე მეტი, მეტისმე-
 ტიაო, გუნდი რო მღეროდა. მაშინ გა-
 მოსთქვამდნენ, შენ ხარ ვენახიო გუნდი
 მღეროდა, და მაინც იმასთუ გაიგონებ-
 და სალომეი, ის თუ გაუჭრიდა ყურსა,
 გაუჭრიდა და გაუფლეთდა, მოადგებო-
 და მწარე სიტყვაცა, ოლონდ მხოლოდ-
 და წაისისინებდა: სსს... მოსმენის თა-

ვიც აღარა აქვთო: და არც ცილისწვე-
 ბა იქნებოდა ესა, თუ გაიგებდნენ საზე-
 იმოსა, გაიგონებდნენ, გაიგებდნენ და
 გაიჭიმებოდნენ, გადასჩვეოდნენ სხვას.
 ყველაფერსა, ანთუ ბევრ რამეს გადას-
 ჩვეოდნენ და მით უმეტეს იმ სიმღე-
 რებსა, საეკლესიო რო დაერქმიათ, ეკ-
 ლესიაში რო გაისმოდა და გაწყალებუ-
 ლიოც ეკლესიასთან ერთადა, ანთუ გაწ-
 ყალებულყო. ანთუ აღადგენდნენ ში-
 შითა და გაჭირვებითა, პანაშვილებზე
 თუ დაიმღერებდნენ, ანთუ უკეთუ ილა-
 ლადებდნენ გამძლეობასა, სულის სიმ-
 ტიცესა, სოფლის სიაცესა, წუთისოფ-
 ლისა, სილიადესა მარადისობისა ილა-
 ლადებდნენ და ილაღადებდნენ გულში
 ჩამწვდომადა; ზოგი თუ მართლაც ეკ-
 ლესიას თუ შემოპყვებოდა, ქრისტიან-
 ნულ ეკლესიასა, გარდმოიქმნებოდა ჰო
 ისიცა რალა თქმა უნდა, გარდმოიქმნე-
 ბოდა, გადმოიყნობოდა ქართულ ძირ-
 ზედა, გამძლე ძირზედა, უსალეს ძირზე-
 და, ზოგიც აქაური შეერეოდა. გაპყვე-
 ბოდა გვერდი-გვერდათა, შეუნივთდე-
 ბოდა კიდევაცა, შეუნივთდებოდა თუ
 შეინივთებოდა თვით ჰიმნები წარმარ-
 თულიცა და იგუგუნებდა გუმბათებში
 უფრო ძლიერადა. ანთუ ისევე, მუხნარ-
 ში როგორცა, დაყურსულ მუხნარში.
 თუნდაც იქვე, მუხათგვერდზედა, მუხე-
 ბი რო აღარსად გახლდა, მოგონებდა
 რო შემოდიოდა, შორით-შორეულ მო-
 გონებდა, ჰიმნები იგი, შემოდიოდა და
 ეფინებოდა გულსაკლავადა გორმახებსა,
 შიშველ-ტიტველსა, დაღარულსა, ჩამო-
 ლოკილსა, თავპირ დაღეწილსა ქარისა-
 განა რალა თქმა უნდა; ხანთუ ქარიც მი-
 ატოვებდა და ისმოდა იგი ღალადისი
 იგი; მღეროდა გუნდი, ხუთნი მღეროდ-
 ნენ, გამოკრებილი ანსამბლებიდანა. —
 ან იქაც იყვნენ, მერე ასეც მოიყრიდნენ
 თავსა, დაკრძალვაზე მოიყრიდნენ თავ-
 სსა, პანაშვილზე მოიყრიდნენ თავსა, ში-
 შით მოიყრიდნენ, თუ ველარ დაამტ-
 კიცებდნენ ნათესაობას მიცვალებული-
 სსა, ჭარიმებს ველარ აუვიდოდნენ, მაინც
 გატყდებოდნენ, შეევედრებოდნენ რო
 დაეინებითა, მაინც გატყდებოდნენ. მა-

ინც გაჰყვებოდნენ, მღეროდნენ... იფრთხილებდნენ კიდევცა, ფირზეც ჩაეწერათ, შესთავაზებდნენ ჯერ ფირსა უშანგისა, მაგრამ სალომე შორს დაიჭერდა, ცოცხლობრივ მომგვარეთო, შორს დაიჭერდა და მოკვრიდნენ ცხადია, მოკვრიდნენ და გაგულისდებოდა, მოსმენაც აღარ შეუძლიანთო, სხვასაც აღარ დაეცდინათ; ციციანოს მაინც ვერას შეუშლიდნენ, არ აჰყვებოდა დისკუსიებსა, არც იქა, შინა, არც სასაფლაოზე, ისე იქნებოდა, ისე თუ ესე, ბევრს არ დაგიდევდა. ოლონდ ეს ჰიშნი არ გაწყვეტილიყო უუუძველესი მუხათგვერდისა ამა უახლეს მუხათგვერდზედა. ოლონდ ეს ჰიშნი წინაპრებისა... დაუგრძელდებოდათ კისერი მომღერლებსა, გორმახებიდან ჰო არავენი გამოძერგებო; ოლონდ ეს ჰიშნი არ გაწყვეტილიყო, ეყოფოდა აგერ ეს კუნჭული, აქ ჩამოჯდებოდა და იქნებოდა, იქნებოდა, მარტო არ იქნებოდა ერთისიტყვითა, მარტო დარჩებოდა და არ იქნებოდა მარტო, აბა!.. მოთავდებოდა ორმოციო და მარტო დარჩებოდა, ანთუ დაურეკავდნენ, ანთუ მიიწვევდნენ, დღეობა იქნებოდა თუ ისევ სიკვდილი, ვისიმე სიკვდილი, გამოემწყვდეოდა თავის ოთახში თუ შეერეოდა ხალხსა, მარტო იქნებოდა, მაინც მარტოდა; აქ თუ იგრძნობდა, მხოლოდღა აქა, ნაწილი რო იყო დიდი ცხოვრებისა, აქ თუ განიცდიდა, მხოლოდღა აქა, არაფერი რო არა თავდებოდა, რო იყო, არის და რო იქნებოდა მარადიულადა. აქ თუ განიცდიდა, ამა ჰიშნებითა რაღა თქმა უნდა, რო იქნებოდა სიტყვები ესე, სიმღერები ესე, ამგვარადა, ვალობანი ესე. რო იყოს, არის და რო იქნებოდა, დასაწყისი რო არ მოუჩანდა, დასასრულიც რო არა, აღარ გამოუჩნდებოდა, რო იმძლავრებდა თუ იმძლავრებდა ღაღადისი იგი იოვანე მტბეკარისა, იოვანე მინჩხისა, სტეფანე სანანოისძისა და სხვათა და სხვათა, ანთუ რათაო სხვათა და სხვათაო, ცნობილი რთა, — ეზრასი, იოანე ქონქოზისძისა, ბასილი ხანძთელისა, კურდანი-ევერიკისი, მაკარი ლეთეთელისა, და მაინც სხვათა

და სხვათა მაინცა, მიქაელ ^{ქრისტეშვილი} ^{ქრისტეშვილი} თვე და რაღა თქმა უნდა, თვით მიქაელისავე, მიქაელ მოდრეკილისავე კრებულში რო დაუნჯებულა, და კიდევ სხვათა, სხვაგან და სხვაგან რო გაბნეულან, — იოანე-ზოსიმესი, კათოლიკოსი არსენ მეორისა, გრიგოლ ოშკელისა, იოანე ბოლნელისა, ექვთიმე მთაწმინდელისა, ბერი ფილიპესი, და ახლა მართლაც სხვათა და სხვათა, რო მიმატებია მერეცა ბევრი, რო დაეკარგულა მანამდისაცა ბევრი, მანამდისაცა, მერეც დაეკარგულა, წარტყვევნილა ერთბაშად დაცა რო წამოეწია, რო იმართებოდა, — გამართულიყო ოლონდაცა, მალე, ერთბაშად გამართულიყო, წამომდგარიყო, გამხნევებულიყო, ეღუღუნა და ეღაღადა, ეგალობა და ეღუღუნა, აღარ იგრძნობოდა სიმარტოვესა, ციციანი რაღა თქმა უნდა, განწირულობას აღარ იგრძნობდა; თავს მოიყრიდნენ კიდევ წლისთავზედა, კიდევ ერთხელა მოიყრიდნენ თავსა, ჩათავებდნენ იმა წლისთავსაცა, ჩათავებდნენ და შემოეცლებოდნენ და მაინც მარტო არ დარჩებოდამეთქი, ციციანიმეთქი, გუნდი თუ არ დაზარალდებოდა, ეს გუნდი ცხადია; დაზარალდებოდა და რა ვუყოთ მერე, თუ გაფანტავდნენ, შესაძლებელია, რა ვუყოთ მერეო, ფირს მაინც უშოვიდა უშანგო, წამოიღებდა მაგნიტოფონსა, ჩართავდა და მოისმენდა, ჩანაწერს მოისმენდა, თუ არ გაჰფანტავდნენ, ანთუ ქარი თუ არ გაჰფანტავდა, ქარი იგი მუხათგვერდისა. გატყავებული მუხათგვერდისა: გაჰფანტავდა და ჰო ჩადგებოდა?.. — ჩადგებოდა რაღა თქმა უნდა, არა არს ძალი დაუდგრომელი, არა არს ღონე დაუდრეკელიო. — ვიდრე ხელახლა სულს მოიბრუნებდეს თუ მოიბრუნებს რაღა თქმა უნდაო; და გაჰყვებოდა გუნდი თავისასა, ასეც გაჰყვებოდა: „ალიცებიან საშყარონი ბრწყინვალეებითა და ქუეყანაი სიხარულითა: განშვენდებიან მნათობნი ნათლითა: ოხრიან ზღუანი: და იმღერიან მთანი: და ბორცუნი მთათანი იხარებენ“: — აედევნებოდა ესეცა ჰიშნა. აედევნებო-

და და ველარც გაიგებდა, დეიდები თუ რას ეტყოდნენ, გვერდით თუ უდგნენ, ველარც იგრძობდა, უკვე დარჩებოდა მარტო. რამეთუ ამაღლება მხოლოდ სულისა და სული მარტოსია, სული მხოლოდღა გამწვევებული მნათობთა ნათლითა, სხვა სული არ არის, სხვა რაღაც სხვაა, ყველაფერს სული არ დაერქმევა, და სული არც არის ყველაიო: „იწროსა მას გზასა ჰხედოდღე: მიმყვანებულსა სასუფეველად ნეტარო: ხორცნი მოკლდინენ მარხვისა შრომითა: და სული განაცხოველე სიწმიდითა: და იქმენ სადგურ სულისა წმიდისა:“ — და აღარც დაცხრებოდა გუნდი, აღარც თვალებს დააცეცებდა თუ ვინ იქნებოდა ვინმე უკეთური თუნდა ამათ შორისვე, თუნდ გორმახებიდან ვინ გამოძერებოდა, ანთუ ბორცვთაგანა, აღარც ახსოვდა შეპირებება წუთისოფლისა აიტაცებდა საგალობელი განწმენდისა, ჭერ თვითონვე

აიტაცებდა და ვისაცთუ ძალუბრად აპყოლოდა. აბა მაშ რაო, რას ემგვანებოდა გლოვანი მოპარული. ანთუ განწმენდა სულისა მოპარული, რას ემგვანებოდა?.. დააგდებდა შიშსა, დააგდებდა და ამაღლებოდა: გარინდებოდა აპოლონიცა, თვით აპოლონიც გარინდებოდა წუთიერადა, მერე ისევ გაიზადრებოდა, მიმოატარებდა თვალთა ისევა თუ ვინ ჭერ არ მიახლოებოდა. მადლობა არ ეთქვა, ესოდენი ზრუნვისათვისა. — საფლავისა რაღა თქმა უნდა. — მიმოატარებდა და ჩაავლებდა საბელთა თვალთა, ჩაავლებდა და გამოსწევდა, გამოიყვანდა ჭგუფებშორისა, ანთუ ირგვლივ შემოარბენინებდა, ხელს გაუწვდიდა, თავს დაუხრიდა ამაყადა ცხადია, — სხვაგვარადა როგორ იქნებოდაო. — ასე ამაყადა: „აცურიე სახიერ: სულსა ჩემსა ცუარი იგი მადლისაი:“ არ დაიშლიდა გუნდი თავისასა.

□ გაგრძელდება იქნება □

მიხეილ ავლიძე

სსოვნის ყულაბა

ლილი ქელიძის ხატვანა

შენ არ გვირდება სიტყვით შემოება, —
ხსოვნაა შენი შემამოებელი...

ასე კარგავენ ომში შეგობარს,
ასე უკვდებათ შეიღებს — შშობელი,
ასე ღრმავდება გულში იარა
და თუ ამქვეყნად მაინც ყოვნდები, —
ცოცხლობ კი არა,
ცხოვრობ კი არა,
უბრალოდ — სიკვდილს უახლოვდები.

• • •

შენ ერთმა
არ იცი
მკვდარი რომ ხარ;

მე ერთმა
ვიცი
ცოცხალი რომ ხარ, —

ამით ვართ
სხვებისგან
გამორჩეული...

ბანისამონის დარიგება

ასე მგონია
შენი არსებობის
უკანასკნელ
კვალსა ვშლიდეთ
ამ სახლში;

თითქო
ქუჩიდან შემოპარული
ქურდები ვიყოთ —
ანჭარებით
ვაცარიელებთ:
კარადებს
თაროებს
უჭრებს —

თავს ვუყრით ერთად:
კაბებს,
ფეხსაცმლებს,
პალტოებს,
ქუდეებს,
ხელთათმანებს —
ყველაფერს,
რასაც ატარებდი,
რაშიც გეძინა,
გელვია,
იციხოდი,
ტიროდი
გწყინდა,
გიღბინდა —

ყოველივე,
რასაც ჭერ კიდევ
შენი სურნელი,
შენი სითბო,
არ გამოწელებია —
სახლიდან გაგვაქვს
უცხო ხალხს,
ნაცნობ-მეზობლებს
ვურიგებთ;

და მოდიან:
მეეზოვე,
დარაჯი,
დამლაგებელი,
ქუჩის მაწანწალა
და თვითუღს მიაქვს
შენი არსებობის
თითო ნაწილი —

და ეს
ყველაზე უფრო საშინელი
და დამაჭერებელი
საბუთია,
რომ ამ სახლში
ა რ ა ს ო დ ე ს,
ა რ ა ს ო დ ე ს,
ა რ ა ს ო დ ე ს.
ალარ დაბრუნდები.

• • •

სხვა გზა არ მაქვს —
უნდა მოვკვდე...
უნდა მოვკვდე,
რომ იქ მოვხვდე,
სადაც ძალმიძს
შენ გიხილო —
ფერმკრთალი და
უღიმილო.

რომ უჩემოდ
იმ უღმერთო
ქვეყანაში
არ მოგწყინდეს,
სადაც მარტოდ
მეგულები,
შენი სულის
თანაზიარს...

უნდა სანთლად
დავიღვენთო,
ჩაქრობის წინ
გამოვბრწყინდე,

თუმცა ახლა
ერთგულების
დამტკიცებას
რა აზრი აქვს?!

მე უკვე ვიყავ სიკვდილის მიღმა,
ბოლომდე შეეგვი ბედის სამსალა
და ახლა ვიცი: სიტყვაა, სიტყვა —
ყველაზე უფრო გამძლე მასალა.

და მე სიტყვაში ვაცოცხლებ იმას,
ვინც ოცნებაშიც ვერ ვაცოცხლდება
და ელერს უდროოდ გაწყვეტილსიმიად
ლექსად ქცეული ჩემი ოცნება.

მხოლოდ ერთხელ
დამესიზმრე
და იმის მერე
ყოველ ღამით
სიზმარში გეძებ

და ამ ძებნის დროს
ისე შორს მივდივარ,
შესაძლოა
უკან
ველარც დავბრუნდე...

„თანამეცხედრე“

მე ერთ დროს შენი „მეუღლე“ მერქვა
და მხარში გედექ მუზღმოუღლეელი,
სანამ ორივეს უღელი გვედგა,
ოჯახზე ზრუნვის მიძიმე უღელი.
მაგრამ, შეხედე, ტაბიკი გატყდა,

ის აბეურიც გაწყდა, შეხედე!..
შენ საწყალ ცხედარს
გვატრონობ ახლა
და მქვია შენი
„თანამეცხედრე“.

მე არ ვწყვეტ შენთან გაწყვეტილ
კავშირს:
შენ ტალღებს იჭერს ჩემი გონება...
დავწერ სტრიქონს და იმწამსვე წავშლი
და ვფიქრობ — შენ თუ მოგეწონება?

და თუმცა ჩემი არ გესმის ენა,
არ შემიძლია ხმაც მოგაწვდინო,
შენ იცი — რაზედ ვწუხვარ და ველავ,
ჩემი სულის და ხორცის ნაწილო!..

საიდან გაჩნდა ის აბეზარი, —
ასე უდროოდ რატომ გეწვია?
რა დაეუშავე, მეტოქესავით
შენ სიყვარულში რომ შემეცილა?
სად წაგიყვანა? ნუთუ მიწაზე
უკვე ვერასდროს ველარ გიპოვნი?..
დავწერ სტრიქონს
და წავშლი იმწამსვე
და სისხლიანი მტკივა სტრიქონი.

ტელეფონის ზარი

ხალისიანი ხმა
ტელეფონში
შენ გკითხულობს...
მოულოდნელობისგან
დაბნეული

(თითქოს დანაშაულზე
წამასწრესო)
ფრთხილად
ვეკითხები:
— ვინ ბრძანდებით?

— მისი ნაცნობი ვარ.
— მერე და... არ იციო?
— ?
— დიახ, — ვეუბნები, —
შევე ერთი წელია...

და დიდხანს ვდგავარ
ყურმილით ხელში
და ვუსმენ
ზუმერის
წყვეტილ სიგნალებს.

• • •

რას წერ, რომ წერ,
რას წერ, რომ წერ?
არ გრცხვენია, ნეტა?
იმ საშინელ დღეთა მომსწრე
წერას როგორ ბედავ?

შეაცოდო, მოაწონო,
შეაყვარო მერე?!
თუ ასეა, — კი, ბატონო,
იჭექი და წერე!

სიტყვებში რომ მარჯვედ ტენი
გლოვას, გამჭრალ იმედს, —
ხომ არ გინდა თავი შენი
შეაცოდო ვინმეს?

წერე, სანამ სამელნეში
არ დააშრობ მელანს
და გარყვნილი სიტყვის ეშხით
არ მოხიბლავ ყველას!

ხსოვნის ყულაბა

გაივსო ხსოვნის ყულაბა, —
დამთავრდა ჩემი ცხოვრება
და რაც შემდეგში მოხდება,
მე აღარ შემახსოვრება.

მე მხოლოდ ის ვარ, — გამჩენმა
იმიტომ გამომარჩია, —
რაც ხსოვნამ შეინარჩუნა
და სიტყვამ გამოაჩინა.

ველარ დაიტევს გონება
ახალ ამბებს და იმედებს
და უკეთესი ხედრისთვის
ერთ წუთსაც ვერ გაიმეტებს.

და მხოლოდ იმათ ვეკუთვნი,
ვინც მიწაში წევს გულაღმა,
რადგან იმათი ამაგით
სავსეა ჩემი ყულაბა.

ბოლოთქმა

„...ergo sum“.

მე ველოდები —
მაშასადამე, ვარსებობ.
ველოდები აზრის გაღვიძებას,
ქველის გახსენებას,
ახლის დავიწყებას.
ველოდები ყინვაში — სითბოს,
სითბოში — ყინვას.
შეუძლებლის თვალნათლივ ხილვას,

წარმატებას და
ხელის მოკარვას,
პურის, ყურძნის
და ლექსის მოსაეაღს,
ახალ სიმაღლეს, ახალ ცოტუნებას.
დედა-თბილისში ჩემ დაბრუნებას...
დაბოლოს არ არსებულს
შენ გელოდები —
მაშასადამე, ვარსებობ.

მანთანგ ხარჩილავა

მასპირნება ტყეში

აპრილის თვეა.
 ძეწნად ვდგევარ ძეწნების ტყეში,
 დავივიწყე რომ კაცი ვიყავ,
 უბრალოდ ხე ვარ
 და არასოდეს არ გავსულვარ ამ მშვიდი ტყიდან.
 მაგრამ უეცრად მოდის მეტყევე
 ტოტზე მქაჩავს და ტყიდან მაგდებს
 ჭიკავე-ჭიკავით:
 — უცხო ჭიშის ხეს აქ დადგომა აკრძალული აქვს.

მ გ ე ლ ი

ვარიაკია ზანდორ პეტეფიდან

ბოლოსდაბოლოს შევხვდით ერთმანეთს, სალამი, ძაღლო, სხვისო მსახურო,
 შენ ახლა როგორ უნდა გაიგო ჩემი დარდი და ჩემი საყმუველო.
 სხვა იქნებოდა, თავისუფალი ჩემი სიზმარი რომ დაგასიზმრა,
 მე მომხვედრია ტყვია მრავალჯერ, მაგრამ არასდროს წიხლი კაცისა.
 ყელზე მიჭერდა ბევრჯერ ხაფანგი, მაგრამ არასდროს ტყვის საბელი,
 შენ სხვის ჭუჭყიან კინკვებზე წევხარ, თეთრი თოვლია ჩემი საფენი.
 ღვიძლ ძმებს დასდევ და უნგრევე ბუნაგებს, რომ ხვალ ცალი ყბით
 გითხრან მადლობა.
 გახრულ ძვლის ფასად არის ნაყიდი ეგ ერთგულემა და ვაეკაცობა.
 შიშობ, დაუფრთხო ძილი პატრონებს და საცოდავად კნავი, მურიავე.
 ვერ გიტყვირა ერთხელ გემოზე, ერთხელ გემოზე ვერ გიყმუველია.

სხვა კი რა არის ჩვენი ცხოვრება, როცა ძარღვებში სისხლი იხუვლებს, როცა გახრჩობს და გაწვალებს ბოლმა და ბოლმას თუ ვერ ამოიყმუველებ. მშვიდობით, ძაღლო, ჩემს ნაკბილარებს, როცა დახედავ, ესეც გახსოვდეს: კიდევ მომხვდება ტყვია მრავალჯერ, წიხლი კაცისა კი არასოდეს.

• • •

რატომ ამოდის, მწვანე ტყეო,
შენს ქვეყანაში
ბალახი, ძეძვი, ხე და ბუჩქნარი,
რას საქმიანობს თვითეული მათგანი ნეტავ,
რას უმღერიან შენი წყარონი,
რას უგალობენ შენი ჩიტები,
ხმელი ფოთლებით მოფენილი
შენი ეზოდან
რა იღუმალი ჩურჩული ისმის.

• • •

ვერ წაპოილებ ამ
მინდორს და ბინის კედელზე
ვერ ჩამოაკიდებ როგორც პორტრეტს
გაზაფხულისა.
...საგარეუბნო მატარებლის
მტერიან კუპეში
ზის მოწყენილი შუახნის კაცი
და ქალაქისკენ სამად სამი
მოაქვს ყვავილი.

• • •

შვილ

დაფრინავს ცაზე ახალი მთვარე,
ახალი მთვარე ვერცხლის ჩიტია.
ლამის ჩრტია ახალი მთვარე
და ბებზეები ვერ გიყიდიან.
მას ფრენა მხოლოდ ღამით სჩვევია,
დღისით, ო, დღისით არა სცალია.
დაფრინავს, ველარ დამიჭერია
და მოიწყინა შენმა გალიამ.

ეს მთვარე არის შენი ოცნება,
რომელიც ღამით ჩიტად იქცევა
დროული ხალხის გასაოცებლად,
დროული ხალხის განსაცვიფრებლად.
მთვარე რომ ვერცხლის უცხო ჩიტია,
შენ ერთმა იცი და გიხარია
და უფროსთათვის ვერ გაგინდვია,
მათთვის ხომ მთვარე მხოლოდ მთვარეა.

* * *

არა, ო, არა, არაფერი არ შეიცვლება,
 ასე იქნება ყოველივე ხვალაც და ზეგაც.
 გადაუარეს
 შემოდგომის რუხმა ნისლებმა
 ზაფხულის ხვატში დაბრუნებულ და დაკმუჭვნილ ზეგანს.

ხვალინდელ დღესაც ახლა ეცხოვრობთ,
 შემოგველა,
 შემოგვეფლანგა მომავალი და ეზივართ უქმად.
 ასწორებს ვილაც მრუდუე ხელით
 დიადს, მშვენიერს,
 უცხო ქვეყნებით დასახლებულ ბავშვობის რუქას.

წონასწორობა

არ გიცხოვრია შენ არასოდეს
 დინჯად, მშვიდად და წონასწორობით,
 როგორც დღეს სურდა, როგორც შენ გსურდა
 როგორც გულს სურდა, ისე ცხოვრობდი.
 და შენს მინდვრებზე უცბად მოვარდნილ
 მღერიე მდინარეს თვითონ მიჰქონდი,
 მოგდევდა გვერდით ორი ნაპირი,
 გაურითმავი ორი სტრიქონი.
 რადგან გიყვარდა და რადგან გძულდა
 იყავ ნაზიც და იყავ მრისხანეც.
 რადგან გიყვარდა და რადგან გძულდა
 წონასწორობა შენ ვერ ისწავლე.
 ვაი, იმისი ბრალი, რომელიც
 თავის თვითველ სიტყვას წონიდა.
 ღიმბილს წონიდა, შხამსაც წონიდა
 ფრთხილად უვლიდა ხიფათს შორიდან.
 თორემ შენ ევალი დაგრჩება ქვეყნად
 ნათელ ფიჭრებად, ნათელ დღეებად.
 ჩემი თავყვანი მაგ სიყვარულის
 უგუნურების მშვენიერებას.

* * *

შუბლზე დაგაჩნდა დარდი ღარებად,
 ადრე დაფიქრდი, ადრე დაღონდი.
 გახსოვს, ოდესღაც არა უწყოდო,
 გულმხიარული როგორ ღაღობდი.
 უზეიმოა, უგაზაფხულო
 აწ მოწყენილი შენი ქალაქი,
 ერთად მოგადგა კარზე უეცრად
 ეამი სიმწიფის და სიჭარბაგის.
 იცი, მერმისი თუ რას მოგიტანს,
 და წინათგრძნობით ხარ გატანჯული.
 შენს ოცნებებსაც ბორკილად ადევს
 გონება — შენი მკაცრი მსაჯული.
 სხვა მისხალ-მისხალ აგროვებს, იმენს
 ამ წუთისოფლის ავსაც და კარგსაც,
 შენ კი ერთ ჯამში ჩაგისხა ერთად
 შხამიც, ბადაგიც და ერთად გასვა
 მკაცრმა ცხოვრებამ. ზოლო ზამთარი
 მწუხარე ფერით მოსავს ბუნებას,
 დაგჩემდა, როგორც ავადმყოფობა,
 შიში, სიფრთხილე და შეცბუნება.
 დიდხანს გაქყურებ დანამჭრულ სივრცეს
 დაქანცული და ღამენათევი,
 უმეცრებაო სიჭაბუკისავ,
 შენ რა ღალი ხარ, რა უღარდელო!..

მ რ ნ ი

1.

განზე გავდექი და გულგრილად შევეყურებ ჩემს თავს
 და ჩემს ცხოვრებას.
 მე არაფერში არ ვერევი,
 მე მჭვრეტელი ვარ.
 საითაც უნდა იქით იცუროს,
 რომელ ნაპირზეც მოუნდება, იქ გადმოვიდეს,
 მე ჩემთვისა ვარ და გალავანს ვიშენებ
 ირგვლივ.

2.

დიდი ხანია, რაც გავედი ამ სხეულიდან.
 ის ცალკე არის, მე კი ცალკე, სხვაგან დაესახლდი.
 გზაჯვარედინზე გავიყარეთ.

დავეშვიდობეთ
ერთიმეორეს
და სხვადასხვა მხარეს წავედით.
მხოლოდ ხანდახან გვახსენდება ერთიმეორე,
მხოლოდ ხანდახან მოგვინდება რომ კვლავ შევერთდეთ,
მერე კვლავ ვჩხუბობთ და ერთმანეთს
ზიზღით ვშორდებით.

3.

ო, არა მარტო თიხისაგან,
არამედ შიშის,
ტყვილების და ვნებებისგან
შემკრა გამჩენმა.
ეს ყველაფერი გააზავა და ასე შემკრა
ერთ მთლიანობად — ძეხორციელად.
მე დავავიწყდი,
ეს მე თვითონ შევექმენი მერე
ჩემი თავი და ჩემი იღბალი
და რატომ უნდა ვიყო მასში,
რად უნდა ვიდგე,
ათასი ჭურჭლის მსგავს ჭურჭელში
რა მესაქმება.

4.

როგორ მაწვალა, როგორ მტანჯა, როგორ დამღალა
ამ ხორცისა და ძვლების გროვამ, არარაობამ,
ხან ციოდა და ხან წყუროდა, ანდა შიოდა,
ხან ქალი სურდა, ხან ღვინო და ფათერაკები.
ხან კომფორტული ბინა,
ხანაც ავტომანქანა,
ქვაფენილებზე ქუსლები რომ არ დაბეგვოდა.
ზოგჯერ მინდოდა რომ რითიმე მეძია შური,
წინ გავიგდებდი მსუსხავ ქარში, ზამთრის წვიმაში
და მთელი ღამე ქუჩა-ქუჩა ვაძუნძულებდი,
მერე ასფალტზე გავიგებდი ქვეშ ტყაბუჭივით,
ძლივს იძინებდა ტყვილისგან აყმუვლებული.
ეს წინათ იყო...
ახლა უკვე კარგა ხანია
რაც მივატოვე გზაბოძალზე და გავექეცი.
რაც უნდა ის ქნას,
სადაც უნდა იქით წავიდეს.

5.

როცა ქუჩაში შემომხვდება, მზერას ვარიდებ.
თითქოს არც ვიცნობ, არც არასდროს ის არ მინახავს,
ვიღაც მასავით კმაყოფილი სახის გამვლელებს

უცინის, ბეჭზე უთათუნებს ხელს ძმაკაცურად.
ო, როგორ გვანან ეს საწყლები ერთიმეორეს,
რა ერთნაირი სურვილი და ინსტინქტები აქვთ.
მთვრალიც რამდენჯერ შემხვედრია,
მამამებლების
და ორპირების ჭებისაგან გაბრუებული
ძლივძლივობით მიბარბაცებდა.

6.

ორნი დავდივართ ამ სოფელში
და ამ ჭალაჭში,
ერთი მე ვარ და ერთი სხვაა
ჩემგან წასული,
არ აგერიოთ ერთმანეთში
და არ მოტყუედეთ.
მე ის არა ვარ, ვისაც ხედავთ
და ვინც გიცინით.
არ მოგატყუოთ მან,
ის ზოგჯერ ჩემი სახელით
გესალმებათ და გეფიცებათ, გეთვალთმაცებათ.
არ დაუჯეროთ,
არ შეხედოთ,
არ მიესალმოთ.
სად, სად დამეძებთ, მე აგერ ვარ,
თქვენს ახლოს, თქვენთან
და თქვენზე ვფიქრობ, თქვენზე ვწუხვარ და თქვენ
მიყვარხართ.

საუკუნენი

სარკოფაგიდან წამომდგარან
საუკუნენი —
ცივი სიჩუმის ზარით
და ბუკით,
და დაეწყების ქონგურებზე
დააბიჯებენ...
მეციხოვნეებს უყვიიან...
და მეტად უკვირთ,
რომ აღარ ჩანან
ციხისმცველი კარგი ბიჭები.

მწუხრი

ასკილის კუნძზე ნაკვერჩხლები
თითებს იმტერევენ,
შუაყერასთან —
დედა სოველ შეშას ალაგებს,
კვამლი ცას ეძებს,
და ჭარგვალის კუნჭულს დაივლის,
მწუხრი კი,
ისევ შოადგება მეგრულ
ალაგეს —

რძით საესე მთეარით,
და ძროხების ნაცნობ ბლავილით.

თბილისი

არ მოხვედრია ლახვარი ვისი?!
ნაიარევი ვთვალე...
და ვთვალე...
წყვილი ცრემლივით —
ტბა, კუს და ლისის —
ჰკიღია ჩემი თბილისის თვალებს,
ვით მოგონება.

სვატიცხოველთან

ცხოვრება იყო გაძლევა... სიცოცხლე
 იყო ზღაპარი...
 ტაძრებს ანთებდნენ კელაპტრად —
 ბნელ ცისქვეშ შამა-პაპანი.
 აშენეს ციხე-კოშკები, ათი კი არა,
 ასიცა,
 მაგრამ... იქ — სვეტიცხოველთან
 ზე აიწია ქართლის ცამ.

ბაკათაშვილი

მწუხრისფერ ლოცვად ენთო სანთური,
 გოდებდა სული —
 უვალ გზებზე მოხეტიალე,
 რადგან საწუთრომ ყოჩნისფერი
 ცა დაძალა,
 რადგან ცისფერი,
 მიმწუხრისას ვერ გაიხსენა.
 უკვდავებაში მიმავალმა
 კვლავ ილოცა —
 „ვპოვე ტაძარი“,
 ბერე დალილმა მთაწმინდაზე
 ჩამოიხსენა...

ამირანი

მზის სიყვარული სწავდა
 რა რჯული,
 მრისხანე ლმერთთან
 რა რიგ იომა...
 წამების მალალ კლდეს მიჯაჭვული
 ნათელი —
 ბნელმა ველარ დანისლა.
 თეთრი გვირგვინით დაზვიანული
 კავკასიონი—
 საფლავი არის ამირანისა.

საქართველოს გავრცელებული

ღელავს...
 ენგური დაგრეხილ მთებით —
 წელზე ჰკიდია სატევარივით.
 არსაით მტერი...
 აღმოსავლეთით — მტკვარი,
 როგორც ხელი მარჯვენა,
 და დასავლეთით — რიონი კი,
 როგორც მარცხენა
 გაუშლია და...
 საქართველო მოყვასს მოელის...

• • •

რისხვა და ნგრევა საუკუნეთა
 მღვრიე ტალღებად
 ისევ ჩაუვლის...
 მინც დარჩება ვით ზღაპარი
 და სასწაული —
 წიგნი ვეფხისა,
 ნიკორწმინდა,
 ჯვარი,
 არმაზი —
 ჩემი ქართულის სიღრმე, სიმაღლე
 და სიღამაზე.

ოსკანციბი

ბავშვების კენესად და გოდებად
 ამოდის კვამლი
 და უდის ცრემლის
 და სისხლის სუნი.
 ცას ეწვის თვალი...
 მიწას სტყევა
 ღედური გული
 და... საუკუნეს წულულიან მკერდზე
 ატყვია ბავშვთა სისხლიანი
 ნაფეხურები.

ჩაკახეთში

ცაში აფრენილ სალ-კლდიდან —	ღუმს ლამე...
წუხილი ეონავს	ისევ შევყვივლეთ,
ციხეთა.	წამით ვაცოცხლდა
ყვილის ისარი ვტყვორცნეთ,	წარსული, —
არავინ გადმოიხედა.	კოშკიდან მთვარე გადმოდგა,
	ვით ათაბაგის ასული.

მარტყოფის პედი

ბინდად დამდგარა —
ოთხასიწლის
სპარსთა ყაყანი...
ჩიტი მზეს ვალობს
იშმუშნება ველი —
მარტყოფის.
სიკვდილ-სიცოცხლე
აქ უნახავთ ერთად,
ორი და.

გამარჯვებულნი! —
კვლავ უსხედან
სუფრას —
არყოფნის,
მღერიან, მაგრამ...
ხმა ვერ აღწევს
იმ სიშორიდან.

თბილისის დილა

ქარის მსუბუქ ფრთებს გადაჰყვება
ღამის ზმანება,
ფიქრთა ბურუსი —
მოოქროვილ სივრცეს
შებინდავს.

ფერმკრთალი დილა, მზის ვარდისფერ
ყელს მოიღერებს,
მერე აღსავლით გადმოდგება
მაღალ მთებიდან
და დიდ სინათლეს ამოიმღერებს.

პირველ თოვლში

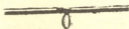
ციურ სიწმინდედ მორღვეულა
ცათა კარები
და ფანტელ-ფანტელ
ძირს ჩამოდის უფლის ხატება,
რომელიც მუდამ,
გამოუცნობ
ნათელში მხევედა.

და დიდ სინათლე ამოიმღერებს.
ბაეშვის თვალში
და პირველ
თოვლში —
შეუბილწავ და პირველყოფილ
სამყაროს ვხედავ.

მ თ ე ბ ი

ქალაქის ირგვლივ შემოწყობილან
და დაუხურავთ
მომთვარული
ღამის მერდინი.
ფიქრში იელვებს
თემური და ჯელაღედინი
და მონღოლების ურდო
წყეული...

არა,
ო,
არა,
მტერს კი არა,
ჩემი თბილისი,
მთებს სიყვარულის დიდ ალყაში
ჰყავო მომწყვედეული.

საკრალული განდებილი

მოთხრობა

I

უხალისოდ მიმავალი ჩემი ცხოვრების დღეები, უფრო კი ის ამბავი, რომ ხშირად მართო ყოფნას ვამჯობინებდი, ახლობლების და მეგობრების მღელვარებას იწვევდა.

ბოლოს ერთმა მეგობარმა მიჩაჩა: — შენი ნერვების პატრონი კარგს იზამ, თუ აქაურობას გაეცლები და რამდენიმე თვეს მაინც ბუნების წიაღში გაატარებ.

ასეთი რჩევა გონივრული მეჩვენა, ეს ჩემი ფარული სურვილიც იყო და გადაწყვიტე მამის ერთ ძველ გულითად მეგობარს ესტუმრებოდი. მერაბი მარტოხელა კაცი იყო, ცოტა არ იყოს, უცნაური და ფანტაზიორიც; ამასთანავე, სტუმართმოყვარე, ხელგაშლილი ვიცოდი, რომ მასთან ყოფნა არაფრით შემზღვედავდა. ადრე დაქვრივებულმა აღარ ვძია საყვარელი მეუღლის მაგიერი და მარტოობაში ატარებდა დღეებს მოხუც მამიდასთან ერთად.

ისიც ვიცოდი, იქ სიხარულით მიმიღებდნენ. ამ იმედით გამხსნევებულმა ერთ დღეს დავტოვე ქალაქი, ჩემთვის ჩვეული გარემო და იმ შორეულ, მთიან სოფელს მივაშურე.

• • •

საკრალა არც თუ ადვილად მისაწვდომი ადგილია, მაგრამ იმით მიზიდავს, რომ ჩაბუდებულია ხელუხლები ბუნების შუაგულში.

გაჩერდება თუ არა მატარებელი ერთი პატარა დაბის სადგურზე — ის რაიონის ადმინისტრაციული ცენტრია, — სამხრეთით გამოჩნდება ტყიანი გორაკების გრეხილი, რომლის შუაში განცალკევებულად აღმართულა მალალი მთის კონუსი. ვინც მას პირველად ხედავს, იფიქრებს, აქამდე არც თუ შორიაო, ნამდვილად კი ნახევარი დღის სავალი გზაა ქვეითად მოსიარულესათვის. ის მთა თითქოს იმიტომ დგას ასე საჩინოდ, რომ შეუქურას მსგავსად ორიენტირების საშუალება მისცეს მგზავრს.

დაბიდან გზა ჭერ ვაკით მიიმართება. როგორც კი გასცდები დიდი მდინარის კალაპოტზე გაქიმულ ბონდის ხიდს, უმაღვე აღმართი იწყება და ამიერიდან მალლა და მალლა მიიწვევს. რაც მეტს აივლი, შარა თანდათან ვიწროვდება, მერე ბილიკად იქცევა და ალაგ ისე დაბურულია წაბლისა და წიფლის ხეებით, რომ გარშემო ვერაფერს დაინახავ.

კონუსის წვერზე ფეხს რომ დადგამ, მხოლოდ მაშინ გეძლევა საშუალება მიმოიხედო და თვალთ გაზომო, რა სიმა-

დღეზე ასულხარ. აქ, ზევით, ხრიოკია, ქარს აუხვეტია მიწა და ტიტველი ლოდები დაარჩენილა. მეზობლად ნაპრალებით დასერილი მთები და შერე ისევ მთები, ერთმანეთზე დახორავებული. სიჩუმეა, შენს შერთი არავინაა და მაინც გეჩვენება, რომ უჩინარი ვილაც გვერდით მოგყვება და სხვათაგან დაფარულ რაღაც საიდუმლოს განდობს.

თუ ქვევით გადაიხედავ და დააკვირდები, იქ, ველზე დაკლავნილი მდინარე რომ ბორცვებს ჩაუდის, კვამლს შეამჩნევ. აი იმ ადგილზეა დაბა, სადაც დილით მატარებელმა ჩამომიყვანა. მთის წვერიდან შენობები შავ წერტილებად ჩანან. ისეა, თითქოს ერთგან წყლული გაჩენოდეს ირგვლივ მწვანედ გაშლილ სივრცეს.

ერთხელ კიდევ მოვალე თვალი იმ ადგილს და გზა განვაგრძე. მშვიდობით, დიდი ქალაქების უღლეურო ნაბუშარავ, მათი მოუხსენარი ხმაურის გამოძახილო, მტკრიანი სკვერების უპანასკნელო მოგონებავ!

როგორც კი გადაივლი მწვერვალს, საკრალსაქენ მიმავალი ბილიკი იწყება. აქედან გარემო ხალისიანია. ლალად გახარებულა ხე, ერთმანეთს გადახლართვია კატაბარდა, შინდის ბუჩქი, აღერებულა ველური ყვავილი. ხშირად წააწყდები წყაროს და ნაკადულს, სათავეს მდინარისას, რომელიც დაბლობს სასიცოცხლო ძალას ანიჭებს.

მოულოდნელად ცხენის ფრუტუნე გავიგონე. წუთიც და ორი მხედარი წამომეწია. წინ თეთრ ლაფშაზე მოყანტალობდა გულმოლედილი, შუახანს გადაცილებული მამაკაცი. ქილოფის ქუდქვეშ დატანებული ცხვირსახოცი შუბლზე გადმოფენოდა. ისე ჩამიარა, არც მოუხედავს ჩემსკენ. უკან ცხენდაცხენ მიჰყვებოდა ჭრელი ხილაბანდით თავწაკრული ქალიშვილი, რომელსაც ცინაფერი რეიტუზი ეცვა.

ქალიშვილმაც უხმოდ ჩამიარა, მაგრამ მოსახვევთან უცრად შეაჩერა თავისი ჭაკი. შემოაბრუნა და მომაჩერდა.

— რა თქმა უნდა, ის ხართ! — ხალი-

სიანი გაოცებით გადმომძახა. ^{ერთმანეთს} ვუხლოვდი. — წუხელ ხომ მატარებელში განახეთ!

ახლა მეც მომაგონდა. თამბაქოს მოსაწევად კუპედან რომ გავედი, დერეფანში იდგა ფანჯარასთან და ვილაც დედაკაცს ელაპარაკებოდა.

— პო, სწორედ მაშინ! — დამიდასტურა ისევ ცოცხლად. — თქვენც საკრალულაში მიდინართ? იქამდე ბევრი აღარაფერი დარჩა. მაგრამ მაინც მომეცით ეგ ზურგჩანთა, აგერ უნაგირზე ჩამოვკიდებ!

— არა, გმადლობთ, მსუბუქია, თითქმის ცარიელი!

გამოწვდილი ხელი დაუშვა, ისევ ერთილი გაოცებით ჩამომხედა და თქვა:

— აბა როგორ წარმოვიდგენდი, რომ ამ გზაზე შეგხვდებოდით...

ფერმკრთალი იყო, ღამით, ალბათ. ცუდად ემინა. გამხდარ სახეზე ლურჯი თვალები ბავშური გულბრყვილობით სავსე ჩანდნენ.

— მონიკა! — გავიგონე მამაკაცის ხმა.

ქალიშვილმა აღვირი მოსკიბა და გადმომძახა:

— გზას ხომ გაიგნებთ? ამ ბილიკს გაყევით, პირდაპირ მიგიყვანთ!

— მონიკა! — უფრო ხმაძალა მოისმა.

ქალიშვილმა შეაბრუნა ცხენი და ფეხი ააჩქარებინა.

სახელი მეუცხოვა. ცოტა არ იყოს, შეუფერებელიც მეჩვენა. იქნებ იმიტომ, რომ მას ძალიან ქართული სახე ჰქონდა. მშობლებმა, ალბათ, რომელიმე რომანში ამოიკითხეს. ჩემი უფლება რომ იყოს, გადავარქმევდი და ჩვენებურს შევერჩევდი.

ამ უცაბედმა შეხვედრამ რატომღაც სითბო შემმატა გულში.

რამდენიმეჯერ ხმაძალა კიდევობდნობი ქალიშვილის სახელს. გამიადვილდა გზა და საცალფეხოს უფრო გაბედულად მივყვები.

* * *

საკრალულს მზის ვადახრისას მიეუბნო. ჩემს მესხიერებაში ის დარჩა იმ ძველ სოფლად, სადაც ბავშვობისას ვცხოვრობდი. რა თქმა უნდა, ის უცვლელია, იგივე ხალხი, იგივე ბუნება.

ჭერ კიდევ არ ჩანდა სახლები, მაგრამ ვიცოდი, იქ მალე მივალწვედი. აი, კიდევაც შემეგება პირველი მაცნე—ძველი საჯვარე, ქვის სახურავზე ახლაც გვიძრა ხარობს. ვინ ააგო ეს პატარა სამლოცველო ამ უდაბნოში, ვის დასჭირდა იქ განმარტობა და მარტივობა? მწირის სახელი არავინ იცის, მხოლოდ ხავსიანი კედლები დარჩენილა მისი სვედიანი ცხოვრების მოსაგონრად.

გადავიარე ველური თხილის ბუჩქებით დაფარული ბორცვი და მაშინვე სოფელიც გამოჩნდა. ფერდობზე მწვანედ ბიბინებს სიმინდის ყანა და შაბიამნით შეწაპლული ვენახები. ფერდობის ძირში მიედინება კლდეებს შორის მომწყვდეული მთის მდინარე. მდინარესაც საკრალულს ეძახიან.

ათი წელიწადია აქ არ ვყოფილვარ, ათი წელიწადი, რომელიც საუკუნეთა განცდების დამტევია. უნებურად შევჩერდი და იქაურობას თვალი მიმოვაველე... არა, არაფერი შეცვლილა. ისეა, თითქოს გუშინ ვიყავი აქ უდარდელი. ჩვიდმეტი წლის ქაბუჯი...

მაშინვე მოვლანდე ფერდობზე ჩადგმული ძია მერაბის ოდაც. ნაძვების წარაფს ჩიტის ბუდესავით მიკრული. კიდევ რამდენიმე წუთი და იქ ვიქნები...

გაქვინებული ცხენის თქარათქურმა გამიფანტა ფიქრი. ზერდაგზე ამხედრებულმა ვილაც ახალგაზრდამ ჩამიქროლა. მხრებზე მოეგდო წითელი ჩაბალაბი, რომლის ტოტებს, ფრთებივით გაშლილს, ნიავი აფრიალებდა. ჩამიქროლ და თვალს მიეფარა. რამდენიმე წუთი კიდევ მესმოდა როგორ ურტყამდა ცხენის ნალი კაეით მოკენწილ გზას. ფოლადის ნალი, ალბათ, ცეცხლს კვესავდა.

ჩაიერბინე მოკლე დაღმართი, წუთით

შევჩერდი წყაროსთან, ხარბად დავწვდი ფე წყალს. თითქოს იმისათვის, რომ ამ მიწის მადლს ვზიარებოდი და მალე ეზოს ქიშკარი შევავლე.

მერაბი ხელბეგაშლილი შემეგება. მისი სიხარული გულწრფელია. მღელვარებაც ემჩნევა.

— შენ გაიხარე, ჩემო გელა, ძლივს მელირსა შენი ნახვა! — ჩუმი ხმით ამბობს და ისევ მეხვევა.

ასაკით ჩვენ დიდად დაშორებულნი ვართ ერთმანეთს, მეტით თუ არა, ოცდაათი წლით მაინც, მაგრამ თავი ისე უჭირავს ჩემთან, თითქოს თანატოლები ვიყოთ.

კიბის თავში შემხვდა ბებია კესოც. ძალზე მოხუცებულა. სიარული უჭირს და ჯოხს იბიჯებს. მაგრამ მაინც მხნე მეჩვენება. ძველი ხალისი სადღაც კიდევ შერჩენია დაბინდულ თვლებში.

კესო ისე უბრალოდ მომესალმა, ვითომც მხოლოდ რამდენიმე დღეს გაველოს. რაც უკანისკენლად მნაბა. მისთვის, ალბათ, სხვაგვარად მიდის დრო. მოხუცები ზოგჯერ ბედნიერები არიან ამ მხრივ. განვლილი წლები მათთვის თითქოს უკან მიიწვეს და თანდათან უერთდება წარსულს. გაგონილი მქონდა, კესო ოდესღაც ქორწილების და ნადიმების მშვენება ყოფილა და არა ერთ ვაჟკაცს უცდია მისი ყურადღება დაემსახურებინა...

— რალაი ხელთ გიგდე, აქედან დიდხანს აღარ გაგიშვებ. ზაფხული ჩემთან უნდა გაატარო, — მეუბნება მერაბი.

— იქნებ მეტი ხანიც, — ვეუბნები, — ოღონდ კშიშობ. თავი არ მოვაბეზრო.

— მაშ კარგი, — კმაყოფილია მერაბი, — დარჩები მანამდე, სანამ არ მომბეზრდები. სიტყვა სიტყვა!

ბოლოს ეკვიანარ ღიმილით:

— შენი ხასიათი რომ ვიცი, ვაი თუ ვერ ვაძლო ამ ყრუ ადგილას!

მერაბმა არ იცის, რომ სწორედ ამ მარტივი ცხოვრების მონატრული ვარ ახლა. ისე როგორ უნდა გამიწყრეს ღმერთი, ვერ ვაძლო ამ უცოდველ გა-

რემოში, სადაც ყველაფერს სიწმინდის დალი აზის! როგორ არ შევხაროდე ამ მწვანე სასწაულს! ვიცი, კეთილად მიმიღებს საკრალულა და კიდევაც მიმეგობრებს. ამაზე უარს არ მეტყვის, დიდი ეს წყალობა, მაგრამ მაინც არ დამამაძლის.

ბინდდება. კესო რალაც ძველ ამბავს მოგვითხრობს. ავიწყდება ხოლმე რა გვიამბო მანამდე და ნათქვამს იმეორებს. იმას კი ვერ ამჩნევს, რომ დიდი ხანია მე და მერაბი აღარ ვუსმენთ და ჩუმად ვსაუბრობთ. მოხუცი უფრო თავის თავს ელაპარაკება და უაღერსებს წარსულს, რომელიც მით უფრო ახლო ეჩვენება, რაც უფრო მეტი დრო გასულა.

მერაბმა ლამაზი მოიტანა. აივნის იქით ლამე მსუყე გაზდა. განიერ, ძველებურ სავარძელში ჩამჯდარი კესო უკვე უკინთავს. მას არც აქამდე აინტერესებდა რაზე ვლაპარაკობდით. კიდევაც რომ მოესმინა, მისთვის ბევრი რამ გაუგებარი იქნებოდა. ნახევარ საუკუნეზე მეტია არ გასცილებია აქაურობას და ვინ იცის, დავიწყებულიც აქვს, რომ საკრალულას გადაღმა კიდევ არის სხვა ქვეყანა და სხვა ცხოვრება.

— მოასვენეთ, დალილი იქნება, — რამდენიმე წუთით გამოფხიზლდა კესო და ჩემზე ზრუნავს. უფრო კი თავის თავზე — ჩამოღამდა და მისი ძილის დროც დადგა.

სიამოვნებით გავიშოტე და სანთელიც მაშინვე ჩაეაქრე. ოთახში ბნელა. სიჩუმეა. ღია ფანჯარაში მოჩანს ჩამავეებულის ცა და ორიოდ ვარსკვლავი. თვალი სიბნელეს ეჩვევა. ფანჯრის წინ ამართული ნაძვი მოლანდებას უფრო ჰგავს.

დიდი ხანია ასეთი სიმშვიდე არ მიგვრძენია. თუნდაც ამისთვის ღირდა ამ მოსვლა.

ღმერთო, რა კეთილი სიჩუმეა!

დაღმართს ჩაუყვავი. რამდენიმე ოდას ჩაუქარე. ეზოები კონდარით მოფარდაგებულია. საიდანღაც ჩხრილი მესმის. მზე საკვირველად ახალგაზრდაა და გრილი. გარშემო ყველაფერი მზის თვალთ შემომცქერის. მზის ნათელს ფოთლების და ბალახის სურნელი ასდის... შორეულ წარსულში წარმართებს ღვთაებად მიაჩნდი შენ. ახლა მეც ერთი იმ წარმართთაგანი ვარ და მინდა გიგალობო შენ, ნათელის დედაო, ცოცხალი და სიცოცხლის მომცემო, დედამიწის გამხარებელო, ნაყოფის დამამწიფებელო, მტყენებში სიტყბოდ ჩამდგარო და მალხინებელო, ამეტყველებულო ტყის შრიალში და ჩქერალუბის ხმაურში, უსაზღვრო ეთერის სიმაღლიდან გადმოშვირალი კეთილო ღვთაებავ! ვოი ლილეო! შენი დიდებით ვხარობ და შეგძახი — ვოი და ლილეო! წყაროდან მომავალი სოფლელი გოგო შემომხვდა. მხარზე დიდი დოქი შევდგა.

— ამ გზით ვერ ჩავალ მდინარეზე? — ეკითხები.

— პირდაპირ მიგიყვანს.

ისე მიპასუხა, თითქმის არც შემოუხედავს. ისეთი ჩანიანი გოგოა. თვალს ახალისებს მისი დანახვა. ახალგაზრდაა, მაგრამ უკვე დაქალბული.

— არ დაგალა მაგოდენა დოქის თრევამ? — მხოლოდ იმიტომ შევაჩერე, რომ მინდა გამოველაპარაკო.

— რა მძიმე ესაა! — კინლამ მწყრალად ამბობს.

ლამაზი ნახელავია. სად იყიდე?

— ჩვენი გაკეთებულია. მამაჩემი წინათ მეთუნე იყო.

— სად არის შენი სახლი? რომ მოგაკითხოთ. არ გამიყეთებს?

— ეგერ. ალვის ხესთან — მიძითითა. — აი, იქ!

— თუ ვერ მოგაგნე, რა სახელით მოგძებნო?

— მამაჩემი იცითხე, ბეყანა. ყველა მოგასწავლის.

— შენ რა გქვია?

— მაცვალას მეძახიან.

— აბა სად შენ და სად შავი მაცვალა! — შეხუმრება ვცადე, მაგრამ მეტი არ დამცალდა.

გულცივად შემომხედა და წაეღია. მენიშნა, რომ უცხო კაცის შეხუმრება არ ესია მოგონა.

„ოჰო, რა მკაცრი გოგო ყოფილა!“ — გავაყოლე თვალი და რატომღაც გამეხარდა კიდევაც. ის პირველი იყო, ვინც ამ დილით საკრალაში ვნახე და ეს შეხვედრა დღეიდან აქ დაწყებული ჯანსაღი სიცოცხლის მეკვლედ მივიჩნიე.

ხევის მდინარე ანკარაა. გარკვევით ჩანს რიყით მოფენილი ფსკერი. შეტბორებულში თითისტოლა თევზები და ცურავენ. რა თქმა უნდა, არც ერთ რუკაზე არ დაუხაზავთ საკრალას კალაპოტი. ის არ არსებობს იმათთვის, ვინც გეოგრაფიულ ატლასებს ამზადებს, მაგრამ რა ხალისი მოაკლდებოდა აქაურობას, ეს მდინარე რომ არ იყოს!

წყალი ცივია და ვერ ვბედავ შიგ ჩასვლას. ჯერ კიდევ გააზიზებულნი ქალაქელი ვარ, უნდა დავიცადო სანამ მზე გაათბობდეს.

აღმათ დიდხანს ლოდინი დამპირდება. მე კი ამის თავი არ მაქვს. დრო რომ გვათრიო, მდინარის სათავისაკენ წავედი. ნაპირი ალაგ ისე ციკაბოა, თამამად ფეხს ვერ გადადგამ. დრო ბევრი მაქვს, არავინ მელოდება, არსად მიმეჩქარება. დრო აქ ჩემს მორჩილებაშია.

რაც მეტი გავიარე, ტყე უფრო ვახშირდა.

ჩემთვის შეუძინველად ავეყვი ფერდობს, დავშორდი საკრალას კალაპოტს და ტყეს მივენდე. წუხელ მთვარიანი იყო და დაცვარული ხე და მიწა ახლაც ნაშიანია. ნაადრევად დაცვენილი ფოთლების სუნი დგას. სიჩუმეა. მზის შუქი ფათურობს შეფოთილ ტოტებში და ღამით ჩამოყრილ ცვარს იწოვს.

მდინარის ხმაური აღარ მესმის. იქნებ ჯობდეს დაებრუნდე, თორემ ასეთ უღრანში მხარი რომ შემეცვალოს, ვინ

იცის რამდენ ხანს უნდა უგზოუკვლოდ.

შემოეტრიალდი, მაგრამ ვგრძნობ, ჩემთვის საჭირო მიმართულებით მაინც ვერ მივდივარ. ტყე უფრო უსიერი გახდა... არა უშავს, კიდევაც მახალისებს ის ამბავი, რომ გზა დამებნა. ესეც შენი ბუნების შუაგული და პირველყოფილება! ტყეს, ალბათ ართობს ჩემი უთავბოლო ხეტიალი. მაგრამ არც მე ვარ გულნაკლულად, — ათასგვარი ოცნება თან დამეყვება.

თავს ვირთობ ფიქრით, ვითომ შორეულ წარსულში ვიმყოფები... აი, უცერად შემეფთა უხსოვარ საუკუნეებიდან შემონახული დრო. მალალი ციხე-გალავნის ქონგურზე მუზარადიანი კაცი დგას, მშვილდ-ისრით შეიარაღებული. ჩავებლაუქე გალავნის ხავსიან კედელზე ამოსულ ბუჩქებს და ავცოცდი. გალავანი ვრცელ ვაკეს უკლის. ერთგან მინდორზე ბომონია ამართული. ხალხი შეგრაოვილა და კერპისათვის შესაწირავ ხარს ატყავებენ. მამაკაცებს ნადირის ტყავი მოსავთ.

დამინახეს თუ არა, ზეარაკს ხელი უშვეს და გაკვირვებით შემომჩაჩერდნენ.

— ვინ ხარ, საიდან მოხველ? — მეკითხება გრძელწვერა ქურუმი.

— მე თქვენი შთამომავალი ვარ! — ვეუბნები გაბედულად.

ყველა გაოცებით მომჩერებია. მერე მოულოდნელად ხარხარებენ:

— ის ამბობს, რომ ჩვენი შთამომავალია! საბრალო, რა ფერმკრთალი და ნამლევა!

იციან, ხელებს მითათუნებენ, თითქოს უნდათ დარწმუნდნენ, მართლა ცოცხალი არსება ვარ, თუ მოჩვენება.

— შენ ბაბუაწვერასავით მსუბუქი იქნები, — შეცოდებით მეუბნება ერთი. — შენს სხეულში სისხლის ნაცვლად, ალბათ, გრილი და თეთრი სითხეა!

შეურაცხოვრილად ვგრძნობ თავს. მინდა გაიგონ, რომ არც თუ შესაბრალისი ვინმე ვარ:

— ვიდრე თქვენს სამთავროში მოვიდოდი, გრძელი გზა გამოვიარე და მრავლის შემსწრე ვარ. ძველმა კეთილმა ღმერთებმა — ოსირისმა და ისილამ მასწავლეს ზორბლის თესვა და ვაზის დარგვა. ურარტუში არხის ფსკერზე ბაზალტი დავაგე. ფინიკიელთა ზომალდებით ზღვები გადავსერე. შევერკინე იასონის შეკობრებებს, როცა მათ ოქროს საწმისი გაიტაცეს...

— არ ვიცი, აგეთი რამ არც მსმენია, — ამბობს ქურუმი.

— ათენის ხეივანებში პლატონის საუბარს ვუსმენდი, — განვაგრძობ უფრო თამამად. — ბიზანტიაში, მცხეთაში და უბისში ტაძრები ფრესკებით შევამკვე. ვეპირობდი ჰომეროსის, შოთას და დანტეს სიტყვას, კვალდაკვალ მივყვებოდი სწავლულებს, ვინც უსასრულობას შეეჭიდა, დაბადა ატომი და მთვარის შემდეგ ირმის ნახტომზე ასაფრენად ემზადებოდა. მომსწრე ვყოფილვარ როგორ ინგროდა ქვეყნები, ქრებოდნენ ხალხები, ხოლო მათ ნაცვლად მოდიოდნენ სხვები, რომ ახალი სამეფოები გაეშენებინათ. მრავალჯერ მიბრძოლია ბარბაკედებზე, როცა მამვრალნი ძველ ღმერთებს ვამბობდით. დღეს დავასრულე ეს დიდი გზა და, აი, ახლა თქვენს წინაშე ვდგავარ! — მეტის თქმა საჭიროდ არ ჩავთვალე და ამაყად გადავხედე ყველას.

— ჰო, დიდი გზა გამოგივლია. მაგრამ ყოველივე ეგ იმის შემდეგ მომხდარა, რაც ჩვენ ამ ციხე-გალავანს შევაფარეთ. თავი, — თქვა ქურუმმა და მერე დაუმატა: — ახლა ის მითხარი, შეგიძლია თუ არა სწულს შევბა მისცე?

— ვინ არის ავად?

— ჩვენი ტომის ბელადი. აზაერი და ფური შეეწირეთ ყველაზე ძლიერ ღმერთს, მაგრამ საშველი მაინც არ დადგა. მთვარე შეიდჯერ ჩავიდა და ამოვიდა, რაც ბელადს ძილი არ მიკარებია. მრავალი სამკურნალო ბალახი იზრდება აქ, მაგრამ ძილის მომგვრელი ვერსად გვიპოვნია.

დილით სახლიდან რომ გამოვედი,

გულსჩიბებში ვიპოვე შემთხვევითად ჩაჩენილი საძინებელი ტაბლეტები. მთელი წელიწადია უიმისოდ თვალი ვერ დამიხუტავს.

— მიმიყვანეთ ავადმყოფთან! — თამამად მოვითხოვე.

ქურუმი გამიძღვა. კარავთან ჩრდილში დავინახე ჭირკიდან გამოჭრილ საკარცხულზე მისვენებული თეთრწვერა ბელადი. თავზე ოროვანდის ფოთლები ეფინა, მოლზე მოთრხმული მგალობლები ძილისპირულს ღიღინებდნენ. ქურუმმა მოწიწებით მოახსენა ვინ ვარ და რატომ მომიყვანა. ბელადმა წამიერად შემავლო უძილობისაგან გამოღუნებული თვალები და რაღაც წაილულულა.

განზრახ, რომ თითქოს ჯადოსნური ჩემი ძალა გამომეჩინა, კაბალისტური სიტყვები წამოვროშე და ვუბრძანე ტაბლეტი გადაეყლაპა. შიშნარევად, გასუდრული მომშტერებოდა ყველარამდენიმე წუთი და, ბელადს ჯერ მთქნარება აუტყდა, სულ მალე კი ხერიც ამოუშვა.

მხოლოდ მესამე დღეს გაიღვიძა ბელადმა, მიხმო, გადამეხვია და მკითხა, რომელმა ღმერთმა გამომგზავნა მის საშველად. ღიმილით მოვახსენე, რომ არც ერთ ზეციერთან კავშირი არ მაქვს. ჩვეულებრივი ადამიანი ვარ და რომ მეოცე საუკუნის ორმოციან წლებში დავიბადე, გამომეტყველებაზე შევამჩნიე, ვერ მიხვდა. რას ნიშნავს მეოცე საუკუნე. იძულებული გავხდი ბელადისთვისაც შეამბნა ვინ ვარ და საიდან მოვედი.

— ყურადღებით მომისმინა და მერე თქვა:

— შენთვის უკვე უთქვამს ქურუმს და ახლა მეც გეტყვი: ღიახ. ყოველივე ეგ, რაც მიაბზე ჩვენს შემდეგ ყოფილა, ჩვენ აქ ბევრად ადრე ვართ მოსული. ოდესღაც ჩემი ქვეყანა ძლიერი და განთქმული იყო თავისი ქალაქებით, სასახლეებით და სიმდიდრით. არა ერთი პლატონიც გვყავდა და შორეულ ვარსკვლავებზედაც უფრენია ჩვენს ხალხს.

ამით ვერ გამაყვირებ. მაგრამ მერე ყოველივე ეგ გაქრა, მოისრა და ისე მიეცა დაეწყებას, რომ ახლა მხოლოდ ზღაპრად დარჩა ის ამბავი. იყითხავ, ეგ როგორ მოხდაო? სულ უბრალოდ. — ჯერ იყო და, ფრთიან ცხენებზე ამხედრებულმა ხალხმა ცეცხლს მისცა ჩვენი ქალაქები და სოფლები და გვაიძულა სხვა, შორეულ ადგილზე გადავსახლებულიყავით. ის იყო დავემკვიდრეთ, ავაშენეთ ახალი ქალაქები, ავაყვავეთ ბაღები, მაგრამ იქაც მოგვნახა მტერმა, შხამიანი ჰაერი გადმოაქროლა ჩვენს მიწაწყალზე და მოსპო სიცოცხლე. ვინც გადავრჩით, გავეცალეთ იქაურობას, ვიარეთ, ბევრი ვიარეთ, აქედანაც წასვლას ვაპირებდით, მაგრამ აქ ჯაღოწყარო ვიპოვეთ, ამით უკვდავება მოვიპოვეთ და სამუდამოდ დავრჩით. ჩვენი ღმერთები მფარველობას გვიწვევენ და ხალხშიც სრული თანხმობაა. აღარ გვინდა ძველი დიდება, ჩვენ გავიგეთ სად უოფილა ადამიანი ბედნიერი და არავეითარ სხვა ცხოვრებაზე არ ვოცნებობთ.

ბელადმა თავის გვერდით დამსვა, სიტყვით მიაღერსა და ბოლოს მითხრა:

— ვგრძნობ, გრძნეული კაცი ხარ. ბევრი სიკეთე შეგიძლია მოუტანო ჩემ ხალხს და რახან დიდი სიკეთე მიყავ. ჩემი ასული უნდა შეგროთო და აქ დაგტოვო სამუდამოდ, — თქვა და ბრძანა: მომგვარეთ მზექალა!

ბელადის ასული ისეთი მომხიბლავია, თვალს ვერ ვაშორებ.

— ამიერიდან შენ ჩემი ხარ, მშვენიერო მზექალა! — თრთოლვით შევახებ ხელი.

ის მორჩილად ხრის თავს და მიმიძღვის კარავში, რომელიც საცხოვრებლად მიგვიჩინეს.

ტომის ცხოვრება ძალიან უბრალოა. არავითარი ბოროტება არ მიკარებია მათ წმინდა გულს, უცოდველი თვალთ შეჰყურებენ ყველაფერს, გალობით ეგებებიან მზის ამოსვლას, ნაყოფის დამწიფებას, ჭეჭილის რხევას და მთვარის ნათელს.

გულითადად შემოიყარდნენ ბუნების

ეს პირმშონი და ჩემს სამღვთს ვეძღვებო. ლეობად ჩავთვალე ხელი შევეწყურებო და უფრო ბედნიერი ვახადო. მაშინვე შევეუდექი საქმეს, მრავალგვარი ცვლილება შევიტანე მათ ცხოვრებაში და შევეცადე რაც შეიძლება მალე ჩემი დროის ცივილიზაციას ვაზიარო...

დავეხეტები ტყეში და თავს ვირთობ ამ ობროდული ოცნებით.

უეცრად წყლის ჩხრიალი მესმის. გავყევი ხმას, ჩავიარე ფერდობი და, დიდება ღმერთო შენს სახელს, საკრავლას ნაპირს მივადექი. მდინარეში ვილაც მელოტ მამაკაცს ვხედავ. წყალი ძლივს წვდება წელამდე, ჩაჭდება, ჩაიყურყურებულს, მაშინვე ამოყოფს თავს და, თითქოს შეშინებული, თვალებს აცეცებს.

— შეთბა წყალი? — გადავძახე.

აღარ ვუცდი პასუხს, სასწრაფოდ ვიხდი და მდინარეში ვეშვები. მამაკაცი ცნობისმოყვარეობით მომჩერებია. გამხდარი მკლავები წელზე შემოუჭვდია და რატომღაც ხან ერთ თვალს ხუჭავს, ხან მეორეს.

— რატომ აღარ ბანობთ? ხომ არ გგონიათ, რომ ავამღვრევ?

ჩემმა ხმამ გამოაფხიზლა, ჩაყურყურებულად, მაგრამ უცბადვე ისევ ფეხზე დადგა და მომაცქერდა. რა ნახა ჩემში ისეთი, რომ თვალს აღარ მაშორებს?! ბოლოს ერთდროულად ამოვდივართ ნაპირზე და ვიცვამთ.

წყალმა ძალა და ხალისი შემმატა.

— სასწაულომქმედია ჩვენი საკრავლი! — ვუთხნები და სოფლისკენ მივყვები.

ჩემი თანამგზავრი მდუმარედ მიაბიჯებს. დიდი ჭილოფის ქუდქვეშ პირსახოცი აქვს დაფენილი.

— საეკირველ ადგილიდან მოვდივარ! — მომბზრდა უბრად სიარული და დავარღვიე ღუმილი. — შორეულ წარსულში გახლდით. დიახ, პრეისტორიაში, ანუ...

დავაპირე განუშარტო რას ნიშნავს პრესტორია, მაგრამ არ დამცალდა.

— ნუ შესწუხდებით, — მშვიდად მეუბნება თანამგზავრი, — ეგ სიტყვა ჩემთვის უცნობი არ არის...

კოტა არ იყოს, გამოვივრდა. მეჩინა, რომ ეს კაცი არც თუ უმეცარი იყო.

— დიახ, იმას მოგახსენებდით, პრესტორიაში გახლდით, ძალიან შორეული დროის ადამიანები და ყოფაცხოვრება ვნახე. უღვევი მასალა ანთროპოლოგებისა და ეთნოგრაფებისათვის...

მაინც მუნჯად მომყვება.

— მათი პირველი ვეზირი ვიყავი. ბელადის ასული ჩემი მეუღლეა. გსმენიათ მზეთუნახავის ზღაპარი? მასზეა თქმული. დიახ! თავდავიწყებით მიყვარს, მაგრამ...

თანამგზავრმა ირიბად გადმოხედა.

— მაგრამ დამაშორეს... გამდევნეს. იცით რატომ? რეფორმები შემოვიღე. ავკრძალე მზისა და მიწის სადიდებელი საგალობლები, ვასწავლე ტყვია-წამლის გაკეთება, დაეწესე ჩინები და ორდენები. მაშინ რა ვიკოდი, თურმე ყოველივე ეს სატანამ მაფიქრებინა... ჩემმა რეფორმებმა სულ მალე გამოიღო ნაყოფი: გაუმწარდათ სიცოცხლე, გაჩნდნენ დიდკაცები, მომრავლდნენ პირმონებები, განდიდების მანით შეპყრობილნი. მე კიდევ ვაპირებდი ახალი ღონისძიებების ჩატარებას, საბოლოოდ დამუშავებული პროექტი დასამტკიცებლად მიმქონდა ბელადთან, მაგრამ უეცრად ხალხმა გზა გადამიღობა და ყვირილით, წაეთრია საიდანაც მოთრეულხარო, პანლური მკრეს და გამომაგდეს... ასე დასრულდა ჩემი ვეზირობა და ასე მომშორეს ჩემს მზექალას!

ჩემი თანამგზავრი ხმას არ იღებს. ზოგჯერ მხოლოდ დაეპყებულად შემავლებს თვალს.

— გესმით თუ არა, რა უბედურება შემემთხვა? თქვენ კი უბრალო თანაგრძნობის სიტყვაც არ გემტებათ!

სოფელში შევედით. ერთგან ატმის ტოტი გადმოხრილა ბაღიდან. მოვწყვიტე ნაყოფი და ხარბად ჩავებიჩე.

ჩემი თანამგზავრი კიშკარით შემეხედა.

— გზა მშვიდობისა! — ჩაიბურტყუნა და კარი შეაღო. მგონი შიშობდა, ვაი თუ შევეყოლოდი...

ეზოს სიღრმეში ცისფრად შეღებილი აივნისანი ოდაა. ცაცხვის ჩრდილში ჰამაკზე წვეს ვილაც ქალიშვილი და წიგნს კითხულობს.

— რა კარგი ეზოა! — ხმა დაეწიე თანამგზავრს. არც მომხედა. მგონი ნაბიჯსაც აუჩქარა. მაგრამ არაფერი წამიგია, ჩემს დაძახილზე ქალიშვილმა თავი წამოპყო.

— მონიკა! — მაშინვე ვიცანი და, ჩემთვის უნებურად, ხმამალა წარმოვთქვი მისი სახელი.

წამოვიძახე და არ შეეჩერდი, გზას დაედექი.

მივდივარ და თვითონ არ ვიცი ასე რატომ შევხარი ყველას და ყველავერს!...

* * *

სრულიად შემთხვევით წავაწყდი ამ ადგილს. როცა ერთხელ მდინარის უფრო ღრმა კალაპოტს ვეძებდი. ეს ზუსტად იქ არის, სადაც ქვითა და კირით ნაგები უძველესი, კუზიანი, კიწრო ხილია, რომელსაც საკარულაში „ქინკას ხიდს“ ეძახიან. ერთი მხრით ის მიყრდნობილია ფერდობს, რომელზედაც ბოლიკის მსგავსი რაღაც შეიმჩნევა. ოდესღაც აქ გზა თუ იყო. გზა ტყეს დაუსაქუთრებია და იმ ხილითაც აღარავინ სარგებლობს. ამას ისიც მოწმობს, რომ ხიდის ზურგი ხავსით არის დაფარული.

იქვე მღვიმე ჩანს. ავდარში ორი კაცი თუ შეძლებს თავი შეაფაროს. მისთვის ქინკას მღვიმე დაურტყვევიათ. მღვიმე ცარიელია, მაგრამ მაინც მგონია, რომ შიგ ვილაც შემალულა და ფარულად მითვალთვალეს... იქნებ იქ პირველყოფილი ადამიანის სადგომი იყო... შიგნით, ალბათ, სიჩუმეა. ოღონდ ჩვეულებრივი კი არა, ისეთი, რომელიც გაფრთხობს კიდევაც. ვინ იცის, იქნებ ამიტომაც, რომ ქინკას მღვიმეს ეძახიან.

იმ საღამოს დიდხანს ვიჯექი საკრალას ნაპირზე. მსიამოვნებდა მარტო ყოფნა, გუნება დამტკბარი მქონდა და ერთხელაც არ მიფიქრია, რომ შინ დაბრუნების დრო იყო.

„დაბინდდება და წავალ“ — ვამბობ გულში.

მწევარ რიყეზე და ყურს ვუვდებ მდინარის ჩხრიალს. გულაღმა ვაშოლტილი შევყურებ ცას და თვალს ვადევნებ როგორ თანდათან იცვლის ფერს. სადაღაც სიმალღეში გაჩერებულია მზით დაფერილი ღრუბლის ფთილა. მერე იქაც ჩაქრა და მთელმა ზეცამ იისფერი მიიღო.

ბინდდება. წასვლა დავაპირე. ის იყო ნაბიჯი გადაედგი, ტყიდან გამოხტა ვილაყ. მღვიმეს მოეფარა და იქიდან მიცქერის. აქეთ მე, იქით ის, ჭიუტად ვუთვალთვალეთ ერთმანეთს. ბოლოს მომბეზრდა ეს კეემალულობა და ხიდისკენ წავედი. და, აი, მაშინვე მოწყდა ის ადგილს და ისევ ტყეში ისეუბა. ადამიანის მსგავსი ვილაყ პატარა და ბანჯგლიანი არსება იყო. მინდოდა დავდევნებოდი, მაგრამ ისეთი სწრაფი გამოდგა, მივხვდი, ვერ დავეწეოდი.

შევჩერდი. ისიც დადგა, ხეს ამოეფარა და იქიდან მზვერავს.

— გიცანი ვინცა ხარ! — სიხარულით შევძახე. — ნუ გეშინია, შენი ძმობილი ვარ!

ლამდება. გარკვევით ვხედავ მხოლოდ ორ ფოსფორულ წერტილს, რომელიც ტყის სიღრმიდან შიშით შემომცქერის.

* * *

მერაბმა ჩემს პატივსაცემად სუფრა გაშალა და ახლო მეზობლები მოიწვია. ალბათ ეგონა, ასეთი ყურადღება მასიამოვნებდა. მე კი უფრო კმაყოფილი ვიქნებოდი, არავის შეემჩნია ჩემი აქ ყოფნა.

თავი იმით ვინუგეშე, რომ საკრალაში გაზრდილი მისი სტუმრები უბრალონი იქნებოდნენ და თავს არ შემაწყენდნენ ქალაქური ცერემონიებით.

იმედი გამიმართლდა. ბევრი მათგანი

მიმზიდველი და სათნოც მქონდნენ იმიტომაც, რომ გულუბრყვილონიც ჩანდნენ.

ყველაზე ადრე მოვიდა შეგოზიანი კაცი. ისეთი გაბრწყინებული სახე შემოგვანათა, თითქოს დიდად გასახარების მაცნე ყოფილიყო.

— ერთობ გვასიამოვნეთ, რომ საკრალაში ამოსვლა ინებეთ! ღირსება შემატეთ ჩვენ სოფელს! — მომესალმა გადამეტებული თავაზიანობით. — ბესო შეილდაძე გახლავართ, თქვენი ბიძის შირონი და კეთილისმყოფელი.

კინალემ დაკინვალ ჩავთვალე ამგვარი ქათინარი. მაგრამ ეს ხომ სრულიად უანგაროდ იყო თქმული და ამიტომ უმაღლე ვაპატიე. გავიფიქრე მხოლოდ, რომ ამის მოქმელი ამჩატებული ჰკუის პატრონი იქნებოდა. არა უშავს, ასეთნი ხომ, უმეტეს შემთხვევაში გულკეთილები არიან და ნადიმს ხალისსა და სიმსუბუქეს მატებენ.

მოწვეულნი თანდათან იკრიბებოდნენ და მერაბი ყველას გულითადად ეგებებოდა. ასევე შეხვდა ერთ კაცს, რომელსაც მოკლესახელოებიანი საზაფხულო, ლურჯი ხალათი ეცვა. ის ტანდაბალი იყო და მსუქანი. ამოვიდა თუ არა აივანზე, შიშნარეველ მიმოიხედა და იკითხა:

— რაო, ჯერ არ დამსხდარხართ? აბა დავლუბლუვარ და ეგაა. აღარ ამცდება თამალობა!

გარშემო გაიკინეს. ტანჩიორამ ისევ შიშნარეველ მიმოიხედა და გადაიხარხარა. აი მაშინ შევნიშნე ის, რაც მას საოცარს ხდიდა: მისი სახე რალაც საკვირველ ნიღაბს დაემსგავსა. ხორციანი ლოყები უცნაურად ემანჭებოდა, ხოლო ერთი თვალი სრულიად არ იძროდა. ისე, როგორც ქანდაკებასა და სურათზე. გვიან გავიგე, რომ თვალი ხელოვნური ჰქონდა.

— ესეც ჩვენი ამირან დარსაძე, — გამაცნო ის მერაბმა, — პატივსაცემი პიროვნება და ყოფილი მოსამართლე! დარსაძემ ყურადღება გამოიჩინა ჩემდამი და საუბარიც ინება. მომიწო-

ნა, რომ სამეცნიერო მუშაობას ვეწე-
ოდი, რამდენიმე სახელგანთქმული სწავ-
ლული ახსენა და, ბოლოს, ჩაილაპა-
რაჯა:

— მლა... ყმაწვილობიდან ერთადერ-
თი ოცნება მქონდა მეცნიერი ვყოფი-
ლიყავი. მაგრამ... ბედი, ბატონო ჩემო,
ბედი... რას იზამ!

ამოიოხრა და იქნებ იმისათვის, რომ
ყრუ პროვინციულად არ ჩამეთვალა,
რალაც ლათინური აფორიზმი წარმოთ-
ქვა. წარმოთქვა და თავისი ერთადერთი
თვლი მომაშტერა. ცხადი იყო, უნდო-
და დაენახა, რა შთაბეჭდილება მოახდი-
ნა. მეც აღარ ვალოდინე და, თითქოს
სხვათაშორის, ვთქვი:

— სასიამოვნოა თქვენისთანა განა-
თლებულ ადამიანთან შეხვედრა!

ჯერ შეითვრა, კმაყოფილების ნიშ-
ნად ხელი ჩამომართვა და რომ მეგონა
მისი გული მოვიწადირე, უეცრად ნა-
აღადევეად ჩაიციხა. ეს სიცილი უსიამო
იყო. სიხარულს კი არა, უფრო სევდას
ჰგავდა. ამის შემდეგ ისიც საკვირველი
მეჩვენა, რომ უცბადვე შეეცვალა გუ-
ნება და მშვიდად, დინჯად ჩამოაგდო
სიტყვა რალაც მადნეულზე, რომელიც
საკრულაში აღმოჩენილიყო.

დარსაიბე, ალბათ, კიდევ დიდხანს
იუბედებდა, მაგრამ საბედნიეროდ, რამ-
დენიმე ჰაბუკი და ერთი გიტარიანი
ქალიშვილიც შემოგვემატა.

ბოლოს გამოჩნდა სადარბაზოდ ჩაც-
მული ის მელოტი მამაკაცი, რომელსაც
ამასწინათ მდინარეზე შევხვდი.

მასთან ერთად მონიკაც დაეინახე.
მზიანი, თბილი დღე იყო, მაგრამ მზრე-
ბზე ეაკეტი ჰქონდა მოხურული.

მასპინძელი მიესიყვარულა მელოტს,
მერე ჩამკიდა ხელი და მასთან მიმიყვან-
ნა:

— აი ეს გახლავს ედიშერი... ედი-
შერ ბებურიშვილი, ჩემი გულითადი
მეგობარი... შენ გავიხილი გაქვს ჩემ-
გან, რაოდენ ძვირფასია ის ამ ოჯახის-
თვის!

დააპირა ჩემი ვინაობაც გაეცნო მის-

თვის, მაგრამ ბებურიშვილმა დასწრის

— ჩვენ ვიცნობთ ერთმანეთს...

— დიხა... როგორ არა, ვიცნობთ...

— ცოტა არ იყოს დაბნეულად ჩაეილა-
პარაკე. — ამ რამდენიმე დღის წინათ
და... უეჭველია, ობროლად მოგეჩვენ-
ეთ...

— არა, რატომ... — თითქოს უარყო
ბებურიშვილმა. ოღონდ ისე გულგრი-
ლად, რომ მენიშნა, სწორედ ობროლად
მთვლიდა.

დარსაიბის შიში არც თუ მთლად
ხუმრობა გამოდგა. თამიდად მართლაც
ის აირჩიეს. ადგილი სუფრაზე ედი-
შერსა და მონიკას შუა მომიჩინეს. ვი-
ფიქრე, მათ გვერდით შეზღუდულად
ვიგრძნობდი თავს და სხვაგან გადავქე-
ქი.

სტუმრები თანდათან გამხიარულდ-
ნენ. ჯერ ჰრელკაბიან ქალიშვილს, მერე
ბესო შვილდაძეს შეაჩეჩეს ხელში გი-
ტარა. მასაც თავპატივი არ გაუდევს.
მოსინჯა სიმები და დაიწყო სიმღერა
უიმედოდ შეყვარებულ ერთ გოგონაზე,
რომელმაც ვერ აიტანა ვაჟის გულგრი-
ლობა და საწამლავი დალია.

როცა ედიშერი აღდგებოდა, მივე-
დი მასთან სასმისით ხელში და დღეგრ-
ძელობა ვუსურვე. ესიამოვნა და თანაც
მისაყვედურა:

— ჩემთან დაჯდომა კი არ ინებეთ.
ყმაწვილო!

მასინჯე სკამი გადმოვართიე და მამა-
სა და შვილს შუა მოვთავსდი.

— აი ახლა კი კარგი კაცი ხარ! —
მხარზე ხელი მომიბათუნა ედიშერმა.
ეტყობოდა, გახალისებულყოფი ორიოდ
ჰქიქის შემდეგ.

მონიკამ თავაზიანად მიმეზობლა, სა-
უბარიც კი გამიბა და, სხვათაშორის,
ის წუთები გაიხსენა, როცა პირველად
ენახეთ ერთმანეთი მთის წვერზე:

— იმ დღეს მე ცუდად მოვიქეცი
თქვენს წინაშე... ვერ მიპატიებია ჩემი
თავისათვის, რომ თქვენთვის უცნობ
ადგილას, სადღაც, მთაში მარტო მიგა-
ტოვეთ...

დავაპირე მეთქვა, რომ ბუნების იმ

შუაგულში სულაც არ მიგვრძენია მარტოობა, მაგრამ მონიკამ სიტყვა დამასწრო:

— ნუ იფიქრებთ, რომ უგულო ვინმე ვარ. მერწმუნეთ, ვერ მიპატიებია... თუ შეგიძლიათ, დაივიწყეთ ის დღე, ვითომც არც ყოფილა ოდესმე...

მისი სინანული სრულიად ზედმეტი იყო, მაგრამ თუ ეს არ ვუთხარი, უფრო იმეორებ, რომ ვიფიქრე, — გულჩვილი ქალიშვილი კიდევ რაიმეს იტყოდა თავის გასამართლებლად და თავს მომავლებურებდა. მაგრამ, თურმე, როგორ ვცდებოდი! მონიკა სულაც არ ყოფილა სენტიმენტალური. ეგ კი არა, გულწრფელი და ზოგჯერ ძალიან თამამიც. არავითარი პოზიირობა და თვალთმაქცობა ან, როგორც ძველად იცოდნენ, თითლიბაზობა. ჩვენს საუბარს თანდათან მეტი უბრალოება და უშუალოება დაეტყო და ისიც მეჩვენა ბოლოს, რომ ზღვარიც წაიშალა ჩვენს შორის და არა ერთი წლის მეგობრებიც ვიყავით.

ცოტა არ იყოს, ღვინომ გამათამამა და ქათინაურის მსგავსი რალაც წამომცდა. მონიკასთვის ეს მოულოდნელი იყო. არა, მაინცდამაინც არ იტყუავა, ოღონდ ის კი იყო, რომ რამდენიმე წამში დამცინავად და გაკვირებული მომჩერებოდა.

— აბა, ეგ არ იყოს! ჩემთან ეგ არ გაგივათ! — თითით დამემუქრა ბოლოს. — დარსაიძე არ გეგონოთ... მე თქვენ გითვალთვალებდით და რამდენჯერმე შეგნიშნეთ, რომ დამცინავი ღიმილით უსმენდით, როცა ის ლაპარაკობდა...

შევეცადე თავი გამემართლებინა, მაგრამ მონიკამ სიტყვა შემაწყვეტინა:

— ვინ იცის იქნებ თქვენ მართალი ხართ... ისეთ მაღალფარდოვან ფრაზებს წამოისვრის ხოლმე, უნებურად გაიღიმებ. მაგრამ ამას ყურადღებას ნუ მიაქცევთ. ის მაინც პატივისცემის ღირსია. და იცით რატომ უფრო? ასე მგონია, ერთი დღეც არ გაათენებია ისეთი, რომ სიამოვნებით გაიხსენოს... ამ თავის სევდას კი, არასოდეს არავის ახვევს თავზე.

არ დამთავრა, ხელი ჩაიქნიდა და მონიკას ხელებში გამოცოცხლება დაეტყო.

— არ ღირს ამბზე ლაპარაკი, მოსაწყენი ამბავია! არ გესმით, რა კარგ სიმღერას ამბობენ!

სუფრაზე მხიარულება იყო. საკრალული ქალიშვილები გალობდნენ.

თამადამ ახალი სადღეგრძელო ინება და ხმაურის დასაყუჩებლად წამოიძახა:

— სმენა იყოს და გაგონება! სილანს! სილენციუმ!

დიდხანს ილაპარაკა, კოლმეურნეობის აგრონომი დიდად შეაქო, სოფელს კი, რატომღაც, დათვის ბუნაგი უწოდა და აიტყუვა ასე დამთავრა:

— მაგრამ არა უშავს რა, ძირიანფესვიანად შევცვლოთ ყველაფერს. თუ საჭირო გახდა, იმ მთებსაც სადმე იქით გადავიტანთ. ხვალ თუ ზეგ გეოლოგები მოვლენ აქ და მერმედ მოტორების გუგუნი გაახალისებს ამ მოწყენილ არემარეს. ნიპილ სუპრა დეის ლაცესიო! დიახ, ჩემო მეზობლებო, ამის მეტს ღმერთებს არაფერს ვთხოვ!

რამდენიმე წუთით გასუდრული სუფრა ისევ ახმიანდა.

— რომავს რალაცას! — ჩავილაპარაკე.

მონიკამ ყური მოჰკრა ჩემ ნათქვამს და ჩამჩურჩულა:

— მართლაც ისუღელა... ოღონდ რატომღაც მგონია, რომ თქვენ გაწონებდათ თავს... ვანა ვერ ატყობთ, ის სულ თქვენი ყურადღების დამსახურებას ცდილობს...

მონიკა გულიანად იცინის.

ბესო შეილდაძე ეშხშია შესული და ბანს აძლევს ქალიშვილების სიმღერას.

* * *

დაღამდა, როცა წამოიშალნენ შეზარბოშებული სტუმრები მხიარული ხმაურით გაჰყვენ თავთავიანთ გზას. და საიძეს უჭირს ბნელში სიარული, ედამერს მისთვის ხელი ჩაუვლია მკლავში და დროდადრო აფრთხილებს:

— ერიდე, აქ ღრანტია! შენ სათვალე

გვირდება, ჩემო კეთილო! მერამდენედ უნდა შეგახსენო?!

— ზღარ მშველის, თორემ ვინ ოხერო! — ოხრავს ამირანი. — ისე მეუბნები, თითქოს არ იცოდე რა ჰქირი მქირს!

მე და მონიკა შორიახლოს მიეყვებით მათ და უეცრად მესმის ედიშერის გამწყრალი ხმა:

— დღეს თქვენ იმდენი იჩერჩეტეთ, სირცხვილისაგან დავიწყებ... ჯანდაბას თქვენი თავი, მოტორების გუგუნი თუ შაშვის გალობად მიგაჩნიათ, კი ბატონო, დატყბით იმ ხმით, მაგრამ ეს მიბრძანეთ, ამ ჩვენი მთების ვადატანას რომ აპირებთ, თუ დიდი საიდუმლო არაა, მითხარით, სად, როგორ და რა საშუალებით?!

— პოეტური ფანტაზია გახლავთ, ედიშერ ძვირფასო, მეტი არაფერი... — სრულიად დამშვიდებულად პასუხობს ამირანი.

— მოწყალეო ხელმწიფე, ფანტაზიასაც ჰქუა უნდა დაატანო კაცმა! დიახ! — ცხარობს ედიშერი.

— ტყუილად ახირება იცი ხოლმე, — ისევ მორჩილი და მშვიდია ამირანი, — განა არ ვიცი, დიდი სიბრძნეც რომ გითხრა, მაინც ბრწყვს მიწოდებ.

მონიკა ძლივს იკავებს თავს, რომ არ გაიცნოს და ჩუმად მეუბნება:

— ყურადღებას ნუ მიაქცევთ, სულ მალე შერაცდებიან...

ისიც იცოდეთ, მამაჩემი ყოველთვის თქვენაზით მიმართავს, როგორც კი გაუჩავრდება...

ედიშერის ეზოს ვუახლოვდებით. მე ხეტიალის საღერღელი მაქვს აშლილი და ენაობ, რომ უნდა დავმორდეთ.

— ცოლოა ასეთ ღამეში ოთახში იყო! — ვთქვი და ისიც ვუთხარი მონიკას, რომ სიამოვნებით წავიდოდი ახლა ჰინკას ხიდზე.

— იქნებ თვითონ იმასაც შეგხვდეს! — დავუმატე საქმიანი კილოთი, მონიკას ელიმება:

— ისე სერიოზულად ამბობთ, თით-

ქოს მართლაც გჭეროდეთ ჰინკას ხიდზე ხობა...

— როგორ არ გჭეროდეს, როცა კიდევაც შემეფეთა ამას წინათ! — ახლა მართლაც სერიოზულად ვეუბნები მონიკას. — უთვალავი დროიდან ხედავდნენ მას ადამიანები და რატომ გგონიათ, რომ ცდებოდნენ? — ისე ვეუბნები, თითქოს მაჯავრებდეს მისი დაქვევა:

— სასიამოვნო იყო, ყმაწვილო, თქვენთან ყოფნა. მოგვიანებულეთ, როცა თავისუფალი დრო გექნებათ... — მემშვიდობება ედიშერი.

მონიკა ხელი გამომიწოდა და თითქმის მოზოდიშებით მეუბნება:

— მაშ წახვალთ ხიდზე? არ შეიძლება ერთხელ მეც წამოგყვეთ? ნუ გეშინიათ, არ დავაფრთხობ იმ თქვენ მეგობარს...

თითები ისეთი ცივი აქვს, მინდა გავუთხო.

დავცილდი და, მართალი რომ ვთქვა, რატომღაც მაშინვე წამერთვა ხეტიალის ხალისი.

რამდენიმე წუთი მარტო ვზვიარ გზაზე. სიჩუმეა და კალიების ძილისპირული მესმის. სევდიანი ხმაა, სიჩუმეს ამლიერებს.

მონიკას სახლში ღამაა აანთეს. ყვითლად გამოჩნდა ერთი ოთახის ფანჯარა, ეს ნაღვლიანი ფერი ძალიან მოსაწყენია. აღარ მინდა ვუცქირო.

შინ დაბრუნება დავაპირე, მაგრამ, ბოლოს მაინც მდინარისაკენ წავედი. იმდენი ვიარე, ხიდს მივალწიე, ზედავედი და მოვიკალათე. მდინარის სიღრმეში ვარსკვლავებს ვხედავ. ისეა, თითქოს ზევით ვეღარ დატეულან და ჩამოცვენილან. წყლის ჩხრიალი მესმის და ასე მგონია. ვარსკვლავები დგაფუნობენ.

ჰეი, თქვენ, ვითომდა რაფინირებულთ, ნამდვილად კი სულისა და გულისაგან დაცლილო გრაფომანებო, ალბათ ტუჩს აიბზუებთ და იტყვიით, გაცეთილი ლიტერატურული პეიზაჟიო! ხომ ასე იტყვიით, ღრმად პატივცემული ხახვის ფრანტებო? მაგრამ რაც გასურდეთ,

ის თქვით, სრულიად არ ვზრუნავ თქვენი მოწონება დავიმსახურო და თქვენებურად ვაყბედო სიტყვა, რომელსაც ახლებურად სთვლით, ხოლო ნამდვილად კი ლეშის სუნი ასდის. სად გაგაჩნიათ თქვენ მადლი იმისა, რომ სამარადისოზე ან თუნდაც წამიერზე ისეთივე გულის სითბოთი თქვათ, როგორც ლოცვას იტყვიან მორწმუნენი და ისე უბრალოდაც, როგორადაც ველზე ბალახი ხარობს! თუ მე ახლა წყალში ჩაცვენილი ვარსკვლავები ვახსენე, ეს იმითომ, რომ ასეთი რამ ჩემი აღრიანი, ჭერ უყოღველი ქაბუჯობის მოგონებაა.

მდინარიდან მოულოდნელად ამოვიდა თეთრი ლანდი და ტყეში შევიდა. მხრებზე თეთრი ტუნიკა მოუსხამს, გაშლილ თმას ოდნავ არხევს ღამის ნიავი. მეშინია არ დაეაფრთხო და ჩურჩულით მივმართავ: — „მზექალა, ეს მე ვარ, შენი მეუღლე, ყოველთვის შენი მონატრული!“

არ ესმის ჩემი ვედრება. აუყვა ბილიკს და გაუჩინარდა.

გაქრა ზმანება და მაშინვე მღვიმეზე ქინკა დასკუბდა.

ზის, ოდნავ გაუბედავად მომჩერებია.

— ეპეი, მოხარული ვარ, რომ გნახე! — მივესალმე. — ჩემი შიში ნუ გაქვს, მე ხომ ბავშვობიდან შენთან დამეგობრების მონატრული ვარ და ბევრი რამ მსმენია შენი. ეს, ხომ შენ ხარ, ცხენს რამ ფაფარს დაუწნავ ხოლმე? ისეთი წვრილი ნაწნავი იცი, ყველა გოგოს შეეხარბება. ენჭებსაც ესვრი ხოლმე დაღამებულზე ხევში მიმავალთ, მაგრამ ისე გაქვს მომიზნული, არ მოხვდეს და არ დააზიანოს. მხოლოდ წინ დაუგდებ და გულს შეუტოვებ. ვიცი, ამას მხოლოდ თავის გასართობად აყეთებ!

ნიკაპით დაყრდნობია ბანჯგელიან თათებს და თავისი მოუსვენარი თვალეზით შემომცქერის.

— ძალიან მინდა ერთი აქაური ქალიშვილი მოვიყვანო და შენი თავი ეუჩვენო. სახელი აქვს უჩვეულო, თორემ თვითონ ჩვეულებრივია. წარმოიდ-

გინე, არ სჯერა, რომ არსებობს სოფლებში გამოიგონეს. მოთხოვო, ქალაქში გაიზარდა და დაქალიშვილდა!

ქინკა მღუმარედ მომჩერებია.

— მამამისი ძალიან გაუჯავრდა თამადას. იმ მოსამართლეს თავი გამოტენილი აქვს ლათინური ციტატებით და ვილაც გეოლოგებს ელაუდება, რომ მერე ეს მთები სხვაგან გადაიტანონ. მაგრამ მშვიდად იყავ, ვერაფერს გაბედავს შენს მღვიმეს ხელი შეახოს. რეგენია და არ იცის, რომ შენ თუ საკრაულას ტყე მიატოვებ, აქაურობას მიქელ-გაბრიელი დაეპატრონება!

დიდხანს ველაპარაკე და ისიც უყრადღებით მისმენს.

— ახლა კი უნდა დაგემშვიდობო, — ვეუბნები ბოლოს. — კაცი ვარ და ჭერქვეშ უნდა გავითენო. ღამე ნებისა!

ქინკა წამოდგა და თათი დამიქნია.

როცა ერთხელ მოვიხედე, თვალი მოკვარი, შუაგულ ხიდზე გამოსულიყო და დახტოდა. რა უხაროდა, არ ვიცი.

მდინარეზე ყოველდღე ჩავდივარ. დავადგები თუ არა დაღმართს, შორიდანვე ვხედავ მონიკას. ქიშკართან დგას და მელოდება.

— წავიდეთ? — ეს არის ჩემი მისალმება.

— წავიდეთ! — შემეხმინებია მონიკა. უმაღლე მოსწყდება ადგილს, ცოტას ჩაირბენს, უცბადვე შეჩერდება და მიცდის. წინათ ყოველთვის ეაკეტი ჰქონდა მხრებზე მოგდებული, ამ დილას კი ხელში უჭირავს და მოაფრიალებს.

მონიკა დღესაც ერიდება მდინარეს. ნაპირზე ზის და მიშერს, როგორ ვნებივრობ საკრაულაში. შეძახილით მაქეზებს ხოლმე, როცა მხარულით მივცურავ. მაგრამ ეს მხოლოდ რაღაც წუთით გრძელდება, ისე ვიწროა კალაპოტი.

— კიდევ, კიდევ! — მოითხოვს მონიკა, ბავშვივით ხალისობს და მეც დავბორიალობ ნაპირიდან ნაპირზე.

როცა მდინარიდან ამოვედი, მონიკამ მითხრა:

— შშურს თქვენი... ისეთი ჭანჭანთე-ლი ხართ, სულ მინდა გიყუროთ, როცა დაცურავთ. მომენტარება ხოლმე, მაგ-რამ...

— მერედა, ამაზე ადვილი რაა, აგერ თქვენ და აგერ მდინარე!

— მართლაც და, რა იქნება გავბე-ლო? — ოცნებიანად ამბობს: — უნდა ვცადო... ოღონდ მამაჩემთან არ გამამ-ხილოთ...

წყალში ხელი ჩაპყო და მცირე დაეჭ-ვების შემდეგ შეუბნება:

— შეტრიალდით, უნდა გადავიცვა! პირველი ნაბიჯი შიშნარევედ გადმო-დგა. ვეხმარები და უფრო ღრმად ჩას-ვლას ვაბედვინებ. თავისი თვალბივით ცისფერი საცურაო პერანგი აცვია. მკე-რღზე პატარა ამობურცული ემჩნევა.

— თამამად, თამამად! — უფრო ღრმად ჩამყავს წყალში.

სრიალა ქვებზე ფეხი უსხლტება და უნებურად მეხვევა. თვალბში შიში უჩანს. ამ წუთში ისეთი გამოხედვა აქვს, მინდა როგორც ბავშვს მივუაღე-რსო და გავამხნეო. ამის ნაცვლად კი კუშტად შევუძახე:

— რას კანკალებთ, წყალი ისე თბი-ლია, საცაა ადუღდება!

დამნაშავე ბავშვივით შემომხედა. მაშინვე ჩაიმუხლა, კისრამდე იფარება და გაშლილ მკლავებს ზედაპირზე უტ-ყაპუნებს.

— ახლა კი კმარა! — მივიძახე. — ამ პირველად კმარა!

შინც არ ამოდის და იკრიბება. გადა-ყეში მდინარეში, ავიტაცე და ატაცე-ბული გამოვიყვანე. თვითონ მე კი, არ ვიცი რატომ, უკანვე ჩავრბივარ წყალ-ში და გალმა-გამოლმა ვებულარობ. მონი-კა რალაცას მოძახის, ამოვრბივარ, პი-რდაპირ მისკენ მივეშურები და ფეხებ-ში ვუვარდები:

— მზექალავ, შენ უკვდავება ხარ, მშვენიერო მზექალა! — შევიძახე და, სანამ ის გაბტომას მოასწრებდა, ფეხე-ბი დავუკოცნე.

მონიკა გაოცებულია და მუხუხუხიანად ლოვით დგას.

— გელა! ადექით... — მესმის მისი ჩუმი ხმა. ამ ხმაში არავითარი გაწყრო-მა არ იგრძნობა. მხოლოდ გაოცება.

სოფლისკენ უბრად მივაბიჯებთ. ცხელა. პერი შეხუთულია, როგორც ქექა-ქუხილის წინ. კრიკინებიც გახე-ლებულან და მთელი ხმით გალობენ. ასეთი ხმა, ალბათ, მზის შუქს აქვს.

— მღვიმე როდის ვნახოთ? გინდათ, ხვალ; — ვეშვილობები კიშკართან, თუმცა არ მინდა მოვშორდე.

ხელი გამომიწოდა და მოულოდნე-ლად მკითხა:

— ვინ არის მზექალა?

— ვინ მზექალა?! — მინდა ისე მი-ვაჩვენო თავი, თითქოს აღარ მახსოვს, რა იყო რამდენიმე წუთის წინათ.

— აი, ვისაც ფეხებზე ემთხვიეთ...

— ეგ ხომ თქვენ იყავით... — დამო-რცხვებით ვლულულეებ. — დაივიწყეთ, თქვენი ჰირიმე, დაივიწყეთ! აქამდე ვერ გამიგია, რამ მომარა...

— არა, თქვით ვინ არის! — მოით-ხოვს მონიკა.

იძულებული ვარ მოვეუბნო ბელა-დისა და მისი ასულის ამბავი.

— როგორც ხედავთ, მითიური არ-სებაა, — ვეუბნები ბოლოს.

— დაგიჭროთ? კეთილი... — მონიკა ეშმაკურად მომჩერებია და იცინის...

კიშკარი შეალო და თითქმის მიბრძა-ნა:

— ხვალ არ დაიგვიანოთ!

* * *

დავბორიალობ ოთახებში. აივანზე, მერაბი კუთხეში დამჯდარა და უნაგი-რის თასმას აკერებს. სასტუმრო ოთახის კართან კესო ზის საკარცხულზე. თვალ-ნაკულ მოხუცისათვის ბნელა უშეო-ში და მოსაუბრე რომ არავინ ეგულება, ყვინთავს. ფეხაკრეფით ჩავუარე, მაგ-რამ სმენა მახვილი აქვს, თავი ასწია, დაბინდულში მინც იჩრდილებს თვალს და მეკითხება:

— რომელი ხარ შენ? გელა ხარ, შვი-ლო?

— მოსვენება დაგიფრთხვობ, — მოვუბოდიშე.

— მოსვენება კი არა... ვზივარ, მეტი არაფერი. ჩემთვის აღარც საჭიროა ზედმეტი მოსვენება. ხანდახან შევხედავ მაინც ქვეყანას, დაველაპარაკები ვინმეს. ორიოდ დღე კიდევ და, მერე ხომ სულ მოსვენებული ვიქნები...

— თქვენ ისე ყოჩაღად ბრძანდებით, ას წელიწადს იცოცხლებთ, — ვეუბნები ნაძალადევი ხალისით.

— აღარც არაფერი მიკლია, შვილო, — მშვიდად ამბობს კესო. — ჭერ, ალბათ, ჩემი დრო არ მოსულა, თორემ ზევიდან მომაკითხავდნენ. მიწა თავისას მოითხოვს.

— მიწას თქვენთან რა ხელი აქვს! — მინდა ვაამო და გავამხნევო.

— ეგ არ თქვა შენ! — თავს აქნევს მოხუცი. — მიწას ყველასთან აქვს საქმე... გაგიგია ხელმწიფის შვილის ამბავი, უკვდავებს რომ ეძებდა? ხოდა, აბა, გამიგონე, როგორ იყო...

იძულებული ვარ სკამი მოვიჩოჩო და ვუსმინო.

— პატარა გოგო ვიყავი, ჩემმა გადიამ მიაბო მაშინ. იყო და არა იყო რა... ასე იწყება, ჩემო ბიჭო, ყველა ძველი ამბავი. იყო და არა იყო რა, ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა...

არც თუ გრძელი, ოღონდ ნაღვლიანი იგავია იმისა, რომ ყოველივეს დასასრული აქვს და საბოლოოდ მიწა მიიბარებს ყველას და ყველაფერს.

— ასე იყო, ჩემო გელა, და ასე დასრულდა ხელმწიფის შვილის ამბავი, — ზღაპარს ისეთი მზნე კილოთი ამთავრებს, თითქოს ბედის წყალობად თვლის, რომ თვითონაც მიწად მიიქცევა.

— მაგას შეაშინებს სიკვდილი?! — მომესმა მერაბის ჩუმი სიცილი.

— სიკვდილი, შე კაი კაცო, რა საშინაია, — მაშინვე ეხმინება კესო... — ხორცი ლპება, სული ხომ არა! მიწაზე უკეთესი კი რა უნდა იქნეს. ყველაფრის გამპატიოსნებელი და ყველაზე კეთილია დალოცვილი...

ნაოკებით დასერილი სახე და მშვიდი ტული თვალები მშვიდი და ბედნიერი აქვს.

ისევ ჩემ ოთახში დავბრუნდი. ბუხრის ვეერდით მიქედით თაროზე ძველი წიგნების გროვაა. ისინი ოდესღაც მერაბის მამას ეკუთვნოდა და იმ დროიდან შემორჩენილიან... ამ ფოლიანტებს ავსებდით თქვენ, ვისაც აღამიანი გიყვარდათ. აქ ჩარჩენილა სითბო და სურნელება თქვენი დროისა. თქვენს მარჯვენას ქალაღზე დაატარებდა კეთილშობილი ვნებები, რომელიც არ გისვენებდათ და სულს გიფორიაქებდათ. მაგრამ დღეს მოწყენილად ვავლებ თვალს ამ გაყვითლებულ ფურცლებს. თითოეული სიტყვა ჩამესმის მხოლოდ როგორც უნაზესი ძილისპირული და, მაპატიეთ, გულუბრყვილო წმინდანებად მეჩვენებით. თქვენ მარადისობა ხართ, მაგრამ მაინც წარსული. მე კი ნატრული ვარ ჩემი დღეების ცოცხალი და მართალი ხმა გავიგონო. დაე ნუ იქნება ის ფერადოვანი და მოკაზმული როგორც თქვენ ზჩვეოდით, ოღონდ კი ჩემში ისევ კეთილშობილი თრთოლვა გამოიწვიოს, ოღონდ კი თქვენთვის ჩვეული სიმართლე და სიწმინდე ახლდეს!

დალამდა.

მერაბის ოთახის კარის ჭუჭრუტანაში მკრთალი სინათლე მოჩანს. მალე იქ ქრება და სინათლე მხოლოდ ჩემ ოთახშია. ლამპის შუქზე ვხედავ ფანჯრის წინ ამართულ ნაძვს, რომლის ტოტებზე წვიმა იცრემლება. ძილის მომგვრელი ფხვნილი გამომლევია და იძულებული ვარ მრავალჯერ ნაცად ხერხს მივმართო: სასთუმალთან სკამზე ლამპა დავდგი და მოსაწყენი წიგნი გადავფურცლე. თვალს დავლლი და ჩამეძინება...

მაგრამ ლამპა მზაკერულად მლალატობს. შუქი თანდათან მკრთალდება, პატრუქის თავი წინწყლებს ისერის, პარპალს იწყებს და, ბოლოს, ქრება. გაუჩინარდა ნაძვი, აღარც ოთახია. მხოლოდ ლამპა და უფრო ხშიანად წვიმს.

საღდაც გარეთ ლეღ მიედინება.

კოლაუ ნადირაძე

ქვილი მკობაკს

ბონდი კეხელავას

განშორებისაზ
თბილისს
შშფოთვარეს,
თბილისს — ოცნებას,
მუზების ბუდეს!
თბილისს —
მღელვარეს,
შშობელი ერის
მარად დიდებას,
ნატვრათა ზღუდეს!
და... მანდ,
შენგანვე
არჩეულ არეს,
განიცი მყუდროდ
სანატრელ წამებს,
და თანაც უსმენ,
ტყის პირას
წყაროს,
თუ როგორ
მღერის,
თუ როგორ
ხარობს...
და ისე
როგორც
ღვთისა წყალობა,
ძილს გიტკობს,
ლამით
მისი გალობა!
მაგრამ, ეს მთვარე,

მუდამ თვალთმაქცი,
მუდამ თაღლითი
და...
ცვალებადი, —
სიციოცხლეს,
ზოგჯერ
სიზმრად რომ აქცევს...
სათუთი ხშირად,
წარმტაცი,
ანცი
არ იშლის
თავის
ქცევებს და
ფანდებს!
სხივებით,
ალბათ,
შენს სარკმელს
აღებს,
რომ დაგანახოს
ულრუბლო ზეცა,
ხავერდად გაშლის
იმერთა მხარეს,
და შენ,
აცდენილს
ქუჩების ხმაურს,
ადრიან დილით
გამოსულს კარში..
ისევ გაჩვენოს,
თუ როგორ,

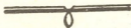
ღამე
 ძერწავს ყვავილებს,
 მინდვრად და ბაღში...
 ვიცი: მღუმარედ
 შენ უსმენ წვიმებს,
 ითმენ
 ჩვენ მტანჯველ
 იმ ზენა ქარებს —
 სიციცხლეს
 გროშის ფასად
 რომ აქცევს,
 სულისტქმას
 ჩვენ რომ
 გვიშობს და
 გვტაცებს, —
 რომ შემდეგ,
 შემდეგ
 სიამით შეხვდე
 შენთვის ესოდენ
 სანატრელ დარებს!
 შეხვდე და,
 ჩვეულ სიღარბაისლით.,
 გაესაუბრო
 მეზობლის ოჯახს...
 ან, ნეტავ,
 რა სჯობს —
 მყუდრო მწუხრის ქამს —
 ეწვიო სტუმრად
 ჩვენ გლებს,
 ჩვენ მრჩენელს,
 ერთგულს და ყოჩაღს?!
 ეწვევი სტუმრად,
 პურს გასტეხ მასთან,
 თანაც ვერ ამჩნევ
 დრო როგორ მიჰქრის...
 გლებთან ხარ
 ქართულ
 სიტყვით და
 ფიქრით!
 ოჯახის ღვინოც
 ელვარებს ჯამში
 და...
 ოდნავ, ოდნავ
 შეზარბოშებულს
 ვიწრო ბილიცი
 მიგიყვანს სახლში!..
 მენდე,
 ესა სჯობს,

ვიდრე, ქალაქად,
 იწვე დაღლილი,
 თან გათანგული
 თავბრულდამხვევი
 ძიებით,
 რბენით!
 ძვირფასო ბონდო!
 შემეძლოს ნეტავ,
 ასეთი ლხენა
 მეც განვიცადო!
 მაგრამ, ამის თქმას
 მე როგორ ვბედავ?!
 განა არ ვიცი,
 განა არ ვხედავ?!
 ასეთი ნატერა
 ბედს როგორ ვკადრო?!
 მან ხომ
 ამ ქვეყნად
 ოთხმოცდაექვსი
 წელი მატარა!
 განა მან ყრმობის
 ცეცხლი
 დამაყლო?
 განა ბავშვივით
 არ მანეტარა?!
 მაშ დადექ...
 დაცხრი,
 საბრალო არსო,
 მოჩვენების და
 აჩრდილის მსგავსო!
 ეგებ, შორს ცხოვრობ,
 ბონდო ძვირფასო,
 და უქირს ფოსტას,
 რომ სათანადოთ
 შენ სამსახური
 მანდ გაგიწიოს:
 ვერ გაწვდის დროზე
 დროზე
 წიგნებს,
 ან გაზეთს?
 ნუ ვიშლით
 ნერვებს
 ჩვენ ამის გამო!
 სჯობს,
 შევეუროგდეთ
 სოფლის ზნეს ასეთს!
 მადლობა ღმერთს., რომ

არ ვიცი ოფლი,
 თავის ტკივილიც
 არა მჩვევია,
 მის გამო
 ღამეც არ მითევია!!
 თორემ, ცხოვრება
 სხვა იქნებოდა —
 წელი
 რვა მაინც
 დამაკლდებოდა!
 შეპხარი მშვიდად
 დღეთა დინებას,
 ჰადრის ქვეშ,
 ჩრდილში,
 ტბილ წაძინებას.
 გაღბენს მუხების
 ფოთოლთ შრიალიც...
 მითხრეს,
 რომ სტუმრად,
 და, თურმე, ხშირად
 გეწვევა ლექსიც
 ოქროსფრთიანი!
 რომ პატივს გცემენ
 გულმართალ
 პოეტს,
 რომ, ძველებურად,
 კვლავ თავს ევლები
 პატარა ვენახს,
 პატარა ბოსტანს!
 ვიცი,
 რომ მკითხავ,
 თუ როგორ ვცხოვრობ,

თუ მეც ვისვენებ,
 მახლობლად, სადმე?
 თუ ისევ ვშრომობ?
 არა, ძვირფასო!
 რის დასვენება!
 ისევ მწვავს ცეცხლი,
 მე ისევ ვამბობ!
 ოცნების
 მოვლა
 არ არის საქმე?
 სიტყვასთან
 ბრძოლას
 სხვა რამე შეცვლის?!
 არ მიყვარს,
 იცი,
 უკან დახევა,
 მიცემულ სიტყვის
 უკან წაღება!
 განუკურნელი
 დე, დარჩეს
 წყლული!
 მაგრამ, მწამს, მაინც,
 რომ კვამლი,
 ჩემგან
 შეწირულ მსხვერპლის,
 მიუღებელი
 არ იქნება
 ჩემი ღმერთისგან,
 როგორც კენის
 შეწირულ მსხვერპლის!

15. VII. 1981 წ.

სილოვან ნარიყანიძე

ალოდეგობდი ყოველდღე

ცაკლიდან „დავით გურამიშვილი“

ელოდები ყოველდღე,
 პო, ლოდინი, ლოდინი!
 შენი საამაყო მზე,
 მიქცეულა ზოზინით.
 სამშობლოს მთებს გასცქერი,
 ნისლი წევს ალმაცერი.
 არც არავის-ლა მოაქვს,
 სიხარულის ბარათი,
 მორღვეულა ჭებირი,
 ნიაღვრების ბარაქით.
 შენთვის დღეც საღამოა, —
 ღამე — მკვლეული ჭალათი,
 აღარავის არ მოაქვს
 შეწყალების ბარათი!..

• • •

იარებოდა მოყმეი,
 ხელჯობით, არ აბჯრიანი,
 ჩამოსტიროდა პირსახე,
 მხარმკლავი მთლად სისხლიანი.
 ჩნდებოდა ტინების ქიმზე,
 ბილიკისპირი ტყიანი,
 ღრუბლებით დაფარულიყო,
 მთა-ველი პირიმზიანი.
 ჩამოდგა, — მაღალ მთებიდან,
 ღამე ბნელი და წყვედიადი,
 ხანდახან გაინათებდა,
 დღე უღიმღამო ცრიატი...
 შეუძახებდა გზადაგზა,
 ნისლებს მიმჭროლავს ცაზედა,

მცირე ხანს მაინც, ნისლებო,
 დასხედით მთების ბანზედა.
 გიამბობთ, როგორ გამწირა
 საწუთრომ ქვეყანაზედა,
 და როცა გადაიჭროლებთ,
 არაგვის პირის ფშანზედა,
 ჩემი ამბავიც აუწყეთ,
 დაემდგარჯარ ბედის გზაზედა.
 იარა მოსკოვისაკენ,
 ვრცელი ველები გალია,
 ზოდანბუნები გადასჭრა,
 გზად დონის წყალი დალია...

• • •

ბოლოს გამოჩნდა ქალაქი,
ხარები რეკდნენ ხმიანად,
ქარებს მიქონდა აქა-იქ,

მათი ხმა ომახიანად.
აი, პირქუში სახლებიც,
ტაძრებიც გუმბათიანად.

• • •

ვერავის უთხრა, ვერ გასცა,
გულის ლელვა და ჭავარი,
ვერავენ ნახა მეგზური,
სამშობლოს გზებით მავალი.

პოლტავის ცის ქვეშ ფშვინავენ,
ყანები ნათავთავარი,
თქვა, აქ დავრჩები, აღვავო
სამკვიდრო სამარ-საევანის.

• • •

შენლა შემომჩი მეგობრად,
კალამო პაწაწინაო,
მტერმა თუმც მახე დაგვიგო,
ფიქრმაც არ დაგვაძინაო,
თვალის გიჭრის და მკლავიცა,
შიგ გულში მოგეც ბინაო,
უსამშობლოოდ ორივეს,

სიცოცხლე მოგვეწყინაო...
დაჯექ და ღამე გაწირე,
თავზე გადადგა დილაო,
შენ ჩემი ფიქრის საკირვე,
ჩემს სულში მუდამ გმინაო,
დაწერე, ვასკერ, იომე,
ცისკარმა შემოგცინაო...

• • •

სიბერე ჩადგა მუხლებში,
მოგიახლოვდა მოვიდა,
წავიდა ქვილ-ხივილი,
თავიდან თმა ჩამოვიდა.
თვალში სინათლე ჩავიჭრო,
აღარც ხმა სამშობლოიდან,
დგრიალი რემა ირმების

აღარ გესმოდა გორიდან.
ჰე, დავით გურამიშვილო,
ხმობ სიჭაბუკეს შორიდან,
შე, უშვილოძირო, მზის შვილო
ხარ მისხლით ასაწონი და,
ჩაგიფენია ლექსებში
შუქად სამშობლოს შორი ცა.

• • •

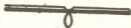
ელოდები ყოველდღე,
კვლავ ლოდინი, ლოდინი,
შენი საამაყო მზე,
მიქცეულა ზოზინით,
მორღვეულა ჭებირი,

ნიაღვრების ბარაქით,
შენთვის დღეც საღამოა
და ღამე კი ქალათი.
არავინ მოგიტანა,
შეწყალების ბარათი.

გახარებულს როცა გხედავ...

შენ რომ მოდიხარ,
 ამაყი, ლალი,
 გაცინებულს როცა გიხილავ,
 ჩემი სიცოცხლეს ზეიმობს მაშინ...
 რადგან ამ მიწის გაზრდილი ხარ,
 მისი შვილი ხარ, —
 ხომ მუდამ გახსოვს მშობელი შენი?...
 ხეები თითქოს ძმები არიან,
 ყვავილები კი დობილები,
 ა, ის, დიდი მთა, აკვანი მზრდელი,
 ქარი კი შენი გაღიაა,
 ხან ნანას მღერის,
 ხან გრიგალით გადაიქროლებს,
 ვინ, ვინ აგვიხსნის, რად აწუხებს
 სულს, —

სად იწვევს ასე!...
 შენ რომ მიყვარხარ,
 ეს მთა-ბარიც იმიტომ მიყვარს,
 უდაბურდება ყველაფერი, —
 შენს იქით ვერ ვცან იმედის სხივი...
 და გახარებულს როცა გიხილავ,
 გულშია ც გლოცავ,
 ჩემი სიცოცხლეს ზეიმობს მაშინ...

ბრიგოლ ჯალაღანიძე

რად სტვენს ბულგული

გურამ პეტრიაშვილს

სარკესთან ვდგავარ, სარკიდანაც მე ვიხედები.
შევთანხმდეთ ერთში.
მონოლოგი რომ განვითარდეს
სარკეში რომ დგას, ის „ის“ იყოს,
მე „მე“ ვიქნები.
არავინ უწყის რომელია ჩვენში პირველი,
ორივემ ერთ დროს გადავისვით კეფაზე ხელი,
ორივე ზუსტად, ერთდროულად ავლაპარაკდით.

სიმართლე რომ ვთქვა,
აღარ ვიცი „ის“ ვარ, თუ „მე“ ვარ.
მე მოვინდომე იმის ნახვა, თუ მან ისურვა
მოვსულიყავი ამ სარკესთან და დავენახე.
თვალეებში ვუმზერთ ჩვენ ერთმანეთს.
რომლის გადაღმა სიცივეა და არაფერი.

სარკეში ის ჩანს — თვალებიდან გამოჰყრთის ცეცხლი,
მე კი მსურს ჩემი უძლურება მას დავებრალო:
— შიშობდი!
— გძულდა!
— გაიპარე!
— დაპატარავდი!..
რად დავებრალო — ბეჭედდაყვრით მესროლა უკან,
შევშინდი,
წავხდი,
და ერთ წამში დაეჩაჩანაკდი...

აღბათ, ის იყო დედისთვის რომ მოჰქონდა წყალი.
გლახას, რომ ხურდას უმარცვლავდა გაყინულ ხელში.

დილაადრიან დგებოდა რიგში,
ეკლის ლეიბზე ათევედა ლამეს.

თვალეში ვუშვრით ჩვენ ერთმანეთს.
სათქმელი ითქვა...
ნება-ნება დავხარე თავი,
სარკის ბრტყელ სიბრტყეს გავეცალე,
მოვითქვი სული
და მოხდა სულ სხვა. —
ის ისევე სარკეში იდგა
და თვალი ჰქონდა ცრემლებით სავსე.

* * *

ამ დამქნარ დღეებს კი არ მივსტირი,
ვეძახი,
იქნებ, ჩამოასვენონ
ამ ქვა გულების ბალდაბინებზე.
ჩვენ ჩვენთვის ვცხოვრობთ
და უბრალოდ დეპეშებს ვგზავნით
მგლოვიარე დღის პროცესიებზე.

რაც მართალია,
ინახავს ხსოვნა
სისხლისფრად ჩავლილ ეპიდემიებს,
გამოსავალიც ათასია:
ვერ უძლებს გული
სევდას და გლოვას.
გარდაცვლილის გატანჯულ იერს...
და უბრალოდ დეპეშებს ვგზავნით
გარდაცვლილ დღეთა პროცესიებზე.
ამ ჭრელა-ჭრულა, ზღვა ქალაქის ყველა ფანჯარა
ჩაგმანულია სათავისო მზით და ჩრდილებით
და ჩვენს მკედარ დღეებს ქარი მიხვეტავს,
როგორაც ფოთოლს ან გაზეთის ფურცელს ასფალტზე

ამ დამქნარ დღეებს კი არ მივსტირი,
ვეძახი, იქნებ, ჩამოასვენონ
ამ ქვა გულების ბალდაბინებზე.

ქ ე ს კ რ ი ა

როგორც ქალაბი მეწველ ძროხას,
ისე მიშტერებია ამ ქალა-მინდვრებს
სხვისი თვალები...
მავანი ითვლის ჭირნახულის რამდენი კვირტი
გასკდება მზეზე...

ამ გაზაფხულმა
 ეორეკა გამახსენა, უბედური,
 ომის დამთავრების მეცხრე დღეს რომ დაბრუნდა სახლში,
 რვა დღე-ღამ იწვა, —
 კეცებით ათბობდა კესარია,
 მეცხრე დღეს
 მაწვიერს მიქონდა ეორეკას ამბავი...
 მიკვირდა:
 კუბოში იწვა ლომივით კაცი
 და როდის დამიბრუნდებო —
 ტიროდა კესარია.

ამ გაზაფხულმა
 ეორეკა გამახსენა, უბედური.

პრტი კვირის ნოველა

ორშაბათი

ისევ გათენდა ორშაბათი:
 საიდუმლო გასაღებების ჩხაყუნით,
 რადიოების ქოთქოთით,
 მენაგვის ზარით,
 „გაიღვიძეს“ ძახილით...

ზარი დარეკა პირველმა მეზობელმა,
 „ბორჯომი“ ითხოვა და წავიდა
 მეორემ,
 სასურსათო მაღაზიის რიგში მდგარმა,
 დისახლისი გაიყოლა და წავიდა.
 ტელეფონი აწკრიალდა —
 გაიხსნა საქალაქო წერის ვარიანტი...
 და მოსწავლევ წავიდა.
 კაცმა, — ოჯახის უფროსმა,
 წაეთხელი გაზეთივით გადახედა საუზმეს,
 ხელ-პირი გადაიბანა და
 წყალიც წავიდა.
 ახლა იგი ზის სამსახურის ოთხკედელში,
 საბუთებს ქექავს,
 დროულად და ოსტატურად აგებებს
 საჭირო რეაქციებს
 სამსახურის უფროსის ნათქვამს და ობუნჯობებს,
 და სულაც არ ახსოვს:
 სახლში ღიად დარჩენილი ონკანი,
 სასურსათო მაღაზიის რიგი
 და საქალაქო წერა.

სამსახური ითხოვს
მაღალ მატერიებზე ფიქრს,
ცოდვას ოჯახის სამსახური.

საშშაბათი

სალამი შენ, დღეო!
ისევ გამოვდივარ ჩემი სახლის საპურობილედან,
სადაც ვიზღი სასჯელს:
მეუღლეობის,
მამობის,
მეზობლობის,
ნათესაობის...
ვჯდები ავტობუსში და
ჩინოვნიკის მზარას ვიცვამ...
კარგი რამ არის ჩემი ქალაქის ავტობუსი,
ორკარიანია და ხუთენოვანი, —
ჭკვიანი კაცი
ხუთივეს შეისწავლიდა ამ მგზავრობაში.

ოთხშაბათი

შემოდის დედა
საპენსიო წიგნაკით ხელში...
ეს იმას ნიშნავს, —
რისი ბოთლები დარწყულდება იმ დღეს,
საკუჭნაოში ისევ ისე დაბრუნდება თავი,
აივსება გობი,
საშაქრე და
კარაქის ქილა.
მერე კი,
მერე, მე, ბეჩაეი...
ხბოს ალტაცებით
სალუდში მეგობარს ვუქებ
ჭიქა არაყს და
ოთხშაბათის ზინკალის გემოს.

ხუთშაბათი

თევზის თვალებით გაიღვიძა
ხუთშაბათმა
და ოქროს ფართლით გადასწია ოთახის ფარდა.
ქვირითივით
გამობრწყინდა ფოთლებზე ნამი.
კალმახივით გასხლტება დღევანდელი დღეც...
ხუთშაბათი უბორცო დღეა,
ასეთ დღეს
მკვდარს ეძახიან იმერეთში...

და ქალაქის დაბნულ,
 უზარმაზარ აქვარიუმში
 პირში წყალდაგუბებულ ლიფსიტებივით დაფარფატებთ,
 და მზეზე,
 მკვდარი ქაშაყის მუცლებივით
 ცივად ანთია ჩვენი სახეები.

პარასკევი

პარასკევი — დღის საღამო
 იმ განაჩენს ჰგავს,
 ჩამოხრჩობას დახვრეტით რომ შეგიცვლიან...
 ორი დღე მოსდევს მატრიარქალური:
 მეთაუდ დაპირებული ბილეთების მოლოდინი,
 ბაზრის ციება,
 ჭიბის სიცხე,
 ცხენის მუხლები...

შაბათი

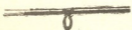
ეს დღე ხის ტოტზე მოცახცახე
 წვეთია ერთი,
 რომელსაც ან ჩიტი დაეწაფება,
 ან ქარი ამოაშრობს
 და აიტანს ცაში,
 მერე რომ ისევ
 ცრემლის წვეთად დაეცეს მიწას.

კვირა

კვირა დღე ღვთისაა,
 კვირადღით გამომთვრალი.

მინაწერი

ბრუნავს ცხოვრების კარუსელი...
 ხეებს ვადარებ მე ამ დღეებს —
 კარუსელის ირგვლივ ჩალაგებულს,
 და რამდენჯერაც ჩაუჭროლებ,
 იგივე მეორდება...
 მხოლოდ ეგაა, თვალი უნდა შეაჩვიო,
 თუ შეაჩერდება,
 მთელი ცხოვრება
 უსასრულო წრეების კედელს დაემსგავსება,
 რომლის გარღვევა უფრო ძნელია,
 ვიდრე კარუსელის გაჩერება.

შაბურა არაბული

კლექსანდრე გაბური

შენ საჭირო ხარ საქართველოსთვის,
არა იმიტომ, რომ მკლავი გიჭრის,
არც მხოლოდ იმად, რომ შენ გაქვს ნიჭი,
შექმნის, შენების...

შენ უნდა გვარი გააგრძელო
კაი ყმების, მელექსეების.

დღეს მოდაშია მიტოვებულ სოფლებზე წერა,
მაგრამ ვის ახსოვს,

რომ აღარ გეყავს
მინდოდაური,
ხიმიკაური!

შენ სანთლით უნდა მოიძიო ისეთი ქალი...
შენ საჭირო ხარ საქართველოსთვის...

გაყვავულის სურათი

ზამთრის თვეების დარდი და ბოღმა
ამოაფრქვია აპრილის ბაღმა!
მებაღეს ცრემლი უელავს თვალზე:
წელს მშვენიერი ვაშლის ხე გახმა...
ლამაზ ალუჩებს (პეპლების გუნდებს)
ალუა ხელს უქნევს მდინარის გაღმა!

მ კ დ ლ ო ბ კ

ლ. ჩ. ზ.

მწარე წამლებით დამიბრუნეთ
ტკბილი სიცოცხლე,
საუბრის ვერცხლით გულიც მიკოცნეთ.

სუფთა ხელებმა მაღალ სახელს
არ უღალატეს,
ცას მაშინ ვკოცნი, თვალს რომ მოგყარავ
სპეტაკ ხალათებს.

ვფიქრობ თოვლიან მწვერვალებზე,
ჭრელ ჰალიკონზე,
მწარე წამლებით დამიბრუნეთ
ტკბილი სიცოცხლე!

* * *

ვაწყნარებთ ხეებს მთვრალებს,
არ გეცევა, არა გეშია.
და ფეხდადგმული მთვარე
ბანაობს არაგვშია.

ეთვრებით ორნახად არყით,
ძაღლიც კი არსად არ ყფეს.
ვზივართ, გვინთია არყი
და ვადღეგრძელებთ არყებს.

შარშან მოკლული ჭიხვის რქით
ვსვამთ ჭიხვის შესანდობარს.
ცამ დაგვიკიდა ბილიცი,
იას ვაფიცებთ დობას.

ეჭურჩულებთ, არა ვყვირით,
ვიხსენებთ დღეებს კარგებს.
ორნი სულ ერთი კვირით
ქვეყანას დავეყარგეთ.

* * *

წვიმა, ღამე და ნისლი...
ამღვრეულია სული...
ალარც ციმციმებს ცაზე
სინათლის წვეთი შორი.

მთა მთას შეხვდა და კოცნის,
გორს ეკონება გორი.
ცას გადაუცვამს ღამაჯს
ნისლის მსუბუქი თორი!

ს კ ხ ე ლ ე ბ ი

საქართველოში ყველა მესამე
აეთანდილია,
ყველა მეხუთე ამირანია,
ყველა მეშვიდე ვაჟაა და

ყველა მეათეს თამარი ჰქვია!

თითო სახელი თითო პოემა!
მაგრამ მე ვიცნობ ერთ აეთანდილს.

მან მეგობარს ცოლი წაჰგვარა!
მაგრამ მე ვიცნობ ერთ ამირანს,
იგი დევებს დაუძმობილდა.

და ვიცნობ ვაჟას,
ვაჟას, რომელსაც
არ ახსოვს ვაჟას ერთი სტრიქონიც!

რა ცოტანი ვგავართ სეხნიებს!

• • •

ღირსებისათვის პატივს გცემ, ხოლო
 სისუსტისათვის მიყვარხარ უფრო...
 ბეთხოვენს უნტვენს ქარების ქორო,
 წვიმს, ყველა ფერზე ყვეთელი უფლობს
 გიკქერ ღრუბლებში გამქრალო ქორო,
 და ყაზიბეგის ელვარე შუბლო...

• • •

ბავშვმა ბავშვები (მე და კობა) გვაპურმარილე,
 ახლა ვის უშლი სუფრას, მარინე?

მაგიდაზე ეწყო საზამთრო
 და შენი ხელით გამომცხვარი ხაბიზგინები,
 დავდივარ ქვეყნად, ვერაფერმა ველარ დამათრო,
 შევეუბრებ ღრუბლებს და ვიგინები!

• • •

მარცხენა წარბი მექავება —
 რალაცა გიჭირს...
 იქნება გზაზე გადაგიდგა
 ისევ ის ბიჭი.

იქნებ ჭიბედან ამოგიღეს
 ბოლო თუმანი...
 ცრემლით დანამე ოცნების ცა
 და სასთუმალი.

იქნება არაკაცს
 უშლი პურმარილს,
 სტუმრის წესს ხომ არ
 გირღვევს სტუმარი.

იქნებ გაცივდი ამ ზამთარში
 და სიცხით იწვი?
 მარცხენა წარბი არ მასვენებს —
 რალაცა გიჭირს!

• • •

ღამის სამია, ველარ ვიძინებ —
 შევეუბრებ ცაზე მოციმციმე მთვარის წიწილებს!

არ გამიმართლა, დღეს ღმერთებმა არ გამიციენს,
 შევეუბრებ ცაზე მიციმციმე მთვარის წიწილებს!

ვღგები და ვწვები, მაცილის ლანდს ველარ ვიცილებ —
 შევეუბრებ ცაზე მოციმციმე მთვარის წიწილებს!

• • •

დაწყვილწვილებულ სიციცხლის ფონზე
ჩემი სიკენტე ვარსკვლავებს აერეოლებს.
ვუსმენ ტრიტინების მზიარულ მორზეს,
საქმე არ მაქვს და...
ვეარცხნი გაზონებს.

თვალი ვარსკვლავებს დაეძებს მალლა,
მწუხრის ცვარით პირდაბანილებს.
მგონი მეც ვსურდი ერთ ვარსკვლავს, მაგრამ...
დიდი ხანია ის ზღაპარი მორჩა, მარინე!

ი ღ ი ლ ი ა

პეპელას დასდევს ბაკია ბიჭი,
უკვე ასტრია პაწია კიჭი.

იციინის (ალბათ რალაცა იცის),
რზენით დალაღა პლასტმასის კვიცი.

კვირა. ბალში ვარ,
არც არა მიჭირს,
პეპელას დასდევს პატარა ბიჭი.

აზირან კალამე

მ რ ი მ ი

გიორგი სარჩიშვილძე

ეს იყო სარკეებიანი ოთახი...
მე ვიყავი ცხრამეტი წლის...
თქვენ გვიტარებდით გრიმის

გაკვეთილებს,

ბატონო გიორგი!
რა მოგდის ბიჭოო, მტუქსავდით,
მეძახდით „უგრიმო უნიკოს“ და
ჩათვლას მაძლევდით მხოლოდ იმიტომ.
სტიპენდია რომ მიმეღო.

როგორც იქნა ვისწავლე ტონის წასმა,
სხვათაშორის საკმაოდ ზომიერად —
სიწითლის გრძნობის თავშესაფრად
რომ გამოდგებოდა იმ დონეზე...
მოხუცის გრიმი დამავალეთ
მთელი წლით, ნიშანზე, საყურსოდ...
თქვენც არ მომიკვდეთ ბატონო გიორგი,
იმ წელს არაფერი გამოვიდა: —
მელოტი როგორღაც მოვახერხე
(პარიკის გადაკერას რა უნდოდა!)
მუდრით ულვაშიც გავითეთრე
წუთში სამოცი წლის სიჩქარით!..
მაგრამ ნაოჭებმა გამაწვალეს
თვალებთან, ტუჩებთან, ნიკაბზე და

ნაოჭები რომც გამომსვლოდა
მინც აღარ იყო საშველი —
თვალებში ცეცხლი გიზგიზებდა,
თვალებში ეშმაკები მიხტოდნენ...
ეს ხდებოდა სარკეებიან ოთახში,
მე ვიყავი ცხრამეტი წლის...
თქვენ გვიტარებდით გრიმის

გაკვეთილებს,

ბატონო გიორგი!
დიდი დრო გავიდა მას შემდეგ,
მას შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა...
ახლა მზადა ვარ გეახლოთ და
ვამოცდა ფრიადზე ჩაგაბაროთ...
ყველაფერი ისეა როგორც ბრძანეთ: —
მელოტი, ჭალარა და ნაოჭები...
თქვენს შემდეგ დრო იყო ჩემი მკაცრი
პროფესიონალი გრიმიორი...
ახლა ამ სახეს ვერვინ წაშლის
უბრალო ბამბითა და ვახელონით!..
ინებეთ ჩემი მატრიკული,
ჩამიწერეთ ჩათვლა და; ხუთიანი
ბატონო გიორგი!

• • •

მარტის დღეა, მარტო ვარ,
საათია თერთმეტი...
მახსენდება, სამ მაისს
ვხდები ოცდათექვსმეტის!

ათოვს ატმის ყვაილებს
და გულს ვიწვევტ ძალიან,
რად არა ვარ მხატვარი
ან თქვენ რად არ გცალიათ,

რომ დადგეთ და უყუროთ
რაიცი წამიერია...
რომ დადგეთ და უყუროთ
რაიცი წარმავალია...
თქვენ მიდიხართ ძვირფასო,
ჩემზე ფიქრობთ — მთვრალია!..
სადაც მიგეჩქარებათ,
მეკვლედ მარტის ქარია...
გადაიღებს სულ მალე
და ჩემს თავზე ახია,
რომ ვერ ხედავთ სრულებით,
რაიცი დასანახია...
თოვლისფერი ედება
უკაცრიელ ნასახლარს,
ცრემლი ვერ დაუღვრია
კოლიკაურს გასასხლავს...
იქნებ შედგეთ წამით და
მოიხედოთ ანაზღად...

ახლა, როცა მარტო ვარ
ვისთან მიხვალთ, ანდა სად...
ფაფუჯ თოვლზე ჭიშკართან
ნაკვალევი აღარ ჩანს,
წუთისოფლის არაყზე
გული მიგრძნობს რაღაცას...
ათოვს ატმის ყვავილებს
და გულს ვიწყვეტ ძალიან,
რომ ეს ეზო, ძვირფასო,
ახლა ნასახლარია!
თქვენ მიდიხართ უსიტყვოდ,
ჩემზე ფიქრობთ — მთვრალია!
და ვერ ამჩნევთ წამიერს,
რაიცი წარმავალია...
მარტის დღეა, მარტო ვარ!
საათია თერთმეტის...
მომიგონეთ გახდებით
როცა ოცდათექვსმეტის.

ფიქრები მატაკებლის ფანჯარასთან

ვინა თქვა თითქოს პატარა იყოს
ჩემი სამშობლო დიდების ღირსი
ს. ჩიქოვანი

ამ სერის იქით სერია,
მას იქით ციხე ძველიო...
ჩერ ისევ საქართველოა,
ყუყუროდ გასაშლელიო.
გამოჩნდა სვეტიცხოველი,
სწორედ რომ შუა გზაზეო,
ჭვარი გეწეროს შენ ჩვენო
ხმელეთზე რამუხტო სამზეო!
ჩერეც შორსაა მანამდე,
დიდი გზა გვიდევს წინაო...
ცხრა მთასაც რომ გადავივლით
მაინც ვიქნებით შინაო.
ტაძრებით ამაღლებული
ისეც მაღალი მთებიო!

მამული, ჩენი მამული
ნაომარ-ნაფერებიო.
ქოროხი თავზე გვევლება,
თვალს გეტაცებს ალაზანიო...
შუაში მტკვარი ნებიერობს
ვითარცა ლამაზმანიო.
შენ ჩვენო მაცოცხლებელო
მიწავ ძველო და წმინდაო,
არც ისე პატარაი ხარ,
არც ისე პაწაწინაო!
ამ სერის იქით სერია,
მას იქით ციხე ძველიო...
ჩერ ისევ საქართველოა,
დამიწებოდეს მტერიო!

ლევან ბაბუხაძე

ქ რ ჩ ე ვ ა ნ ი

დღემდე რა მოხდა ჩემს პატარა სამფლობელოში,
ვეზიარულე თუ ვეწამე — ნურაფერს მკითხავთ.
დღეს კი ვბედავ და პირველად და უკანასკნელად,
შიშით და ტინით შეპყრობილი ვასწრებ ჩემს თავსაც:
— არჩევანი!

და სიამაყის ლურჯმა ფერმა იხუვლა უხმოდ
და აცახცახდა მოთმინების მკრთალი სიმები
და გავიგონე სისხლის ფერი, ღვარძლიანი ხმა:
— არადანი!

ამოვისუნთქე...

დრო ცოტა რჩება, ჰა ჩემი ლექსი,
ჩემი სიმპტომის მკაბე ჭაშნიკი,
მე ვირჩევ ამ გზას, ბევრჯერ ნავალს,
მაინც ეკლიანს,

მოვდივარ იმებო!

დიდის რწმენით, მცირე იმედით

და ჩემზე იყოს ამ არჩევნის

მთელი სიმძიმე...

• • •

სულში დამტყნარი წუხილი გდია,
ბერიკაცივით მუშაობს გული,
ხვეწნისთვის ყური არ დაუგდია,
გადახვეწილა და დაკარგულა —
ფიქრი, რომელიც აღარ არსებობს...

ვერ. გადურჩები მე ამ სიცოცხლეს,
თვითონ სიკვდილმა თუ არ მიშველა,
ირგვლივ სიმწვანის ბრიალებს ცეცხლი,
ჩემი ხე მაინც რჩება შიშველი,
მე კიდევ ზამთრის ბრალი შეგონა...

ხნულში საჯიშე მარცვლი დაღბა.
 ღმერთო, სულ ცოტა კიდევ მაძალე,
 მე თოვლდნობისას მოგვკედები აღბათ,
 რომ ენძელეში გარდავიცვალო...
 ცელქმა ბიჭებმა მომწყვიტონ რათა.

ფ თ თ ლ ი

არ შეუნიშნავს არავის იგი.
 ისე უჩემრად მოწყდა ფარფატით
 და გაქვავებულ მკერდზე ათრთოლდა...
 კუბოს სასწრაფოდ დაგმანეს თავი,
 მერე მსუბუქად ჩაუშვეს დაბლა
 და წამით არვინ ჩაფიქრებულა,
 რომ ორ სიცოცხლეს მარხავდნენ
 ერთად.

• • •

სიცოცხლე მიტომ მიყვარს ძალიან,
 რომ არაერთხელ ვყოფილვარ მეკდარი...
 ყელზე ვეხვევი ყოველ ალიონს
 და გზას ვასწავლი ფერწასულ მთვარეს.
 და ის, ვისთვისაც დავთმობ სიცოცხლეს,
 ვის ერთგულებას მე მუდამ ვჩემობ.
 მხოლოდამხოლოდ, მხოლოდამხოლოდ
 ეს მარტო შენ ხარ,
 მამულო ჩემო!

ჯემალ რაზოვი

მოთხრობა

ქართველი მკითხველისათვის ცნობილია თბილისელი ქურთი პოეტების. კერძოდ, აზიზ ისკანდერი, ზაღრაფ ისკანდერი, ტოგარ ბროსი (ბროვი) კმნილბანი, რომლებიც დროდადრო იხეცდებოდა ჩვენს პერიოდულ პრესაში და გამოდიოდა ცალკე წიგნებად. ხოლო ქურთი პროზაიკი ვალერიან ბროვი წინამდებარე მოთხრობით პირველად გამოდის სამწერლო ასპარეზზე.

ვალერიან ბროვი დაბადებულია 1841 წელს, თბილისში, ვერის უბანში; მან დაამთავრა პეტროპოლის სახელობის თბილისის პედაგოგიური ინსტიტუტის ისტორიის ფაკულტეტი.

ქურთულ ლიტერატურას მდიდარი ტრადიციები აქვს, მისი წერილობითი ძეგლები დამოწმებულია მე-11 საუკუნიდან, ხოლო მე-17 საუკუნეში შეიქმნა სახელგანთქმული ქურთი პოეტის ახმედ ხანის კლასიკური კმნილბა „მამი და ზინა“, რომელიც თარგმნილია მრავალ ენაზე.

საბჭოთა კავშირში მცხოვრებ ქურთებს, კერძოდ თბილისელ ქურთებს, ღენინურა ეროვნული პოლიტიკის წვალობით, მიეცათ შემოქმედებითი ნიჭის გაფურჩქვნის ფართო შესაძლებლობა ისინი აქტიურად იღვწიან კომუნისმის მშენებლობის უველა უბანზე.

I

ფანჯრიდან დილის ჭკრთალი შუქი შემოდოდა ოთახში, იატაკზე გაფენილ უვაეილებიან ნოხზე ეცემოდა.

ჯემალი ლოგინიდან წამოდგა, ფანჯარასთან მივიდა, გარეთ გაიხედა. ცას ტყვიისფერი ედო. ნაწვიმარ ასფალტზე მანქანები სწრაფად და ზეწაბმით მიქროდნენ ქვემოთ.

ჯემალმა ნალელიანად მოავლო თვალი ქუჩას, ამოიოხრა და საბაზანოში გავიდა. ხელ-პირი დაიბანა, სარკის წინ თმა დაივარცხნა. მერე სამზარეულოში შევიდა.

მისი დედა — აიშანა გაზის ქურასთან იდგა. დაბალი, ჩასუქებული ქალი იყო. გაზზე შემდგარ ტაფაზე კატლუტს აბ-

რუნებდა.

— დაჯექი, ჯემალ, — უთხრა ქალმა. ჯემალი მაგიდას მიუჯდა.

აიშანამ საუზმე დაუდგა, მაგრამ ჯემალმა თუფში გვერდზე გასწია. ჭიბიდან სივარეტი ამოიღო, მოუკიდა და გააბოლა.

ქალმა შეიღს შეხედა, მერე გაუბუდავად ჰკითხა:

- გადაწყდა, ბიჭო, შენი საქმე?
- ჰო.
- სად იწყებ მუშაობას?
- მტვირთავი მუშების კანტორაში.
- უმაღლესდამთავრებული უბრალო მუშად მიღიხარ?
- მაგას არა აქვს მნიშვნელობა.

მთავარი ის არის, რომ დღეიდან ჩემს თავს მე თვითონ შევიჩნახე. აღარ მინდა მამაჩემმა დამაყვედროს, მე გარჩენო... გუშინ ბო ნახე, როგორ ვიჩხუბებ... მე ამ სახლში აღარ დავბრუნდები. ჭირით გადავდივარ საცხოვრებლად მეზობელ ქუჩაზე.

— არ ვიცი, როგორ იქნება თქვენი საქმე, როდემდე იქნებით ასე მტრებით ვიღაცეებზე. იმას შენი არ ესმის, შენ — მაგისი... ოთახი სად დაიჭირავე?

— მაღლა, ქონქაძეზე.

აიშანას კიდევ უნდოდა რაღაცა ეთქვა. მაგრამ გაჩუმდა, რადგან ამ დროს სამზარეულოში ჯემალის მამა — ჰასანა შემოვიდა. იგი მაღალი, ჩაუსკენილი კაცი იყო. უკმაყოფილო და პირქუში სახე ჰქონდა. ჰასანმა აღმაცერად შეხედა შვილს და მაგიდას მიუჯდა.

ჯემალი წამოდგა და სამზარეულოდან გავიდა.

— ბიჭო, ნუთუ დასანახადაც ვეღარ იტან მამაშენს! ეგრე როგორ შეიძლება? — უთხრა საყვედურით დედამ წინკარში ჯემალს.

— ვერ ვიტან, მოვრჩით?! — მიუგო ჯემალმა და კარი ისე მაგრად გაიჭახუნა, ლამის ჰეროდან ბათქაში ჩამოცვივდა.

ჯემალმა კიბე ჩაიარა და სადარბაზოს წინ გაჩერდა.

ციხდა. ქარი ქროდა. ნესტიანი დღე იყო...

„ჯერ ბინის ამბავს დავაზუსტებ, — გაიფიქრა ჯემალმა, — სამუშაოზე მოსაწყობად მერე წავალ“.

ქურთუკის საყელო აიწია, ხელები ჯიბეებში ჩაიწყო და ჰონქაძის ქუჩას აუყვა. ერთ-ერთ ეზოში, რკინის ხევეულა კიბით მეორე სართულზე ავიდა. კარზე დააკაკუნა. იატაკის ჰეროდის ხმა მოისმა, კარი გაიღო. ზღურბლთან ბერიკაცი გამოჩნდა.

— გამარჯობათ. — მიესალმა ჯემალს.

— გაგიმარჯოთ... შემობრძანდით შინ. ჯემალი მაღალჰეროდის, ნათელ, ფარ-

თო ოთახში შევიდა. კედლებზე სურათები, ნახატები და ჰედური ნამუშევრები ეკიდა.

— დაბრძანდით, — უთხრა ბერიკაცმა და სავარძელზე მიუთითა. მაღალი, მელოტი კაცი იყო. მხრებზე საშინაო ხალათი წამოეხურა.

— მაშ, მომაჭირავენთ იმ ოთახს?! — ჰკითხა ჯემალმა.

— ჰო, გადმოდი.

— დღეს გადმოვალ.

— იქ რაღაც რაღაცები მიწყვიდა, მერე ჩავალ და გამოვიტან... ასე რომ, ოთახი მზად დავგვებთ.

— მაშ, თვეში ორმოცდაათი მანეთი, არა?

— ჰო, ორმოცდაათი. მე სულ ასე ვაჭირავენ. თქვენამდე ერთი სტუდენტი იდგა, იმის წინაც სტუდენტი იყო, და... სულ ასე...

— ვასაგებია. ნახვამდის. საღამოზე ჩემს ბარგი-ბარხანას გადმოვიტან და გადმოვალ.

— კეთილი, გადმოდი.

ჯემალმა კიბე ჩაიარა და ქუჩაში გავიდა. ტროტუარზე ფეხსაცმელების ბაკაბუკით ჯინისის შარვალში გამოკვართულმა ქალიშვილმა ჩაიარა. ჯემალმა თვალი გააყოლა, მერე გაბრუნდა და ჩქარი ნახიჯებით დაეშვა ქუჩაზე. ჩქარობდა: უნდოდა, რაც შეიძლება მალე დაეწყო მუშაობა.

ჯემალ რაშოვეი კმაყოფილი იყო, სახლიდან რომ მიდიოდა. მშობლების ძველებურ, დახვსებულ ჩვევებს ყოველთვის ვერ ურიგდებოდა. განსაკუთრებით მამასთან ჰქონდა უთანხმოება. ეს კაცი, რომელიც თბილისის ერთ დიდ დაწესებულებაში მუშაობდა, და, როგორც ამბობდნენ, კარგა დიდძალ ფულსაც შოულობდა, სახლში ნამდვილი ბატონკაცივით იქცეოდა. გარდა ამისა, ძალიან ძუნწი იყო, ეს ყველაზე მეტად აღაშფოთებდა ჯემალს. „არ მინდა, ყოველ ლუკმას უთვლის ადამიანს. ჩემი ჰკუთხით ვიჭოვრებ ბოლოს და ბოლოს!“ — ფიქრობდა გზაში.

II

ჩემალმა შესასვლელთან გამოკრული აბრა წაიკითხა და მტვირთავი მუშების კანტორაში შევიდა. ნახევრად ჩაბნელებულ დერეფანში ადამიანის ჭაჭანება არ იყო. ჩემალი კადრების განყოფილებაში შევიდა.

— შეიძლება? — იკითხა მოკრძალებით.

ოთახის კუთხეში ჩაფსკენილი, ჩოფურა, მკაცრი სახის სათვალისანი კაცი, განყოფილების უფროსი ეურნალში რალაცას ჩითავდა. მის გვერდით, მეორე მაგიდასთან, ახალგაზრდა, სქელი ქერა ქალიშვილი თავჩაღუნული წერდა. ორივემ მხოლოდ წამით შეავლეს თვალი ჩემალს და ისევ თავიანთი საქმე განაგრძეს.

ჩემალმა ჩაახველა.

ქერა ქალიშვილმა თავი ასწია და ჰკითხა:

— რა გნებავთ?

— მტვირთავ მუშად მინდა მოწყობა.

— საბუთები თანა გაქვთ? — ჰკითხა განყოფილების უფროსმა.

— დიახ, აი, ინებეთ.

კაცი შრომის წიგნაკში ჩანაწერების ამოკითხვას შეუდგა.

— თქვენ, რა, უმალლესში სწავლობდით?

— დიახ. ეურნალისტიკის ფაკულტეტი დავამთავრე.

— ბიჭო, ეურნალისტი მტვირთავ მუშად ეწყობი?

— ყველანაირი შრომა საჭირო და საპატიოა, — მიუგო ჩემალმა.

— ეგ კი... მაგრამ... ნასწავლი და განათლებული მუშად რომ არ გამოდგება?.. რა ვიცი, გამოგვადგებით მუშად?..

„ამას თავისი თავი დიდი ვინმე ჰგონია“ — გაიფიქრა ჩემალმა.

— თქვენი აზრით, მუშა უსწავლელი და გაუნათლებელი უნდა იყო?

— კარგი, კარგი, გეყოფა ლაი-ლაი, დაწერე განცხადება!

ჩემალმა განცხადება დაწერა და გაუწოდა.

— დირექტორთან შეიტყუე...
ბურტყუნა განყოფილების უფროსმა და ისევ ეურნალში ჩარგო თავისი დიდი, ქაჩალი თავი, სინათლის შექმე ლაპლაპი რომ გაქჷონდა.

ჩემალმა დირექტორის კაბინეტის დერმატინგადაკრული შავი კარი შეაღო. მისაღებში ფანჯარასთან მოხდენილი შავგვრემანი მდივანი ქალი საბუქდ მანქანაზე გამალებული აკაყუნებდა. მდივანმა ჩემალს მოჰკრა თუ არა თვალი, იმწამსვე წამოიძახა:

— არ შეიძლება შესვლა! დირექტორი დაკავებულია!

ჩემალი გაჩერდა და დაელოდა.

როგორც კი დირექტორის კაბინეტიდან ორი კაცი გამოვიდა, მდივანმა უფლება მისცა ჩემალს კაბინეტში შესულიყო.

დირექტორი საშუალო ტანის, ორმოცდახუთი წლის კაცი იქნებოდა. უღვაშებსა და შავ თმაში. საკმაო ჭალარა ჰქონდა გარეული. ძვირფასად და მდიდრულად ეცვა. მედიდური, კმაყოფილი სახე ჰქონდა.

— რაშია საქმე? — იკითხა მან.

— მტვირთავ მუშად მინდა მოწყობა, — უპასუხა ჩემალმა და განცხადება გაუწოდა.

დირექტორმა განცხადება წაიკითხა, თავი ასწია და თავისი ჭროლა, ცბიერი თვალებით ჩემალის სუსტი ტანი აათვალიერა-ჩაათვალიერა.

— გიმუშავიათ მტვირთავ მუშად? — ჰკითხა მან.

— არა... ისე, მშენებლობებზე მიმუშავია, — მიუგო ჩემალმა.

დირექტორმა კალამი აიღო და ჩემალის განცხადებას რალაც წააწერა.

— მეთხუთმეტე ბრიგადაში გავაგზავნი, — მშრალად უთხრა და სელექტორი ჩართო:

— უბნის უფროსი კენჭაძე ჩემთან შემოვიდეს.

კაბინეტში დაბალი, კუნძივით კაცი მაშინვე გამოცხადდა. კენჭაძემ შინაურულად ჩამოართვა ხელი დირექტორს

და მის წინ ჩამოჭდა, მერე გადაიხარა და რალაც წასჩურჩულა.

— მიზეზს მოვუნახავ და მოვხსნი, — უთხრა ხმადამლა დირექტორმა.

— კარგი იქნებოდა, ბატონო შალვა, ხელს გვიშლის...

— იცი რაზე გამოვიძახე? ეს ახალგაზრდა კაცი ჩვენთან იმუშავებს, მტვირთავად. პოდა, შენს უბანზე ვგზავნი. გუშინ ხულოვემა მითხრა: მუშები მაკლიაო. იმის ბრიგადაში ვაგზავნე. წაიყვანე ახლა და ყველაფერი აუხსენი — სად და როგორ მივიდეს.

კენჭაძემ ჭეშალს შეაგლო თვალი. მერე ისევ დირექტორს მიუბრუნდა:

— კარგით, ბატონო შალვა, ყველაფერს ვავაყებთ.

ორივენი კაბინეტიდან გავიდნენ. პატარა, ვიწრო ოთახში კენჭაძე მაგიდას მიუჭდა და საფერფლე გვერდზე გასწია.

— მეთხუთმეტე ბრიგადა ცეკავშირის ბაზას ემსახურება, — უთხრა მან ჭეშალს. — ეს ბაზა ლილოშია. რვა ნომერი ავტობუსის მიდის იქ, ისანის მეტროდან. რომ მიხვალ, ჰაჯი ხულოვევი იკითხე. თუ ვინიცობაა ჰაჯი არ იყოს, მაშინ საფო იკითხე. საფო უფროსი მუშაა. მუშაობას ცხრაზე იწყებენ. ასე რომ, ხვალ დილით პირდაპირ იქ გამოცხადდი. შრომის დისციპლინა არ დაარღვიო. შრომის უსაფრთხოების წესები დაიცავი! ხომ გაიგე.

— გასაგებია.

კენჭაძემ მაგიდის უჯრიდან ფართოყდიანი, ხმარებისაგან გაშავებული ძველი ქურნალი ამოიღო; თითი დაისველა ენით და რამდენიმე ფურცელი გადაშალა.

— აი, აქ მომიწერე ხელი. ეს იმას ნიშნავს, რომ შენ უსაფრთხოების წესები გაიარე.

ჭეშალმა ხელი მოაწერა და ოთახიდან გავიდა.

ქუჩაში რომ გამოვიდა, დაფიქრდა — საით წასულიყო. „მოდი, პლენანოვის პროსპექტამდე ფეხით გავისეირნებ, — გადაწყვიტა უცებ, — მერე ტროლე-

ბუსში ჩაჯდები და ბარგის გადასატარებლად წავალ“.

III

ჭეშალი პლენანოვის პროსპექტს ნელი ნაბიჯით გაუყვა.

დილიდან ლუკმა პური არ ჩაედო პირში. ბოლოს ერთი კაფე ამოარჩია. შევიდა. ოფიციატს ეროკვერცხი და ჩაი შეუყვეთა. კაფეში ხალხი ცოტა იყო და ოფიციატმა ქალმა სწრაფად მოურბენინა ყველაფერი.

ვიტრინის შუშებზე ჩამოფარებული ნელიონის ფარდების იქით ხალხი და მანქანები მოძრაობდა. ჩაიმ და სითბომ კარგ გუნებაზე დააყენა. ჭეშალი კმაყოფილი გამოვიდა კაფედან და გზა განაგრძო. გონებაში თავისი ჭიბის ფული დიანგარიშმა: სულ ოცდაათი მანეთი და სამოცი კაპოცი ჰქონდა დარჩენილი. ამ ოცდაათი მანეთით და სამოცი კაპოცი, ახალ სამუშაო ადგილზე ხელფასის მიღებამდე, როგორმე იოლად უნდა გასულიყო.

ის იყო, ტროლეიბუსში ჩაჯდომა გადაწყვიტა, რომ უცერად თავის დეიდაშვილს — რზოს შეეფეთა. ნათესაებმა ერთმანეთი გადააკონცეს და მოიკითხეს: რას აკეთებდნენ, როგორ ცხოვრობდნენ.

— მამაჩემს ვავეყარე. დღეის იქით, ქირით უნდა ვიცხოვრო: ახლა ბარგის გადასატანად მივდივარ, — უთხრა ჭეშალმა.

— რას ამბობ... არ არის კარგი ამბავი. წამოდი, რამე დავლიოთ. რამდენი ხანია არ გვინახავს ერთმანეთი!..

რზომ ხელი გამოსდო ჭეშალს მკლავში და ნათესაებები პროსპექტს გაუყვნენ. საშუალო ტანის ახალგაზრდა კაცი იყო რზო. ოდნავ მოლუნულ ფეხებს სწრაფად ამოძრავებდა. ოცდაათი წლისა იქნებოდა.

— იცი რას გეტყვი? ახლობლებს შორის შუღლი და მტრობა ჩვენი წესია. ერთობა ოდითგანვე არა ჰქონიათ ქურთებს. ყველაზე ახლობლებიც კი ერთ-

მანეთსა მტრობენ, მაგრამ ისიც უნდა ვალიაროთ, დღეს თუ ვიჩხუბებთ, ხვალ ისევ-ისევ შევირგდებით, ისევ ახლობლებად დავრჩებით ხოლმე. ასე რომ, თქვენც შერიგდებით. ეგ არაფერია. შენ ეს მითხარი: დეიდაჩემი ხო ჩანმრთელადაა?

— მადლობ, კარგად არის.

მარჯანიშვილის მოედანი გაიარეს, გასცდნენ მთავარ ფოსტას და მარჯის მოედანზე გავიდნენ, საბინჯელსთან გაჩერდნენ.

— აქ შევიდეთ, ლუდი დავლიოთ, — შესთავაზა რზომ.

დარბაზი ხალხით იყო საყვ. ხინკალი გათავებულყო. ელოდებოდნენ, უნდა გამოეტანათ.

რზომ და ჭემალმა ლუდი აიღეს და კუთხეში განთავისუფლებულ მალალ მაგიდაზე დააწყვეს.

ორივენი ფეხზე მდგარი ლუდსა სვამდნენ და დარბაზში მყოფ კრელ საზოგადოებას ათვალეერებდნენ.

მათ მაგიდასთან ახლოს ერთი კამპანია ქეიფობდა. ახალგაზრდები იყენენ, მაგრამ ნაკლები მოძრაობისაგან და გადაჭარბებული სმა-ჭამისაგან უკვე ღამების დაყენება მოესწოთ. ეს აუშნოებდა მათ ტანს და სრულებით არ შეეფერებოდა ამ ბიჭების ასაკს. ალკოჰოლისა და ქონისაგან ძლივსა სუნთქავდნენ.

— ერთი უყურე ფულებს როგორ ფანტავენ, — თქვა ჭემალმა. — ზოგს თვიდან თვემდე არა ჰყოფნის ხელფასი... ესენი კი...

— რას იზამ... ასეა მოწყობილი ეს ცხოვრება.

— რას შვრები, სად მუშაობ ახლა, რზომ.

— შოფრად ვმუშაობ; პურის ფულსა ვმოთლობ, ოჯახს ვინახავ.

— დღეს რა, არა მუშაობ?

— არა, მანქანა გამიფუჭდა. გარეშე მიყენია.

— წამო, წავიდეთ, ვინ იცის, როდის გამოიტანენ ხინკალს, — თქვა ჭემალმა.

რზომ და ჭემალი გარეთ ^{გამოვიდნენ!} ~~გამოვიდნენ!~~
— რა იყო, რა ყაყანი იდგა, თავი გამოსკდა.

— აქ სულ ესეა... მოგვხმარები ბარგის გადატანაში, ჭემალ, — შესთავაზა რზომ.

— თუ მაგ სიყვთეს მიზამ, მადლობელი ვიქნები.

— მადლობა არა ის არ გინდა? მაშნათესავეები რისთვისა ვართ?

IV

მეორე დღით ახალნაჭირავე ბინაში გაიღვიძა ჭემალმა.

თვალი მოავლო ოთახს, რომელიც, ვინ იცის, უკანასკნელად როდის შეაკეთეს.

„აქ, არც თუ ისე ცუდი იქნება, — გაიფიქრა ჭემალმა. — როგორც კი მოვიცილი, აუცილებლად გავარემონტებ. ოთახს არაუშავს, საცხოვრებლად გამოდგება. რა უცნაურია, გუშინ სულ არ მომეწონა. ალბათ, ახალი გადმოსული რო ვიყავი, იმიტომ. მთელი ღამეც ამის გამო მეძინა ცუდად. ასეა თუ ისე, ყველაფერი რიგზეა“.

მერე ჭემალმა ოცნება დაიწყო იმაზე, თუ როგორ იცხოვრებდნენ ამ ოთახში ისა და ხათუნა: როგორ დაწერდა საგაზეთო წერილებსა და ნარკვევებს; როგორ იმუშავებდა და განვითარდებოდა, რათა კარგი ჟურნალისტი გამხდარიყო. ერთი სიტყვით, როგორ შეუდგებოდა იმას, რასაც საინტერესო და შინაარსიანი ცხოვრება ჰქვია.

საათს დახედა: რვის ნახევარი იყო. ლოგინიდან წამოდგა, ჩაიცვა და ერთადერთი ფანჯარა გამოალო, რომელიც პატარა, ნესტიან ეზოს გადასცქეროდა. ჭემალი იდგა და ერთხანს მეზობლების აივნებს უყურებდა, მერე პირსახოცი და საპონი აიღო, ეზოში გავიდა და ონკანი გაალო. ხელპირის ბანას შეუდგა. წყალი ცივი იყო და ხელები ეყინებოდა.

— გამარჯობათ, — მიესალმა ბინის პატრონი ჭემალს, რომელიც კიბეზე ჩა-

მოდოდა. ჭემალმა სალაში დაუბრუნა.

— როგორ გეძინათ ახალ ბინაში?

— არა უშავს, მადლობთ, — მიუგო ჭემალმა.

— სამუშაოზე მიდიხართ?

— დიახ... დღეს პირველი დღეა.

— ჰოო? კარგია... აბა, წარმატებებს გისურვებთ...

— მადლობთ!

მოხუცი მძიმედ, ნელი ნაბიჯებით გავიდა ეზოდან.

ჭემალმა სახე შეიმშრალა, ოთახში დაბრუნდა და ყავა მოადღო, მერე გარეთ გამოვიდა, მხნე და ამაყი ნაბიჯებით ჩაიარა სოლოლაკის ქუჩები, ლენინის მოედანზე გავიდა.

ხალხი სამსახურისაკენ მიიქაროდა. მალაზიები და კაფეები ღია იყო. ჭემალმა ქალაქის საბჭოს თავზე საათს შეხედა: რვას ხუთი წუთი აკლდა.

ცისფერმა ექსპრესმა, რომელიც მეტროში სადგურიდან სადგურამდე ტყვიასავით მიჰქროდა, „ისანამდე“ მიიყვანა. აქ ჭემალი ამოვიდა და რვა ნომერ ავტობუსში ჩაჯდა. მანქანამ რკინიგზის ხიდის ქვეშ გაიარა და კახეთის გზატყეცილისაკენ აიღო გზი.

ავტობუსმა უკან მოიტოვა ქალაქის ფარგლები, გვერდი აუქცია აეროპორტისაკენ მიმავალ გზას და მინდორ-ველებს შორის მიმავალ ხეივანს გაუყვა.

მალე ავტობუსი ორსართულიან შენობასთან გაჩერდა, რომელსაც მსხვილი ასოებით ეწერა: „ცეკავშირის ბაზა“.

ჭემალი ჩავიდა და გალაყანა შემოვლელბულ ეზოსაკენ რომ გაემართა, სწორედ ამ დროს ავტომატური კარი დრივინ-დრივინით გაიღო, და ბაზაში ორი დატვირთული დიდი სატვირთო მანქანა შეგრიალდა.

ჭემალი მანქანებს გაჰყვა.

— სად მიდიხარ? — ჰკითხა დარაჯმა.

— მტვირთავი მუშების კანტორამ გამომაგზავნა, მუშაობა უნდა დავიწყო, — მიუგო ჭემალმა და პასუხს აღარ დაუცადა, გაიარა.

ცეკავშირის ბაზა საქონლით იყო სავსე. გარეთ მეტწილად ისეთი ტვირთი

ეწყო, რომელიც ღია ცის ქვეშ უშვებოდა. ტვირთამწე მანქანამ ქაღვებზე ჩამოკიდებული კონტეინერი ჩაატარა.

ბაზის მარცხენა მხარეზე ათამდე საწყობი იყო ჩამწყობებული. საწყობებს მთელ სიგრძეზე ბაქანი ჰქონდა, სადაც ახლა ის ორი სატვირთო მანქანა იდგა, წელან რომ შემოგრიალდნენ ეზოში.

მტვირთავი მუშები მანქანების დასაცულელად ემზადებოდნენ. აქეთ-იქიდან მოაგორებდნენ თავიანთ ურიკებს. ჭემალი მუშებისაკენ გაემართა.

— არ იცით, ჰაჭი ხუდოვეი რომელია? — ჰკითხა ჭემალმა ერთ-ერთ მუშას.

— ჯერ არ მოსულა, — მიუგო მუშამ პირქუშად.

— არც საფოა?

— საფო აქ არის, ტანისამოსს იცვლის, გასახდელშია.

— სად არის გასახდელი?

— აგე, პირდაპირ, ონკანთან.

— მადლობთ.

— არაფერს.

ჭემალი ონკანისაკენ წავიდა და მუშების გასახდელ ოთახში შევიდა.

კარადასთან ვიღაც მაღალი კაცი შენიშნა, რომელიც ბათინკებზე ზონრებს იკრავდა. ჭემალი ახლოს მივიდა და ქურთულად ჰკითხა:

— საფო თქვენა ხართ?

— ჰო, მე ვარ.

— მუშად მიმიღეს თქვენს ბრიგადაში...

საფომ მსხვილი, შავი წარბების ქვემოდან ჭემალს ახედა, მერე ისევ მიბრუნდა და ზონრების შეკვრა განაგრძო. ფეხი ტაბურეტზე ედო, მაღლა, და წელში მოხრილი იდგა, უსიამოვნო, შავ-გვრემანი სახე ჰქონდა.

— ძალიან კარგი. — თქვა მან, — ჩვენ სწორედ მუშები გვჭირდება. ყოველთვის არა გვეოფნის. მოვლენ, ერთ-ორ თვეს იმუშავენ და გარბიან. ვერ უძლებენ მძიმე ფიზიკურ მუშაობას.

ხალხი ფულიან და იოლ საქმეს ეტანება...

„ეს არ უნდა იყოს კარგი კაცი. ზურგი შემაქცია და ისე მელაპარაკება“, — გაიფიქრა ჯემალმა.

საფომ ფეხი დაბლა ჩამოუშვა, შარვალი შეიკრა და კარადებს ჩამოუარა.

— აი, აქ გაიხდი ხოლმე ტანისამოსს, — უთხრა საფომ და ერთ-ერთი კარადის კარი გამოაღო.

მერე საფომ სპეც-ტანსაცმელი მოუტანა.

— აბა, ჩაიცვი. ბათინკები ჯერჯერობით არა გვაქვს. როცა მივიღებთ — მოგცემთ, — უთხრა მან.

ჯემალმა ტანისამოსი გამოიცვალა და ორივენი ბაზის ეზოში გამოვიდნენ.

— შენი სახელი, მოყვარევ? — ჰკითხა საფომ.

— ჯემალი.

— აი რა, ჯემალ... ჩვენთან ესეთი წესია: ყოველ ხელფასზე ბრიგადირს ათათ მანეთს ვაძლევთ. ასე რომ, შენც მოგიწევს მოცემა... ზო იცი, ჩვენც ხარჯები გვაქვს — მე და ჰაჯის...

ჯემალმა მკაცრი და გამჭვალავი თვალებით შეხედა საფომს.

— მე თქვენს ხარჯებთან არაფერი მესაქმება... ჩემს ხელფასს არავის მივცემ, — უთხრა ჯემალმა მტკიცედ. — კი წესები გქონიათ აი...

— არ გირჩევ, ჯემალ-ჩან, ეგრე მოქცევას. ჰაჯი ერთი თავზეხელაღებული ვინმეა, ციხეშიაც იჭდა რამდენიმეჯერ; მიეცი ხოლმე ეგ ოცი მანეთი, თორემ გადაგემტერება.

— მე უკვე გითხარი: ჩემგან არც ერთ კაპიკს არ მიიღებთ-მეთქი. ეგრე გადაეცი ჰაჯისაც!..

— შენი ნებაა, გინდა მიეცი, გინდა არა... წამოდი აქეთ, სატვირთო მანქანებია დასაცლელი.

საფომ და ჯემალი ბაქანზე ავიდნენ.

სატვირთო მანქანებთან მუშები ტრიკლებდნენ: ურიკებს ავსებდნენ, საწყობში მიაგორებდნენ და იქ თაროებზე აწყობდნენ.

საფომ და ჯემალი რომ დაინახეს, მუშებმა შესვენება გამოაცხადეს. აქეთ-

იქით ჩამოსხდნენ და სიგარეტს გაიწვეს.

— კანტორამ ახალი მუშა გამოგვიგზავნა, — გამოუცხადა საფომ მუშებს და ჯემალისკენ გაიშვირა ავღლებით ხელი. — აი, ეს არის.

ზოგმა ამრეზით შეხედა ჯემალს, ზოგმა — დაცინებით, ზოგმა კიდევ გაკვირვებით: აქოდა, ვინ არის ეს ახალი გამოცხვარი მუშაო. ყველა მტრულად და არამეგობრულად შეხედა მას, თითქოს ჯემალი მათ საარსებო ლუკმა-პურს ართმევდა. ხმა არ ამოუღიათ, ისევე სიგარეტების წვევა განაგრძეს.

— ეხლა კი ალბათ გვეშველება, რახან ესეთი მაგარი ბიჭი გამოგვიგზავნა კანტორამ, — ჩაიხიბითხიბა დაცინებით წითურმა მუშამ, რომელიც ეტუზობდა, ცოტა გადაკრულში იყო ამ დღით. იგი ძარაზე იჭდა, კოლოფებზე ზურგმიყრდნობილი.

„რა წუნკალი ენა აქვს... სჯობია არ აუყუე“, — გაიფიქრა ჯემალმა.

მუშები წამოიშალნენ, ისევე გაახურეს მუშაობა.

ჯემალი წითელლოყება ახალგაზრდა ბიჭს ამოუდგა გვერდში და მასთან ერთად დიწყო მუყაოს კოლოფებში ჩაწყობილი საქონლის დაწყობა ურიკაზე.

— ეგრე სწრაფად ნუ ირჩები, თორემ მალე დაიღლები და მოითენთები, — უთხრა წითელლოყება ბიჭმა. — ძველ მუშებს შეხედე, როგორ დინჯად მუშაობენ. აღამიანი დაძაბული ფაციფუცი იღლება. მუშაობაში ზედმეტი მოძრაობა არ უნდა გააკეთო.

— რა აწყვიტა ამ კოლოფებში? — ჰკითხა ჯემალმა.

— ექვს კილოიანი მრავები.

— შენი სახელი?

— თამაზი. შენი?

— ჯემალი.

ურიკა გაავსეს და საწყობისაკენ მიანწინენ. ბორბლები ჭრიალებდნენ ტვირთის ქვეშ. მძიმე-მძიმედ მიგორავდა ურიკა.

— აბა, მაგრა მიეაწყვეთ, კარებთან ცოტა აღმართია, — თქვა თამაზმა და

კიდევ უფრო მაგრა დაეჭიმა კისერზე ძარღვები.

როგორც იყო ურიკა საწყობში შეაგორეს და თაროსთან გააჩერეს.

— ცოტა ხანს შევესვენოთ, — უთხრა ჭეშალმა ქლოშინით.

— შევესვენოთ, — უთხრა ღიმილით თამაზმა, — არაფერია, მიეჩვევი ნელ-ნელა. — ურიკას მიეყუდნენ. ჭეშალმა ცხვირსახოცი ამოიღო და ოფლი მოიწმინდა სახიდან.

— ზემოთ გაივსო, ეხლა ქვემოთა თაროზე დაეაწყოთ, — თქვა თამაზმა.

ურიკა დაცალეს და გარეთ გამოაგორეს. ისევ შეუდგნენ დატვირთვის. მათ გვერდით სხვა მუშებიც აწყობდნენ ურიკებზე კოლოფებს.

— ჩვენ ვმუშაობთ, ის კი საღვალადეთროდა, — თქვა თამაზმა.

— ვისზე ამბობ? — ჰკითხა ჭეშალმა.

— საფოზე. აგე, მოდის.

საფო ბაქანზე მოაბიჯებდა.

ჭეშალმა და თამაზმა ურიკა გაავსეს და საწყობისაკენ მიაწვენენ. საფო მათ მიუახლოვდა.

— წამო, კონტეინერები გადმოვიტანოთ, — უთხრა საფომ ჭეშალს.

— ამ ურიკას დაეცლი და მოვალ, — მიუღო ჭეშალმა.

— ტვირთამწე მანქანასთან მოდი, გე-სმის, ბიჭო!

— ჰო, ჰო, მოვალ.

საფომ სივარეტს მოუკიდა და ტვირთ-ამწე მანქანასთან მივიდა.

— არ მოიყვანე? — ჰკითხა საფოს შოფერმა, თან თავჩაღუნული ძრავას არემონტებდა.

— ურიკას დაეცლის და მოვა, — უთხრა საფომ.

— ვის უთხარი?

— ახალია ერთი.

— კარგი ბიჭია?

— ერთი მაგის...

— აგე, თქვენი ბრიგადირი, ჰაჯი, მოდის.

— აჰა... კარგია, რომ მოვიდა.

ჰაჯი მოახლოვდა და სალაში მისცა ყველას.

— რა ჰქენი, ჰაჯი, იშოვე შენთვის გულისთვის? ახალი საბურავები? — ჰკითხა შოფერმა.

— რა ბიჭია, ჰაჯი, რო ვერ იშოვოს? — სთქვა საფომ და მლიქვნელურად გაიტიყანა.

— მოსკოვიდან ჩამოვიტანე, — უთხრა ჰაჯიმ, — აბა რა გეგონა.

ბრიგადირი ჰაჯი ზუღოვეი მაღალი, უსიამო შესახედობის ახალგაზრდა კაცი იყო. ოცდათექვსმეტი-ოცდაჩვიდმეტი წლისა იქნებოდა. მას ვრანგლურის ფირმის შარვალი ეცვა. ფეხი უქანასკნელი მოდის, ყავისფერ, მაღალ ქუსლებზე მდგარ ფეხსაცმელებში წაეყო. ჰაჯი თავისი მანქანის ძეწავზე ჩამოკიდებულ გასაღებს ათამაშებდა და ისე იტიმებოდა, გეგრნებოდათ, მთელი ბაზის მფლობელი იყო.

— როგორი ბიჭია ახალი მუშა? — ჰკითხა ქურთულად ჰაჯიმ საფოს.

— არ ვარგა. ესე მითხრა: ჩემგან არც ერთ კაპიკს არ მიიღებთო.

— ჩემგან არც ერთ კაპიკს არ მიიღებთო?

— ჰო... ჰაჯისაც ესე გადაეცო.

— ეგეე ჩვენი რჭულის კაცი... მაგრამ ეგ არაფერი. შე მოვუვლი მაგას, ჭერ ხელფასები დარიგდეს... არ მომცემს და, როგორც მოვიდა, ისევე წავა. ეგლა მაკლია, ეგეთები ბრიგადაში დავტოვო... მერე სხვებიც წაბაძავენ... არა, შე ეგ უნდა მოვიშორო თავიდან. ბედი არ გინდა? რალა ჩემს ბრიგადაში გამოგზავნეს ეგეთი. კადრებში მითხრეს კიდევაც: ვილაც მჭლანელი გამოგიგზავნეთო. ნაღდად დამცინეს.

— როგორ მჭლანელი? — ჰკითხა საფომ.

— აი, გაზეთებში რო სწერენ რალაც-რალაცებს.

— მაშ, ეგ ნასწავლი ყოფილა?

— ჰო, ინსტიტუტი დაუმთავრებია.

— მერე, რალა მუშად მოეწყო, თუკი ნასწავლია...

— ალბათ ვერ იშოვა ადგილი.

— მაშინ, შენ მაგას ეგრე ადვილად ვერ მოიცილებ... აი ნახავ. აგე ის არის,

რო მოდის, — უთხრა საფომ ჰაჯის და ჭემალზე ანიშნა.

ჭემალი ტვირთამწესთან გაჩერდა. სიგარეტს ეწეოდა და უყურებდა, როგორ აყენებდა შოფერი კარბურატორს ძრავაზე.

— როგორ მოგწონს მუშაობა, ჭემალო, — ჰკითხა ჰაჯიმ ჭემალს და ფარისეველურად გაიღიმა.

— არა უშავს. მუშაობა შეიძლება, — მიუგო ჭემალმა. ყუთზე ჩამოჭდა და სიგარეტი მოქაჩა, ნაფაზი დაარტყა, ბოლი მალლა გაუშვა.

— თუ გინდა, ჩემს ბრიგადაში იმუშაო, ხო იცოქ მე და შენ ერთმანეთს უნდა გაუგოთ. სხენაირად არ გამოვა. მე მგონი. შენ გამიგე, რასაც გეუბნები, და რაზეც გეუბნები.

— მე ვერაფერი ვერ გავიგე. არაფერი არ მესმის: რას ჰქვია ჩემი ბრიგადა. ან რატომ არ უნდა დავერჩე ამ ბრიგადაში?

— შენ თუ ესე დაიწყე, სჯობია ახლავე სთხოვო დირექტორს, რომ სხვა ბრიგადაში გადაგიყვანოს, მე და შენ ერთად ვერ ვიმუშავებთ, მშაო...

— მე აქაც ძალიან კარგადა ვარ, — უთხრა ჭემალმა.

— კარგადა ხარ, თუ არა, მერე ვნახავთ.

— შენ რა მაშინებ, თუ რა არის?

— არა, მშაო, შიში რა შუაშია; მე გაფრთხილებ, — უთხრა ჰაჯიმ. იგი სიტყვების ტყეპნით ლაპარაკობდა, მარცვალ-მარცვალ. ტვირთამწე მანქანის შოფერმა, როგორც იყო, მანქანა დაქოქა. საფო კაბინაში ჩაჭდა და ჭემალისკენ გაიშვირა ხელი:

— მოდი, მოდი! წავედით!

— რა არის, სად მივყავს, საფო? — ჰკითხა ჰაჯიმ.

— კონტეინერები უნდა გადმოვიტანოთ, დასატვირთოთ.

— რაც ვითხარი, კარგად დამახსოვრე, ჭემალო, — უთხრა ჰაჯიმ ჭემალს და საწყობებისაკენ გაემართა, სადაც მუშები რაბარუბით დააგორებდნენ თავიანთ ურიკებს.

„რა არაშადაა, ერთი უმჯობესი გორ თვითნებურად იქცევა. ვინ უმაგრებს ამას ზურგს? დირექტორი? შეიძლება. ეტყობა, ყველა მოსყიდული ჰყავს ამ ნაძირალას“, — გაიფიქრა ჭემალმა. იგი ტვირთამწის საფეხურზე დადგა. მანქანა მძიმე-მძიმედ მიდიოდა, უკან სტოვებდა გამონაბოლქვ გაზს და ბენზინის სუნს.

ტვირთამწე კონტეინერებით დაგროვილ მოედანთან მივიდა. შოფერმა კაუჭებიანი ჩაქვები კონტეინერს თავზე ჩამოუშვა. ჭემალი ტვირთამწეზე ავიდა და იქიდან კონტეინერზე გადავიდა. კაუჭები ამოსდო რგოლებს, ჩამოვიდა და ტვირთამწემ კონტეინერი მალლა ასწია. საფო ისევ კაბინაში ჩაჭდა, ჭემალი კი ისევ საფეხურზე დადგა და მანქანა მძიმე-მძიმედ წავიდა. კონტეინერი აქეთ-იქით ქანაობდა, ტვირთამწეს ეჭახებოდა ხმაურით.

...თორმეტ საათამდე ოცი კონტეინერი გადაიტანეს. მერე საფომ ჭემალი ისევ მანქანების დასაცლელად გააგზავნა. თან უთხრა: შესვენების შემდეგ ამ ცარიელა კონტეინერების დატვირთვაზე იქნებიო.

ჭემალი ბაქანზე ავიდა. თითქმის ორი ურიკაღა იყო დარჩენილი ძარაზე. ჭემალი ისევ თამაზთან ერთად შეუდგა კოლოფების გადმოზიდვას.

მუშებმა სატვირთო მანქანები დაცალეს და შესვენების დროც მოვიდა.

— როდისაა შესვენება? — ჰკითხა თამაზს.

— პირველიდან ორ საათამდე.

— საფომ თქვა: შესვენების მერე კონტეინერები უნდა დატვირთოთო, — უთხრა ჭემალმა.

— ახლა სასადილოში წავედით!

ბაზის ტერიტორია გადასჭრეს და სასადილოში შევიდნენ. ზელ-პირი დაიბანეს. თითო თეფში ხარჩო აიღეს, დასხდნენ.

სასადილო მუშებით იყო სავსე. ბუფეტთან და სამზარეულოსთან ხმაური და ფაციფუცი იყო. სასადილოში გა-

საქართველო
საქართველო

ბლენძილი საწყობის გამგეებიც შემოვი-
დნენ. მზარეულს თავიანთი გემოვნების
მიხედვით სხვადასხვა კერძი შეუაყე-
თეს, ხოლო ბუფეტიდან ცივი საუზმე
და სასმელები აიღეს. დაბალმა მსუქა-
ნმა მზარეულმა შემწვარი ხორცი და
კარტოფილი გამოუტანა. მერე წვნიანი
გადმოაწოდა. საწყობების გამგეებმა
ორი მაგიდა შეაერთეს, დაჯდნენ და ჭა-
მას შეუდგნენ.

— აი ვისა აქვს ფულები, — თქვა
თამაზმა და იმათზე ანიშნა. — ყველას
მსუბუქი მანქანა უყენია ბაზის წინ. ხე-
დავ, ის მზარეული როგორ ემსახურე-
ბა? იმიტომ, რომ მაგათგან ხეირი აქვს.
მუშებს უგემურ, წყალწყალა ხარჩოში
ერთ-ორ ნაჭერ ძვალს ჩაუგდებს, ან კი-
დედ წნიცელში ნახევარს პურს გაურევს.
ამთ კი, ნახე, ხორციით სავსე ტაფას
მოართმევს ხოლმე. მაგ ყაჩაღობით ამ
არამზადამ ეხლა ზამთარს მსუბუქი მან-
ქანა იყიდა.

შესვენების შემდეგ ბრიგადის ნაწი-
ლი კონტინენტებს ტვირთავდა, სხვები
კი — რაიონებიდან ჩამოსულ მანქა-
ნებს. სამუშაო ხან მძიმე იყო, ხან იოლი.
ჩემალს გაუჭირდა; ერთი კონტინენტი
რომ დატვირთეს, ზურგზე ხელი მოის-
ვა ჩუმით, რომ არავის დაეხახა: ბეჭე-
ბი აქა-იქ დასიებოდა, გადაქერცლილი
კანი ეწვოდა.

V

სალამოთი, ჩემალმა კადე „ნარგიზ-
ში“ რომ ივახშმა, მერე ნელა გაუყვა
რუსთაველის პროსპექტს.

გრილოდა. ახალგაზრდობა სეირნობ-
და. წყვილ-წყვილად, ან ჯგუფ-ჯგუ-
ფად დასეირნობდნენ აღმა და დაღმა.

დალლილობისაგან ჩემალს მთელი ტა-
ნი სტკიოდა. განსაკუთრებით ბეჭები
სტებდა ყუთების თრევისაგან. ნელა მი-
აბიჯებდა.

დალლილი იყო და ლენინის მოედ-
ნამდე ორი გაჩერება ტროლეიბუსით
გაიარა. მერე დადიანის ქუჩაზე გაუხ-
ვია, იქიდან ლერმონტოვზე გავიდა.

„საინტერესოა, რას იტყვიან ხალხები
მშობლები, როცა ვეტყვი მამაჩემს გა-
ვეყარე და ქირითა ვცხოვრობ-მეთქი? —
ეს ამბავი ნაღდად დიდ შეცხადებას გა-
მოიწვევს. ხათუნას და დედაჩემს ხო
ჩვენი ოჯახი აინტერესებთ — მამაჩემის
ქონება. კარგად ვიცნობ მამათ“, — ფი-
ქრობდა ჩემალი.

ერთ-ერთ ეზოში შევიდა და შუშა-
ბანდის კარზე დააკაკუნა.

კარი ხათუნას დედამ გაუღო... ეკე-
ლუცი, საოცრად მოძრავი მანდილოსა-
ნი, მხიარულად შეეგება სტუმარს და
ოთახში შეიპატია.

— როგორა ხართ, როგორ გიციო-
ხთ?.. აქ დაბრძანდით, ჩემო აზიზო
სტუმარო, — თქვა ქალმა და დივანზე
მიუთითა. — გავიგეთ, მამაშენთან უსი-
ამოვნება გქონია, ჩემალ. მართალია ეს
ამბავი?

— ჰო, მართალია, დეიდა ზაითუნ.
მქონდა უსიამოვნება...

— რატომ, რისთვის? სჯობია მამაშე-
ნთან ტებილად იყო... თორემ. თუ გაა-
ბრაზე, ვინ იცის, იქნება ცოლიც აღარ
მოგიყვანოს, ჰაა?..

— მამაჩემის გარეშეც კარგად მოვი-
ყვან ცოლს, დეიდა ზაითუნ, მაგის დარ-
დი ნუ გეჭნებათ... შეიძლება სიგარეტი
მოვწიო?

— მოსწიე, როგორ არ შეიძლება. და-
მიჯერე, მამაშენის გარეშე არაფერი გა-
მოვა. საიდან მოიტან ურვადის ფულს?
წარმოიდგინე, რამდენი ფულია საჭი-
რო! ჯერ ნიშნობაო. მერე ქორწილიო...
ახლა მისვლა-მისვლაზე აღარაფერს იტ-
ყვი? ყოველ ნაბიჯზე ფულია საჭირო,
ხარჯები. შენ კი, საწყალო სტუდენტო,
საიდან მოიტან ამდენ ფულს? ასე
რომ, სჯობია ყური დაუგდო და დაუჭე-
რო მამაშენს!.. პასანს ყველაფერი აქვს:
სახლი, ქონება, ფულები, მანქანა. თუ
კარგი ურთიერთობა გეჭნება, ბოლოს
ყველაფერი შენ დაგჩეხება... შენი ძმები
ყველანი ცალკე ცხოვრობენ. შენდა და-
რჩი პასანთან, ყველაზე უმცროსი. მა-
შასადამე, სახლიც და ქონებაც შენ უნ-

და დაგრჩეს. ასეა: ყველაფერი უმცროს ვაჟიშვილს რჩება.

— მე მამაჩემის ნემსიც არა მჭირდება, დეიდა ზაითუნ. ცალკე წავედი. ქირითა ვცხოვრობ, აქვე, მაღლა, ჭონქაძეზე.

— მერედა, ხათუნა?! ხათუნაზე არა ფიქრობ?! — აღშფოთდა ზაითუნი. — საიდან მოიტან ურვადის ფულს? ჩემი ქმარი ძველ ადათებს მისდევს, უურვადოდ არავის მიათხოვებს თავის ქალიშვილს!

— ახლა სხვა დროა, დეიდა ზაითუნ! ურვადის აღება ახლა სამარცხვინოა და დამამცირებელი — როგორც გოგოსთვის, ასევე ვაჟისთვის. მთავარია ახალგაზრდებს ერთმანეთი მოსწონდეთ და უყვარდეთ. ამ საქმეში ფული კი, რაოდენ შეურაცხყოფელ როლს ასრულებს, წარმოიდგინეთ თქვენ?..

ზაითუნი იჭდა და ჭეშმალს უსმენდა. მაგრამ ჩანდა, რომ მას მისი სიტყვებისა არაფერი ესმოდა. გაკვირვებული თვალებით მისჩერებოდა ჭეშმალს. ზაითუნს თავისი აზრი ჰქონდა ამ საკითხზე, ჭეშმალს — თავისი. ამიტომაც ვერ უგებდნენ ერთმანეთს მომავალი სიძე და სიდედრი.

— სად არის ხათუნა? უნდა მოველაპარაკო, — იკითხა ჭეშმალმა.

— მაღაზიაში გავგზავნე, ახლავე მოვა, — თქვა ზაითუნმა უგუნებოდ და ოთახიდან გავიდა.

„არ მოეწონა, მამაჩემს რო გავეყარე... ისე გავიდა, ბოდიშიც არ მომიხადა — მარტო რომ დამტოვა“, — გაიფიქრა ჭეშმალმა.

მაღე ისიც მოვიდა, ვისაც ელოდებოდა.

ხათუნა ოთახში შემოვიდა და დივანზე ჩამოჯდა. ჭინისის კაბის კალთა ბარძაყებზე ჩამოეჭიმა. შვებერმანი, ეშხიანი გოგო იყო. ნახშირივით შავი, დიდი, ლამაზი შეჭიანი თვალები ჰქონდა. ჭეშმალმა ხათუნას შეხედა.

„აღბათ დედამისმა უკვე ჩაუტეკტეკა ყველაფერი. საინტერესოა რა რჩევადარიგება მისცა? დარწმუნებული ვარ,

ჭკვიანურს არაფერს ასწავლდნენ...“ ფიქრა ჭეშმალმა.

— ახალი ამბავი რა არის? — ჰკითხა ხათუნამ.

„როგორ თვალთმაქცობს, თითქოს არაფერი იცოდეს“, — გაიფიქრა ჭეშმალმა.

— მამაჩემს გავეყარე, ხათუნა, ოთახი დავიჭირავე ჭონქაძის ქუჩაზე, იქა ვცხოვრობ ეხლა.

— ნეტა რისი იმედი გაქვს? რით უნდა იცხოვრო?

— მტვირთავ მუშად დავიწყე მუშაობა. ორას მანეთს ავიღებ თვეში. ასე რომ არაფერი გავკვირდება...

— მტვირთავ მუშად?! აი ამას კი არ მოველოდი ნამდვილად.

— ვითომ ტატომ?

— იმიტომ... ეურნალისტის კარიერისთვის ემზადებოდი. მეგონა, დღეს თუ არა ხვალ, რომელიმე გამომცემლობაში გაიქაჩებოდი. შენ კი — ბაც და მუშად მოეწყე. ჰმ...

— ჰო... მერე, რა? რა არის აქ საკვირველი? მანამ ეურნალისტის ადგილს ვიშოვი, ცოტა ხანს ვიმუშავებ მტვირთავად. მთავარია, ისევა ვწერ. ახლა ნარკვევზე ვმუშაობ. ვფიქრობ, უარს არ მტყვევინ და დამიბეჭდავენ...

— თუმცა, რა ჩემი საქმეა, ან რაში მეკითხება, მაგრამ, მე მხოლოდ იმას გეტყვი, რომ შენ ბევრი რამე დაკარგე, მამაშენს რომ გავეყარე. საარსებო პურზე ზრუნვა სწავლისა და წერის ხალისს დაგიკარგავს. მამაშენთან კი საზრუნავი არაფერზე არა გქონდა. იქ მხოლოდ შენს წიგნებსა და სწავლა-განათლებაზე ფიქრობდი...

— კაცმა თავისით უნდა მიიღწიოს ყველაფერს, ხათუნა, მე მამაჩემისა არაფერი არა მჭირდება, გამოიგე?.. შენ ეს მითხარი: გინდა გამომეყვე ცოლად? აი, ესეთს, როგორიცა ვარ?

— ქირით ვიცხოვრო? — ჰკითხა ხათუნამ დაცივით.

— ჰო, ქირით.

— რა ძალა მადგას ნეტა? გაჭირდება და სიღატაკე სულაც არ მენატრება. მე,

გენაცვალე, კარგი ცხოვრება მინდა...
შენ კი, რასა მპირდები? არა, ძვირფა-
სო... არ გეწყინოს და, უარს გეუბნები.

— გასაგებია. დედაშენს უთხარი —
მდიდარი ოჯახი მოგიძებნოს. იმას ამ
საქმეში დიდი გამოცდილება აქვს.
ჩვენს შორის ყველაფერი დამთავრე-
ბულია! შენ — შენთვის, მე — ჩემთვის!

ჩემალი წამოდგა და ჩქარი ნაბიჯე-
ბით გავიდა.

გარეთ ბნელოდა. წვიმდა. ნესტიანი
სიცივე ძვალ-რბილში ატანდა.

ჩემალი შინსაკენ მიიბიჯებდა. ბრაზი
და ბოღმა ახრჩობდა.

დასველებულმა და გათოშილმა, თა-
ვის ეზოს მიიღწია.

კარი გააღო და ოთახში შევიდა. ქუ-
რთუკი გაიხადა, დაბერტყა და საკიდა-
რზე ჩამოყიდა. სველი თმა პირსახოკით
შეიმშრალა და დაივარცხნა.

მთელ საღამოს მარტობის გრძნობა
არ მოშორებია. არც წერის ხალისი
ჰქონდა, არც კითხვის. ხან ლოგინზე წა-
მოწეებოდა, ხან კიდევ ფანჯრიდან წვი-
მასა და ეზოს უყურებდა. დაღონებუ-
ლი, სიგარეტს სიგარეტზე აბოლებდა.

ბოლოს, როგორც იყო, დამშვიდდა.
ქალღმერთი გადმოიღო, დაწყებულ ნა-
რკვევზე მუშაობა გააგრძელა. ნარკვევი
ცნობილი მეცნიერ-აკადემიკოსის ცხოვ-
რებასა და მის მეცნიერულ მოღვაწეო-
ბას შეეხებოდა. ჩემალი საჯარო ბიბლი-
ოთეკაში გაცნო ყველა მის ნაშრომს,
წაიკითხა მისი ბიოგრაფია. თვითონ აკა-
დემიკოსიც ინახულა რამდენიმეჯერ.

თორმეტ საათზე ნარკვევზე მუშაობა
დაამთავრა. ადგა, საბეჭდ მანქანას მი-
უჯდა და გადაბეჭდა, მერე წაიკითხა და
კმაყოფილი მაგიდიდან წამოდგა; გემ-
რიელად გაიზმორა.

ჩემალმა ფანჯარა გამოაღო. იდაყვე-
ბით დაეყრდნო რაფას.

„ხვალ, დავეთხოვები ერთი-ორი საა-
თით სამუშაოდან, და ნარკვევს რედაქ-
ციაში მივიტან. ვნახოთ, რას მერტყვიან“
— ფიქრობდა ჩემალი.

იქვე აკაციის ხე იდგა. წვიმა ისევა
ცრიდა, ეტყობოდა, მთელი ღამე არ

გადაიღებდა. ეზოში წვიმის ზარბაზნი
იღგა.

დალლილ-დაქანცული დაწვა. ცუდი
გათბობა იყო და დიდხანს ვერ დაიბი-
ნა. ხათუნაზე ფიქრობდა. სხვა დროს
ხელად ჩასთვლემდა, ახლა კი კარგახანს
იტრიალა, ბოლოს, როგორც იყო, ჩე-
ძინა; მაგრამ ღრმა, ტკბილი ძილით არ
ეძინა. დილით რომ გაიღვიძა, ისევ დალ-
ლილობას გრძნობდა. მთელი ტანი სტე-
ხდა და სტკიოდა.

„როგორ ვიმუშავებ დღეს, ძლივს და-
ვდივარ“, — ფიქრობდა იგი. ღრუბლი-
ანი და უსიამოვნო დღე იყო.

ჩემალი სწრაფად დაეშვა ქუჩაზე.
ლენინის მოედანზე გავიდა და მეტროს-
კენ გაეშურა.

მეტროში თბილოდა.

უეცრად ერთ ნაცნობს მოჰკრა თვალი
და გაუცვირდა — უცებ დაბერებულო-
ყო. „როგორ იცვლება ადამიანი“, —
გაიფიქრა მან.

ისანის სადგურზე რომ ამოვიდა, ცო-
ტა წამოეჩინებოდა. მაგრამ ქარმა დაუ-
ბერა და წვიმაც შეწყდა.

ჩემალი თბილ ავტობუსში მიუყრდა
და ბაზამდე თავის ფიქრებს მიეცა.

— გამარჯობათ, — მიესალმა ჩემალი
დარაქს.

— გავიმარჯოს... ჰა, როგორ ხარ, მი-
ეჩვიე მუშაობას?

— არა უშავს. ცოტა მძიმეა, მაგრამ
რას ვიზამ.

— სამაგიეროდ, აქ ყოველდღიურად
აქვთ ესა, — დარაქმა მარჯვენა ხელის
სამი თითი მოიფშვნიტა, თან თვალი ჩა-
უკრა.

— საიდანა აქვთ, ძია, — ჰკითხა ჩე-
მალმა გულუბრყვილოდ.

— ჰე, ჰე, აბა შენა ყოფილხარ, აი;
გუშინ შესვენების მერე რაიონიდან ჩა-
მოსულ მანქანებს შენა ტვირთავდი და
მე შეკითხები საიდანაო? კი ვინმე ყო-
ფილხარ, აი, ჩემმა მზემ!

— მე კონტრინტებს ვტვირთავდი.
სატვირთო მანქანებს სხვები ტვირთავ-
დნენ.

— მერე რა, შენი წალი ფული მაინც

უნდა მოეცათ! ყოჩაღად იყავი, ბიჭო, თორემ გაგაცურებენ ეგ ყალთაბანდები. რაიონის მანქანების დატვირთვა თქვენი საქმე არ არი, ამიტომ როცა მოდიან, ყოველთვის ფულს უხდიან თქვენს მუშებს.

— კარგი ძია, მეცოდინება.

— აბა, შენ იცი, ყოჩაღად იყავი! — ხითხითებდა ჩასუქებული დარაჯი.

ჭემალი გასახდელი ოთახისაკენ გავმართა.

მუშები ტანისამოსს იცვლიდნენ და ფეხბურთზე დაობდნენ. ჭემალმა საერთო სალაში მისცა ყველას, თავისი კარადა გამოალო. მოშორებით თამაზს მოჰკრა თვალი.

თამაზმა ტანისამოსი გამოიცვალა, თავისი კარადა გასაღებით ჩაკეტა და ჭემალს მიუახლოვდა.

— როგორ არის საქმეები.

— არაუშავს... დღეს პატარა საქმე მაქვს, მინდა დავეთხოვეო და ორი საათით აღრე წავიდე.

— საფოს უთხარი.

— სად არის... მოსულია?

— აგე, ტანისამოსს იცვლის.

ჭემალმა სამუშაო ტანსაცმელი ჩაიცვა, კარადა ჩაკეტა და საფოს მიუახლოვდა. ბრიგადირის თანაშემწე ტაბურეტზე იჯდა და ბათინკებს იცვამდა.

— საფო, ორი საათით აღრე მინდა შაბაშის წინ წავიდე. საქმე მაქვს, — უთხრა ჭემალმა.

— საქმე გაქვს და წადი. ორი საათი დაგაკლდება. დღევანდელ დღეს ექვს საათს ჩავიწერ ტაბელში, — უთხრა საფომ პირქუშად.

— ჩაწერე ექვსი საათი. გუშინ რომ მანქანები დაეტვირთეთ, იმათ ხომ ფული მოგცეს თქვენა. ჩემ წილს რატომ არ მაძლევ? — უთხრა გაბრაზებით ჭემალმა.

— აუცილებელი იყო გუშინ მომეცა?... აბა, დაიჭი, შენი ფული. არავის შეუჭამია...

საფომ ჭიბეში ჩაიყო ხელი, დასტა ფული ამოიღო და ჭემალს შეიდი მანეთი მიაწოდა.

ამით დამთავრდა მათი კონსერვების ყველანი ნელ-ნელა გარეთ გადირიდნენ.

— დღეს ვაგონია ჩამომდგარი. პარფიუმერიაა შიგ. ალბათ მესამე საწყობისაა, — უთხრა საფომ მუშებს ბაზის ეზოში.

მერე მობრუნდა და გასახდელიდან გამოსულ მაღალ, გამბდარ მუშას ჭურთულად გასძახა:

— თემურ! აი ეს სამი კაცი წაიყვანე ვაგონზე... ყანატ, ნოდარ, სანდრო, გაყევით თემურს!.. კარი გააღეთ და ნელ-ნელა დაიწყეთ დაცლა!

მერე საფომ ჭემალს მოჰკრა თვალი და ისიც გააყოლა მათ.

— კიდევ მოგაზმარებთ რამდენიმე მუშას! — მიაძახა საფომ.

რკინიგზა საწყობების მეორე მხარეზე იყო. მუშებმა საწყობი გადაყვეთეს და ბაქანზე გავიდნენ. ლომები აიღეს და დიდი წველების შემდეგ როგორც იყო, კარი გააღეს. ირგვლივ სუნამოს მძაფრის სუნის დატრიალდა. ეტყობა კარის გაღების დროს სუნამოიანი კოლოფი დაიმტვრა.

მუშებმა ურიკები გაავსეს და საწყობში შეაგორეს; იქ ოდევკალონის, საპნის და სარეცხის ფხვნილის სუნი ტრიალებდა.

— თემურ! — დაუყვირა დაეღაფალოყება საწყობის გამგემ, რომელსაც ხელში საბუთები ეჭირა. იქვე საანგარიშო ედო. — ეგ ვაგონი, აი იქ დავეცალოთ! — თავისი ოთახის კარებთან იდგა, იქიდან იძლეოდა ბრძანებებს.

— კარგი, მანდ დავცალოთ, — მიუგო თემურმა.

ათი ურიკა რომ გამოიტანეს, ვაგონის გასასვლელიც გაიხსნა. ახლ აუკვე უფრო მეტ მუშას შეეძლო ვაგონის შიგნით ემოძრავა, მაგრამ მტვირთავეები არა ჩანდნენ და ისევ ოთხ მუშას უხდებოდა მთელი ვაგონის დაცლა; ბოლოს, როგორც იყო, ოთხი კაცი მოემატათ და მუშაობა სწრაფი ტემპით წავიდა.

მტვირთავეები დროდადრო ისვენებდნენ, სიგარეტს აბოლებდნენ და ისევ განაგრძობდნენ მუშაობას. ჭემალს წელი

და კუნთები აღარა სტიკოდა. მოძრაობაში ყველა ტივილმა გაუარა. მიინც ჩჭარა იღლებოდა. როგორც კი შესვენებას გამოაცხადებდნენ, ჭემალი პირველი ჩამოჭდებოდა ხოლმე და ცხვირსახოცით ოფლის წმენდას შეუდგებოდა. უჭირდა მუშაობა, მაგრამ ვაეკაცურად ეჩვეოდა ახალ საქმეს.

შესვენებამდე ვაგონის ნახევარზე მეტი თითქმის დაცლილი ჰქონდათ. შესვენების შემდეგ კიდევ უფრო ხალისიანად წავიდა მათი საქმე. ვაგონში კოლოფები სულ უფრო მცირდებოდა. სულ რაღაც ოცი ურიკა ტვირთილა იყო დარჩენილი.

ოთხ საათზე ჭემალი ამხანაგებს დაეთხოვა, ტანისამოსი გამოიცვალა, გაზეთში გახვეული თავისი ნარკვევი ილიაში ამოიღო და რედაქციისაკენ გასწია. საკუთარი თავით კმაყოფილი, სახეგაბადრული მიაბიჯებდა მხნედ და ამაყად. მიუხედავად იმისა, სუსტი აგებულების ყმაწვილი იყო, მიმზიდველობა არ აკლდა. ნორჩ და ხალისიან სახეზე ჰქუა და ენერჯია ემჩნეოდა.

VI

ჭემალმა მალაზიების ვიტრინებს ჩაუარა და რედაქციაში შევიდა. ფართო ოთახში, მრგვალ მაგიდასთან, ვიღაც ახალგაზრდა მამაკაცი ორ მანდილოსანს კითხვებს აძლევდა და მათ პასუხებს ბლოკნოტში იწერდა. მოსაცდელი ოთახიდან ჭემალი ვიწრო დერეფანში გავიდა და რედაქტორის ოთახის კარი შეაღო.

ნაადრევად გაჭაღარავებული ახალგაზრდა კაცი მაგიდაზე იდაყვებდაყრდნობილი რაღაცას გულდასმით კითხულობდა. მის გარდა ოთახში არავინ იყო. ჭემალი რომ დაინახა, თავი ასწია და ჰკითხა:

— რა გნებავთ?

— გამარჯობათ. ნარკვევი მაქვს დაწერილი, მინდა გავიგო, დასაბეჭდად გამოდგება თუ არა?

— მომეცით...

რედაქტორმა სათვალე გაიქნა და ნარკვევს დახედა.

— დაბრძანდით. ახლაც წავიკითხავ, — უთხრა მან.

მანამ რედაქტორი კითხულობდა, ჭემალი ხან ოთახს ათვალეირებდა, ხან კიდევ რედაქტორს აკვირდებოდა, რომელიც ყურადღებით განაგრიობდა დაწერილის შესწავლას.

რედაქტორმა კითხვა დაამთავრა, ფურცლები მაგიდაზე დადო და დაღლილი თვალეუბი მარჯვენა ხელისგულთ მოისრისა, მერე ხელი ჩამოუშვა და ფანჯარაში გაიხედა. საიდანაც ნეონის შუქით განათებული ფართო სამყინბო სამაქრო მოჩანდა.

— თქვენი ნარკვევი საყურადღებოა. სტილი სადაა და ლაკონური. მაგრამ საქმე იმაშია, ჩვენი გაზეთი ამჟამად ძან გადატვირთულია მასალებით და... ეერ დავიბეჭდავთ... ერთ-ორ კვირაში შემოიარეთ.

რედაქტორი გაჩუმდა და ჭემალს შეხედა. მერე წამოდგა და ნარკვევი გადასცა.

ჭემალიც წამოდგა, რადგან კარგად ესმოდა, რატომ წამოდგა რედაქტორი. «ეტყობა დამწყებ ეურნალისტებს ამ ხერხით იცილებს თავიდან», გაიფიქრა ჭემალმა.

კუდ გუნებაზე დადგა. რედაქციიდან გამოვიდა და ქუჩას დაუყვა. მოღრუბლულ ამინდში ყველაფერს უსიამოვნო ფერი ეღო. უამინდობა კიდევ უფრო უმძაფრებდა ნალველს ჭემალს. შესცივდა და უნდოდა როგორმე გამთბარიყო. მაზლობელ კაფეში შეუხვია.

როგორც იქნა, ოფიციალტი მოახლოვდა: ორი ყავა და ხაჭაპური შეუყვეთა.

ჭემალი ყავასაც სვამდა, თან ფიქრობდა: «ჩერ კიდევ ბევრი უნდა ვწერო და ვიმუშაო, რომ რაღაცას მივალწყო. ეურნალისტობა უბრალო საქმე არ არის. ამას ნიჭი უნდა, ტალანტი. მე კი, რა ვიცი, მაქვს ეს ტალანტია თუ რაღაც ოზრობა? ყველამ ხო იმას უნდა მოაკიდოს ხელი, რისთვისაც არის მოწოდებული. ალბათ ჩემი მოწოდებაც მუშად

მუშაობა და არა ჟურნალისტობა...“

კაფედან გავიდა, ელბაქიდის დაღმარ-
თზე წუთით ქვის მოაჯირთან გაჩერდა
და მტკერის ვალმა გაიხედა. იქ მწვანე-
ში ჩაფლული სახლების წითელი სახუ-
რავეები მოჩანდა. დაბლა, სანაპიროს
ორივე მხარეზე, მანქანები დასრიალებ-
დნენ...

უეცრად, მანქანის დამუხრუქების ხმა
მოესმა. ჭემაღმა თავისი უბნელი როს-
ტამი დაინახა. მანქანის ფანჯრიდან გა-
მოეყო თავი და მხიარულად ილიმებო-
და.

ჭემალი ახლოს მივიდა და თანატო-
ლებმა ერთმანეთი მოიკითხეს.

როსტამს მანქანაში ორი ვოგო ეჭ-
და. „ეიგულის“ უკანა სავარძელზე ნე-
ბივრობდნენ. ორივეს თითებში სივარე-
ტები გაერკოთ და აბოლებდნენ.

— დაჭექი, ჭემალ, — უთხრა ხმადა-
ბლა როსტამმა. — წავიდეთ, დრო გავა-
ტართ.

ჭემაღმა მანქანაში შეიხედა.

გოგოები ჭემალს უტუტუნებდნენ თვა-
ლებს.

„ასე უმიზნოდ და უქკუოდ გაატარე-
ბენ ეს ბატისტინები თავიანთ ცხოვრე-
ბას და ვერასოდეს გაიგებენ, თუ რა
იყო მათი დანიშნულება ამ ქვეყნად“,
— გაიფიქრა ჭემაღმა.

— მამ, როგორ, წამოხვალ? — ჰკი-
თხა როსტამმა.

— მაღლობელი ვარ, — მიუგო ჭემა-
ღმა.

როსტამმა სულელურად გაიღიმა და
ხელი მაღლა ასწია:

— აბა, კარგად იყავი, ჭემალ!

— კარგად იყავი.

როსტამმა მანქანა დაძვრა და მთე-
ლი სისწრაფით დაეშვა ელბაქიდის და-
ღმართზე.

ჭემაღმა ქუჩა გადასტრა და ტროლე-
იბუსში ავიდა.

VII

ტროლეიბუსმა ლენინის მოედანზე
გაიყვანა და ჭემალი პუშკინის სკვერ-
თან ჩავიდა.

უკვე ბნელოდა. ხალხი საშინაურად
შინისაკენ მიიჩქაროდა. ქალაქის საბჭოს
თავზე საათმა შეიდგერ ჩამოჰკრა.

საკანცელარიო მალაზიის წინ ჭემაღ-
მა თავის პაპას — საიდოს მოჰკრა თვა-
ლი.

მოხუცი საიდო ქადრის ხის ქვეშ იდ-
გა, მიწისქვეშა გადასასვლელთან. პირ-
ში განუყრელი მუნღშტუცი ედო.

„ისევ ოსმალეთის ამბებს იგონებს,
ალბათ, პაპა საიდო“, — გაიფიქრა ჭე-
მაღმა და მისკენ გაემართა.

დაბალი, წელში მოხრილი ბერიკაცი
იყო საიდო. როცა ოსმალეთის ამბებს
ჰყვებოდა, მისი ნაღვლიანი, ჩაფიქრე-
ბული თვალები საოცრად ბრწყინავდა.
იდგა. კრილოსანსა მარცვლავდა და
სამ კაცს ელაპარაკებოდა.

ისინი, ვინც უსმენდნენ, ყველანი ამ
უბანში მცხოვრები ეზიდი ქურთები
იყვნენ. ასაკით საიდოზე უმცროსები
ჩანდნენ. აქ, ამ კუთხეში გროვდებოდ-
ნენ სამუშაოს შემდეგ, რომ თავი შეექ-
ციათ სხვადასხვა ამბების მოყოლით.

ჭემაღმა საერთო სალაში მისცა ყვე-
ლას და პაპა საიდოს აკოცა. მერე ქურ-
თული ჩვეულებისამებრ, ყველას ჯანმ-
რთელობა მოიკითხა საითათოდ. იმ სამ-
მაც ასევე მოიკითხეს ჭემალი... მერე
გონუცმა საიდომ ისევ განაგრძო მოყოლა.

საიდო ყვებოდა, თუ როგორ აგდებ-
დნენ ოსმალები შულღს და მტრობას
ქურთულ ტომებს შორის, რათა არ გაე-
რთიანებულიყვნენ საერთო მჩაგვრელის
წინააღმდეგ, როგორ წაჰკიდეს ეზიდი
ქურთები მუსლუმან ქურთებს.

— საღამომით „ოღაში“ ვიკრიბე-
ბოდით, — იგონებდა მოხუცი, —
„ოღა“ ჩვენი თავშესაქცევი ადგილი
იყო. იატაკზე გაფენილ ნოხზე, თავში
ხანდაზმულები და სოფლის გამორჩეუ-
ლი ხალხი სხდებოდა, ბოლოში კი ახა-
ლგაზრდები, ყმაწვილები და ბავშვები.

იმ საღამოს, „ოღაში“ სჯაბაასი იყო
მოსავალზე, ქვეყნის ამბებზე; სეზონზე
თუ რა ფასი ექნებოდა ცხვარს იზმირი-
სა და სტამბოლის ბაზარზე; გაჩაღებულ

მსოფლიო ომზე და თურქეთის ქურთის-ტანში რუსთა ჯარების შემოსვლაზე.

ბოლოს, ჩვენმა ცნობილმა მომღერალმა, აზიზ მკომ, სიმღერებით გაგვართო, და ჩვენი „ოდაც“ ამით დაიშალა. ყველანი შინისაკენ წავედით.

გარეთ თოვდა. ამ ზამთარს თოვლი პირველად წამოვიდა და დილაშდუ მთელი არემარე გადაათეთრა.

დილით ჩვენს სოფელში რუსთა ჯარი შემოვიდა, გაღმა გავიდა და მდინარის პირთან თავისი კარავები გაშალა. ქურთთა ბატალიონებმა არავითარი წინააღმდეგობა არ გაუწიეს რუსის ჯარს. დაიშალნენ და აქეთ-იქით წავიდნენ თავიანთი სასაღებისაკენ, ცოლ-შვილს და ოჯახს მიხედეს, რადგან კარგად იცოდნენ, რომ რუსები ქურთებს არაფერს ერჩოდნენ.

რუსის ჯარს, რაც კი რამ სჭირდებოდა, სულ ფულით ყიდულობდა ყველაფერს მოსახლეობისაგან. უფულოდ არაფერი მიჰქონდა. პირიქით, უფრო მეტსაც იხდიდა ხოლმე.

მოკლედ, ამიერიდან, ძლიერი რუსეთი გვმფარველობდა, და გვეგონა, ოსმალო აღარასოდეს დაბრუნდებოდა.

მაგრამ, ჩვენი სიხარული, ხანმოკლე აღმოჩნდა: რუსთა ჯარებმა დატოვეს ოსმალეთის ქურთისტანი და უკან წავიდნენ რუსეთში.

სულთანმაც აღარ დააყოვნა და თავისი ჯარი გამოგზავნა. სოფლების აღებმა ქურთების ლაშქარი შეკრიბეს და მტერი კარგა მანძილზე უკუაგდეს.

რადგან ოსმალო კიდევ უფრო მრავალრიცხოვანი ჯარით წამოვიდოდა, გადაწყვიტეთ ავერილიყავით და გავტყუულიყავით მამა-პაპეული მიწებიდან. ნალველით გვევსებოდა გული და დარდისაგან ვიწვოდით მშობლიურ ადგილებს რომ ვტოვებდით. ვტოვებდით იმ ადგილებს, სადაც დავიბადეთ და გავიზარდეთ. სადაც ბავშვობა და ყრმობა გავვეტარებინა...

ათასობით ლტოლვილი დაადგა მთების, ველების და ხეობების გზას. მივიდიოდით და მივიდიოდით; ურმებით,

ცხენებით, მოგვექონდა, რაც კი ჩვენს გუნდში ზადა.

დიდი წვალეებით და კავივალეებით როგორც იყო რუსეთ-თურქეთის საზღვარს მოვალწიეთ. მაგრამ იმის შემდეგაც კიდევ უფრო მეტი ტანჯვა გამოვიარეთ. შიმშილობამ და ქოლერამ ბევრი ადამიანი შეიწირა.

ქურთების რამდენიმე ტომმა სომხეთში დაიდო ბინა, დანარჩენებმა საქართველოს, კეთილ ქართველ ხალხს მოვაშურეთ...

მთიან ქურთისტანში გაზრდილს, თბილისისნაირი დიდი ქალაქი მე მანამდე არასოდეს მენახა. შალალი, სართულებიანი სახლები. ბულვარები და ქვაფენილიანი ქუჩები, ფაიტონები და ტრამვაი მაკვირვებდნენ და მაფრთხობდნენ. მეგონა, თბილისიც ისეთივე იყო, როგორც ჩემი სოფელი.

ჩემმა უფროსმა ძმამ, ერთი ქართველი პოლკოვნიკის ოჯახში მსახურის ადგილი მიპოვა. თორმეტი-ცამეტი წლისა ვიყავი. ჩემი შესაფერი სამუშაო იყო. თვეში ათ მანეთს მაძლევდნენ ჩემი „ზაზიენები“. ჩემს მოვალეობას ეზოს დაგვა, შეშის დაპობა და მესამე სართულზე მისი ატანა, აგრეთვე ბაზრიდან ხილითა და ბოსტნეულით სავსე კალათების წამოღება შეადგენდა.

მოხუცმა საიღომ დაამთავრა თავისი ამბის მოყოლა და მუნდმტუციდან ნამწვი გადმოაგდო.

ეს ამბავი არაერთხელ ჰქონდა გაგონილი ჩემალს, მაგრამ ახლაც დიდი ინტერესით უსმენდა პაპას.

ბოლოს ჯემალი და საიღომ ქუჩას გაუყვნენ.

— შენ რა სახლიდან წახვედი, მე მაგრა ევჩხუზე მამაშენს. იმ დღიდან აღარ ველაპარაკები. მე ვუთხარი: შენ კაცი არა ხარ-მეთქი. სახლში რო შეველივარ ზედაც არ ვუყურებ. მაგის პურზე ვარ, თუ მაგის წყალზე? მე ჩემი პენსია მაქვს. მაგის სამადლო რა მჭირს? შენ რა წახვედი, მთელი ღამე ვერ დავიძინე; როგორ იქნება-მეთქი ის ბიჭი მართო. დაბრუნდი ჩემალ. ძალიან ვთხოვ.

ჩემი ხათრით მინც დაბრუნდი, — უთხრა საიდომ.

— არა, პაპა, არ დავებრუნდები... შენ თვითონ როგორა ხარ?

— არა მიშავს. მაგრამ აი, რომ არა ვმუშაობ, მაგაზე ჯავრი მომდის. ეპ, რა ვქნა, დავებრდი, ჩემო ბიჭო...

— ახლა უკვე მარტო წადი, პაპა!

— წამოდი რა, შემოდი სახლში, ჯე-მალ!

— არა პაპა, არა, ტყუილად ნუ მეხვეწები. არ მოვალ.

— მაშინ, როგორც გინდა...

— ნახვამდის, პაპა.

— ნახვამდის, ჩემო თვალის ჩინო. — მოხუცი საიდო გაბრუნდა და ჯოხის კა-კუნით გაემართა ნელი ნაბიჯებით.

ჯემალი თავის ქუჩას აუყვავა.

VIII

ხელფასის დღეს მუშები ადრე წავიდნენ ბაზიდან. კანტორის სალაროსთან გრძელი რიგი იდგა. მუშები ნელ-ნელა მოდებოდნენ ფულის მისაღებად.

ეზო თანდათან იესებოდა ხალხით.

ჯემალი ამ დღეს პირველ ხელფასს იღებდა. ბოლოს მისი რიგიც მოვიდა.

— თქვენი გვარი? — ჰკითხა ახალგაზრდა მოლარე ქალმა ჯემალს.

— ჯემალ რაშოვეცი.

— რომელი ბრივადაა?

— მეთხუთმეტე.

ჯემალმა ფული მიიღო და გამოვიდა.

— პა, ჯეელო, მიიღე ხელფასი? — მოესმა ჯემალს ზურგს უკან ქურთულად, ვილაციის ნაცნობი ხმა.

ჯემალი მობრუნდა. მის წინ ჰაჭი იდგა.

— პო, ავიღე, მერე რა გინდა? — უთხრა ჯემალმა უკმაყოფილოდ.

— შენი კარგად ყოფნა, რა უნდა მინდოდეს... — დაიწყო ისევ სიტყვების ტყეპნა ჰაჭიმ. — ხო ხედავ, შენთვის დღეები არ დამიკლია?

ჯემალი ხელფასს ითვლიდა.

— რა უფლება გქონდა რომ დაგეკლა?

— ალბათ მქონდა, — უთხრა ჰაჭიმ რად ჰაჭიმ.

— რა გინდა, პირდაპირ მითხარი, — თქვა ჯემალმა და ფული ჯიბეში ჩაიღო.

— რა მინდა და... ხარჯების ფული. მე რო შენთვის ხელფასი გამომყავს, მაგას ხარჯები აქვს, მშაო. ეგრე კი არაა საქმე, როგორც შენ უკრავ!

— ხარჯები გაქვს და მიეცი. ფული არა გაქვს, თუ რა? მე უკვე გამოგიცხადე, შენცა და საფოსაც, — ჩემგან არც ერთ კაპიკს არ მიიღებ-მეთქი. თავი დამანებეთ და ნუ მაწუხებთ, თორემ სხვანაირად მოგივლით თქვენა.

ჰაჭიმ ხელი სტაცა საყულოში, მაგრამ ჯემალმა სხარტად მოიცილა მისი ხელი.

— იცოდე, ბევრს ნუ ხტუნობ!.. გეუბნები მოკეტე და წყნარად იყავი! — მიახალა ჯემალმა და წავიდა.

„ამათ რომ თავი დაუხარო, გაგთელავენ. მათგან ყოველნაირი სულმოკლეობის ჩადენაა მოსალოდნელი, მაგრამ აღამიანს ამათი არ უნდა შეეშინდეს.“ — ფიქრობდა ჯემალი.

ზინის პატრონს ქირის ფული გადაუხადა. მერე ჩამოვიდა და კარი გააღო. იატაკი დაგვილი დახვდა. დედამისს, აიშანას, ჭუჭყიანი თეთრეული წაელო და მაგივრად სუფთები დაეტოვა.

ჯემალმა რუსთაველის პროსპექტს მიაშურა. საღამო ხანი იყო.

კაფეში იეხშმა და შინ დაბრუნდა. შუქი ანთო. მაგიდას მიუჯდა. ერთი საათი წერა, მერე დიდხანს იკითხა, ძილიც მოერიო. ადგა, შუქი გამორთო და დაიძინა. უკვე გვიან ღამე იყო...

IX

დღით რომ გაიღვიძა, მზე ფანჯარასთან იყო მომდგარი. ჯემალი სწრაფად წამოხტა და საათს დახედა: ცხრის ნახევარი იყო. მან ხელ-პირი არც კი დაიბანა, მხოლოდ თმა დაივარცხნა და სამუშაოსაკენ მოკურცხლა. იცოდა, ერთ ამბავს რომ აუტეხავდნენ დაგვიანების გამო საფო და ჰაჭი.

„ისედაც გადაკიდებულები არიან ჩემზე, რო დავიგვიანო, ნაღდად დირექტორთან დამაბეზღებენ, რა არი თავიდან მომიცილონ“, — ფიქრობდა მთელი გზა ჯემალი.

სამუშაოზე რომ მივიდა, ათს თხუთმეტი წუთი აკლდა. მუშები გახურებულ შრომაში იყვნენ: ზოგი ვაგონსა ცლიდა, სხვები მანქანებსა ტვირთავდნენ; ჯემალი სწრაფად გადაიკცა და ეზოში გამოვიდა. ბაქანზე ავიდა.

— მუშაობა შენ არ შეგიძლია... ათ საათზე მობრძანდები სამუშაოზე! ასე აღარ შეიძლება ამის დატოვება. დღესვე მოვახსენებ დირექტორს. საცა უნდა გადაგიყვანოს! ან მე ვიქნები ბრიგადაში, ან შენა! — უთხრა ჰაჭიმ ყვირილით.

— მალეიძარას დაყენება დამაეიწყდა და ჩამეძინა... ერთი საათი დამაკელი ტაბელში... რა მოხდა, ამით. შენ არ მოგსვლია ასეთი შემთხვევა?

— მუშაობა რო არ შეგიძლია?! ამას რალა ეუყოთ? ყველა გემდურის: მუშაობა არ შეუძლიაო, — ჩაერია ლაპარაკში საფო, რომელიც იქვე ახლოს იდგა.

— ვინ გემდურის! ერთი რომელიმე მაინც დამისახელე... ვერც ერთსაც ვერ დამისახელე. ყველამ იცის, მე როგორცა ვმუშაობ. უბრალოდ ისა სთქვით, რომ თქვენ არ მოგწონთ ჩემნაირი მუშა, ხეირს არ გაძლევთ.

მუშები პარტიუმერიას ცლიდნენ სატვირთო მანქანებიდან. ჯემალი შეერია მათ და მუშაობას შეუდგა.

— საფო! მოდი აქ, რალაც უნდა გითხრა, — დაუძახა ჰაჭიმ თავის თანამეშვეს.

ჰაჭიმ საფო გვერდზე გაიყვანა.

— ერთი რამდენიმე კაცს მოაწერინე ხელი, რომ ეგ ცუდად მუშაობს და მოხსენებითი ბარათი საღამოზე კანტორაში ჩამოიტანე. მე და შენ დირექტორთან შევეალთ... იქნებ როგორმე მოვიცილოთ თავიდან...

— მოვიცილოთ, ბიჭო, თორემ მთელ ბრიგადას აგვიყვანებ. მუშებს ეუბნება: რატომ აძლევთ ბრიგადირს თქვენი

ოფლით ნაშოვნ ფულსაო. მაგნიტის დაში დატოვება არასახით არ შეიძლება...

— ყველაფერში ცხვირსა ჰყოფს. ფრთხილად უნდა ვიყოთ, საფო... მაგის მოცილება ეგრე ადვილი არ არის. ვნახით, დირექტორი რას გვეტყვის... მე წავედი. ბრიგადას მიხედე. საღამოს ხუთ საათზე კანტორაში იყავი.

— კარგი, კარგი, მოვალ. ჰაჭი წავიდა; საფო კი ისევ მანქანასთან დაბრუნდა. მთელ დღეს დაბლვერილი უყურებდა ჯემალს. საცა კი მიიმე და ცუდი სამუშაო იყო, იქა გზავნიდა, მაგრამ ჯემალი ყველგან მხნედ და ყოჩაღად მუშაობდა.

X

მეორე დღით, როგორც კი გასახდელ ოთახში შევიდა, საფომ იმწამსვე აცნობა ჯემალს:

— დღეს პირველ საათზე დირექტორთან ხარ დაბადებული... მიდი...

ჯემალი მიხედა, თუ რატომ იბარებდა დირექტორი და ხმაც არ გასცა საფოს. ტანისამოსის გამოცვლას შეუდგა. გასახდელში მუშები ლაყბობდნენ, ერთმანეთს აჯავრებდნენ, მასხრად იგდებდნენ და დასცინოდნენ; სიცილ-ხახარხარით იხდიდნენ ტანისამოსს.

— რახან თორმეტ საათზე უნდა წახვიდე, ვაგონის დაცლაში მოგხმარები ბიჭებს, — უთხრა საფომ ჯემალს.

ჯემალიმ არც ახლა უპასუხა, ტანისამოსი გამოიცვალა და მუშებთან ერთად ვაგონის დასაცლელად წავიდა.

...თორმეტ საათზე ჯემალიმ კანტორისაკენ გასწია.

— შემმარიაშვილი კაბინეტში ზის? — ჰკითხა მდივანს.

— მოიცადეთ. კადრების განყოფილების უფროსი და მეთხუთმეტე ბრიგადის ბრიგადირია შიგ, — მიუგო მდივანმა, რომელიც ეურნალში ბრძანებებს ათვალთვრებდა.

— სწორედ მაგ მეთხუთმეტე ბრიგადაში ვმუშაობ... პირველი საათისათვის

დამიბარა დირექტორმა...

— ჰკითხეთ, თუ მივიღებთ — შედით. ჭემალმა კარი შეაღო:

— შეიძლება შემოვიდე?

კაბინეტში დირექტორი, კადრების განყოფილების უფროსი და ჰაჯი ისხდნენ. სამივემ თავები მოაბრუნეს და ჭემალს შეხედეს.

— ეს ის ბიჭია, ბატონო შალვა, რომლის შესახებაც გუშინ მოხსენებითი ბარათით მოგმართეთ... — წასიურჩულა ჰაჯიმ დირექტორს.

მემძარიაშვილმა თავი დაუქნია ბრიგადირს, გასაგებიაო და ჭემალს უთხრა: — შემოდით.

ჭემალი მაგიდასთან გაჩერდა.

— რაშია საჭმე, ყმაწვილო, რატომ გემდურის შენი ბრიგადირი და მისი თანაშემწე... აგერ, მოხსენებითი ბარათით მომმართეს, რომ შენ სამუშაოზე მისვლას აგვიანებ, ცუდად მუშაობ, ამხანაგებს შრომაში მხარს ვერ უბამ. რამდენიმე მუშას ხელიც კი მოუწერია, რომ შენ სიმძიმეებს ვერ ეწევი და საერთოდ არ შეგიძლია ფიზიკურად მუშაობა...

— ააა, ეს ის ბიჭია? — გადმოხედა სათვალის ზემოდან კადრების განყოფილების უფროსმა ჭემალს. — მე ხო გაგაფრთხილე, გენაცვალე, რომ ნასწავლი და განათლებული მუშად არ გამოდგება-მეთქი? მართალი ვიყავი თუ არა? შენ კი, მაშინ რაღაც აბდა-უბდის მოჩმახვა დაიწყე. გამოცდილებით ვიცი ყველაფერი, გენაცვალე, გამოცდილებით...

— რა პროფესიისა ხართ, — ჰკითხა დირექტორმა ჭემალს.

— ჟურნალისტიკის ფაკულტეტი დავამთავრე.

— მერე, რატომ თქვენი პროფესიით არა მუშაობთ?

— ჭერჭერობით უშტატო კორესპონდენტი ვარ. სხვადასხვა სახის წერილებს ვაწვდი ხოლმე რედაქციას. ადგილი რომ გამოჩნდება, შტატში ჩამრიცხავენ.

— კარგი და, აქ როგორღა იქნება, თქვენი საჭმე, ჩვენთან?.. რატომ მოდი-

ხართ ათის ნახევარზე სამუშაოზე? ტომ მუშაობთ ცუდად?.. გეტყობათ, ფიზიკურად ჯანმრთელი ხართ, ენერჯია და ძალაც არ გაკლიათ. მაშ რა გიშლის ხელს?

— არაფერიც არ მიშლის... რაც აქ დაიწყე მუშაობა. მხოლოდ ერთხელ დამაგვიანდა, ისიც გუშინ: მალედიარას დაყენება დამაფიწყდა და დილით თავის დროზე ვერ გავიღვიძე... მუშაობაში არავინაც არ შემდურის. მანდ ვინც ხელი მოაწერა, თითქოს სიმძიმეების აწევა არ შემეძლოს, ყველანი ჰაჯის და საფოს ნათესავეები არიან. ისინი თავიანთი სურვილისამებრ მუშაობენ. როცა უნდათ მოდიან, როცა უნდათ მიდიან. მე ამის წინააღმდეგ გამოვედი და, რასაკვირველია, ყველანიც გადავიმტერე. რაც შეეხება ჰაჯის და საფოს, მე თავიდანვე ვერ შევეწყვე ამით. როგორც კი მივედი ბრიგადაში, თავიანთი მოთხოვნები წამიყენეს: ყოველ ხელფასზე ათათი მანეთი უნდა მოგვეცე ხარჯების ფულადო. კანტორაში ვილაც-ვილაცებს ვაძლევთო. მე, რასაკვირველია, თავიდანვე უარი ვუთხარი მათ, და, ამიტომაც გადამეციდნენ.

ჰაჯის დაბნეულობა დაეტყო. ასეთ გულახდილ ლაპარაკს არ მოელოდა. დირექტორიც უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდა. კადრების განყოფილების უფროსმა კი სათვალის ზემოდან გადმოხედა ჭემალს გაკვირვებით, თითქოს ამბობდა: „რამხელა გამბედაობა გქონიათ, ყმაწვილო, რომ ასეთ რამეებს ლაპარაკობთ?“

— რა სთქვით? როგორ თუ ფულსა გთხოვთ! — წამოიძახა დირექტორმა.

„რა თვალთმაქცი კაცია, თითქოს არ იცის, რა ხდება მის დაწესებულებაში. ახლა თავს იზღვევს“, — ფიქრობდა ჭემალი, როცა ამ „სპექტაკლს“ უყურებდა.

— ცილსა მწამებს, ბატონო შალვა, რის ფული, რა ფული! ან მაგისტვის როდის მიტყვამს ფული მომეცი-მეთქი?! — წამოიყვირა ჰაჯიმ.

— ხედავ, რა მშიშარა ყოფილხარ?..

იმდღეს კი გულადად მოგქონდა თავი! შენ იმდენი ვაჟაკობაც არა გაქვს, ადგე და თქვა: ჰო, მე ვუთხარი ხარჭების ფული მომეციო.

ჩემალი გაბრუნდა, კაბინეტის კარი გააღო და გავიდა.

XI

ბოლოს და ბოლოს, ჰაჯი მიხვდა, ან მიახვედრა დირექტორმა, რომ ჩემალი სრულებით არა ჰგავდა სხვა მუშებს, რომელთაც თავისი სურვილის მიხედვით ართმევდა „ხარჭების ფულს“, ბრიგადირი მოტყუდა და აღარ აწუხებდა, ფული მომეციო. ალბათ შეეშინდა უალბანდს: გაზეთში არ გამწეროს და ისევ იქ არ მიკრან თავი, სადაც ორჯერ უკვე ვიყავიო. პირიქით, დირექტორთან შეხვედრის შემდეგ, სადაც კი იოლი და კარგი სამუშაო იყო, იქ აგზავნიდნენ ჩემალს საფო და ჰაჯი. მტვირთავ მუშებს კიდევაც უყვირდით ეს ამბავი: იცოდნენ, თუ რა მწეავე უთანხმოება ჰქონდათ.

„ნაღდად დირექტორმა დაარიგა ეს ვაჟბატონები“, — ფიქრობდა ჩემალი, როცა ამ ცვლილებას აკვირდებოდა.

ივლისის შუა რიცხვებში ჩემალმა უხელფასო შევებულება აიღო და შავი ზღვის სანაპიროსაკენ გაემგზავრა.

მთელი ღამე აკვანივით ირწყოდა ჩქარი მატარებელი. დილით, ჩემალმა თვალები რომ გაახილა, მატარებელი ზღვის ნაპირს მიუყვებოდა. იგი პატარა, მუყდრო ზღვისპირა სადგურზე გაჩერდა. ჩემალმა თავისი სპორტული ხელჩანთა მხარზე მოიკიდა, ახალგაყნობილ თანამგზავრებს დაემშვიდობა და ბაქანზე ჩაივინა. მან ფერდობზე გაშენებულ სოფლისაკენ გასწია. ზღვაც იქვე იყო, ახლოს. ფერდობი რომ თავდებოდა.

ერთმა დიასახლისმა, რომელსაც კარებზე განცხადება გამოეკრა — „ვლუბულობ დაშვებულბს“ — მანსარდაზე ერთსაწოლიანი ბინა მისცა, დღეში ორ მანეთად.

ადგილიც და ბინაც მოეწონა ჩემალს.

სახლი ზღვის ნაპირიდან სულ რამდენიმე კილომეტრით იყო დაცილებული.

ჩემალმა სპორტული ჩანთა მალლა აიტანა და ოთახს მოავლო თვალი, რომელშიც მხოლოდ ერთი საწოლი ეტეოდა. დაისვენა, მერე პირსახოცი მხარზე გადაიკიდა და ზღვისაკენ დაეშვა.

მზე უკვე ჩადიოდა, მაგრამ მინცა ცხელოდა.

ჩემალმა შარავნა ჩაათვა; ოქროსფერი ქვიშით დაფარული, გრძელი ბრწყინვალე პლავი გადასჭრა და ნაპირს მიადგა.

ზღვას მუქი ლურჯი ფერი ედო. შორს, პორიზონტზე, მზის წითელი დისკო ზღვაში ჩადიოდა.

ხალხი ნაპირზე შეთხლებულიყო. ჩემალმა ტანზე გაიხანდა და ზღვაში შევიდა. წყალი თბილი და სასიამოვნო იყო. მან რამდენიმე მეტრი გასცურა და ზურგზე გადაბრუნდა. ერთხანს ასე იწვა და ლურჯ ცაზე გაფანტულ თეთრ, ქათქათა ღრუბლებს უყურა. ხალხით და სიცოცხლით ავსებდა ბუნებასთან სიახლოვე. არაფერზე არა ფიქრობდა, არაფერი აწუხებდა.

ბოლოს ნაპირზე გამოსცურა. ტანი შეიმშრალა და თბილ ქვიშაზე წაწვა. ზღვასა და ნაპირს გახედა. იქ, სადაც ურე იწყებოდა, ნისლში გახვეული ქალაქი მოჩანდა. რკალივით მოსდევდა სანაპიროს სანატორიუმებისა და პიონერთა ბანაკების თეთრი კორპუსები.

აგრილდა. ჩემალი შინ დაბრუნდა.

დილით, ეზოში მოთამაშე ბავშვების ყრიაშულმა გამოაღვიძა ჩემალი. ფანჯარა გამოაღო: მის თვალწინ, პატარა, კოხტა სოფელი გადაიშალა, რომელიც ბალნოსტენებში იყო ჩაფლული. მზე უკვე კარგა მალლა იყო აწეული.

ჩემალმა ცელოფანის პარკში პირსახოცი და საბანაო კოსტუმი ჩადო და პლავისაკენ გაემართა.

ეზოდან რომ გადიოდა, დიასახლისის ქალიშვილი შემოხვდა. ერთმანეთს მიესალმნენ.

წაბლისფერთმიანი, ლურჯთვალეა გოგო იყო. ოცი-ოცდაორი წლისა იქნე-

ბოდა. ლამაზი, ჩამოქნილი ფეხები და ტანი ჰქონდა.

— პლაჟზე მიდიხართ? — ჰკითხა გოგომ.

— დიას!

— შეიძლება, თქვენთან ერთად წამოვიდე?

— რატომაც არა. ზღვა დიდია, ორივეს გვეყოფა.

გოგომ გაიცინა და ჭემალს გაჰყვა.

— რა გეკვიათ თქვენ?

— ჭემალი.

— მე კი ნადია.

— ძალიან სასიამოვნოა.

შარაგზაზე რომ გავიდნენ, ჭემალმა ფოსტაში შეიარა და თბილისში ნაჭირავებ ბინის პატრონს დეპეშა გაუგზავნა: „ჩემს სახელზე რედაქციიდან წერილი უნდა მოვიდეს, თუ მიიღებთ, ვთხოვთ ამ მისამართით გამომიგზავნოთ“.

— არ გინდათ, სალამოთი ცეკვებზე წავიდეთ? დღეს ჩვენს კლუბში ცეკვები, — უთხრა ნადიამ ჭემალს, როცა ისევ შარაგზაზე გამოვიდნენ.

— როგორ არ მინდა. წავიდეთ. ფრთხილად, მანქანა!

— გიყვებით დადიან ეს შოფრები!..

სალამოს რვა საათზე ჭემალი, ნადია და მისი ამხანაგი გოგო ეზოდან გამოვიდნენ და კლუბისაკენ გასწიეს.

გრილოდა. სასიამოვნო ნიავე უბერავდა ზღვიდან. შარაგზაზე მანქანები მოძრაობდნენ. მათი ფარების შუქი თვალებს უბრმავებდა ქვეითად მიმავალ ადამიანებს.

ცოტა რომ გაიარეს, გზიდან გადაუხვიეს და ბილიკს გაჰყვეს, რომელიც ურეს გასწვრივ მიემართებოდა. ციდან მთვარე დაჰნათებდა ურეს.

ბოლოს გაჩახჩახებულ ორსართულიან შენობას მიადგნენ, საიდანაც ჯახ-ორკეცტრის ხმა გამოდიოდა.

ბილეთები იყიდა ჭემალმა და მალა ავიდნენ.

საცეკვაო მოედანი უმაწვილებით და

ახალგაზრდებით იყო გაქედებული. მოსულებმა უმაღლესად დაიწყეს. წრე გაფართოვდა.

ჭემალს ნელ-ნელა მოწყენილობა დაეტყო. ნადიას უთხრა:

— ვერ ვიტან ასეთ ხმაურთან და გიჟად ადგილებს. ასე მგონია, ხალხი შეირყა და ეგ არის-მეთქი, მოდი წავიდეთ.

ქალიშვილმა შინ წასვლაზე უარი თქვა.

— მაშინ ბედნიერ დარჩენას გისურვებთ... ბოდიშს გიხდით, რომ გტოვებთ.

ცივი ნიავე უბერავდა, დარბაზიდან რომ გამოვიდა. ჭემალს შესცივდა. სიგარეტს მოუკიდა და სწრაფი ნაბიჯებით შინისაკენ გაემართა.

ეზოში შუქი ენთო. დამსვენებლები გრძელ მაგიდას მისჯდომოდნენ, ვაზების ქვეშ, და მუსაიფობდნენ. მათ ბავშვებს უკვე ეძინათ.

ჭემალი მალა ავიდა. ფანჯარა გამოალო და ლოგინზე წამოწვა; ხათუნაზე დაიწყო ფიქრი: ნეტა ახლა რას აკეთებ-სო.

„ოთხი თვეა არ მინახავს... ვინ იცის, მშობლებმა გაათხოვეს კიდევაც“, — ფიქრობდა. ნელ-ნელა ნალექი შემოაწვა გულზე...

XII

ჭემალი დღეში ორჯერ პლაჟზე დადიოდა. ზღვაში ბანაობდა და მზეზე შავდებოდა. ზოგჯერ, სევდა რომ მოაწვეებოდა, ორ-სამ ჰქიპა ლენოს გადაპკრავდა და დიდხანს უყურებდა ზღვას და ნაპირს. აკვირდებოდა თოლიების ფრენას, ყრანტალით რომ ჩაუჭროლებდნენ პლაჟს. ყოველდღე ჩიხურში დასტა გაზეთებს ყიდულობდა; კითხულობდა, ფიქრობდა, მსჯელობდა და ადარებდა. ზოგჯერ, რომ მოიწყენდა, კინოში, ან ცეკვებზე მიდიოდა, სადაც ბოლომდე არასოდეს რჩებოდა. თუ კარგი ფილმი იყო, უყურებდა, თუ არა და ისევ შინ ბრუნდებოდა.

სამი დღის შემდეგ მოხუცმა ბინის პატრონმა რედაქციიდან მიღებული წერილი ჯეშალს გადმოუგზავნა:

„ჩვენ მიგვაჩნია, რომ თქვენი წერილები ყურადღებას იმსახურებენ. ვთხოვთ გამოცხადდეთ რედაქციაში სამსახურში ჩარიცხვისათვის“.

ჯეშალმა კონვერტი დაკეცა და ჯიბეში ჩაიღო.

„რაგორც იქნა!... მივალ და პაჩის მიუხედავად ჩემს განცხადებას განთავისუფლებაზე“, — გაიფიქრა ჯეშალმა სიხარულით.

— ზომ კეთილი ამბავი მიიღეთ? — ჰკითხა დიასახლისმა ჯეშალს.

— დიახ, კეთილი... სამსახურში მიღებენ რედაქციაში... აქამდე უშტატოდ ვმუშაობდი.

— ოო, სულით და გულით გილოცავთ. ალბათ, დიდხანს აღარ დარჩებით აქ, არა?

— დიდხანს არა, მაგრამ, ერთი ოცი დღით აუცილებლად უნდა დავრჩე, ექიმებმა ასე მიჩიეს.

ორი დღის შემდეგ, ჯეშალს თბილისიდან სამწუხარო დეპეშა მოუვიდა. მისი მამა — ჰასან საიდო საავტომობილო კატასტროფის დროს დაღუპულიყო.

მშობლის სიკვდილმა საშინლად ააღელვა და გული შეუკუმშა. თვლებზე ცრემლმომდგარი აქვითინდა, როცა დეპეშას კითხულობდა.

ჯეშალი იმდღესვე გაფრინდა თბილისში.

მისი ბინის სადარბაზოსთან აუარებელ ხალხს მოეყარა თავი.

ეს ბინა, ჯეშალის მამამ, ჰასანმა იყიდა. მანამდე კი ჰასანი თავის მოხუც მამასთან — საიდოსთან ცხოვრობდა მეზობელ ეზოში.

— ძალიან დიდი სისწრაფით მოდიოდა თურმე, — შემოესმა ჯეშალს, როცა სადარბაზოში შედიოდა.

— ჰო, ასე ამბობენ.

— ეს მისი უმცროსი ვაჟია... მალა რომ ავიდა, კართან თავის უფროს ძმას შაკრს და დანარჩენ ძმებს

მოკრა თვალი. მოხუცი საიდოს კრწქანულ იდგა. ჯეშალმა ყველას აკოცა და გვერდში ამოუდგა მათ.

— ხალხი გკითხულობდა, — უთხრა უფროსმა ძმამ. — სად არისო...

ხალხი მოდიოდა და მიდიოდა. ყველანი სამძიმარს უცხადებდნენ და სათითაოდ ჰკოცნიდნენ ოჯახის წევრებს.

მოვიდა სამი სასულიერო პირიც, ყველანი რიგრიგობით ეამბოვნენ ხელებზე და თავიანთი ადგილები დაუთმეს.

სიკვდილმა ყველა საწყენი და სამღურავი დაავიწყა ჯეშალს. ასე იცის იმ ტიპლმა: ერთბაშად წაშლის ხოლმე ახლობლებში ყველა ჩხუბისა და განხეთქილების ნაკვალევს.

მამის დასაფლავების შემდეგ, რადგან ისევ შეუძლოდ იყო, ჯეშალი ზღვაზე გაემგზავრა. ის ერთი კვირა, რაც მან დღისვენა, სრულებით არ იყო საყვარისი.

დიასახლისს გაეხარა, ისევ რომ დანახა ჯეშალი. მამის დაღუპვა მიუსამძიმრა, და უთხრა:

— მანსარაზე თქვენი ადგილი სხვას მივეცი. დარწმუნებული არ ვიყავი თუ ისევ ჩამოხვიდოდით, მაგრამ ეგ არაფერია. უფრო უკეთეს ადგილს მოგცემთ. იქ, მაღლა, ძლიერ ცხელოდა.

დიასახლისმა ოთახი აჩვენა პირველ სართულზე. ფანჯარა ბალს გადაჰყურებდა.

ჯეშალი ლოგინზე წამოწვა და წიგნის კითხვა დაიწყო.

ბოლოს, კითხვა რომ მოხერხდა, ადგა. გარეთ გავიდა და უმიზნოდ გაუყვა შარავხას.

ნაღველი შემოაწვა გულზე, მარტობა იგრძნო...

სასიამოვნო საღამო იყო. გრილოდა. ზღვიდან ნელი სიო უბერავდა.

ჯეშალმა გზიდან გააღუხვია და უფრეს გასწვრივ მიმავალ ბილიყს გაუყვა. ნაპირთან ტალღები დგაფუნობდნენ. კრიკინების ხმა ისმოდა. ჯეშალი ბი-

ლიკს მიუყვებოდა ნელა და ციციხათე-
ლების ფრენას აკვირდებოდა, სიბნე-
ლეში უცნაურად რომ ანათებდნენ... ნა-
თელი, მთვარიანი საღამო იყო...

ბილიკმა კლუბის შენობამდე მიიყვა-
ნა იგი. კლუბის ფასადის წინ აფიშები
იყო გამოკრული.

ჩემალმა ბილეთი იყიდა და დარბაზ-
ში შევიდა.

ჩერ არ იყო დაწყებული. სინათლე
ენთო. ხალხი ადგილებს იკავებდა. ჩე-
მალი დაჯდა და თვალი მოავლო დარ-
ბაზს.

საზაფხულო კინოთეატრი იყო. გვერ-
დებიდან ხეების ტოტები გადმოხრილი-
ყო.

სინათლე ჩაქრა და ფილმი დაიწყო.
სენსი რომ დამთავრდა, შინ დაბ-
რუნდა.

დილით ადრე გაიღვიძა... პლაჟზე წა-
ვიდა. წყალი ცივი იყო ამ დილაადრი-
ან. ცოტა გასკურა და ისევ გამოვიდა.

მზემ ნელ-ნელა დაიწყო ამოსვლა.
პლაჟზე თანდათან ხალხი გროვდებოდა.
შუა დღისით, პლაჟიდან რომ დაბრუ-
ნდა. ეზოში დიასახლისი შემოხვდა:

— თქვენი ცოლი ჩამოვიდა. როგორც
იყო დავტყე მისი საწოლი თქვენს ოთა-
ხში, — უთხრა მან ჩემალს.

— რას ლაპარაკობთ, რომელი ჩემი
ცოლი! — გაუვივრდა ჩემალს.

— განა თქვენ რამდენიმე ცოლი
გყავთ?

— მე ცოლი სულაც არა მყავს.

— კარგით, გეთაყვა ხუმრობა, მიდით
და თქვენ თვითონ ნახეთ, გყავთ თუ არა
გყავთ. დამიხედეთ ვეუბატონს, ცოლი
არა მყავსო! ცოლი კი ოთახში ელოდე-
ბა... — იცინოდა ბოხი ხმით დიასახლი-
სი.

— ნამდვილად გეუბნებით...

— რას მეუბნებით, როცა თავად გო-
გომ მითხრა: მე მისი ცოლი ვარო, —
ხარხარებდა დიასახლისი.

ჩემალმა აღარაფერი უთხრა და თა-
ვის ოთახს მიამურა.

გაშუმებული გაჩერდა კარში: ოთახში
ხათუნა იყო. ჩემოდნიდან თავის ნივ-

თებს იღებდა. ჩემალი რომსაღმარადა
ჩემოდანს თავი მიანება და წელში გას-
წორდა.

კიდევ უფრო დამშვენებულიყო ხა-
თუნა. იგი თავისი დიდი, ლამაზი შუქი-
ანი თვალებით ჩემალს მიაჩერდა.

— ყველაფერი დედაჩემის ბრალი
იყო, — დაიწყო ხათუნამ. — იმან და-
მარიგა, რომ შენთვის უარი შეთქვა...
ამაყი რომ ვარ, იმიტომ ვერ მოვდიოდი
აქამდე შენთან... ახლა კი სხვა გზა არა
მქონდა. მამაჩემს უნდა თავის ბიძაშ-
ვილს მიმართოვო. მე კი, შენს გარდა,
არავის ვაყვები. ავდექი და სახლიდან
გავიქეცი. ჭონჭაძეზე შენი ბინის პატ-
რონმა მომცა ეს მისამართი. თვითმფ-
რინავის ბილეთი ვიყიდე და აი, აქ ვარ,
შენთან.

ჩემალი საწოლზე წამოწვა და თავ-
ქვეშ ამოიწყო ხელები.

— ვერ წარმოიდგენ, როგორ ვიტან-
ებოდი, რომ აღარ დადიოდი ჩვენთან,
— განაგრძო ხათუნამ. — მართალია, მე
ვტყუოდი, მაგრამ განა არ შეიძლებო-
და გენახე? შენც კი ჩიტი ხარ...
ჩემზე უფრო ამაყი.

«გაიგო, სახლში რომ დავბრუნდი,
ადგა და გამოიქცა... ვითომ, ვუყვარ-
ვარ? არა მჭერა... ყალბი გოგოა ეს სა-
სიკედილე, ყალბი, კარგად ვიცნობ მა-
გას. მაგრამ რა უნდა ვქნა? არაფერი.
ჩანს, ჩემი ბედიც ეს არის», — ფიქრო-
ბდა ჩემალი.

XIII

ჩემალი ლოგინში იწვა და არ ეძინე-
ბოდა. მისი საწოლის გვერდით არც ხა-
თუნას ეძინა: ქალიშვილს ლამაზი მკერ-
დი ხშირი სუნთქვისაგან სწრაფად აუ-
დიოდა და ჩაუდიოდა.

«არა, არ მივეკარები, — ფიქრობდა
ჩემალი. — მაშინ რო უარი მტყიცა ცო-
ლობაზე. ჩერ კი არ დამვიწყებია... ახ-
ლა თითონ მოვიდა ჩემთან, თავისი ნე-
ბაა, როგორც უნდა, ისე მოიქცეს».

ყმაწვილს გული ბაგაბუგით უცემდა.

ცოტაც და, ვეღარ მოითმენდა და ქა-
ლიშვილის საწოლში გადავიდოდა.

მაგრამ უეცრად საწოლის ჭრიალის
ხმა მოესმა, მერე ისიც მოესმა, როგორ
წამოიღვა ხათუნა ლოგინიდან და მის
საწოლთან გაჩერდა. იდგა საცოდავად,
მარტო ერთი სიტყვა აღმოხდა:

— ჭეშალ...

— რო იცოდე, როგორ მიყვარხარ...

— სუე, ნუ ლაპარაკობ, — პირზე
დაათარა ხელი ხათუნამ...

დილით ჭეშალმა და ხათუნამ პირსა-
ხოცები აიღეს და ზღვისაკენ დაეშენენ.
მთელი სამი საათი პლაჟზე გაატა-
რეს: ბანაობდნენ, მზეზე შეედებოდნენ,
ბავშვებივით ცელქობდნენ და ერთობო-
დნენ.

ხათუნას შავი საბანაო კოსტუმი ეც-
ვა, რომელშიც კიდევ უფრო მიმზიდვე-
ლი იყო მისი ლამაზი, ჩამკვრივებული
სხეული.

თორმეტ საათზე საშინლად ჩამოცხა.
აღვნენ, კაფეში ისადილეს და შინ და-
ბრუნდნენ. ეზოში დიასახლისი ფუსჟუ-
სებდა.

— აეი ცოლი არა მყავსო? — ჰკით-
ხა დიასახლისმა ღიმილით ჭეშალს, —
მაშ ეს ლამაზი ვოგო, ვინ არის?

— ჩემი ცოლია.

— გუშინ კი თქვენი ცოლი არ იყო?

— არ იყო.

— არა, ეს გადამრევს ნამდვილად.
დიდი ხუმარა უმაწვილი ყოფილხართ,
— ხარხარებდა დიასახლისი.

ყველანი იცინოდნენ — ჭეშალიც, ხა-
თუნაც და იქვე მდგომი დამსვენებლე-
ბიც.

მერე ჭეშალი და ხათუნა ოთახში შე-

ვიდნენ; მზეს რომ არ შეეჭურჭლებინათ,
ფარდები ჩამოუშვეს.

XIV

თხუთმეტი დღის შემდეგ ჭეშალი და
ხათუნა თბილისში დაბრუნდნენ. ჭეშა-
ლმა იგი თავის დედასთან — აიშანთან
მიიყვანა ენგელის ქუჩაზე.

ხათუნას მშობლები სიხარულით შე-
ხვდნენ ამ ამბავს...

ორი კვირის შემდეგ რედაქციამ ჭეშა-
ლი თავის თანამშრომლად აიყვანა.

რედაქციაში ჭეშალი ნელ-ნელა ეჩ-
ვეოდა ახალ საქმეს. წერილების განყო-
ფილებაში, სადაც მას თავისი საწერი
მაგიდა ჰქონდა, დილიდან საღამომდე
თვალებს იღლიდა ათასნაირი კალიგრა-
ფიით დაწერილის კითხვით. მაგრამ ჭე-
შალი მაინც კმაყოფილი იყო თავისი სა-
მუშაოთი: ის ხომ თავისი პროფესიით
მუშაობდა.

მალე რედაქციაში ხათუნამაც დაიწ-
ყო მუშაობა. მას მამანქანე-სტენოგრა-
ფიის კურსები ჰქონდა დამთავრებული
და ჭეშალმა სოფლის მეურნეობის გან-
ყოფილებაში მოაწყო იგი.

ხათუნა იჭდა და მთელ დღეს აკაეუ-
ნებდა თავის საბეჭდ მანქანაზე, თან
წამდაუწუმ კარებისაკენ იყურებოდა,
საიდანაც ხშირად შემოდებოდა ხოლმე
ჭეშალი.

— როგორ მიდის საქმეები? — ეკით-
ხებოდა ჭეშალი, როცა შემოვივლიდა
ხოლმე. — სამუშაო ბევრი გაქვს?

— ბევრი მაქვს, — პასუხობდა ხათუ-
ნა ღიმილით.

ალექსანდრა ბლოკი

• • •

კვლავ მიმეორებ: რომ ვარ ცივი, კარჩაყეტილი,
არ მახალისებს უცნაური დინება დღეთა,
განა ტრფობისთვის გამოვაწრთე სული კეთილი,
განა ტყუილად ვიბრძოლე ბედთან.

მახსოვს, შენც იყავ უფრო მკაცრი ამაყ ფიქრებთან,
როს ვარსკვლავებზე ამოიციან ზვალის ამბავი,
რომ მომავალი ღამე უფრო მკაცრი იქნება,
რომ არ აქვს ღამეს დასასრული და დასაბამი.

აი, აღსრულდა და სამყარო გაგვიველურდა,
შემოგარენში მოციმციმე არ ჩანს შექურა,
მათ, ვინც ვარსკვლავებს არ უსმინა,
ღმერთო, შეუნდე,
ღამის წყველიაღმა სიერცეები გადაუმურა.

ვინც არ იცოდა, რომ არსებობს. ცოცხლობს წარსული,
რომ მომავალი ღამე ახალ ტანჯვას გვიმზადებს.
სხედან ისინი დაღლილები, ნისლით ავსილნი,
სახეშეშლილნი, კერმისულნი ნეტარ სიზმრამდე.

იყო დრო...

წრფელი იმედები ეღერდნენ დიადად,
ბედს მინდობილი და უბრალო ვიყავ შენსავეთ.
გულგადახსნილი მივიდოდი ხალხთან ნიადაგ,
არ მაშინებდა მათი ჭორი გულდამგესლავი.

ახლა რაღაა?! იმედების არ მოჩანს კვალიც,
ის იმედები უიმედო წლებმა შეცვალეს,
ყველას, ვისაც კი შევაგებე ნათელი თვალი.
ყველამ გამწირა, მილაღატა და გავეცალე.

და სული ჩემი ანთებული ელოდა როცა
მღელვარებისგან ქცეულიყო ფერფლად და ნაცრად,
იგი სიყვარულს და სიძულვილს გაშორდა მორცხვად,
ის გაიყინა, გაითოშა ანთების ნაცვლად.

დააჩნდა სახეს ნაკვალევი უეცარ რისხვის,
სევდის ბეჭედი — გაცრუებულ ბედის მპყრობელი
და უარყოფა გაუმადლარ ქალღური სისხლის,
ცხოველურ ვნებას ჰმონებს რომელიც.

რად უკაცუნებ, ჩაკეტილ კარს რად არ შორდები?!
ნუ იტანჯები, ნუ კვნესიხარ და ნუ წრიალებ,
ცხოველებისგან თანაგრძნობას ნუ ელოდები,
მათგან, ვისაც ჩვენ ვუწოდებდით ადამიანებს.

მაშ აიფარე მაგ სახეზე რკინის ნილაბი,
წმინდა საფლავებს მოუარე, იგრძენ ყოველი,
მათი სიმშვიდე დაიკავი, მათთან იყავი.
იქ სამოთხეა მონებისთვის მიუწვდომელი.

• • •

რა გაგვაჩნია წამების გარდა?!
მიდის ცხოვრება, მიედინება.
გახსოვდეს მუდამ, საფლავის კართან,
ჩვენი შეხვედრა ღმერთმა ინება.

ის დღე შორია, მან უნდა იხსნას
ჩვენი აღთქმა და ფიცი მომხრეთა,
შეურაცხყოფა ამძაფრებს რისხვას
და მძვინვარებას შეამბოხეთა.

მწამს, საუკუნეს, მომღერალს ახლის,
ახალ თაობის შუქი ჰფენია,
განა ტყუილად აღიდებს ხალხი,
შეურაცხყოფილ, კეთილ გენიას.

ვისთვის ცხოვრება არის ბადალი
ძველი თამაშის, მზიან ამინდის,
პოეტის სულში ცოცხლობს ქაღილი,
ისე ვით შავი თვალმარგალიტი.

ყველა, მასავით შეგინებული,
კლავს დამცირების სუსხსა და ყინვას
და ზეცას შავი ღრუბლით შებურვილს
შეაკრთობს ომის მახვილის ბრწყინვა.

მას ახლა სძინავს ჭადოსნურ ხმაში
და სიღრმეებში ინახავს ციკას,
გამოანათებს, როდესაც მთაში
გამოაღვიძებს წერაჭვი წილს.

• • •

ხალამოს სხივი ციმციმებს შორით,
გამოერიდა ღრუბელს ღრუბელი,
ჩემი გზა მიდის ეკალთა შორის,
გზა ურთულესი და დამლუპველი.

დაახსომდება გულს სამუდამოდ
ჩაშავალი მზის სხივთა მორევი.

ისევე დავშორდით, მივხვდით უდავოდ,
ძალა არ შეგვწევს სევდის მორევის,

ჩაიფრთხილა წლებმა საამომ,
რაც მიიმალა უნდა გვახსოვდეს,
რად მეჩვენება: მიდის სალამო,
რომელსაც ვნახავ ველარასოდეს.

* * *

შენი სახელი ვიცი მაკდორი,
შავი ხავერდი, ბაგე მდუმარი,
მაგრამ შენს მიღმა ზოგჯერ დაცურავს
რაღაც უცნობი და იდუმალი.

და მრისხანებას თითქოს ვეჩვევი,
როცა სიბრაზე სახეს შენისლავს,

მწვავს და მაწამებს შავი ეჭვები,
ჩემთვის უცნობი შენი ქვეყნისა.

მზად ვარ ტანჯვისთვის, ვერ შეგელევი,
ვიხსენებ ქარბუქს და ვირინდები,
მე მახსოვს შენი სუსტი ხელები
და მოჩურჩულე მარგალიტები.

* * *

მე ველოდები, ისევ ბინდია,
უიმედობით სული ამევსო,
აი, ისინიც, ორნი მიდიან
სასიყვარულოდ და სააღერსოდ.

ვარ საცოდავი და გახელებით
ხელი შევაზე დანას აღესილს,
რამ დამასიზმრა თეთრი ხელები,
ქალწულ ფერიის ნაზი აღერსი.

აი ისინიც, ჰკოცნის მგზნებარედ
ხელებზე, მოჩანს მისი პროფილი,
მე საკუთარ ლანდს ამოვეფარე,
საცოდავი და უარყოფილი.

გარბოდა ლანდი და ლამით აესილ
ლანდის თვალბში ენება ღვიოდა
და დღე, გარდასულ დღეების მსგავსი,
თანდათანობით შემოდოდა.

* * *

შენ არასოდეს არ იქნები ჩემი ან სხვისი,
აი, რამ შემძრა და უფსკრულთან რისთვის მოვედი,
უძირო დღეთა სიმძიმისაგან ვერავინ მიხსნის,
აი, რატომ ვარ შენი ტყვე და შენი პოეტი.

აქ, ჩანს ქალური უარყოფის მკაცრი ნიშანი
და საოცარი სიღამაზე მიუწვდომელი,
იქ, უსასრულო სამყარონი გადაიშალა,
მოფონავს სული პარმონიის შეუცნობელის.

იმღამინდელი ჩემი ღელვა, ბნელი დარბაზი,
აი, საბრალოვ, რატომ ვფიქრობ და მედარდები,
აი, გზაში ვინ დამადევნა მზერა ღამაში,
ვინ დამაეკვა, ტყვედ მაქცია იმ მოღანდების.

თავისუფალო, შენ მიფრინავ და არას ითხოვ
და უორბიტო სივრცეების შენ ხარ ცთომილი,
შენთვის სამყარო მოწითალო კვამლია თითქოს,
იქ რაღაც იწვის, რაღაც შფოთავს შეუცნობელი.

და იმ ბრწყინვაში მომნუსხველი შენი ხმა ისმის,
მხოლოდ მუსიკა, არც თანხმობა და არც ლალატი,
მხოლოდ მუსიკა, არც წუხილი და არც ხალისი,
ო, როგორ მგაეხარ, მეყვარები კარმენ მარადის!

იოანე ვოლფგანგ გოეთე

ფაუსტი

ალქაჟის საქმეობა

დაბალ კერაზე, ცეცხლზე, დგას დიდი ქვაბი. ქვაბიდან ამომავალ ობზივარში მოჩანს სხვა-დასხვანაირი გამოსახულებანი. დედა მაიმუნი ქვაბთან ჩაცუცქვლა, ქაფს ხდის და თვალურს აღუწუნებს, რომ არ გადმოვიდეს, მამა მაიმუნი იქვე ჩამყდარა შეილებთან ერთად და თბება. კედლებსა და კერზე ჰკიდია უცნაური ჰურქლეული.

ფაუსტი, მეფისტოფელი.

ფ ა უ ს ტ ი

ო, ეს ბრიყუელი ჯადოქრობა როგორ გულს შირვეს!
ნუთუ ფიქრობ, რომ ახალგაზრდულ ძალსა და იერს
აღმიდგენ ყოვლად სულელური შელოცვებითა,
და ამისათვის აკითხავ აქ ვილაც დედაბერს?
ნუთუ ფიქრობ, რომ ოცდაათ წელს მე ამ მხრებიდან
მისით ჩამომხსნი, და უკეთესს შენ სხვა ვერაფერს
ვერ მოიფიქრებ, სხვა რამ ხერხი არ გეგულება,
რომ ამაღინო მე სასპელი ყოვლად საზარი?
ნუთუ მაღალ სულს, ნუთუ თავად დედაბუნებას
არ მოეძევა საამისოდ რამე ბალზამი?

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

შენი შეკითხვა ჭეშმარიტად ჭკვიანურია,
წლების მოკლება შეიძლება ბუნებრივ გზითაც,
მაგრამ ეს ხერხი მეტისმეტად უცნაურია
და სულ სხვა წიგნში სწერია,* თუ მართალი ვინდა.

გაგრძელება. იხ. „მნათობი“, № 6, 1979 წ.

* იგულისხმება „ძველი აღთქმა“, კერძოდ, პირველი წიგნი მოსესი: 3, 17-24, სადაც მოთხრობილია, თუ როგორ უბრძანა ღმერთმა ადამს დაეშუშავენინა მიწა და ოფლითა პირითა თვლითა მოეპოვენინა პერი თვისი.

6. „მნათობი“, № 6.

ფ ა უ ს ტ ი

ჩქარა მიტხარი!

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

თუკი შენ აქ არ მოგწონს ყოფნა
და გსურს უფულოდ, უწამლოდ და უაღქაჯებოდ
წლების მოკლება, მოდი მაშინ დასახლდი სოფლად
და დღენიდავ გაიღვარე შრომაში ოფლად,
საკუთარ ხელით გადაბარე მიწის ნაკვეთი
და რასაც შენით მოიპოვებ, იმას დასჭერდი,
შემოიზღუდე ვიწრო აზრით შენი გონება,
ერთფეროვანი და უბრალო გქონდეს საკვები,
პირუტყვთან ერთად პირუტყვეული იწყე ცხოვრება,
ნუ ითაკილებ ვამდიდრო მიწა, ნაკელით.
აი ამგვარად თუ მიადწევ სასურველ მიზანს,
გინდაც რომ იყო ოთხმოცი წლისა.

ფ ა უ ს ტ ი

თოხი და ბარი ხელთ არასდროს არა მჭერია
და ამგვარ საქმიანობაზე აბა რა შეთქმის.
მწირი ცხოვრება ჩემთვის ძნელი შესაჩვევია.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

ჰოდა, აღქაჯი ყოფილა მამ საჭარო შენთვის.

ფ ა უ ს ტ ი

რალა დედაბერს ჩააფრინდი მაინცდამაინც,
განა თვითონ არ შევიძლია მოხარშვა წამლის?

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

კაი დროს კი არ გავატარებ! შავის მზადებას
ის მიჩვენია, ავაშენო ათასი ხიდი.
აქ მარტო ცოდნა ნაკლებად თუ გამოვადგვბა,
საკირო არის მოთმინების უნარი დიდი.
მომთმენი სული ამ საქმეზე წლებებსა ხარჯავს
და მხოლოდ დროს თუ შეუძლია კარგი შედეგი
მოაყვეს ესოდენ საჩოთირო შრომას და გარჯას.
საერთოდაც აქ ბევრ უცნაურ წერილმანს შეხედები...
თუმც ამ საქმეში ეშმაკს სხვები გამოუწერთნია,
თვითონ სასმელის დამზადება არ შეუძლია.

(შენიშნავს ცხოველებს).

ერთი მშვენიერ ამ არსებებს შეხედა ახლა!
ეს მოახლეა, აი ეს კი ლაქია გახლავს.

(მომართავს დედა და მამა, მაიმუნს).

როგორც ეტყობა, ქალბატონი შინ არ ბრძანდება.

ცხოველები

რა ედარდება!..

ადრიან დილით

ის სანადიმოდ გაფრინდა ამ საკვამლე მილით.

მეფისტოფელი

მერე იქ დიდხანს დარჩება ვითომ?

ცხოველები

ვიღრე ვსხედვართ აქ და თათებს ვითბობთ.

მეფისტოფელი

(ფუსტს)

ამ ცუგრუმელა ქმნილებებზე რა აზრისა ხარ?

ფაუსტი

მათზე უმსგავსი არაფერი შე არ მინახავს.

მეფისტოფელი

რას ამბობ! მათი ყბედობისგან ბევრჯერ იმდენად
დიდი სიამე მიგრძენია, რომ გაგიკვირდება.

(ცხოველებს).

აბა, ეშმაკის თოჯინებო, მოეშვით წრიალს
და სთქვით, რას ხარშავთ თქვენ მაგ ქვაბში ასეთი
ზრუნვით?

ცხოველები

მათხოვრებისთვის ვხარშავთ ჩვენ აქ წყალწყალა წვნიანს.

მეფისტოფელი

ეტყობა, ბევრი გამოსთქვამს თქვენს წვნიანზე სურვილს.

მამა მაიმუნი

(ალერსიანად მიიწევს მეფისტოფელსაკენ)

მოდო დამითმე,

მეთამაშე და გამამდიდრე,

უფულოდ ცუდი სანახავი ვარ.

მაგრამ თუ შექნა საკმაო ფული,

ალორძინება მომელის სრული
და საქმეებიც კარგად წამიგა.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

რა ბედნიერი იქნებოდა ეს უსახური,
ლატარეაში რომ მოეგო საკმაო თული.

ამსობაში ჰატარა შიშნები დიდი ბურთით თამაშობენ და მას იატაკზე აგორებენ.

მ ა მ ა მ ა ი მ უ ნ ი

(მოუთხოვს სფეროზე)

ეს დედამიწის სფერო სულ ასე
ბრუნავს და რაც კი არსებობს მასზე,
მასთანვე ბრუნავს სულ აღმა-დაღმა.
ისე წყრილებს, ვითარცა მინა,
და მინასავეთ მსხვრევედი არი,
შიგნით ფუყუა, გარედან ბრწყინავს,
ზოგჯერ მეტად და ზოგჯერ ნაკლებად,
მაგრამ თუ ერთი გაუჩნდა ბზარი,
დაიშხვრევა და სულ მთლად გაქრება.
მისძინე, შველო, რას გეტყვი ახლა:
„მე ცოცხალი ვარ!“ — ძვირფასო, მაგრამ
შორს დაიჭირე სფეროსგან თაღი,
რადგან იგი ხომ თიხისა არის:
შენ უნდა მოკვდე! და ფრთხილად, თორემ
დაიშხვრევა და თან ჩაგიყოლებს.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

რისთვის გჭირდებათ აქ ეს საცერი?

მ ა მ ა მ ა ი მ უ ნ ი

(იღებს თათებით საცერს)

ქურდი რომ იყო, შევიტყობდი და ხელს გტაცებდი.

(შიორბენს დედა შიშნთან და საცერში ჩახელებს).

ერთი შეხედე და მითხარი, შიგ ქურდს თუ ხედავ?
ან იქნებ ხედავ და რატომღაც თქმას ვერა ხედავ?

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

(უახლოვდება ქვას)

მაშინ ეს რაღა ქოთანია არის?

მ ა მ ა მ ა ი მ უ ნ ი

ვაიმე, ვაი!

ეს რეებს ბოდავს!

ნუთუ ქვებისგან ვერ არჩევს ქოთანს?

მეფისტოფელი

სჩანს, ზრდილობაზე მწყარალად ხარის ცოტი!

მამა მაიმუხი

აბა, ეს ცოცხი აიღე ხელში
 და მყის ჩაჭექი ამ საფარჩელში!
 (აძლეებს მეფისტოფელს დაქდეს).

ფაუსტი

(რომელიც მთელი ამ ხნის განმავლობაში სარკის წინ დგას და ხან
 უახლოვდება მას, ხან კი სცილდება)

ეს რა ციური ხატებაა აქ ჩემს წინაშე?
 მე ამ გაღოსნურ სარკიდან რომ მავსებს მწველ გზნებით!
 ო, სიყვარულო, წარმიტაცე უსწრაფეს ფრთებით
 ნისი სამყოფლის უტურვეს და წარმტაც წიაღში!
 მე მას ვკვრებ მხოლოდ ერთ ადგილზე როცა ვჩერდები,
 ხოლო როგორც კი წინ ან უკან გადავდგამ ნაბიჯს,
 მყისვე ნისლივით იფანტება და შორით გარბის
 ტურფა ქმნილება ლეთაებრივი შემოქმედების.
 შესაძლო კია, მართლა ასე სიტურფით სავსე
 რომ იყოს ქალი! ამ მშვენიერ სხეულს მე ახლა
 თვით ზეცის ყველა საოცრების მომცველად ვსაბავ.
 ნუთუ არსებობს მსგავსი რაზე დედამიწაზე?

მეფისტოფელი

რალა თქმა უნდა! თუ თვით ღმერთი სრულ ექვს დღეს
 დაშვრა

და ბოლოს თავის ნახელავს თვით შესძახა ვაშა,
 ქმნილება მართლაც კარგი უნდა გამოსულიყო.
 ამჯერად მხოლოდ მისი კვრებით დაიტყბე თვალი,
 იქ კი, პირობას გაძლევ, რომ შენ ისეთ სულიკოს
 გიშოვი, ყველამ იღბლიანად ჩასთვალოს თავი,
 ვისაც ნამდვილად გაუღიძებს ამქვეყნად ბედი
 და მის მსგავს ტურფა საპატარძლოს მოისკამს გვერდით
 ფაუსტი განაგრძობს სარკეში ცქერას. მეფისტოფელი კი ავლავ
 საფარჩელში ზის, ცოცხს ათამაშებს და ლაპარაკობს.

მეფესავით ვზივარ ტახტზე, ოღონდ ერთი ნაკლი მაქვს—
 ხელში აკვრთხი მიკავია, გვირგვინი კი მაკლია.

ეხოველები

(რომლებიც აქამდე უოვლად უცნაურად იმანჭებოდნენ, საშინელ
 ღრიანკლთ მიურბენინებენ გვირგვინს მეფისტოფელს).

* ფაუსტი სარკეში მშვენიერ ელენეს ხედავს.

კარგს იზამ, თუ გვირგვინს იხსნი
და მას ოფლითა და სისხლით
მიგვიწებებ, როგორც გვინდა!*

(მოუწველად ატრიალებენ გვირგვინს, ორ ნაწილად ტეხავენ და მის
ირგვლივ დახტაან).

ესეც ასე! გმადლობთ დიდად.
რასაც ვხედავთ, იმას ვროშავთ,
და რაც გვესმის, იმას ვრითმავთ.

ფ ა უ ს ტ ი

(სარკის წინ)

თავბრუ შესხმის და აღარ ძალმიძს გაძღება ამის.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

(მიუთითებს ცხოველებზე)

მათ შემხედვარეს, მეც კი თავბრუ დამეხვეს ლამის.

ც ხ ო ვ ე ლ ე ბ ი

და თუ ბედად საწუთროში
შესაფერი დადგა წუთი,
არც მსჯელობა ვიციოთ ცუდი*.

ფ ა უ ს ტ ი

(უწინდებურად)

გულზე სიმწრისგან ცეცხლი მედება,
აქ ყოფნა ველარ ამიტანია.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

(ძველებურად განაგრძობს ქღომას)

უნდა ითქვას, რომ ეს პოეტები
გულახდილები მაინც არიან.

ცხოველების მიერ უპატრონოდ მოტოვებული ქვაბი იწყებს გადმოდუნებას. აგიზგიზდება დიდა
ალი, რომელაც ავარდება ბუბრის შილში. საიდანაც საშინელი ღრიალით შემოფრინდება ცეცხლ-
ში გახვეული ალქაჯი.

* სარკაში დესპოტზე, რომელიც ოფლითა და სისხლით ინარჩუნებს საწუთრო გვირგვინს.
ზოგიერთი კომენტატორი ამ სტრაქონებში საფრანგეთის რევოლუციას ან მის წინასწარმეტყველე-
ბას გულისხმობს.

* აქ და ზემო სტრაქონებში გაამბულბებულია იმდროინდელი უნიკო პოეტები და მათი
წყაღწყაღ ნაწარმოებები.

ა ლ ქ ა ჯ ი

აი, აი, აი! მაინც გადმოდულს ქაფი!
 წვეულიმც იყოს თქვენი გვარ-ტომი!
 უფურადღებოდ დასტოვეთ ქვაბი
 და მთლად დაჰბუგეთ თქვენი პატრონი!

(როცა ფანტასა და მეფისტოფელს შენიშნავს).

ეს რაღა არის!
 ეს ვინ არიან!
 აქ როგორ მოხედნენ და ან რა ნებავეთ!
 ვინ მისცა მათ აქ შემოსვლის ნება!
 ცეცხლად დავაქცეე
 ზედ ქაფს მაგათ ქვლებს!

(ხელს სტაკებს ჩაშას, იღებს ქვაბიდან ქაფს და ცეცხლად აფრქვევს
 ზედ ფანტას, მეფისტოფელს და სტოველებს; სტოველები უშფოიან).

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

(შეაბრუნებს კოცხს და მისი ტარით ურტყამს კიქებსა და ქოთნებს)

ლაწალეწი, ლაწალეწი
 ამ კიქებს და ამ ქოთნებს!
 ყველაფერი დაიღეწოს,
 ყველაფერი აქოთდეს!
 ეს ჩერ კიდევ ზემრობანი
 არის მაგ შენს ორენაზე,
 ეს ჩერ კიდევ მხოლოდ ბანი
 არის შენს სიმჯერაზე.

გამწარებელი და შიშისაგან თავზარდაცემული ალქაჯი უკან იხევს.

იციანი არა, უსახურო, შენი ბატონი?
 იგრძენი არა, მისი რისხვა და გულისწყრომა?
 კრინტი არ დასძრა, თორემ ცოცხალს აღარ დაგტოვებთ
 არც შენ და არც მაგ მიმუნთა საძაგელ ჩროკას.
 მამ დაგაიწყდა შენ წითელი ჩემი ხალათი?
 ველარც მამლის ფრთა ვერ გიცივია, შე ბებრუხანავ?
 ჩემს ვინაობას შენს წინაშე როდის ემალაყდი?
 მე უნდა გითხრა, ვინცა ვარ განა?!

ა ლ ქ ა ჯ ი

გთხოვთ ნუ შემრისხავთ მიღებისთვის. პირდაპირ
 მიკვირს,

რად ვერ შევნიშნე მე თქვენი ჩლიქი.
 ორი ყორანიც, როგორც ვხედავ, არ გახლავთ თანა.

მ ე თ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

ამჯერად მიპატიებია! მართლაც რა ხანმა
განვლო ალბათ, რაც არ გვინახავს ჩვენ ერთმანეთი.
ისე მოედო დღეს კულტურა მთელ ჩვენს პლანეტას,
რომ ეშმაკზედაც იქონია გავლენა თვისი.
სადა იხილავ ჩრდილოეთის სიმახინჯეებს, —
რქვებს, უღებებს, ბრწყინებებს დღეს საქვეყნოდ ვიღა-
გიჩვენებს!

ხოლო რაც კი ჩლიქს შეეხება, ტარება მისი
მე ხალხში მუდამ ხელს მიშლიდა და ამის გამო
ზოგ-ზოგ ყმაწვილთა მსგავსად უკვე ყალბ კანქსა*
ვხმარობ.

ა ლ ქ ა ჯ ი

(სევა-სევიო)

მიჭირს ამდენი სიხარულის ერთად ატანა.
ნუთუ მე მართლა ვხედავ კვლავ აქ ბატონ სატანას!

მ ე თ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

ღარ გაბედო მაგ სახელის წამოძახება!

ა ლ ქ ა ჯ ი

რატომ? ვითომ რა დააშავა თქვენმა სახელმა?

მ ე თ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

დიდი ხანია, რაც არაკებს ჩაბარდა იგი,
თუმც კი ხსენება მისი გულზე ეკლად ესობათ.
რას არ მოისმენ დღეს მაცდურის სახელის ირგვლივ,
ადამიანს კი არ ეტყობა უკეთესობა.
მოდი ბარონი დამიფახე! მე, კაცმა რომ თქვას,
სხვებზე ნაკლები კავალერი როდი გაზღავარ.
ვინც არ ირწმუნებს ჩემს თავადურ ტიტულს და მოდგმას,
აი ეს ღერბი შემოიღია ცხვირში ვაზალო.
(აეთებს უბამს ვესტს).

ა ლ ქ ა ჯ ი

(ხარხარებს)

ხა, ხა, ხა! მეცნო ეგ ხუმრობა. გადიან წლები,
თქვენ კი ისევ იმ გიჟმაყად და ოხუნჯად რჩებით.

მ ე თ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

(ფაუსტს)

აი, შეხედე და ისწავლე, ძვირფასო ჩემო,
თუ როგორ უნდა ალქაჯებთან თავის დაჭერა.

* ყალბი კანქი — გამაში.

ა ლ ქ ა ჯ ი

რით შემოდლა გემსახუროთ?

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

ჩვენ აქ ამჯერად გვინდა გავსინჯოთ იმ ცნობილი სასმელის გემო. მაგრამ ძველი კი უნდა იყოს. მე როგორც მახსოვს, რაც უფრო მეტად ძველია ის, მით უფრო ფასობს.

ა ლ ქ ა ჯ ი

მე ერთი ბოთლი გადავმალე კარგა ხნის წინათ. გაგიხარია, მეც კი უწრუპავ იქიდან ხშირად. სიძველისაგან თითქმის სუნიც კი გაჰქრობია, მაგრამ დაგისხამო — ქებას მაინც ნახვა სჯობია.
(ხმადაბლა)

მაგრამ ეს კაცი თუკი დალევს ხამად ამ სასმელს. თქვენც კარგად იცით, ერთ საათსაც რომ ვეღარ გაძლებს.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

არაფერია! ჩემს მეგობარს ის არას აენებს ჰოდა, მოიტა თუკი კიდევ გაქვს სადმე რამე. შემოხაზე ეგ შენი წრე და ბუტბუტს და ტლინკვას მოჰყევი. მაგრამ ჯერ პირთამდე გაავსე ტუქა.

ალქაჯი ხამალაი ესტ-მიმიით ხაზავს იატაკზე წრეს და შიგ აწყობს სხვადასხვაგვარ უცნაურ ჭურჭლეულს. კიჭები იწყებენ წარიალა, ჭვამები ელარუნს, რაც აღენს მუსიკის შთაბეჭდილებას, ბოლოა გამოაქვს ვეება წიფნი და მას ზურგზე ადებს დედა მაიმუნს, თათებში და მამხალეებს აპერინებს. შემდეგ ანიშნებს ფაუსტს, შევიდეს წრეში.

ფ ა უ ს ტ ი

(მეფისტოფელს)

სიტყვი, რა შედეგი უნდა მოჰყვეს მთელ ამ სიბრიყვეს, ამ აუტანელ მანჭვა-გრეხვას და ეესტ-მიმიეებს? ეს ხომ პირწმინდად სიცრუე და სიყალბე არის. კარგა ხანია მომამბეზრა მე ამან თავი.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

ძალიან მკაცრიც ნუ იქნები. ვით ყველა ეკიძს. მასაც ამ ცერემონიების და მანჭვა-გრეხვის გარეშე ალბათ მკურნალობა არ შეუძლია. ან პაციენტთან მანჭვა-გრეხვა ვის არ უცლია!

(ძალით ადებს ფაუსტს წრეში).

ა ლ ქ ა ჯ ი

ცქატაში შესული იყავს დეკლამაციას წინიდან
 მიხვდი და ხელად გახდებოდა ცხადი,
 როგორ გამოდის ერთიდან ათი!
 თუ მოეგები მაშინვე გონსა
 და მიუმატებ ერთიანს ორსა,
 გამდიდრდები და მყის გახვალ ფონსა.
 მოაკლე ოთხი და იმავე წესით
 მიმატებული ხუთით და ექვსით
 ხელად მიიღებ შეიღსა და რეასა!
 ასე სურს ალქაჯს!
 და აი, ბოლოს,
 ცხრა ერთი ხდება.
 ათი კი — ქრება.
 ამგვარ სათვალავს სცნობს იგი მხოლოდ.

ფ ა უ ს ტ ი

მე მგონია, რომ დედაბერი რაღაცას ბოღავს.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

ეს მხოლოდ შესაველია ჭერ, მოიცა ცოტა!
 ზომ ცოცხალი, საქმეს უყვარს თავის წესი და რიგი.
 მე, რა თქმა უნდა, ამ ყველაფერს ძალიან კარგად
 ვიცნობ, ასეა დაწერილი მთელი ეს წიგნი.
 გაგვიკვირდება, რაც მე მასზე დრო დამიკარგავს!
 რიცხვთა ამ შეუსაბამობას დაუსრულებლად
 უმეორებდნენ როგორც კვეციანს, ისე სულელსაც*.
 მათი აზრსა და ამოცნობა ვის არ უცდია,
 მაგრამ ისინი ჭერ არავის ამოუცუნია.
 ეს ხელოვნება, ჩემო კარგო, რაღა თქმა უნდა,
 სულ ასე იველი და ახალი იქნება მუდამ.
 ერთისა სამთან შეფარდებით და სამის ერთთან
 ადამიანთა გაბრიყვება და ტვიინის ქულეტაც
 სასიკვდილო საქმე იყო ყველა ხანაში.
 წინაღმდეგობის გაუწევლად იწყებს სწავლება
 სისულელისა, მაგრამ აბა დღეს შენ ამაში
 ვის მოატყუებ? სულელებთან ვის სურს წვალება?!
 ადამიანებს სიტყვებისა მეტი სწამთ თითქოს.
 თუმც მათგან, არცთუ იშვიათად, აზრებს თიშავენ.
 მე კი მგონია, ბევრად უფრო საჭირო იყო
 მასზე ეფიქრათ, თუ ისინი რას აღნიშნავენ.

* აქ და ქვემოთ ირონია პითაგორას რიცხვთა სისტემაზე და სამების დოგმატზე.

ა ლ ქ ა ჯ ი

ის, რაც ცოდნაში უმთავრესია,
როგორც წესია,
ყველას თვალთაგან საგანგებოდ დათარულია.
შემდეგ კი იგი თავის წიაღში
გადაიშლება იმის წინაშე,
ვისაც ეს ალბათ ფიქრადაც კი არ გაუვლია.

ფ ა უ ს ტ ი

აზრებს ურთიერთ ველარ ვათავსებ,
ისეთ საოცარ სიბრივეს ჩნაბაჟს.
თითქოს ვისმენდე ასი ათასი
ერთადშეყრილი სულელის ყაჟანს.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

კმარა, ძვირფასო სიბილა*, კმარა!
შენი სასმელი მოგვართვი ჩქარა.
ის ჩემს მეგობარს არას აუნებს, შენ ფიქრი ნუ გაქვს.
ეს მრავალ ხარისხ გამოვლილი კაცი ბრძანდება
და ოაღაც-რაღაც სასმელების ჩუმ-ჩუმად წრტუპვას
შეჩვეულია. არაფერი არ დაშავდება.

ალქაჟი დიდი ცერემონიებით აწვდის ფანსტს სასმისს, რომელზე-
დაც პირთან მიტანისას იფეთქებს მსუბუქი ცეცხლის ალი.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

აბა დალიე, როგორ მოგეშვას!
ნულარაფერი ნუ შეგაშფოთებს.
ის, ვინც შენობით მიმართავს ეშმაკს,
მას ცეცხლის შიში არ უნდა ჰქონდეს.

ალქაჟი ვაარღვევს წრეს და უშვებს ფანსტს.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

ახლა აქედან მოუსვი მალე, —
ჯდომბა ენებს, ვინც კი ამ წამალს დალევს

ა ლ ქ ა ჯ ი

დე შეგრგებოდეთ სასმელი ჩემი!
არ დამიკლია მე მისთვის ხელი.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

(ალქაჟს)

თუკი ჩემდამი სათხოვარი გექნება რამე,
შენ მხოლოდ ყურში წამჩერჩულე ვალპურგის ლამეს.

* ს ი ბ ი ლ ა — ლეგენდარული მკითხავი, წინასწარმეტყველი ქალი.

ა ლ ქ ა წ ი

(აძლევს ფაუსტს ქალადს)

აი წაიღეთ ეს სიმღერა*. მისი მიჩვევა
განსაკუთრებულ შედეგებით გამოირჩევა.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

(ფაუსტს)

ახლა კი მოდი გზას გავუდგეთ. შენ ბლომად ოფლი
უნდა იდინო, რომ სასშელი კარგად გავიჭდეს.
ჯერ ის მთელ სხეულს მოგიდუნებს და ბურანს მოგგვრის,
შემდეგ კი მკერდში ყოვლად უტყბეს გრძნობას გაგიჩენს.
უმაღვე დავხსნის უსიამო ამბებზე ზრუნვას
და თვალწინ ცელქი კუპიდონი დაგიწყებს ხტუნვას.

ფ ა უ ს ტ ი

გამიშვი, სარკეს ერთხელ კიდევ შევევლო თვალი
ნეტად ლამაზი იყო მასში ნანახი ქალი.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

მოიცა! ცოცხალ ნიმუშს ყველა ლამაზმანისას
მიიღებ, ოღონდ წაშო. წასვლა ნუ გეძნელება.

(ჩჰადაბლა).

შენ ეს წამალი მალე ისე გაგაზალისებს,
რომ თვით გომბიოც კი ელენედ მოგჩვენება.

გერმანულიდან თარგმნა ვიოლაჰი ჯორჯანაშვილი

* ალქაი ფაუსტს ეროტული შინაარსის სიმღერას აძლევს.

თუშეთის სიცოცხლა უბრუნდება

მარიოლა სიტავა წინასწარ

თუშეთი... ოცდამეცამეტა მიტოვებული, გაპარტახებული ქართული სოფელი... ბევრი მათგანის სახელი მოხსენიებულია მატინეში და ძველ ქართულ ზეპირ-სიტყვიერებაში. რა გულში უნდა გაუძლოს ადამიანს, რომ მათ პარტახი და ნასოფლარი დაუძახოს ჩვენს შკიბხელს ახლაც რა სევდის მომგვრელი ამბები ისმოდა თუშეთის პოეზიდან, პრესის ფურცლებზეც იბეჭდებოდა წერალები ჩაქრალ კერებზე. მიტოვებულ ეზოებზე, სადაც ჭინჭარმა და წარ-ცალმა გადაიარა. ვინ მოსთვლის რამდენ სოფელში წააწყდებოდათ ამოკლებულ კარსა და ჩაბნელებულ ჭიშკარს. იმ ადგილებში, სადაც ოდესღაც სიცოცხლე დუღდა, ახლა ისმოდა უშუალო შიშერი მგლები, რომელსაც ხან აძლივდა უკვე გავლურებული ძაღლების ვეფა. უპატრონოდ მიტოვებულ ციბე-სიმბაგრეები და სიბით წაგები სახლები ნელ-ნელა დაიშალა. გაზაფხულონი თუ აკოთხე-დნენ თუშეთი ძველ სახედარს. ეს იყო და ეს. კაცის გული უშალ შერბობოდა ხოლმე, ამ ქართველად იწყებდა ძვრას, ამ ამბებს რომ გე-ბუღობდა: ისეთი გრძნობა გეზადებოდა, ახლო-ხეღისა და ხუვარელი მის მთიმე ავადმყოფო-ბას რომ შეიტკობ.

აიყარნენ თუშეთი და დასაზღდნენ ბარად ქვემო და ზემო ალვანში, ღაღისურვეში, ფშაველში, ბე-გრგან.

დაიბ, ეს ნამდვილი ეროვნული ტრაგედია იყო და თუშე მიდევნებ გულსტაყილით დასძახო-და ფანდურს ძველისძველ სიმღერას, რომელიც ეხოდენ ცოცხლად ეხმაინებოდა იმ აურის წლე-ბის ამბებს:

მე არ ჩამოვალ კახეთში,
ვინც ვინდა ჩახედდეთაო...

ჩემ მამა-პაპა გმირთ საფლავთ
ვერ დაეანებებ თავსაო,
ვერცა ჩვენ სალოცავემსა.
წმინდა ვიორგის ქუარსაო...
ვერცა შშენიერ მთის კალთებზე,
სისხლით ნარწყვიდა გუბნაო,
ვერცა უინულის ნაწურებზე,
ცივებ კამაგა წულუბსაო:
მე უნდა მოვცედე დიკლოში,
იღარ ეიკოცლებ ბევრსაო —
ჩემ მამა-პაპა გმირებმა
უნდა ვეაბლო გვერდსაო.

ნეტე ჩვენ რა დავვემართა,
რო აგრე ვაოტვენთ ერსაო.

ეს ღეცხი კი არა, ტყავილი იყო, გმინვა იყო... მოიქმა იყო... და აი, ახლა ჩვენსა ხუტუნის იმ-აინი წლების დასაწყისში პოეზში დიდი შე-მობრუნება დაიწყო, ახალ ტალღად აქვეფდა სი-ცოცხლე ადრე პარტახადქცეულ კუთხეებში: გურ-ქანის ჭერებში, საგარეოს უდაბნო, ახანინის ოლირა, შირაკის სამთაწყარო, კასპის გონტებზე, თუშეთი, ზეცხურთა ადგილები სოფლები და მრავალი სხვა — ის პარტახე მერცხლები არიან. ამ დიდ შემობრუნებას ფუძე რომ ჩუვარეს და სინათლე შემატეს ეს პირველი მერცხლები სქი-რთველის შიანეთის გაზაფხულის კეთილმარ-ყეებლები და მზარბობლები არიან. სიცოცხლე უბრუნდება შიანეთს.

ეს შესძლო ღენინის პარტიის სამართლებ და ხალხის ძალით. ურეუბა და გაუტებულა ჩქე-

ნამ, სამშობლოს სიყვარულმა და ეროვნულმა
ენერჯიამ: ეს შესძლო იმ დაუღალავმა ზრუნვამ
და შემოქმედებამავე შემართებამ, რაც წლების
მანძილზე გამოიჩინა საქართველოს კრწანთის
ცენტრალურმა კომიტეტმა.

მალაგონიერი და ეთილშობილი ქართვე-
ლი მწერალი გერონტი ქიქოძე თავის წერიალში
„ქართველი ერი შიის ხალხია“ აღნიშნავდა:

„შეძლებს თუ არა შეირც დიდა ისტორიულ-
ერის დასაზღვრება, რომლის კულტურასა და სუ-
ლერს ფორმაციაზე მთებს ისეთი ზეგავლენა
მოეხდინოს, როგორც მათ ქართველ ერზე მო-
ხდინეს ქართველი ერი შიის ხალხია და თითქ-
მის ურველი ქართველი მთაშველია წარმოშო-
ბის და ბუნებო. დასავლეთ ევროპაში, ინდოე-
თში, ჩინეთში, ანტიკურ რომსა და საბერძნეთში
შენობები დაბლობებშია აგებული. ეს თქმის
არა მარტო ტაძრებსა და სასაბუღებო. არამედ
შინადა თვით ციხე-სიმაგრეებზეც: საქართვე-
ლშიც კი პირაქით, ეკლესიების და ციხე-დარ-
ბაზეც კი შიის რელიგიური შეფარდებული.
შიის პეიზაჟის ფონს ქმნის, ბუნების მონუმენ-
ტურ ანსამბლში ზედის: გაიხსენეთ მცხეთის
ჯვარი, ატენის ხოლი, მაგარტის ტაძარი, გულა-
თი, საფარა, ზარზმა, უფლისციხე, ვარძა, ბეთანია,
სამშვილდე, თოგვი, აწურთა და მრავალი სხვა ძე-
გული. შიამ ქართველი ერი გადარჩინა გადაშე-
ნებას... ქართველ ერს, შიის ფიქვის მშავსად,
თავის ფესვებით კლდე გაუღებოდა და ნაპარდე-
ში მაცოცხლებელი წყენა უძებნია“.

ლამაზად ნათქვამი სიბრძნე ამ სიტყვებში,
როგორც ეს სწავთა ბან გერონტი, ამასთან,
აქ შეესაბამება და მორიგეული საქართველოს
ისტორიის ფილოსოფია.

კონსერტი მანუხარაშვილის ალბანურად

ღვინდამ მოგვითხრობს — ქართულმა გარმა
ბატონიანს ციხე რომ აღო, გამორჩეულმა
ზეზეა გაფრინდოულმა ამ კებიდან გამოქრულმა
ცხენი და თქვა: სადამდეც ჩემი ცხენი შეძლებს
ქენებას, აქამდე აქნება თუშების სოფლებიო.
გაქენებულა ცხენი ტატიგორასთან შეჩერდა...

მართლაც, თუშეთის ბარის სოფლები ბა-
ტონიანიდან ტატიგორამდე გადაეპოვლი.

პანკისის ზეობიდან ჩამომდინარე ალაზნის სა-
ნაპროზე, მთების ვასწრავ, გამოიღო უბო და
ბარაქიანი სოფლები: ზემო ალაზნში უმოთაგრე-
ხად წოვთა (ხაბუბის) მოდგმა სახლობს, ქვე-
მოში კი — ჩაღმა თუშები.

თუშეთი ზეობებშია ჩაფენილი. პირაქითა თუ-
შეთი მწველიდან აჩუბა, აქედან სათავეს იღებს
პირაქითის ალაზნი. აქურს სამოცრებზე ზემო-
ალაზნულთა — პირაქითისა და წოვთას ცებრის
ფარება გაშლილი.

ჩაღმის ზეობაში, სოფელ შენაქოს ძირში ერთ-
დებთან პირაქითისა და ვაშქრის ალაზნები.

აქურს სოფელთა ცენტრი იმდროს სავსეა
პური საფარით, ფიქვის, არვის, ვერძის ხეებით
დაფარული.

აქურსი ციხეები ერთმანეთს ვასკერაინ და
ერთ შილიან კომპლექსს ქმნა. ძნელდებლობას
ისინი ასრულებდნენ უდიდეს როდ. ახლა კი
წარსულის უტყვე მემკვიდრედ წამომართულან
და მოგვითხრობენ გვირ წინაპართა თავგანა-
ვალს.

1981 წელს... ავლისი. ომალოსაქენ დიდძალი
ხალხი მიემართება. აქ დიდი ზეიმი მოეწყობა.

ზეიმიზე მანქანთა გავრეგზავრეთ. წვიმს. ორ
დღეა ცუდი ამინდი არ გვასვენებს, პირველი
ზიფთი სტორის ზეობაში დაგვხვდა — თორღვას
ამანოს ხიდი ჩანგრეულია და შეუძლებელია გას-
ვლა. ადვარებული სტორი ღრიალით გეშვება
ლოდებზე. ტინეზე, ალაგ-ალაგ ვიწროებში თავს
იბრძობს.

მარტო ჩვენს არა ვართ ამ ურფაში, სხვა მგზა-
ვრებაც ჩვენს დღეში არიან, მათაც ვერაფერი
მოუხერხებიათ. სულ მალე ვილაყამ დაიძინა:
ქვებით ამოვავსოთო უფსკრულიო. ვველა ჩავე-
ბით საქმეში, ერთმანეთს ვაწვდით ქვებს, ვვა-
ლაფერს, რაც ზელი მოგვხვდებოდა, ოღონდ სა-
ხელდაბელო გადასასვლელი გაკეთდებ...

ფიცრის ქალიდან, — ასე ჰქვია კანკაბოვანის
ალაზნის პირას შედებარ ერთ-ერთ ხეცს, ალაზ-
ნი ოთხგან არის გაღასაღაბი. მდინარე მოხსუდა-
რა და ზევებიდან მიერთებულ ღვარს ცოცმო-
რეული ნიქავს.

ომალომდე მცირე მანძილია, მაგრამ მდინარე-
ში გახვდა დიდი რისკია, ღამეს აქ ვათვთო, კო-
ცონის პირას, ღვებსია და საშღერის ცეცხლიო...

მთებში შეუთვლელ ფიცრის ქალს თუშურა
შელოდა მოეფინა, ვილაყა გარმონს ატირებს,
მის ძალას ნელ-ნელი გამოჰყავს ძილიდან სათი-
ლობელ-მოხერხული მგზავრები. ბოლოს ვველა
ერთ კოცონთან ატირება — აქ, სადაც გარმო-
ნია, შელოდის ხმაში ნახერხდება ვარკველავი-
ნი ღამე...

თუშებს ძნელად თუ ვინმე შეეცობრება ხალ-
ხური მუსიკის სიყვარულში. თითქმის ვველა
ოქაბში აქეთ გარმონი, ნორჩ თიბის ასწავლიან
თუშური საცეკვაოებისა და სასიმღეროების ან-
ბანს.

და აი, დღესაც მოდამოს უფინება ზარაინი
თუშური მანგები. ურჩავენ მეცხრეტასეული
ელიყო თორღვაიქ, მისი მგვობრები — გოგი
კოლიკიძე, გელა ბატურაძე, ოთარ აღბანაძე,
ლუია თათარაძე, რეკო აღბანაძე, ციური
აიკური, მერი ნაზოზული, დალი ჭრნიაშვილი,
ციცინო ქააძე, აქვე არიან პოეტები გივი ჭიჭინა-
ძე, ანზორ ახუღაშვილი, მწერალი ნუგზარ შა-
ტაძე და კიდევ სხვები...

ხიშდერთი გადმოსცემენ თუში ხალხის უოფს
— ბარიდან მთაში გამგზავრებასა და პირაქით.

შეუბიან მგზავრობაში გადატანილ ზოგადებზე და მშობლიური მთების დანახვით გამოწვეულ სიხარულზე. ერთი მთავანი მღერის:

ჰე, მთებო გოლიათებო!
გააღეთ კლდეთა კარები,
გააღეთ გელის კარები,
მოდიან თუშთა ფარები.

ამას მოხდებს:

რა ლამაზი ხარ თუშეთო,
დილოს წინ, ველო ტყვიანო,
შენი შემეფრე დამბურდი,
ქედებო ყინულიანო.
ნისლებში გაბეწულვებო,
დილდლით ცეარ-ნამიანო,
შენი ხმაური მამწვილებს,
ხვეებო კალმხიანო,
შენი გაზრდილი შვილები
გმირებად ითვლებიანო.
გასახელებენ თუშეთო
თუშებ ამიტომ ქვეიანო!

მერე „წიფლოვანზე“ გადადიან. ეს ტყის სა-
ხელწოდებაა თუშეთის გზაზე. ამ ადგილას ბევ-
რები გადასიხვია თუშის ქალს და გარმონზე
ამტაცებულად ტირილს ხაღბზე „წიფლოვან“
რწმად. მერე უკან მოტოვებულ „სოფლიანთ
ხეზე“ იხსენებენ — ბევრი გადახტებოდა იქ... ზო-
მის კი ისევე უძველესი თუშური საცეკვაო —
ოგი მოზუცებისა და ქართული ენისა და ლიტე-
რატურის მასწავლებლის — დიანოზ ვოჩიალიძის
მეშვეობით აღუდგინათ.

...მთებში გარინდულ ვარსკვლავიან ღამეს და
მგზავრობა ძალს ისევე აკრთობს გარმონის ნაღ-
დიანი მღეროდა.

აგერ ომალოც. თუშეთის გულა. მორხან
ბავშვები, ბარში წამსვლელნი, თუშეთივით კრე-
ლი თვახარები ფრიალებს. მოღს გული გადა-
უშლია და წაირნარია უვადლებით მოფარდა-
გებულა. ფინურად ნაგებ ხაზლებში სატუმრო,
კაშვირგამზღობის სახლი და მწვემსთა ბიწე-
ხია. აქვეა საქონლის ბოსელი. ომალო კოპჩიაა
და მთებში ჩაკარგული. ზვიდალ მოჩანს კესე-
ლოს ციხე, ქუმეღაურთა, ხახაბო...

ვეება მიწდორზე ზვინებდა დაუდგამთ თვა.
მწვერულ ხანხანებს კარტოფლის ნარგავები.

ატანსი სიზმარი, ატანსი სიხარული

ადრე ვინ წარმოადგენდა, რომ ომალოში მან-
ქანა აზოაღწევდა. ის კი არა და, ომალოდან შე-
ნაქომედ მალე სხაგორ გზასაც გააკეთებენ. ეს
სახაგორი დიდ ბევს გადაქცეობს, სატყარით მან-
ქანებსაც გადატანენ და დიკლასაც გადასწვდენ-
ბა მანქანების გუფონი. მერე იღვეტორდენი
აზოვა, ციხეფრი ეკრანიც აიკონიშნებს...

თუშეთში გზის გაყვანა იოლი შეიძლება იმას

ეკონოს, ვინც არ იცნობს ამ პირქუხ ნიღბან
მთებსა და ხეობებს, სადაც ზვაგი და მწვერთა
გამოდებებით ბრუნავს, სადაც ამინდი ყოველ
წუთს იცვლება: ზან წვიმაა და თქვენი, ზან მზის
სიცილი იდება გატემოს, ბუნება ათას ბიფას
და სიხარულს გამოადებს.

1949-1952 წლებში სამანქანო გზა ლტე-
რიდან ღორღვას ახანოზზე მოვადა. გზას
მშენებლობა კვლავ განახლდა 1972 წელს და
კახეთის ქედის უღელტეხილამდე მიაღწია. 1974
წლიდან კი მშენებლობა კახეთის უღელტეხი-
ლის გადაღმა „თბილის-გორაკის“ მესხურ რა-
ზმმა დაიწყო ფიცრის ქალის საცხვრე ზორხადან
ომალისა და კახეთის მიმართულებით, რომლის
მშენებლობას ზედმძღვენილობდა ანგინტრა და
მწერალი ავთანდილ გალდავაძე.

ფართო გზა ნაღმების, ბულდოზერების, თვაი-
შავალი ხაზური და ნადგავარების მეშვეობით გა-
ყვანეს. ნაბიჯ-ნაბიჯ, რთულ პირობებში მომდი-
ნარეობდა საგზაო სამუშაოები.

...მახსენდება, ცხრას სამოცდახუთმეტა წელი
იყო. მაშინ ზღვებზე წახსავლელად აიღდა ფე-
ხი, დღემდე წვიმამ მოგვარა. მერე უფრო აძ-
ღაყრა. ცოფმორიული აღაზანი თავიუბოგლე-
ქილი გარბოდა, ხეებს და ლოდებს მოაგორებ-
და.

წვიმა, მთებზე თოვლი დადო. ციოდა. ბულ-
დოზერები ვეზვებოდნენ. სამ-ობს ადგილის
ვიწრო ბილიკები იყო გადასაღება. ზოგჯერ ხას
ტოტებს ეშკადებოდათ, რომ უფსკრულში არ
ჩავცვიწილიყავით, ზოგჯერ აღაზნის პირს მუ-
ღამდე მომდგარ წულში ეტოპადით...

1978 წლის 28 სექტემბერს პირველი მანქანა
ავიდა ომალოში. გზა კეთილი კვალივით ატვია
თუშეთის ქედებს, რომელზეც ფართოდ გულრი-
კარი ადამიანებს: ხანგრძლივა ზომრის ტყეო-
ბიდან გამოიუვანა თუშეთი, რომელიც საქართვე-
ლოს ბართან მზოდოდ სამაგრო ტრასებით და
საცადლებო ბილიკებით იყო დაკავშირებული.
მთავარი სიძნელე უკან დარჩა, მალე თუშეთის
აღაზანზე ღლითის ბიდი გაიდებო: გზის მშენ-
ებლობა კვლავ მიმდინარეობს — სხვაგანაც ხე-
დებია გადახაყვანი, განსაკუთრებით წულადო-
ბის დროს კირს გადასვლა. მწვერუტსაწინააღმდე-
გო ქეზირებსაც დამენ. გზის ვიწრო ადგილებს
აფაროებენ.

იმ შაკერი წინააღმდეგობის გადასაღებად.
რაც მთას გაჩნია, მშენებლებმა წინასწარვე
გაითვალისწინეს და გზის პროექტში შეატანეს
კახეთის ქედში გვირახის გაყვანა. აა უხვ გაკეთ-
დება საშვილიშვილო საქმე — სამანქანო გზა
მთელი წლის განმავლობაში გახსნილი იქნება.

ახალი გზის გაყვანამ ტყარობს გადატარ-გა-
მოტანის ხარჯები უკვე ომბოცო პროცენტით
შეამცირა. ომალოში ორასი ბავშვისათვის აწევა
სკოლა-ინტერნატის მშენებლობა, წულსადენის

გაუვანა, როცა ნასუქ ცხვარს შემოდგომაზე ბარში მიერკეციან და თელავის ან თბილისის ხორცკომბინატში ახარებენ, მთელ ამ მოქმედებაზე გზულ თაით ცხვარი 3-5 კილოგრამს კარგავს... ახლო მომავალში განზრახულია თუშეთში აშენდეს მცირე სასაქლო-მაცივარი და ცხვარი ადგილზევე დაიკლას, რაც დიდ მატერიალურ რესურსებსა და დროს დაზოგავს. ამასთანავე განზრახულია შეიქმნას მეცხოველეობის მძლავრა საკვები ბაზა, თუშეთის მდიდარი ბუნებრივი რესურსება ამის საშუალებას აძლევს.

— ასრულდა თუში კაცის ოცნება. ვერტმურჩნით ამოვი ჩვებოდა ტვირთის ამოტანა და ხშირად, საუბრენი ამინდის მოლოდინში კვიარობით გვიხდებოდა ადგილზე ცდა. — გვიბზრა ქვემო აღვანის მურწინების დირექტორმა ვახტანგ თორღვაიძემ.

დიკლო და შინატი

მა ერთმანეთისაგან ძნელად განასხვავებთ. ორივე ღამაში სოფელია, ორივეს თავისი საზოგადოება აქვს.

ესენი ქვემო აღვანელ თუშთა სოფლებია, უკლებლად შეიძროდ დასახლებულნი თუშეთში, ხალხი უკლებლად მტრ ამ სოფლებშია ტრიალებს. ქვემო აღვანელთა მეორე ფერმის მეთაბე ბრადიდის შენობა დიკლოს ქალსავით ადგას თავზე. მწეუმბთა ბინასთან ღობეზე ცხვრის ტყავება ჩამოფენილია.

ზაფხულია, მავკამ ქობის შუაგულში ციცილი ანთია და ქერადან საკიდებელზე მიხმულა ქვაბი ეშვება. ბინაში დაგვხვდა ბრადიარი — გიგო თათარიძე, აფხაზად თორმეტი მწეუმბი გვაყავს — გვიბზრა: დაანოზ ბეწუნაძე, ოსებ და ზურაბ მოწინაძეები, თემო შაძე, შოი ხაიძე, ტრიფონ ვარდიძე, ნოე ქაგოღანიძე, შამილა ქორთოშიძე, გურამ ბეჭურაძე, ლოდა შაძე, ლადო გოგოთაძე, ზაზბულია ღამაზაწოვი. ბრადიადში ოთხი ფარა მუყათ, ოთხი თახის სული ცხვარი.

ოცბას გაავლი და დაიწახე ქეროს, — თუშეთ-დაღესტნის საზღვარზე მდებარე სოფელს, რომელშიც ახლა დეკეხი ცხოვრობენ.

ძველ დროს აქედან მტრულად იმჩირებოდნენ დეკეხი და ქისტები. ბევრ მთფანს სხვისი საქონლის მოტაცება მჭირდით ხელობად, ბევარი ცხენი და ცხვრის ფარა გაურტავებ. ბევარი თუშთა ვაჟაკი გულგანგმირული გადურჩევათ ქიუნებში. ბევრჯერ კი ძლეულნი გაბრუნებულან უკან. თუშები მკაცრად უსწორდებოდნენ აკო ზაზბუვით მოსულეებს, თორემ მათ კეთილი სტუმრის კეთილად დახვედრასაც ვერავან ასწავლიდა.

მტრობა, შუღლი, ომი, ძალადობა, დიდი ხანია თუშეთის აღვანში თავის შმაგ ტაღლებს გაატანა. ჩვენმა დრომ ძმობის დიდი სიკეთით აავსო

უკელა ხალხის გული. მიუხედავად აღვანის მთებისა, ები ახლა წარსულის უტყვე მოწმედ დგას. უამინდობისა ზოგჯერ მგზავრს თუ გამოადგება თუშესსაგარად.

ამ წინაპართა სისხლით მოარწყულ მიწაზე, წუაღაქარა მდინარეთა ბეობებში ახლა ცხვარი ზალახობს.

უკელა ბეობის კალთებს ცხვარი შეფენია ისეთ ციციბო ფერდობებსა და უფსკრულის პირებზე, რომ მარტო ცქერიფი კაცს თავბრუ დაეხვევა.

მთაში ბიფათა შეიძლება უოველ ნაბიჭზე დაგვდეს. მუცხვარე ხშირად გვერდს ვერ აუღლის მას. ფერდობებზე ზალახობისა თუ ძლიერა ქარმა დაპტრა, შეხაძლოა ათეულობით ცხვარი კლდეებზე გადაჩნდეს. მთა მარტო ცხვარს კარა, ქაზხავა ამარცხებს ზოლმე. გაზაფხულობით რომ ფერდობებიდან ზვავა ჩამოწვება, თოვლი რომ დნობას დაიწყებს, აი, მათინ ნაბეთ ვახაჭირი. კლდის ბილიკებს რომ შემევეებით, თვალზე უდგამი კლდიდან მოგლეჩილ ვეება სიბებსა და ლოდებს დინახავთ. არავინ იცის, როდის მოსწყდენ მთებს ეს ქვები და ლოდები. მდინარე აღვანის კი თითქმის გულამდვრეული, გაჭარხებულია ლოკავს ტინებს.

ბევრ ღოდზე წარწერილია იმ მწეუმბთა სახელები, რომლებიც ოდენდაც აქ ცხვარს აძოვებდნენ. გაივლიდა მუცხვარე და სიამე ამოტოფტრავდა თავის გვარ-საბუღს, თარაღს დახატავდა, რაც სულს უფორიაქებდა, ფანტაზიით შექმნილ სახებს გამოაჩუქურთმებდა. ვაიხულოვით ქვაზე წარწერებს და ჩვენს თვალწინ ცოცხლებიან ლეგენდად ქვეულ მუცხვარეთა სახეებს წარწერები ქვეშე ტრაგიკულად დადუქულთათვისაც გაუკეთებით, რომლებიც მრავლადა გზის-პირებზე, და ასე, ამგვარად იწერებოდა მუცხვარეთა ისტორია, რომელთა სახელოვან საქმეებს, მამა-პაპისეულ ტრადიციას ვაგაკურად ავრძებლებენ აღვანელები.

სომხალი მშპუნანი და სომხალი მარტალი

სოფელ ჩივლაურთასთან დაბინავებულია ქვემო აღვანის მეორე ფერმის მეთაბე ბრადი. აქ უკელა მწეუმბი პირნათლად ასრულებს თავის მოვალეობას. აი ისინი: კოსტა და ნოდარ შახილაძეები, ნუჯარ გომილაძე, კამბულ გრიგოლაძე, ხენია ანთაძე, სოსო ზაშინფრძე, კარლო გორილაძე, ვალაკო ვაგოძე, ხანურ და ზურაბ გიგოძეები, ჭუმბერ წაყლაძე, ვახტანგ წომიკურიძე, სარქალი—გარმა სუხნიაძე, მამა-შვილი ფილო და ოთარ ჩეთაიძეები, ზასაკ რაინაული, ადექსი მამულაშვილი, პლატონ თელავრაძე, კომიუნიკატორები: თამაზ აწწუხელიძე, შოთა არ-შაულაძე, ნოდარ რაინაული, პაატა ახუდიძე, ხენაკ აწწუხელიძე, დიკტე აფთარაული... რომელი ერთი დავახაზებო, ვინ მოკვლის იმ თუშ

მოთხიარეთა სახელებს, რომლებიც ვაქცაურს საქმეს უდგანან გვერდით და მოუღლებლა მარტვენიტ სხახლში დოვლათს ქმნიან მათ, უველებ ერთი საფეიქრალი და ერთი საწუხარო გასჩენათ, უმარტვენდა კი ტრახაზე საძოვართა სიმცირე.

გამორჩინდა საჩქალე კონტა მანწერაიქე რჩ-მოცდათქმსმეტი წლისა. იცა წელი მანწადე-ზლობდა უნივერსიტეტის გეოგრაფია-გეოლოგის ფაქულტეტი დამთავრა და რადგან ხავე-უპობიდანე ცხვარის სუფარული არ ასვენებდა, ცხვარს მათუთრა, — შორაქში ცხვარი უმეტრო-ნოდ დარჩა და რა მემანწადელებდობოდარ—თქვა.

— ექ, ხადაც ცხვარი მიგვიდის, — ჰვევბიან მწვემსები, — წითელწუროდან და წწორადან მოუღლებულე, გზაზე ათისი რამე ურია: კონსერ-ვას ქაღები, საჭმლად ნარჩენები, მიწაც ხში-რად მიწერალებით არის შეწამლული და ამ მი-წეზეთ ათსობით ცხვარი გვიკედება.

— ტრახებზე უველა ჩვენ გვეჩხვებება, — მე-ზობსტეც, შევეღვაც და შევეწახვაც თუ ცხვარმა ტრახის სიხალღვეს მოძოვა — საქმე ანა მანწინა წახე, ჩხუბა და ვა-ვაგვალა. ანადა, მშვირი ცხვარის დაკავება ძნელია. გზას უდალ მხარეს არ-ბა ვასდევს, მეორე მხარეს ვენახი და ათ-ქმას მთელი კვარის მანწილზე ცხვარი მშვიერი რჩება. თავის მხარე, მართალია მევეწახე, მაგრამ ვანა შეცხვარე სტყუის? შიდი და ან ერთს გა-უწყარი ან შიორებს. ბიბლიის სლოგომონ უნდა მათ შერიგებნას.

— შეზოდგომობით ცოტა არა უწავს, კარმა-ხული აღებულა, ღობებში ვახსნილია. ცხვარს იქ ვაწოდებთ, ამით შამწილობას ვარიღებთ, — გვითხრა საჩქალმა და ამოიხრა.

უნებურად მახსენდება ერთი ეპიკოდი პუშ-კინის „კაპიტანის ქალიშვილიდან“, როცა ბელ-გოროდის ციხე-სიმაგრეში კომენდანტის ცოლი კახალ პროზოროვისა და უმა გლეხის გოგოს უსტინიას ჩხუბის გამო მოსამართლეს უბრა-ნებს:

— გარჩიე პროზოროვისა და უსტინიას საქ-მე. ერთ თუნგ მდუღარე წვალზე წახუბებულან, გაგე რომელია მართალი და რომელი დამნაშა-ვე. შერე ორივე დასაჯე.

ცოტა უსწურა სამართალია და მას ჩვენ ვერ გავუვებთ, მაგრამ ამ საქმეზე რომ ღირს დაფა-ქრება და ისი კი აკამარტო ერთი რაიონის მან-სტაბით, ეს კი უღაოა.

ქვემოაღვანელმა აღეკანბრე ბექურაიქემ გვიამბო: კავკასიონის უღელტბილის გადმოსას-ვლელადან ერთ-ერთი გზა ენახელ-სახიუს ხეო-ბით მოდის, რომელსაც ადორიას უღელტბილი ჰქვია, თუმცა იგი მამა-პაქეულ გზად ითვლება, მაგრამ ჯერ კიდევ ოფიციალურად არ არის გან-საზღვრულა, თუ ვის ეკუთვნის ის — ე. ი. მეც-ხვარეებს თუ ადორიადან მომოდინ ბოდმე, რად-გან კვლამ სხვა უღელტბილებთან შედარებით, უველაზე ზეღბაერტი გზა თავისი ფართო ხა-

მორტებით, თუმცა ძალიან გრძელია, მანწილში ვად ამისა, მეცხვარეები არ უწინდებობენ დაუ-დაც მათ ცხვარსათვის სახალხო ჰქონდეთ. თო-რემ ისე მეცხვარემ აქეთ ზუთი ქელი მაინც უნ-და გადაიაროს: უადორის უღელტბილი, მეტრო-სა და ველ-კეთლის მთები, ხარის წყაროს უღელტბილი და ვადუთის ცერა.

მეცხვარე ამ ტანჯვა-წამებას არაფრად ადგებს, რადგან იცის, რომ ცხვარს არ მოწივდება.

ეს გზა ამითაც ვანსხვადება დანარჩენი უღე-ღტბილებსაგან, რომ უწინაა და თოვან-სტენი და სხვა პირუტყვი სხვანგან ფებს ველ-ს იკიდებს, თუშეთში დარჩენილი მოსახლეოვა იძულებულია ამ გზით იაროს. საქმის მოგვარება აუყოლებლად მიმანია, რომ ჩვენსა და დღეს-ტრელებს შორის ვაუგებობა ადარ მობდეს, ზნორად აქვს ადგილი გამოაღვას. თუ ცხვარს, ან ფულს შეაძლევ, გაგატარებენ, არადა, არ მო-გცემენ საძოვარზე გადახვლის უფლებას.

თუშეთში მიმავალ ერთ გზას, აღმანთან რომ ჩამოდის, ხოწარე ჰქვია. მოდიღებულა წვალმა ხელე წილო, ამიტომ მწვემსობა ათ-თორმეტე კოლომეტრის შემოვლით მეორე ხილზე გადადას, მაგრამ იმ მცირე მანწილზე ვახსკველი გზა იელის მხამინი ზუჩქით არის დაფარული და როცა ცხვარი მას შეხვამს, იბრცება, ახლან-ხილის მწენებლობის ნებასთვა მიიღებს. ითაქოს მდგომარება შეიცვალა, მაგრამ ზე-ტვის უქო-ლობის გამო, მუშები მომცდარს არიან, ვინა-დან ახლად შექმნილი თუშეთის ნაკრძალი კრ-ძაღვს ბის მოჭრას; საქირთა სხვა საშუალების გამომხატვა, რომ დაწეებული საქმე დაგვიჩვენ-დეს.

მწვემსმა ნოდარ მახალაიქემ გვითხრა:

— თხუთმეტი წელია ცხვარში ვარ, ჯერ ჩე-თვის ერთი წვეალი ჩექმის გარდა არაფერი ურ-გუნებთათო, სეცტანასაცმელზე ხომ უდამეტაა დაპარეკი, ნეტავ იუადებოდეს მაინც. — ჩვენვე შევერდებო, ის მხოლოდ მეურნეობების საწერბე-ზში მოდის, დიდი მოთხოვნაღება და აქი აშო-ვნება, ნახდებიც უზარისხო ვაქვს. ნეტავ ვაჩუ-ნათ წეაზის დროს ხადეაივისაგან სხებზე და ტანსაქმელზე წავი დატემა როგორ ჩამოგვდის.

წავის, გული გავმშვება, როცა მეცხვარეთა ასეთ საწუხარს უსმენ. მათ სულე ჩაბუდა და გაფრთხილება სჭირდებათ. არ არსებობს მეც-ხვარეობაზე რთული საქმიანობა, ცუდ ამინდში მკვლავებმოუღლები შევეწახე არ მუშაობს, ხადმე შეეფარება, მაგრამ ცხვარის პატრონი მწე-მისა ცხვარს გვერდიდან ვერ მოსცილდება. მას მარტო გამწებდობა და ვაქცაობა ვერ შეედის. დოლის დროს ჩვილა მავშვავით დასტრიალებენ ცხვარ-პატარს აქ უვეე საზრანობა და ნების-უფთა საქირთ, რომ მძიმე მდგომარეობიდან გა-მოიყვანო დედა და ბატონი, უწამლო, ტყვერო-ნი და მოდლინიერო. მოდა, ამიტომ მეცხვარეს მეტა მიბუდა უნდა, მხარში ამოგვობა, ნეტემა, თბილი ზელი.

მედიკალინური ლექსის რევიზია

ზემოაღვანელოთ მოლოდინში დავადებით პარ-
იქითა თუ შეითხავენ მისხვალ გზას. ჩვენი მეტე-
რები არაან ეკონომისტი ზოთა ცისკარისვილი,
მეურნეობის მუშაკი იარაღი უშარბული და თუ-
შეთის სატყეო უბნის უფროსი ტექნიკოსი თენ-
გიზ თორღვაიძე.

მე თავა ყოველთვის ხალხისად ვთვლიდა,
მის სიუყვარულმა მთებში მატარა,
ღმერთო, რად მომეც ოცნება დიდი,
თვით სიკოცლზე ეს ასე პატარა.

თუწის ტაროდ მეორეშვალის ამ ლექსს
გვაციხებენ ზოთა, თან მის ხანმოკლე და სევდიან
სიკოცლზე ვთვებო...

ძველ ომალოს რომ გავცდეთ, თავვე დავუ-
ყვით, გზამ გაივსო, მტრე ისევ აიწია და სვე-
ნებ-სვენებით წავედით. ძალიანაც რომ ვინდო-
დეთ, ჩქარა ვერ წახვალთ. კლდოვანი აღმართი
არ იძლევა ამის საშუალებას.

უნაპირი სიჩუმე... ვადახვევი, ვიწრო ხედი.
ჩამდენიმე წუთში მოლზე კარვები შეენიშნეთ,
დიდი ხევი და სწრაფი მდინარე, აქ დართლთა
არწივთა სახეღარა.

...ძველად, ლეკებს შემოსევასას, ხალხი დარ-
თლოს ერთ-ერთ ციხეს შეხაზნებია, წყალი რომ
შემოდევიათ, თენგზე მიუხამთ თოკი და ხევის-
წყალში ჩაუშვით. თურმე, ღამე თუნგი ბრჭკუა-
ალებდა, მტრია მიხვედრიალა დართლოვლია
ზრანვას, უნარლიათ თოკისათვის, თოკი და თუ-
ნგი სახელსახათის მოუწყებიათ; წყალი რომ
ვერ აიტანეს თურმემა, მტრის ხანაკიად ერთმა
მოკეთე ლეკმა გააფრთხილა; თუნგს შავა ნახადა
დაახვიეთ და ისე ჩამოუშვითო. ასეც მოიქცნენ
და გაიძლეს მტრის ალყას.

...ერთხელ თურმე ლეკს ქარა ჩრდილოეთის
მხრიდან შეიოქნა დართლოს, ღამთა გაღმა
ღუთა რაზმის მეთაურა ელიონისა სწევდა, თუ
შემა ესროლეს, ტყვია ელიონს მოხვდა მეთა-
ურს უთქვამს ცუდად შენაშნა ეს, — დავმარც-
ხდებითო, — და უკან გაბრუნებულაყვენ.

სოფელში რეზო ცაძიკიძე ვკითხეთ. ეჭვით
თავებრძობის ბრძოლა და ქ დამოს მთაზეო — გვი-
თხრეს, ეს ეველაზე გამოჩნდულა ბრძოლაა ზე-
ნი ალყანში, თუმცა სხვა ბრძოლებიც ბევრად
არ ჩამორჩებიან.

მედიკალინური პბიტაციის

რეზო ცაძიკიძის სახელში რომ მიგვიწვიეს,
მასხანდელი ცხვარ-მეცხვარის სადღეგრძელოს
ამბობდა, ზღუდრისას, ვინც ზღეს უშარბთვს თუ-
შეთის მწყემსებს... იგი თავის საქმეზე, მწყემს-
თა ცხოვრებაზე ხალხით ღაპარაკობს.

გვიან ღამე, ბინად რეზო ცაძიკიძის სახელში
ვართ. იგი ტანმორჩილი კაცია, ხამოცდახუთი-
ოდე წლიაა, ტუბილმოუზარა.

— ახალგაზრდებიდან ცოტანდა მწყემსნი მწყე-
მხად, აღარ გვყავს ისეთი თაობა, ზემს უფლები
მის დროს რომ იყო. მეცხვარეობა ვუყავსო
წილზედრია, მომთაბარეობა ძნელია, ბევრი ახა-
ლგაზრდა ეს საძნელეს ერადება. ამას იმიტომ
მოგახსენებთ, რომ გაჭირდა მწყემსის ზოგნა და
აძულებული ვართ ვიჭირათ ისეთი ადამიანები,
ვინც ვეღარც იმ სწორუპოვარ გულის ეველს
აუთებენ და ვერც რაიგანად უფლიან განთქმუ-
ლი თურხი ქიშის ცხვარს. რომელიც ერთ
დროს კინაღამ გადააშენეს.

— ხაელთარ კახინეშვი ავტაცია ვის გაუგო-
ნია? — აი, აქ ფერბებში უნდა აშართებოდეს
ხალხები საკირბორტო საკითხებზე. ჩვენი
ყოფილი ისე თავისებურია, რომ ადამიანმა თავისი
თვალთა თუ არ ნახა, ის კარგად ვერ შეუფასებს
ჩვენი ცხოვრების პირობებს; ამ მხრივ ახლა,
ბოლო წლების მანძილზე, საგრძნობლად გამო-
წირდა მდგომარეობა. ზემდგომი ორგანოები
ეველაფერს აკეთებენ თუში კაცის დასამარტრ-
ებლად მთაში, ამიტომ მეცხვარეს გული აღარ
უღერდებდა, როცა დაინახავს, როგორ აფასე-
ბენ მას საქმიანობას.

რეზო ცაძიკიძის ავტაცია მართლაც რომ
ქმედითია, იგი სოფელ დართლოში ატარებს წე-
ლიწადის ოთხ დროს, სხვებსაც აქეთიერ მოუ-
წოდებს — მთაშორის თავთვის ფუძებებს, აღა-
დგინრო დაქცეული ბინები.

პირიქითა თუ შეთში, ზემო ალყანის ცხვრის
ფარება ვაშლილი. ზამთრობით ეს, ჭარბათადად,
ზიარქში იწამთრებენ, აქ თბილა, დოლიც უწყეს
და იქვე წყდება ზარალიც და ზვიარო მეცხვა-
რისა.

აქ მეცხვარეობის ორი ფერმაა. მეურნეობაში
სულ ოცდახუთი ბრიგადაა, რომელიც ახლა მს
თაქამდე ცხვარს იოვლობს. აქვეა მეძროხეობა-
ერთი ბრიგადა, ხამსიოდე სულით. ბევრა მო-
ჩინავე მწყემსია ამ ბრიგადაში, მათ ზიარს
პირველს ასახელებენ ვერა ქოქორიშვალს, მტრე
დასძენენ — სინდნეების გამო შავ მთაში ახა-
ვის უნდოდა წასვლა, გოგის ეს უარი არ უთქ-
ვამს, დავა იყო, რომელი წავიდოდა. წილა უე-
რითა. ამ დროს გოგის მშის კორწალი მჭონდა
და თურმე ვერავის შეხებდა, გამოიშვითო. ნიშნის
დაუდებლად ცხვარს არ ცხვრის და ეველა დე-
და-შვალს ცნობს.

მტრე ჩამოთვლიან სხვებს: ანდრო პაროშვილი,
ნუგზარ თათრულიაძე, თენგიზ ელილაშვილი,
ვაჟა ხასხაგურია, გაბრიელ ილიაძე, ვაჟა ლაგა-
შიძე, უსუფ ცუხურკიაძე, ალიოშა იმამიძე, ბრი-
გადირი გოდერძი თათარიაძე, არსენა თავებრი-
ძე, შიო ლეკიძე, ფორთ თლიძე, დამიანე და
კაყო შაიდუბი, აი არასრული ხის მონინავე
მწყემსებისა; გამოცდილი თავრობანის ექთო
თავებრძობის ბრიგადაში ეს დედაცხვარზე ასი
ბატანი მიიღებს, გოდერძი თათარიაძის ბრიგა-
დაში 20-ის ნაცულად 22 ბატანი.

მარტო ზემოაღნიშნულ სტატისტიკის მხარეში სამაგისტრო მდგომარეობა გაქცეული მუშაკების მხარეში წარუდგინა ისინი? მართალია უმჯობესებას ვაწვალა თუში მუშაკები, ათასობა წერილობრივად გაწვავდა გული, მაგრამ თუკი ამ კარგმა აღნიშვნებმა არ მიიტოვებთ თავიანთი ფუძე, გადახვეწილებს რაღა დამართი გაუწერათ, — უნარადლო, უფრო იოლ ცხოვრებას, ბლომად ფულს დაუბარებენ, შეგობრებს და მოვალეობას კი უღალბებენ...

ადრიაან დღეა, ცხენებით მივდივართ. ბილიკი კლდის პირს მიჰყვება. აღაზანი კვეთით ვაწვალავთ. ანაბლობს, პიტალო კვებს ღოკავს. ცხენები ფლოკვენიდან ცეცხლს აკვებენ. ფიქარი წინ გვიწერებს...

ამ ძნელი გზიდან მივალდებულა სულ შეცვარის ხედზე ვფიქრობო, მის რთულ პროფესიაზე, ხაზილებზე.

უველა სოფელში იგრძნობა შენებლობის რიტმი. ისინი ცულ-ჩაქურის კაენი, უველა თავის ხაზს დატრიალებს, ხაზით ნაგები კედლებს ხაზურაგად ადგამენ, თავებებს ალაგებენ... მძინებულა ნახაბარები თავის ახელენ...

ღრუბლიანი ამინდია. მზე ხანდახან იჭურტება თავისი საბრძანებლოდან. უკან რჩება კლდოვანი აღაზნის პირი, შევდივართ კეოში, ფარსმანში...

— ძველად თურმე ფარსმანში მურთაზის ღაშქარი შემოიჭრა, — გვიამბობს ამ სოფლის მკვიდრი, — სოფლის ომბრება უნდოდა. ხალხი წვეტიან ცხენში შეიხიზნა. ქისტებმა აქ ფეხი რომ ვერ მოიკადეს, ვერ შეტყუეს ცხენს გაღაფანა. მათმა ხარადღმა ბრძანება გასცა, იმდენი თოფისქაშილი შეეგროვებინათ, რამდენის საშუალებაა ქაშიდათ. რომ ცხენ გარედან იფეხოქმბინათ. შეაგრძოვენ და კვასში ჩაუარებ, აქედან ცხენსკენ უნდა წაედლო, მაგრამ თუშის ქალმა კახოს თინამ ქაბის გავლება არ აცდია. ერბოში ამოავლი თავისი მანდილი, ჩააგდო ცეცხლში და ქვასში მოიხრალა. აფეხოქმა ტყუარ-წამალი, მერე გომწერელი თუშები მოეხმარნენ, და მტრის რაზმი ისე გაწევიტეს. ამბავს წამლებიც აღარ დაჩა.

ფარსმანიდან ცენტრალურ გზას გადავუხვიეთ და კლდეზე შემდგარ ბილიკს გავუყვართ გზა ვიწრო და კლდოვანი.

ნახევარი საათის სავალას შემდეგ გავდელი გორეში, სადაც სიძით ნაგები სახლებია ერთმანეთს მიჭრალი, მაგრამ უმეტესად დაზარალებული, სახურავამოწოლილი, მიტოვებული და იავარქმნილი. გორაკზე მწვეთსა ხანა შეენიშნებოდა ვიკი აქაც დროშეხივით ეკიდა. აქ ცხვარი აღაგნელთა მტორსთმეტ ბრავადს ჰყავსო — გვიამბობენ. ჩვენც იქითვე გავწეით.

შესვლისთანავე ვიკინათ რამაზ სულაყურა, ფილიპ „თუშ მუშაკთა“ ერთ-ერთი მეთავარი გმობი, გაგვიღობა. ახლა უკვე დაფუძნებულია

ფარს მწვეთსა და თან შეათე კლდეზე მუშაკები. აღადგინებზე ამოსულა და მუშაკებს ცხე-მარება, მალე ბევრმა ხაზვამა მოიყარა თავი დაცნობის წიდილით გვაკეთიან, გავსაუბრებო. — მწვეთები არ ჩანან, სად არიან, ბევრი არიან?

— ისინი ცხვარს ფარსს ამოვებენ, — ამბობს ერთი მეთავარი და თან პურის ცომს აგურდავებს. საღამოა და უკან ვბრუნდებით. ჩვენი მუშაკები თუში აღექვი მიწიქ და ახალგაზრდა პოეტი მიხილ ქურდაიანი ცხენებს მოაქარიებენ, ორღაზე გადამაყვთ.

დილით ქერ კვადლო და დანო მოვიარეთ. აქვე ვნახეთ თითქმის მთლიანად დაზარალებული ხაზით ნაგები სახლები, პურის მცობილები, ჩამოვლები მინაურ ფურანში პურს აცობდნენ, თუშის ქალები სახლის ბანზე ჩამოხხდაჩაყვენ და წინდებს ქსოვდნენ.

გზა ლაზარისკაცის მიდის

ბილიკსკენ მიმავალი გზა ვიწრო ბილიკით მიდის. გზა აქაც აღაზნის ხეობას მიჰყვება. ცხენ-და, კალიებს დიდი გაუმართავი. ბილიკებ აქ უამრავია. აიჩიო და რომელსაც ვინდა დაადექი. უველა ბილიკი ბოლოს მაინც ერთ გზაზე მივიყვანს. ბილიკი ზოგან გორაკებს ხარტულივით ევლის და ქაშიან და კლდოვან ხეობებში იარტება, გადასასვლებიდან კლდე ბილიკი ჩნდება და ასე მიყვებით დაუბრუნდებოდა.

როგორც აქა, სოფელ ბილიკში შევდივართ. ეს სოფელი პირაქითა თუშეთის უველაზე დიდი სოფელია, დაზარალებული, მაგრამ მაინც ღამაზი, რამდენიმე მოსახლე გამოგვევება. საუბარი ცხვარი-მუშაკებზე ჩამოვარდა... ერთ-ერთმა მათგანმა წამოაწყო — პარტიას ამასწინანდელი მოვალეობა — გადავქცეთო საქართველო მონაწივე მესობველებიან რესპუბლიკად — მეტად დროული და საქარო იყო ჩვენთვის თუთა ცხოვრებამ გვიჩვენა მისი საქართველო. რაყ ასეა, — საუბარში ებმებიან შოთა ცისკარიანი და გელა ხაბტულიძე, — ზოგიერთი ოპიან მოუგვარებლობა, რაყ მესობველების განვიითარებას შეუშლის ხელს. არაყის გვექატიება, მით ფეხრი ახლა, როცა მწვეთები თავს არ ზოგვენ საქმისათვის, ზოგჯერ რასწედაც მოდიან, რადგან მათ თვიაზნთა საქმე უვერათ და მოვალეობათაც გრძობენ; მერე შოთა ერთ-ერთი მწვეთის ლექსის სტრაქონებისაც აწველებს:

ვიწრო ბილიკით მოველ ნაოლიან,
გადმოვიარე სამრულოს წყალი.
ახლა აღმართზე მივიჩქარი და
გასდევს ხეობას მშვიტი თვალნი.
ფრიალოებო მიაბნეთ ომე,
თუ გადავტორი ვიხვთა ბილიკიან,
ნახად დამხურეთ თუშეთის ღამე,
ქვეშ გამიფინეთ ქეჩი ცეკოიანი.

— გეტყობათ, ღაშარაში აპირებთ ასეღას, — გვეუბნებიან ჩიღოვლები.

ბილიკი სპირაღვიით ეხვევა, გზა არ იღვევ, სიყვარ და კირს სიარული, მივდივარ და ვეძებ ღაშარის წყარს, ზვიად ღაშარის გორას. ახ ისიც — დახალი, ზღუდით შემორტყმული...

შემობრუნებისას შემოგვაღამდა, გზა მოვარის შუქზე გავიკვლიეთ, საფრთხილით გავყვივით უფსკრულის პირზე შემდგარ ბილიკებს...

* * *

დარაოლოში მიმდინარეობს ბატონის საზღაბულო პარსვა, ზემოაღვანელი მწეუბნები აქ ანაან. ხმაშაღდა ზუზუნებენ ელექტროსაპარსებო. აქვეა ვალიები, სადაც გაპარსულ ცხვარს უშეუბნენ და შერე ბატონის რაოდენობისა და ზარისხის მიხედვით აფასებენ. ბილიკს ანაზანაში ათავსებენ.

აქ გრძელი ფარდული დგას, ცხვარს ერთდროულად ოცდაოთხი მწეუბნი პარსავს.

გოდე თათარბებ და აღიოზა ომაბებ ნახევარდღეში ხმ ბატონი გაპარსეს. ისინი შატლს აქვე ახარახებდნენ. შერე სპეციალურ მანქანაში წინებდნენ, წინადნენ და საწუროში გზავნიდნენ.

— მეცხვარებოა ეველაზე რთული დარგია, რაც სურბადია და შეზარბება მაქვს, შეუვლდები მეცხვარბათვის ვავაეთო, — ამბობს ზემო აღვანის მურერების დარბეტორა იოსებ ძობაშვილი. — აგრ, ხულ ხამი თვეა, რაც აქ ვარ, მანამდე პანკისის შევენახებობის საბჭოთა მურერების ვუჭლებოდა და შერე ახ საქმეზე გადამოთუვატეო. ეველაფერს ვავაეთოთ ამისათვის, რომ თუშეთში სიცოცხლე აღორბინდეს, დავინტერესდები ეველი მწეუბნის ბეღით და თუმცა წერ აბრა დაპარაკო, პირველად საქშიო იწებენ ზომდენ. შობს კი თუშეთი ვაპაგრბებენ, ნასოფრბარბს გამოაკობლებდენ... შერე? — შერე ნახეთ მისი მოზავილი...

იანვარში რომ აქ მამალი იყივლებს და საახალწლო თოფა ვავარბება, ეს შთის სიცოცხლებს ნიშნავს.

* * *

ზემო აღვანის მეცხვარბობის ფერმას კარლო ზარბებ ვანებებს, აქ ოცდაათი ათისზე მეტა ცხვარს ბინადბობს. შერე ფერმას როსტომ შოზარბე უდგას სთავეშო. მეცხვარბობის მხ ბრბედა, მეძრბობის — 6, მედრბობის — 3, მეცოგბობა-მეცხენბობისა — 1, მეცენარბობისა — 10, რომელშიც შედბს მევენახებობა, მებბილეობა, მებობტბობა.

— მწეუბნთა ნაქდებობას მწეავედ ვანვაცდეთ, — შემოგვჩოვლეს მურერბობის მუშაკებო, — მართალია, მეცხვარბები ურბგოდ არ უქვლიან ცხვარს, მაგრამ ანის საკითხები, რომელთა ვადაწვეუბბს გავბინარბებო ბელს უშლის საშიო მეცხოველებობის ვანვითარბებას. ახალგაზრბობა ხწა.

ვლას მიეღლებს, მაგრამ ამ ბილიკის დარბეტორებდა ამ მამა-პასურბი სწეუბნი

— ახალია გზამ ძალზე ვავებარბა, მაგრამ წერტ-წერბობთ გზა მოყვანილია სოფელ ომალომდე, სადაც ვანლაგებულბა კვეშო აღვანდობთა ცხვარის ფარბები, გზა ზემო აღვანდობთათვის მინც ზელმიწვდობელია, რადვანაც ჰვენამდე დიდი მანბილია ვასახლებელი. ამბობმ აუცილებელია გზის მშენებლობის ვაგრბებება სოფელ დარაოლომდე, სასურბელია, გზა კვლავ ვაგრბებლდეს წოვათა — აღვანის მიმართულებითაც, დანუებული ღაშარის წერბიდან კონბითომდე. ამბი მურერბობა აიღდენს სახვარო ტრანსპორბტბოტბობის ზიდავზე საკმაოდ მნიშვნელოვან ხარბების ვალდებას, რაც მეცხვარბობას დიდ ზარბულს აბლებს.

თუშეთში დახახლებბის და მამა აღორბინებბს ერთ-ერთი სტიმული გზის მშენებლობაა, ზამბობბით თუშეთის სურბთვა წუდებო. გზა კი კვლავ იმებლს ბიღებს — ახა შებედეთ, ბინებბს აღდგენაზე ამბოხლებს, მამა-პასურბელ ფუჭბზე რომბ. ლვარბებულ კინვარს ძობინად ვლეჭენ, დანგრბებული კედლებბი ამბუვებო, კერს ბურბავენ, აგრბონბა მშენებლობის რბტბო. ცხეც ხომ ზელს შეუწურობს საშიო მურერბობის ვანვითარბებას?! — სინარბული მუვენბიან ისინა. შერე სუფთა თუშური წარბის ცხვარბი მიმარბვლებბა, ახალი სადგომები აშენდებო და საქმეც წინ წარბებს.

— სიმწელბებბს მიუხებდავად, ფარბებს ყურბადლებბს არ ვაკლებთ. ჰვენ მეცხვარბედ დავბბბბბდეთ, მოგვწონს, ვაღბით ვავბაცებბს ეს პარბუდბო; ერთ ოქანად ვართ შეკრულ-შედებბებულბო. სუფთა გული ვავებბ. ჰვენს ზობბს მეცხვარბობა და ურბთბერბთავებბა სუფებობო.

დაუშვინდარი დღეხსნაწული

თუშეთის მიწა ისევ მზარბველ ზელს ელოდა. შრომბისმოყვარბე და შერცნებუ თუშბა კვლავ ვადღებბა თორბღვასა და სტორბს ბეობის ვაწრობბი და დიდი თუშის — ბრბენი თორბღვას ნაკვბლებვბაზე შუბი მომბინა...

საქართველოს კომპარბობის ცენტრბლური კომბიტეტბისა და საქართველოს სსრ მინისტრბთა საბჭობს ერთობლავი დიდგენილებბით შებქმნა თუშეთის მეცხოველებობის ახალი საბჭოთა მურერბობა — მხარბის სოცბალურ-ეკონომბკური აბრბექმნის დედბობი, ბაზა და პლბდარბბი; აბრბექმნის აღორბინბა მურერბობის დებბებბს დღე, რბგორც აღორბინებბს დღებსწაფული. ეს კომბის დიდბტბრბება იყო, თუ რა დიდ ყურბადლებბს უბობბს პარბტბა და მოვარბობა, რომ შობს დამბრბინდბს სიცოცხლე, ამბქმედებბ, ბაღბის სახმბბრბეში ჩადგვს აბთბებებელი და გამოწვეუნებელი რბუჭრბებბ.

აღორბინებბს კი ძლიერბ მატბრბბალურ-ტექბნბკური ბაზა ზებრბება.

საბჭოთა საქართველოს საიუბბილო ზებბბი

თუშეთში გადმოინაცვლა. 1981 წლის 11 ივლისს... ომალოში დიდი სახალხო დღესასწაულია. ღონისძიებები და პლუკატები ამას მოწმობენ: „ყოველი იყოს თქვენი მოზარდობა“, „დადგე პარტიას“, „მეცხოველეობის საყოველთაო სახალხო ზრუნვა“, „პარტიის XXVI ყრილობის განაწესებული ნიშნები შევასრულებ“, „დადგე იუნილარ საქართველოს“, „საქართველოს შექმნა და უნდა გახდეს კიდევ მაღალმანეთობაზე მეცხოველეობის რესპუბლიკა“.

ზეინში მოწაწილებიდან ბევრ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიუროს წევრობის კანდიდატა, საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი გ. ა. შვეტიცაძე, ბევრ ცენტრალური კომიტეტის პრიპარტიის განყოფილების გამგე ვ. მ. ტაყაიანი, ახმანაგვი გ. ვ. ენუქიძე, ზ. ა. პატარაძე, ჯ. ი. პატარაძე, საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პრიპარტიის და აკადემიის განყოფილების გამგე ვ. კ. შარტავა, სამინისტროებისა და უწყებების ბელმდენაღებები, მწერლები, ჟურნალისტები.

— ოცდაცხრამეტი გაუცხოვლებული სოფელი, ოცდაცხრამეტი ჩაქვრალი კერა თუშეთში. ოცდაცხრამეტი წლის წინათ, როცა ჩვენი სკოლა გაიხსნა, აქ ასოციაციური ბავშვი სწავლობდა, მერე ათეც აღარ დარჩა. დღეს კვლავ იღვიძებს ჩვენი სკოლისთვის. იგი აღარ ჩაქვრება, — ამბობს სკოლა-ინტერნატის დირექტორი ილია კვათარაშვილი.

მაღე მაღალი ძაბვის ელექტროგადამცემი ხაზი მთავი ომალოში, ხელ ახლან რომ შეეცვა სტორის ბენის, წყალბადის აენდგება, ახალი თუშეთი სადგომები და სოციალური-კულტურული კომპლექსები, აღორძინდება თუშეთი ხელსაქმე.

მურწნეობაში ქარჭეობით 500 სული მსხვილფეხა პარუტევა, 10 ათასი ცხვარი და 500 ოჯახი ფრტყალი ვეღლებათ. მერე ისეც თანდათან გაიზარდება... მერე კი... დალოცავენ მამა-პაპათა კერას მობრუნებას და დამკობრებას.

ომალოს სახალხო დეპუტატობა მერვამდეც მოწვევის მერეც სესამ სოფლის საბჭოს თავმჯდომარედ არჩია ისტორიკოსი გერმანე სისაური, რომელიც მანამდე საავტომობილო გზის მშენებლობაზე მუშაობდა.

ამავე დღეს ახალგაზრდა სტეციალისტი ტელმან იქორაული, ქვემო ალვანის საბჭოთა მურწნეობის პარტიული ორგანიზაციის მდივანი, ახალი საბჭოთა მურწნეობის დირექტორად გამოაცხადეს.

ომალოდღეა აწორი ხედავობიდან იქორჩინა მარინე კარდლიძე. შეიქმნა ახალი ოჯახი და ომალოში დასახლებასაც თითქოს ამით ჩაეფარა საფუძველი.

ზეინის დღეს თორმეტმა სკოლის კურსდამთავრებულმა კომპარტიული საბჭოთა საბჭოთა მურწნეობაში სამუშაოდ.

— მოვლიათ, რომ გაგზარდოს თუშეთი. ჩვენ თქვენი ცვა ვართ წინაპარნი, ჩვენი ამაღლი გქონდით, არ შევარცხვენთ თქვენს წინადასახლებებს, უფრო აუყუარებთ თქვენს ნაფარტებსა და ნაშენებს, უფრო ბეჭითი და გახედული ვიქნებით — ფიცს სდებენ ბენის თავბერიძე, ნუგზარ ფარულიძე, ლაზარე მახლობი, რეზო იუერაძე, მერაბ ზუგაძე, ნათელა ხელიძე, ნინო მურტაიალი, ზაზა არახული, ბიძინა თათარაძე და სხვანი.

მათ ბელშია თუშეთის მომავალი. გარმონზე სრულდება თუშეთი სიმღერები. ცეკვები, ეწყობა სპორტული სახანობები, ცხენის ჩართვა და მშვიდდონობა, რომელიც არა მარტო მწვემსები, სტუმრებიც მოწაწილები.

სახალხო მოქმედი იოსებ ლონგივილი ზღვა სიხარულს საყოთარს დღეშით გამოხატავს:

დღეს სიხარულიმ ცრემლები, თუშეთი, თუალს გვიწყველებს, სასმანქანე გზით ბაროდან მთას ვუბრუნდებით ისევ...

ომალოში განახლებული ადგალის დედაზე ახალი სიციცხლე მკობრდება. კესელის ციხეზე ახალად ფრადებს საბჭოთა საქართველოს დროსა.

თუშეთი მერეც იხადება...

* * *

თუშეთი დიდია და ამოუწურავი. ნურც დაღლოდეს დღერი. ერთი მწვემის თქმით, მისი მთები და კლდოვანი ბილიები რომ გაშალონ და გასწორონ, მთელ დედამიწას გასწვდება. ცხვარ-მეცხვარის ფიქრი კი თან გამოგვევა ახლაც მათთან ვართ.

ფიქრი არ გველდება. თვალს ვავლებთ თუშეთში მოხანადრე მწვემებს. მათს ცხოვრებას, შრომას, გარჯას, შემართებას...

არ გავხეწებს ფიქრება და თვალწინ გვადგას ბერი მათგანი, — გვადელებს მათი ცხოვრება, სიხარული, გულბეჭედი, ის, რაც მეცხვარემ უნდა გადაიტანოს თუშეთიდან შიარამდე... და აღმშენებლობის დიდა გეგმები, რომლებიც რესპუბლიკის ბელმდენაღებობამ დამტკიცა, დღითიდღე ზორს იხსნის და ამ თვალწარმტაც მხარის წინვლის იმედს გვიწერავს.

რვა მერტის სიგანის გზას კი დაღად მოუქნევა წელი და ზედ ომალოსთან გაოცებულავით შემდგარა: ეს რა ღამაა მხარეში მოვსულვარ... მოვალ, უმეველად მოვალ, ოღონდ ცოტა მაყადლო.

ამ გზით მოდის თუშეთი და ერწმის დედა-საქართველოს სუნთქვას...

თინა ფავლიანი

შირქაქში და ალაფანა

მთელი დამე უბიაროდ ეძინა ნიკოლოზ მელქიშვილს — ფოთლების უბრალო გაშრიალებსაც კი წვიმის ხმაურად ერევენებოდა. წამდაუწყებლად გდებოდა ლოგანადან და აივანზე გასული ვაკე-ლაპტარბული შეჭურბინდა მოხურულ ცაბ.

ნაღველი გაასია ვადაბმულმა წვიმებმა ქერუბი რას ვაივავლახით გაქრეს. ქერი ახლა ზორბა, ღწეა და ამინდებმა თუ არ ინამუსა, დაიდებება წლის სარჩო-საბადებელი. ზოგან უნამ ჩაწოლაც დაიწყო. შისი ბრიგადის ცხრა კომბაინი სამკაულის თავში დამწკრივებულა და ამინდსლა ელიან. მზიანი დღეებია საჭირო, მზიანი!

ნაშუადამევის ღრუბელმა გადაიყარა და ვარსკვლავებმა გამოაკვიტეს, ნიკოლოზს გულზე მოეშვა და ისევ ლოგინს მიაშურა, მაგრამ ძალი მაინც ვეღარ დაიშთა — გათენებისას ისევ გაედვიძა. ცაზე ღრუბლის ნაფლეთიც აღარ ჩანდა. სამშენებლო სისხლისფრად ეღვარებდა. — გვეშველა, გვეშველა! — სიხარულით გაიფიქრა ზემო ქედის კოლმეურნეობის პირველი სატრაქტორო ბრიგადის ბრიგადირმა და ჩაეყვანა შეუღლა.

დერეფანში ფეხბარეფთ გამოვიდა, ხელ-პირი დაიხანა და საკუთარი მანქანით მინდვრის გზას გაუღდა. ნახევარ საათში სველზე კალოზე იყო ფანატურთან შეურადი კომბაინერები და კალოზ ხალხს წინ ამოსვლას ელოდებოდნენ.

ტორილების გულიანი სტვენა და მალა-მალა ამარით ფრენა კარგ ამინდს ანიშნებდა.

შე ათიოდე წუთის ამოსულა იქნებოდა, კოლმეურნეობის თავმჯდომარე არსენა კობახიძე რომ გამოჩნდა.

— ძლივს გამოიდარა, კაკო! — წარმოთქვა არსენამ, სავსე თავთავები მუცში მოხრისა და მელქიშვილს გახედა. — არ დაიწყოთ, ნიკოლოზ?

— ნამო ქერ ცოტა შეაშრეს-მეთქი, — მოუგო ბრიგადირმა და თითონაც მაძღარ თავთავს წაეტოტინა, — ერთი ნახევარი საათიცა და...

ჩარდახიდან სველზე კალოზ თეთრხალათიანმა მწარეულმა გამოიხედა ხელის მოჭრადილეთ.

— მავ!

— რა იყო?

— ქერ იწყებთ გაქრას?

— ნახევარ საათში, ნახევარ საათში!

— მაშინ, მოდიოთ და ბარემ დანაწილდით — უველაფერი მზათა მავქეს!

— მართალია, რაღა მერმე მოეცდეთ — წავიდეთ და ვისაუშროთ!

უველანი, მელქიშვილის გარდა, წმინდად გაჩანდულ გრძელ მაგიდას მიუხებდნენ. ბრიგადირი თავისი მანქანისკენ გაემართა.

— საღა მიხვალ, ნიკოლოზ, — გაიკვირვა არსენამ, — შენ არა გზია?

— როგორ არა, მაგრამ ერთი საათით ალაფანზე მინდა ჩავიხინო — დღეს იმ ზუთასოცქეტარიანი ნაწვერალის ხენა უნდა დაიწყოთ და რაღაც გული არ მოთმენს...

— მოდი, კაკო, მერტე მოსწრებს!

— არა, არა, ახალბედა ტრაქტორისტები არიან და დაეხედავ ერთი!

— კარგი, ახა!, მე ახლა მერტე ბრიგადიაში გადავალ, მერტე კი სამინისტროდან ჩამოსული კომისია უნდა წავიყვანო ზილინის ვენახებში, — გაწუმარტა თავმჯდომარემ ბრიგადირს, — მოდა, დღეს მაგათ ლოლიაობას მოეუნდები. საღამოზე კი რაკოვში ბიუროზე ვარ დამახალი. შენ ზო აღარაფერზე დაგვირდები?

— შენ რაღათ მინდებარ, კაკო!

კომბაინერებს გაცეცხნათ თავიანთი ბრიგადირის მამიტურ და პირდაპირ პახუხე.

საქართველო
საზოგადოებრივი
მეცნიერებათა
ინსტიტუტი

— რა ვიცი, კაცო ვართ, — გაღიმა არხენას და უცებ გამოცოცხლდა, — მარტოა, კინადამ მავიწყდებოდა... მოიცა, მოიცა, არ წახვიდა!

— რა იყო?

— რააკომიდან დამირეკეს, დღეს აქ თბილისელი კორესპონდენტი ჩამოვა. შენზე ნარკვევა უნდა დაწეროს. ჰოდა, რაცა გიციხოს, ყველაფერა წესიერად უნახუბე და უამბე.

— კაცო, ცხლა მავანი დრო და გულა მავნის?

— რა გიყო, ნიკოლოზ, ის კაცო ახლა ჩამოვიდა და უნაწ რომ ვერ გავაბრუნებო: მელქიშევილი ჭერ ვერ არის შენს გუნებაზე-მეთქი. რა იყო, შე კაი კაცო, რა ბაღლივით გაწითლდა, ი კაცო არ კი შეგვახსი რაც იყო, ის მოუხვეო!

— ჩემთვის რა ვიცი, სხვას რა უნდა მოუხვევა, — უფანა ბრავადირმა, — თუ არადა, რადა ჩემზე აუფრდებ ქოხსა: აიღე და შენზე დააწერინე — თაშქლომარზე უფრო უჩაჩაწი იქნება!

— გახელონა და მინახამ?! — ხაღს გადახედა გლიშებულმა არხენამ, — ი კაცს თბილისიდანვე შენამყოლიხარ ნაშანში ამოღებულა და ამათ მტრისარა საბატარდოსავით ხომ ვერ დაეიწყებ: არა, არა, მელქიშვილზე კი არა, ჩემზე დაწერით-მეთქი. ჰოდა, ხომ ჩააწერინებ, რაც უნდა?

— მა რას უნამ! — ჩაიდუღუნა მელქიშვილი და მოტორი ააგუგუნა.

— რა მოხდებოდა და უსიტყვოა, კაცო! — შესაძანა გაკვირვებულმა არხენამ და ბრავადირას მანქანას თვალი გააუკლა, — ზოგიერთი მავს ადგაღზე...

— მოტყუებო?! — მოუტრა კომბაინერმა ადამ ბეჭურმა, — პირველად ცხლა ნახე კვეტრა თუ რა არა?!

მზე შუბას ტარზე იყო აწეული, მელქიშვილი ალაზნის ნაკვეთში რომ ჩავიდა. ხედავ ის ადგილები გადაჩრქოდა ბოლო დღეების წვა-მებს. თუშუა, აქ ისეთი ფიცხი და გვაღვიანი მიწა იყო, ნენტს დიდხანს არ იჩერებდა და ხვანა მეროე-მესამე დღეზე შეიძლებოდა.

ნახნავში გაფანტული ტრაქტორები უხმოდ იდგნენ, ტრაქტორისტები ერთ ტრაქტორს ეხეუ-ოდნენ.

ბრავადირმა მანქანა ტრაქტორისტების ხარგთან გააბრა, ძირს გადმოვიდა, და ნახნავი პირდაპირ გადაუტრა.

— რა მოგივიდათ?

— მოტორი ქრებას,

— რათა, რა მოუვიდა?

— რა ვიცი, ვერა გავივია რა!

ბრავადირა ჩაფიქრდა.

— ალბათ, საწვავს ვერ აწვდის ბერიჩანად.

— არა, შევამოწმეთ, — მიუგო კვიციანი, — საწვავი თანახრად მიდის.

— იქნებ, საწვავის ბაკში წვიმის წუალი მოხვდა?

— რანაირად?! — მხარები აიჩინა ბრავადირმა, — ერთი კვირაა, ფარდულში შევიწა. თუ არადა ფარდულად შეეტკობოდა, ახა, დახედე, როგორია!

— მანის, მაღალი წნევის ტუმბოში ღარტვა გაიჭედებოდა! — დაბეჭდა მელქიშვილი.

ტრაქტორისტებმა ერთმანეთს გადახედეს.

— ახა, ვნახით!

— მიდი, მიდი, თქვენ ხვანა განაგრძეთ! — ბრძანა ბრავადირმა და მკლავების დაქაჩიწებას შეუდგა, — ამას ჩვეც ვეყოფით!

ორიოდ საათში მოაწესრიგეს წნევის ტუმბო და გვარტოშილმაც ააგუგუნა ტრაქტორი.

— დარჩი, თითო კვია ღვანო დაუღიოთ, — უვირლით შეეხვეწა იგი თავის მხსნელ ბრავადირს, — ერთ საათში მოგიტანენ სადალს!

ტრაქტორის გაბმულ გრუნუნში მელქიშვილი და უჩაღე გაიწინა ბელი.

— ერთი საათი ღოღინისთვის სადა მკალია! — მა მშვიტი უნდა იყო?

— მშვიტი რათ ვიქნები, კალზე არ მივდივარ ცხლა!

— რანაირად?! — მხარები აიჩინა ბრავადირმა, — ერთი კვირაა, ფარდულში შევიწა. თუ არადა ფარდულად შეეტკობოდა, ახა, დახედე, როგორია!

— მანის, მაღალი წნევის ტუმბოში ღარტვა გაიჭედებოდა! — დაბეჭდა მელქიშვილი.

ტრაქტორისტებმა ერთმანეთს გადახედეს.

— ახა, ვნახით!

— მიდი, მიდი, თქვენ ხვანა განაგრძეთ! — ბრძანა ბრავადირმა და მკლავების დაქაჩიწებას შეუდგა, — ამას ჩვეც ვეყოფით!

ორიოდ საათში მოაწესრიგეს წნევის ტუმბო და გვარტოშილმაც ააგუგუნა ტრაქტორი.

— დარჩი, თითო კვია ღვანო დაუღიოთ, — უვირლით შეეხვეწა იგი თავის მხსნელ ბრავადირს, — ერთ საათში მოგიტანენ სადალს!

ტრაქტორის გაბმულ გრუნუნში მელქიშვილი და უჩაღე გაიწინა ბელი.

— ერთი საათი ღოღინისთვის სადა მკალია!

— მა მშვიტი უნდა იყო?

— მშვიტი რათ ვიქნები, კალზე არ მივდივარ ცხლა!

საათმანტარში მელქიშვილი ისევ სავიდე კალზე გაჩნდა. მოახტატებულ მოედანზე უკვე აღმართულიყო პირველი განაღვი მარცვლის პატარ-პატარა ზორტყევი. ნიკოლოზი მიშვეა და კომბაინი ყველა შემოწმა — მარცვლი ხომ არავის ეფანტებო. ყველაფერა თავისი თვალთ რომ ნახა, ფანატურის ჩრდილს მანქანა მიაშურა.

— საწვავი ხომ არ მოუტანათ? — მკითხა კალს გამგეს.

— არა.

— მაშ ვერ არის კარგი საქმე — ხვალედა თუ გვეყო, ხვალევეით რით ვიმუშაოთ?

— შენ არავინ შეგხვედრია? — უცებ ხმა ამოიღო მხარტულმა.

— ვინ უნდა შემხვედროდა? — კითხვა შეუბრუნა ჩაფიქრებულმა მელქიშვილმა.

— კორესპონდენტი ჩამოვიდა. გელოდნენ და რო არ გამოჩნდა, ახულაშვილი ალაზანზე წაშლიყვანა. საკვირველია, ერთმანეთს როგორ ვერ შეხვდით გზაში?

— რანაირად შეხვდებოდით, მე ვენახებზე ამოვივარ — ერთი დახუბლო, კულტივატორა უნდა თუ მოხვან-მეთქი!

ახუადღედა. მხარტული სუფრის გაშლას შეუდგა. რკლისაგან გაშაყებულ კომბაინერებაც მოგროვდნენ და ხანაით ხელ-პირის ხანას შეუდგნენ.

სავიდე კალს ხატვითო მანქანა მოადგა და შორახლო გაჩერდა.

— ზეთი მოვიტანე! — მუყარით დაივირია თმახუტვა ქველმა შოფერმა.

— საწვავი? — მიუგო მელქიშვილი.

— ჭერ არ არის, საღამოზე იქნებოთ როგორ არ არის, მაგრამ...

საქართველო
საბჭოთა კავშირი

— ახა, ერთი უეუერი! — დამარა შედეკო-
შელი.

შოფერი უჩაღად გადმოხტა კახინიდან და ძა-
რა უჯანიდან გადახზა.

— რამდენი კასრია? — იკითხა ბრიგადირმა
და ძარას მიუახლოვდა.

— ორა, ან-ასკოლიანი.

ბრიგადირმა შეხედა ქაბხნული წესით დაღუ-
ქულ რკინის კასრების წარწერებს და ელდა ცსა-

— ეს რა მოტივანია, რა არა?! შე საეკოტ-
რაქტორო და დიუელინო წეთი მქონდა გამოწე-
რილი, იმათ კი ორსკილის მანქანებისა და საკომ-
პარესიორო წეთი გამოტანებისათ!

გაოგნებული კომპანერები უსიტყვოდ შემო-
ცხვივდნენ თავიანთ ბრიგადირს.

— საიდან გამოატყუარინეს, ვინ იეშმაკა?! ეც
რომ ვიხმარო, ხომ ორ დღეში კომპანინებს
მწეობრიდან გამოიყვანს. ფუშ!

ბრავოწოლილი ბრიგადირი უსიტყვოდ იდგა
ხალხს წრეში და ერთი სული მქონდა დამანა-
ვე დოღლაპია ვულშოსფხანად ერთი მაგრაად
გამოედანძა. მაგრამ შეესუფლად მიხედა იგო,
რომ საწვავ-საქებრით მომარაგების გრძელსა და
დახლართულ ქავეში მწელი, ანდა სულაც შეუძ-
ლებელი იყო ასე უცებ, ისიც შორიდან, დამანა-
შეას ამოცნობა და დასახედება. ბრიგადირი
ძველი, შექანზაიყაში კომპოტილი კაცი იყო
და კარგად იცოდა, რომ მოსაკლის აღების გა-
ზურგებულ სეწონში საწვავ-საქებრის საკითხის
არგვლავ შექმნილ დომბალში ბევრი რამ ასრუ-
ლებდა ვადამწევრტ როდს: ადმინისტრაციული
ორგანიზები, უხეიროდ შედგენილი გრაფიკი, რა-
იმე ტექნიკური ავარია, ბუღალტერიის შეტეო-
შები, სახუთის დაკარგვა, საწეობის გამგის დაუ-
დევრობა, მშაბიკობა, ნათლიამობა, პირადი სიმ-
პათია — ანტიპათია ხალხს დირექტორისა რომე-
ლიმე კლდურტრენობის თავმჯდომარისადმი, პერ-
მარხილი, მოქარგული ენა, შავანის ავტორიტეტი,
გუფგებობა... ერთი სიტყვით, მალეუს რა და-
ღედავ და შორების ველოდან რას დაასკენიდა რა
ხედებოდა რაიონის ნავთობხაზში, მედიკიშვილი-
სთვის დღესავით ნათელი ვახდა: სველე კალო-
ზე გულზელდარკრული ქლომა კარგს არაფერს
მოუტანდა — საჭირო იყო რაიონში გავარდნა
და უველდარის პირადად გაჩხრეკა.

— ჩამოყვარო კასრები? — დუშილი დარღ-
ვია შოფერმა.

— აქ რათ მინდა, რაში ვიხმარო?

— მა ვინ წაუღლო, კაცო?!

— რა ვიცო... ვისა და ვინც გამოვატანა!

განაწეუნებულმა შოფერმა დახტრა ასევე ქა-
რა, მოატრიალა მანქანა და სულ გუშუნ-გრია-
ლით გაუღდა წითელწყაროს გზას.

მედიკიშვილმა მოიხრჩია მაქანის ვახადები.

— ხარტმ ვეხადილა და მერმე წასულიყავი.
— შეინიშნა რეგო ჩიტაურმა.

— სადღო რაბა მქვია, ხალხს დირექტორი არ-

ხად წამივიდეს, — შორს დიპლომატიკაში
მა და საბეს მიუქდა, — იქ შევექამ საღმე!

— კორესპონდენტი თუ ასევე მოვიდა, მოვაც-
დევინოთ, მოხვალ? — შეტეობა გრიშა ქავთა-
რამე.

— კაცო, მოსულით კი მოვალ, მა სხვაგან ხად
წავალ. — გაწურა ბრიგადირი, — მაგრამ ვინ
იყის, როდის მოვარჩები საქმეს — რაზე უნდა
იხდევინოთ ანდა, ივეთი რა უნდა იკითხოს, არ
იცოდეთ ისა! რეში ავანჩავანი თქვენ რეშე უც-
თესად იციოთ... წავედი, არხად გამაწროს!

მედიკიშვილი ახლადწასული იყო, პარტრია-
კონის მუშაკმა კორესპონდენტი რომ მიიყვანა
საკედე კალოზე.

— ერთი ფეხით გაგაწაროთ! — მიაცება შა-
ლიკო აფცაურმა.

— ვახ, ბედა არ მწეალობ მაგ კაცთან! —
ამოიბონა კორესპონდენტმა, — რა ვქნათ ახლა?

— არაფერი! — უნასუბეს მოსადილე მეშინ-
დვრებმა, — უნდა დუღოლოთ და ჩვენთან ერ-
თად პერი გატეხოთ!

სამიოდე კიკა ზილიჩის დენომ უველანი კარგ
გუნებაზე დაიუნდა.

— სანამ მედიკიშვილი მოვადიდეს, დროის
ეკონომიის მახლთ, ზოგად მოწყვეტებს მაინც
ვერ ჩამაწერინებთ? — იკითხა ნასადილევს კო-
რესპონდენტმა.

— რატომ ვერ ჩავაწერინებთ, — უნასუბეს
აქეთ-იქიდან, — ახა, რა განიტერტებთ?

— ესე იგი: სატრაქტორო ბრიგადის ბრაგადი-
ჩის ნამდვილი ვვარი, სახელი, შამის სახელი?

— მედიკიშვილი ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე.

— და სხულების წელი?

— 1926.

— განათლება?

— ოთხი კლასი, იმი იყო, ვაუქტერს მაგონი,
და, ვერ...

— რამდენი წლისა მიუქდა ტრაქტორის საბეს?
— ოთხშვიტის.

— რამდენი წელია, რაც შექანზაიყასთან
აქვს საქმე?

— ეცე, გამოვთავალოთ — ორმოცდაერთი წე-
ლი გამოიღეს!

— რომელი წელიდანა სატრაქტორო ბრიგადის
ბრიგადირი?

— 1948 წლიდან.

— რა სანტერტებოა, მე რომ დავხადებულ-
ვარ... შო, ჯიღდოები თუ აქვს?

— ოოო, ბევრი!

— სახელდობარ?

— ლენინის ორდენი, შრომის წითელი დრო-
შის ორდენი, საპატოო ნიშანი, ზეთი მედალი.

— შეტი აღარაფერი?

— შეტი რაღა უნდა, ეც კი ცოტაა?! ეცე,
დაიკა, დაიკა, რაც მოვარია, გვაიწედეება, შაი,
გილი: სამოცდაათობშეტ წელს სოციალისტურ-

შრომის გმირობა მაინიქეს!

— იოი!

— და ზედ რესპუბლიკის დამსახურებულ მუშაკთა კომიტეტის სახელით მივულოცე!

— ზემო ქედის კომმუნურნიზმში მეთუ წილადში რამდენი ტონა მარცვლეული მიჰყავდა სახელმწიფოში?

— 25.150 ტონა.

— ახალ, მეთერთმეტე ხუთწილადში გეგმით რამდენი ტონა მარცვლეული უნდა აწარმოოთ?

— 45.150 ტონა.

— კომმუნურნიზმში რამდენი სატრაქტორო ბრიგადა გაქვით?

— ორი, ერთი მელიქიშვილის, მეორე — ქვენქანის.

— მელიქიშვილის ბრიგადაში რამდენი ტრაქტორი და კომბაინი?

— ოცი ტრაქტორი, ცხრა კომბაინი.

— სათესელა, ფარხი, გუთანი, კულტივატორი, ტრიერა, საოში, სატექნიკი...

— თუ მეტი იმდენია ბრიგადაში, შეიძლება თითონ მელიქიშვილამ ვერ გაიზარდა ზეიპარად... ბევრი, ძალიან, ბევრი!!!

— კეთილი მელიქიშვილის ბრიგადა ვისთანაა ჩამოშლილი სოსეჩიბრში?

— ჩვენი კომმუნურნიზმის მეორე და ზემო მახანის კომმუნურნიზმის № 2 სატრაქტორო ბრიგადასთან.

— ვინ გამოდის ხოლმე გამარჯვებული?

— ცხადია, ვინ მელიქიშვილის ბრიგადა!

— ბრიგადაში თუ გუჯეთ რაციონალიზატორი გამოგონებლები?

— როგორ არა! მელიქიშვილმა, ბეკაურმა და ჩიტაურმა ექვსსახანის გუთნები ჩუასახანისთან და გადააყენეს და შრომის ნაყოფიერება 25 პროცენტით გაიზარდა. კიდევ ასე: ექვსკორბუნთან სათესლეებს ორი კორბუნის დავამატეთ და აქაც იმდენითვე გაიზარდა შრომის ნაყოფიერება, რაც გუთნებზე. ახლა კი ვენახების კულტივატორის ვუტრიალებთ და ვნახოთ, რა გამოგვივა.

— ახლა, რა შეგძლიათ ჩამაწერიონთ მელიქიშვილზე, როგორც პაროვნებაზე, ადამიანზე?

— ახა, რა ვიცით, რაღა უნდა ჩაგაწერიონთ არაფერი ეს კაცი არის თავისთვის და მუშაობს.

— მაინც, მაინც! როგორი კაცია?

— ჩვეულებრივში ერთი უბიტყუო, ჩუმი, გაფსხვილი. თავის თავზე სიტყვას მარწმობთაც ვერ ამოაძრის... როგორც შრომის გმირს, კარგი სანატორიუმის საჯურის ეძლევა ხოლმე, მაგრამ რა — წავა, ვითომ უნდა დავისვენო, მაგრამ ორი კვირით ადრე მოგვადგება ხოლმე — ვერ გავძელი... კიდევ რა გიზიარათ? კი, ძალიან უკნალი ხაჭი გაზარდა: როგორც კი დაამთავრა ათ კლასი, კომპაქტორული საჯურიც მაშინ ბრიგადის მოაშურა, კარგი ტრაქტორისტი უნდა დაე-

გებ, ნამდვილი მამალია... რა ვიქნებოდათ... არსენა კომბაიდე X X IV ურბობაზე... ზაგრაბოდა მოსკოვს, ხოფელმა ერთი ტონარა ფული და სია ჩაახარა: ვისი რამდენა მანეთი იყო და ვისთვის რა უნდა იყოს: ქურჭი, ჩეკმა, ავეჩი, ფერადი ტელევიზორი... ვინ მოხაჯლის? მოლა, ამ არხნამ ჭიობა მელიქიშვილს... კაცი, 0 ქვეყანა ჩარას რომ მიწვევებებს და რას არ მახარებენ, ცოლ-შვილისა და შვილიშვილების კატარინი ხარ, მა, შენ არაფერი გინდაო, როგორ არაო, მიუგო მელიქიშვილმა. აქ ვერსად გავიშვია და იქნებ მოსკოვიდან მაინც წამოგვადო მუხლანა ლაღები, ხარხაყი, დგუშის რგალები და ფაღტრებიო. აი, ეგეთი კაცია ეს ჩვენი ემერა, მაშა!!!

— ემერაო! რა ემერა?

— ეგ ჩვენი ბრიგადირის მესახულია და ჩვენებურად მაგარს, კოკატს, გამოდებს ნიშნავს.

— გასაგებია! — გალიმა კორესპონდენტმა და უბის წიგნაკო შეინახა, — რაც ჩავაწერე, საქმარისა, მაგრამ მელიქიშვილის პირადად ნახვა მაინც აუცილებელია — ახე ნარკვევს ვერ გამოვატყობ, ნეტა, დღეს მოვდა?

— ვინ იცის! წესით უნდა მოვიდეს, მაგრამ როდის მოვა, აი, ეგ არა საქმე!

გვიან ვახშობა იქნებოდა, მელიქიშვილი რაინიდან რომ დაბრუნდა, გულმა არ გაუძლო და ისევ სამკალს მიაშურა. ხანდღეში კომბაინები აღარ ჩანდნენ, ხალხიც სულ გაქრულიყო სოფლად, სველ კალოზე ყარაული, კალოც გამჭე და მზარეულია ივენენ, იმ ორს — ყარაულსა და მზარეულს — ეძინა, გამჭე კი ზედანდებში იზრატებოდა და სანგარისობს ანახეუნებოდა.

— საწვეო შოიტანენ? — იკობა კანცაკულიძე ბრიგადირმა და მოწვევებით დაეშვა ქორკოზე.

— კი, — მიუგო კალოც გამჭემ და სანგარის გვერდზე გადადო, — ჩათ დაგავინდა, ბევრი იდავიდარაბენ?

— იოი, ნუღა მკიობხა... კომბაინები როგორ მუშაობდნენ?

— სათითვით.

— არსენა ზო აღარა უოფილა?

— გულს არ გაუძლო, დაგებდა მაინც... დღეს მაგრა იმუშავეს ხეკებმა, უორაღ!

— რას იზამ, მინდებს უნდა დაეუფროსო! დღეს რამდენი გაიღწია?

— 365 ტონა.

— ნეტა, რას იგებს პექტარზე?

— მაგის ზედღვეთი გვიანგარისებთ, ნაკევრს რომ შორჩებთან, ჩემი ანგარისო, 35 ცენტნერს კარგა გადააქარებებს.

— ხოლმე ჩამოყარდა მოვარით ვანახებულ და მუშეი კრაქინების ხმა ისმოდა.

ჩიქელწველი

კონსტანტინე კაკაბაძე

მიხეილ ჯავახიშვილი

სხმოვანა და შემოქმედება

კულტურის ისტორიაში ყველა ერს თავისი გრძობები და განცდები, იდეალები და ენებები, საკუთარი შემოქმედებითი აღმადგენა შეაქვს. საყოველთაო ისტორიას უწყვეტ ნაკადად ერწყმიან ცალკეული კულტურულ-ისტორიული მიმდინარეობების მჭკვეთარ შენაკადები, შინაგანი აზრით აღსაქმნი და განუმეორებელი მნიშვნელობისანი. დავიწყების მორევში შთაინთქნენ ხალხები და საუკუნეები, მათი კულტურულ-ისტორიული განსაკუთრებული თვისებებით, სოციალურ-ეთნოგრაფიული თავისებურებებით და მათ ნაცვლად მოდიან სხვა ხალხები და ასწლელეები სოციალურ-ისტორიული და ნაციონალური აღორძინების წიარსახეობრივი მრავალფეროვნებით. ეპოქებისა და ხალხების გაცხოველებულ და ველურ ცვადაში, ეართვლ ხალხს. მსოფლიოში უძველესი კულტურა გააჩნია და ამ კულტურის ყველაზე კარგსა და ლამაზ ფორმას ქართული მხატვრული ლიტერატურა წარმოადგენს.

ჯერ კიდევ ქრისტიანული ხანის მეთვ საუკუნიდან მოყოლებული, დავით აღმაშენებლის და გიორგი შთანმინდელის წყალობით, ქართული კულტურის იდეოლოგიამ სიტყვისა და დოკუმენტის შესანიშნავი ნიმუშები შექმნა: სარჯის თმოგველი, შოთა რუსთაველი, შვეთელი და სხვები, რომლებმაც გაამდიდრეს ქართული ნაციონალური ლიტერატურა მხატვრული ნაწარმოებებით — რომანებით, პოემებით,

საზეიმო ოდებით. სოციალურ-ისტორიული ევოლუციისა და დაცემის ჭამს იკავებოდა ხალხის შემოქმედებითი სული. ის, რაც ათასი წლების მანძილზე, ხალხის ცნობიერების სიღრმეში სულდგმულობდა, დროდადრო, დიდი მწერლების უმაღლეს პოეტურ და მხატვრულ-ფილოსოფიურ შეგნებაში გარდაისახებოდა ბოლმე. რომელთა რიცხვს, უფაოდ. ქართული ლიტერატურის სერვანტესი — მიხეილ ჯავახიშვილი ეკუთვნის.

ის დაიბადა ბორჩალოს მიყრუებულ სოფელ ნერაქეში, შეძლებული გლეხის ოჯახში. არაჩვეულებრივად მგრძობიარე, ცოცხალი, ცვლელი, აღსაქმნი ენთუზიაზმით და ფეთქებადი გუნებ-განწყობილებით. დაუოკებელ ლტოლვას განიცდის ისტორიის, გეოგრაფიის, ლიტერატურისადმი, მაგრამ მამამისს. რაც არ უნდა მოხდეს, სურს შეილი აგრონომიად გაზარდოს და უთუოდ მამის ხათრით. ის ემორჩილება მის სურვილს და ნიკიტის საბაღსწო და მუღვიწეობის სასწავლებელში შედის. კურსის დამთავრებამდე უირიშს სტოვესს, სამშობლოში ბრუნდება და მუშაობას აღავერდის ქარ. ხანაში იწყებს. ცოტა ხნით ადრე კი მიხეილის დის მოტაცების მიზნით, მამამისის სახლს დაცემიან. ნინაღმდეგობას გაუწევენ. მაგრამ საბოლოოდ იხოცებიან დედა, და და მოჯავაგირე. წლის თავზე მამა გარდაეცვადა. ოჯახის ტრაგედია, მონყენილობა, სევდა, ბუნდოვანი განწყობილებები, დუხჭირი ცხოვრების მტკიცენული აღქმა, შემდეგ კი წერის მოულოდნელი და დაუოკებელი სურვილი...

მიხეილ ჯავახიშვილი ძალიან ბევრსა წერს. თავდაპირველად ჩეხოვის, შემდეგ კი იბსენის გაელენით წერს მთელ რიგ მოთხრობებს, დრა.

* ქობილი ქართველი ფილოლოგისა და მწერლის კონსტანტინე კაკაბაძის ეს წერილი იბეჭდება პირველად. რედაქციას იგი გადმოსცა ქუთეფას ჯავახიშვილმა.

მებს, რომანებს, მაგრამ დროდადრო ნაწერს ანადგურებს, საკუთარ თავს ეძებს. საბოლოოდ, აღადგინა მიყრუებულ შარეს სტოვებს და აღსასვლელ ბუნდოვანი წინათვარძობით. შემოქმედებითი სტილით, რომანტიზმით, ჯიბე-ცარიელი თბილისში გარბის გაჭირვებას განიცდის. სწავლობს, ძალიან ბევრს კითხულობს. წერს და ნაწერს კვლავ სიბოძს. ბოლოს, 1903 წელს ერთ ღამეში წერს მოთხრობა „ჩანჩუკის“ და „ცნობის ფურცელს“ აბარებს. კარგად ზედმიწევნით, მის ნაწერს ბეჭდავენ და იქვე სამუშაოდ იღებენ. საგაზეთო მუშაობაში ჩაე-ბმება. მას ყველაფერი იზიდავს: კრიტიკა, თე-ატრი. საზოგადოებრივი ცხოვრება, პოლემიკა, მიმდინარე საქმეები. მუშაობს „ივერიის“ რედაქციაში, შემდეგ კი „მშვენი“ გამართო-ლში აძლევენ. მაგრამ საზღვარგარეთ გაქცე-ვით თავს გადაირჩენს. სორობინში სწავლობს ლიტერატურისა და ხელოვნების ისტორიას, პოლიტიკურ ეკონომიას. ევროპის ქვეყნებში მოგზაურობის და დასავლეთის კულტურის მრავალწლიანი დაკვირვების შემდეგ 1909 წლის ბოლოს სამშობლოში ბრუნდება და ფუ-რნალ „ერის“ გამოცემა შეუდგება, მაგრამ მალე მას ამატირებენ. ერთ წელს ციხეში ამ-ყოფიერს, შემდეგ კი იმ მხრიდან ასახლებენ. 1913 წელს ერთმა ჩინოვნიკმა, ქრისტინის საფა-სურად, 250 მანეთად მას სამშობლოში დაბ-რუნების ნებართვა მიჰყიდა და ის კვლავ თბილისში ბრუნდება. იწყება მსოფლიო ომი, იცვლება საზოგადოებრივი ცხოვრების ტემპი. მიხილ ჯავახიშვილი ერთ-ერთი რედაქტორ-თავანია გახდა „საერთოფილოს“. კვლავ მე-თვალყურეობის ქვეშ ექცევა. კავკასიის ფრო-ნტზე მიემგზავრება. წითელი ჯერის სამსახუ-რში. თავის რევოლუციურ სტატიას წითელი ჯერის აღმასრულებელ კომიტეტში გადაის. შემდეგ მონაწილეობას იღებს საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატის დაარსებაში და ამავე პალატის მდივანია. საბჭოთა ხელი-სუფლების დამყარების შემდეგ საპასუხის-მგებლო ადგილებზე მუშაობს — საქართვე-ლს ს. შ. უ. ს-ში და საგარეო ვაჭრობის აა-ხელმწიფო კომისარიატში.

1923 წლიდან ჯავახიშვილი არაწვეულებრი-ვი ენერჯითა და ნაყოფიერებით ლიტერატუ-რულ საქმიანობას უბრუნდება, რომელსაც მან, ისევე როგორც უდიდესმა ფრანგმა პოე-ტმა ალფრედ დე ვინიემ, თითქმის 20 წლის მანძილზე თავი მიანება. ვაცხოვრებული მუ-შაობით ჩეკრობა მხატვრულ ფორმებში გა-მოაყალიბოს ხანგრძლივი წლების მანძილზე მოგზაურობით და საინტერესო შეხვედრებით დაგროვილი გამოცდილების მარჯვ. დაკვირ-ვებით, შთაბეჭდილებებით და განცდებით. ნაყო-ფიერების მხრივ ის რეკორდს აყარებს ქარ-თულ მწერლობაში. ხუთმეტრ წლის მანძილზე (1903 წლიდან — 1918 წლამდე) მან მოთხ-

რობების მხოლოდ ერთი პატარა ტომის წარ-რა. ოთხი წლის მანძილზე კი (1923-1924 წწ.) წერს ექვსი ტომის დანერას, სამი ტომის ავტორისული თარგმანის მომზადებას რუ-სულ ენაზე. ამასთან ერთად, ფურნალ „მნა-თობის“ მუდმივ თანამშრომლად ითვლება. ჯავახიშვილი მარტო ყოფილებიერების ამსა-ხველი მხატვარი კი არ არის, არამედ, დიდი ლიტერატორია. მისი შემოქმედების მთავარი დამახასიათებელი თვისებურებაა სახეებისა და ფაბულების სიმდიდრე. „მე მხოლოდ ერთი რამის შეშინია — ამბობს იგი — ვერ მოვას-წერებ ვიქტორ ველოდურის ის, რაც მე მალე-ეებს“. და მართლაც, იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს ჯავახიშვილი ჩეკრობის ნათელ მხატ-ვრულ სახეებში გამოხატოს თავიანი მრავალ-წლიანი დაკვირვებები და განცდები, „გულის მხურვალე ვნებანი“ და „გონების ფხიზელი დასკვნები“.

მისი „კვაჭი კვაჭანტირაძე“ — ისეთივე პო-ეტურ-მხატვრული სიმბოლოა ღრმა ორბით აღსავსე, როგორც ღამანჩელი რანდი დონ-კიხოტი, თავისი კეთილშობილი, მაგრამ სასა-ცილო ალტიკებით, მისი „ჯაყოს ბიზნები“ — მხატვრული განსახიერებაა სოციალურ-კლას-სობრივი ევოლუციის შინაგანი ტრაგედიისა, თავისი წინააღმდეგობებით, გადაჯერებით და დაუძლეველი ნებისყოფის მქონე ერთი კლასის დაპირისპირებით მხეცურ ძალასთან და ცხოვრებით გაუმამდარ ისეთ ველურ ადამი-ანთან, როგორც არის ჯაყო.

ჯავახიშვილი ეპიკური წარმოსახვის მხატ-ვარია: მისი გონების თვალწინ ცხოვრება ისე მიედინება, როგორც უდიდესი მდინარე, არა-ჩვეულებრივად მრავალფეროვანი ტაღლები. ჯავახიშვილის მხატვრული სიტყვა — გრძობ-ბების მთელი კომპლექსია ცოცხალი სინამდ-ვილის უშუალო შეგრძნების. კვაჭი კვაჭანტი-რაძე განსახიერება უყარგისი სოციალური ფსიქოლოგიის. ყველა თავისი უარყოფითი თვისებებით, ადამიანისა, ზომილსაც უნარი შესწევს ბურჟუაზიულ-კაპიტალისტურ ეპო-ქის ცნობრებას მიეტყუანოს, რომელიც განსა-კუთრებულ პრიობებში, არასწორად და არა-რაციონალურად ორგანიზებულ სოციალურ სინამდვილეში წარმოიწევა. ამიტომ ის ასე სა-ოცრად მოხერხებულია და არაწვეულებრივად გამომგონებელი, ყოველდღიური არსებობის პირობებში. კვაჭი კვაჭანტირაძე — ბურჟუა-ზიულ-ვაჭრული ცხოვრების ეპოქეა, აღსასვლ-ე კომბინაციებით, ყალბსაბანდობით. გაქნილო-ბით, გამომძალებლობით, თავბრუდამხვევი, გაბედული თავნებობით, ფანტასტიკური ჩანა-ფიერებით და, მიუხედავად ყველაფერ ამისა, ამ ეპოქეაში მოცემულია ისეთი მღიჯი და მწვავე შეგრძნება ობიექტულის ცოცხალი, ადამიანური, მიწიერი არსებობისა, მიწიერი პრაქტიკული საქმიანობისა, რომ იგრძნობა

რადიკალიზაციის შინაგანი განაწილება მთელი კაცობრიობის არსებობის მიმართ, ყველაფერი ამდაგვარი საქციელია და კომბინაციების მიმართ. ამ თვალთახედვით, შემოქმედებითი ჩინაფიქრისა და მორალურ-სუსტიკური კონცეფციის გამჭრიახი გონებით ანალიზის დროს, ჯავახიშვილი, გოგოლიან და სერვანტისთან ერთად, ადამიანურობისა და ქვეშევრდობის ადამიანური კულტურის უდიდეს მქადაგებლად გვევლინება.

აი, თვეებს ნინაშე უფანაშაული აბდულა — ციხის ოთხ კედელს შორის ტანჯული „უფედოდ უცოლოდ უშელოდ“. მრავალი დამაქანცველი წელი ელის ის თავის ბედის განაჩენს. „ვინ მოუვლის საქონელს? ვინ დაეხმარება მინის მოხვნაში? ვინ შეინარჩუნებს მის კერაში სიცოცხლის ნაპერწკალს? დაიშლება აბდულას ბუდე, გაჩანაგდება მისი ეზო... დღე დღეს მისდევს, კერას კერა მიჰყვება, გრძელი, უფერული, ნაღვლიანი, როგორც მისი მომავალი“. სამყაროს ყოველ კუნძულში ადამიანს გააჩნია თავისი დარდი და სიხარული. თავისი გრძობები და გუნება-განწყობილება. იმედები და სატანჯველი. სამყაროს უსასრულობაში ყოველი ატომი თავისებურად იტანჯება და თავისებურადვე ხარობს. ასევე ყოველი ვრი და ყოველი ადამიანი თავიანთი სოციალური ინტერესებით ებრძვიან სამყაროს, ცხოვრობს, კისმის. უფანაშაული აბდულა ებრძვის ხის, აღსაყვებლად ფიქრების, ჩუმი სევდით. გამოუთქმელი ტყვილით — ხის და თავისთვის ყორანის ლექსებს ბუტბუტებს. აბდულა ფიქრობს: „რატომ აღაპი არ დაეხმარა აბდულას? რატომ მისზე არ გაშვებინა თავისი ყოლისმემძლე სამართლის ძალა? რა უნდოდა საყოფადე აბდულასაგან, უტყვე აბდულასაგან? ისეთი რა დააშვა მის ნინაშე სატანჯელმა თათარმა, რომ ასე სასტიკად სჯის მას? არა, ცახე არ არის აღაპი და თუ არის, ის უძლურია ამ ქვეყნად“.

უფანაშაული აბდულა რელიგიური-კონსერვატიული მნიშვნელობის საკითხებს სვამს და, ყოველთვის, მძიმე განაცხადების ვაშს. ადამიანი თავის თავს ამ კითხვებს უსვამს და ობობს წიგნიან მთავრებულში. ბაირონის დრამატული პოემა „კაინით“ დამთავრებული, მსოფლიო ლიტერატურა საესეა მორალურ-ლოგიკური პროტესტებით, მსოფლიო უსამართლობის წინააღმდეგ. განა უფანაშაული აბდულას სატყვეები ივანე კარამაზოვის რელიგიურ-ანარქისტულ სიტყვებს არ გაეგონებ? ჯავახიშვილს უხარი შენაწეს ჩაიხედოს ადამიანის სულის იდუმალებით მოცულ სიღრმეებში და ობობატელის უბრალოებაში არაჩვეულებრივად საინტერესო ტიპები და ხასიათები მონახოს. ამ მკითხვევები. ჯავახიშვილი ადამიანის სულის უდიდეს შესაიდუმლეს ფ. დოსტოვესკის ნაგონებს, რომელმაც პროვინციულ რუსულ

პატარა ქალაქში მშები კარამაზოვის მსგავსად აი, თვეებს ნინაშე ცხოვრებისეული ტრაგედია, კოსმოსური მნიშვნელობით აღსაყვებ და ეს ტრაგედია, ქვეშევრდობა, გენიალურად არის ჩაფიქრებული. თვეებს ნინაშე მოხუცი რკინაგზელის ოჯახია. გრძელ სკამზე, კედლის ძირას დარაჯი თომა ზის, თავისი თვრამეტი წლის ქალიშვილით — ბრმა თინათი. ის ზურკით ზის მასთან და მისი გრძელი გრძელი შავი თმა წყლავებსა და მუხლებზე ფიქრება მამას. ხის სავარცხელით ვარცხნის თომა და თან ტუტება თავისი ლამაზი და ბრმა ქალიშვილის თმის სიღამაში: „მამ მამილა, მე ლამაზი თმები მაქვს“, ამბობს ლამაზი ბრმა თინა და თან კატას იხუტებს მკერდში და ამ სიტყვებში რადიკალიზაციის გამაგებელი სიხარულით სუნთქავს ლეოტაბრივი გრძობა, შინაგანად თავებრუდამხვევი, სუნთქავს უდიდეს სიმართლე ცხოვრებისეული ალტაცების, ბუნების გულგრილი სისასტიკით დაბარდული. „თინა ნელა ირბევა და სივრცეს უღიშის...“ და მშვენიერი ბრმა ქალის ასეთი ლიმილით მხატვრის შემოქმედებითი სული, ბაირონთან და დოსტოვესკისთან ერთად, პროტესტს აცხადებს კოსმოსური უსამართლობის წინააღმდეგ.

ჯავახიშვილის ნაწარმოებებში მრავალადაა ზოგადსაკაცობრიო გრძობები და იდეები. მოთხრობა „თეთრი საყვლო“ გადაგვიღობს თავისებურ სოციალურ-ეთნოგრაფიულ პირობებში მოხვედრილი ცივილიზებული ადამიანის სულიერ ტანჯვას. ჩვეულებრივი ცხოვრების სიღამაზისადმი. მაგრამ ჯავახიშვილის რუსოსულ ამ იდეაში იოტის ოდენადაც არ არის რომანტიკული ბუნდოვანებისა და სენსიტიური სერანდერისეული ცრემლის მომგვრელი ზენტრმენტალობის ნიშნები. ჯავახიშვილი შექსპირისეული ობიექტურობით აჩვენებს მკითხველს პირველყოფილი ცხოვრების სიღამაზისა და სამინელებასა და ქალაქის ცივილიზაციის მაკისცემავი უმედოდ შეფარებული ადამიანის სულის დაუოკებელ სუფას. რუსოს შატობრიანისა და სენტ-პიერის ცნობილი პრობლემა ჯავახიშვილმა ფრიად ორიგინალურად და თავისებურად გადაწყვიტა, ქართული ნაციონალური ყოფის პირობებში. ელიზბარი და ჯურნა ადამიანის სულის ორი მონინააღმდეგე მიმართულების წარმომადგენლები არიან. ერთი უბრანისტია, რომელიც ომსა და რევოლუციის სამინელებას გაეცეა, მაგრამ საბოლოოდ, ისევე იმ რევოლუციის დაუბრუნდა — რეალურ სამყაროში დაბრუნდა, აღსაყვ სიყვარულით და ცხოვრების წყურვილით. ელიზბარი — ცხოვრებისმოყვარულია, ჯურნა კი შატობრიანის რენეს შავს, თავისებური alter ego-ა, რომელიც ცივილიზაციის ყველა სიყვითს. ბუების იდუმალ შრიბლს ანაცავლებს, ეგზოტიკისა და ეთნოგრაფიის

ფონზე ჯავახიშვილი სწყვეტს ბედნიერებისა და ცივილიზაციის სიკეთის პრობლემებს. ქუჭის, უვიცობას, ცრუმორწმუნეობას. ჩამორჩენილ ტრადიციებს, საუკუნეების მანძილზე მანვე ჩვეების მიძიმე ატმოსფეროში მოქცეულს, ჯავახიშვილი უპირისპირებს ცივილიზაციის გარდუვალ-აპაზეიზო სელას და ადამიანის მისწრაფებების სიხარულს — ტექნიკის კულტურას. ცოდნისა და ცხოვრების სტიქიურ და უაზრო დინებაზე ბატონობის სიხარულს.

შვეთრად გამოხატული რელისტურობის მიუხედავად, ჯავახიშვილის შემოქმედება ყველგან მხატვრობის სახეურებში რჩება: მას ბევრი ფორმალური სიხელე აქვს. ჩვენი ეპოქისათვის დამახასიათებელი გამოთქმები, მაგრამ ეს სიხელეები ყურს არა სჭრიან, არა-სოდეს მხატვრობის ზღვარს არ სცილდებიან. სტილის ეპიკური სისადავის მიღმა მისი შემოქმედებითი სულის დიდი ესთეტიკური კულტურა იგრძნობა.

ჯავახიშვილის შემოქმედებითი ნიჭი მნიშვნელოვანია არა მარტო თავისი მგრძნობიერების შემოქმედების თვალსაჩინოებით, არამედ იმიტად, რომ ის მკითხველისათვის საგანს ცოცხალსა და აზრისაზე ხდის, თითქოს მკით-

ხველი შეჰყავდეს სამყაროს იდუმალი და ფსიქოლოგიური შემოქმედების ამ პროცესში ჯავახიშვილი ერთგვარად ხაზს უსვამს სამყაროს შეგრძნების გამოწმასხველ და პლასტიკურ ფორმას. მისი პოეტური ფანტაზიის აღმადრენას, იგი ემნის და აღაფრთოვანებს ტიპებს ეპიკურ ფონზე და თავისთავში რალაციზირ ღირიულ მითოლოგიზმს ატარებს. ამიტომ ჯავახიშვილის შემოქმედებაში გამოხატულია სტარბობს პორტრეტულობას. ჯავახიშვილი ფლობს უდიდესი განზოგადების ძალის შემოქმედებითი ნარმოსახვის უნარს, გოგოლისეული გაქანების „ეპიკურ ხედვას“. სერვანტესია შემოქმედებით იუმორს. ჯავახიშვილის ნაწარმოებების გმირები განყენებული სიმბოლოები არ არიან, არც ფოტოგრაფიული პორტრეტებია, არამედ ცოცხალი სახეებია, რომლებიც კონკრეტული, ადამიანური. მინიერი ყოფიერების ყველანაირი ფერებით ბზინავენ და ელვარებენ.

ჯავახიშვილის ნაწარმოებში არ არის დეკადენტური უფერულობა, ნაწვლები ფრაზები. არც ყალბი და ცარიელი ვერბალიზმია, რაც ავტრ რიგად მოზღვავებულია თანამედროვე ლიტერატურაში.

გურამ ბვარდუთელი

ტრადიციულობაც, სიასლაც

მანუელა (საცხებით სამართლიანადაც), რომ ში-იან წლებში მოხუც ლიტერატურულ ახალ-თაობას უპიკატესად ეთაყურო პრობლემატკა, პიროვნების თუ საზოგადოების წევობრავა პრინციპები აინტერესებდა. სწორედ აქეთ აუო მიმართული მათი მწერლური ურთადლება, ცხოვრების ამჯვარ კრიალში ხედვა ამ თაობას დღემდე ახასიათებს. თუმცა მათი შემოქმედებითი ინტერესების (მხატვრულ თავისებურებებზე რომ აღარაფერი ვოქვათ) მეტნიკლება ცვალებებზე, ზოგ შემთხვევაში კი — არსებითი ჩასითასაც, სრულიად აშკარაა. ამ თვალსაზრისით გამოიკადლინი არც არჩილ ხუღაკურის შემოქმედებია. არც შეიძლება იუოს, შე დავიშოწმე სხვათა მოსაზრებებიც და, ვფიქრობ, ერთხელოვანნი ვართ იმში, რომ არჩილ ხუღაკური თავიდანვე იუო და ახლაც არის მისი თაობის მწერლობისათვის ერთ-ერთი ტონის მიმცემი, ერთ-ერთა ინტერესების განმსაზღვრელი. და სიახლის მიმანიშნებელია. ამდენად, ბუნებრივია, რომ წევობრივი პრობლემები არჩილ ხუღაკურის პროზის ქვაკუთხედიცაა, ის საფუძველია, რომელზედაც არის დაკრძობილი მწერლის მიერ შექმნილი სამურო — საოცრად საგულისხმო, მრავლისმეტყველი, ღრმა და მშვენიერი (ცხადია, მხატვრული მშვენიერება იგულისხმება... თორემ რეალური, ცხოვრებისეული სიძახინჯეც და მანკიც თავის წილ ხივრცეს ამ სამუროშიც იკავებს).

მხატვრულ სამუროში წევობრივისადმი გამაზრდებელი ურთადლება ხუღაკ ავ გულისხმობს სოციალურისაგან მის დაცვას. ლიტერატურაში მათი გაიქვანა, განცალკევება, შეფრდებელი თუ არა, დიადდ საზოგადო მიიწვია, ისინი ხომ ცხოვრებაში ერთმანეთთან ირგანულად არიან დაკავშირებული. გადარკვეული, ურთიერთის განაპი-

რობებენ და განსაზღვრავენ ამ არასასურველი ცალმხრივობით არა სყოდავს არჩილ ხუღაკურის შემოქმედება. მეტიც, მწერალმა უკვე ახალგაზრდობის წლებშივე, პირველსავე მოთხრობებში მოგვცა ეთაყურისა და სოციალურის სინთეზის მაღალმხატვრული და მაღალმოკალაქეობრია ნიმუში, რაც შემდეგაც გამდევნდა უფრო მანშტაბურად რომანში „ოქროს თევი“, ვრცელ მოთხრობაში „ლუკა“. თუ სხვა ნაწარმოებებში და რამაც ბევრწილად განაპირობა მათი დიდი მნიშვნელობა ქართული მწერლობისათვის.

არჩილ ხუღაკურმა ერთ-ერთმა პირველმა გაიარა მხატვრულად ჩვენი ცხოვრების მძიმე, ტრაგიკით სავსე მოვლენება, მოქალაქეობრია პასუხისმგებლობის გრწობით და მძაფრი გაცუდითა დაწერილი „ახელის დაბრუნება“ და „ქველი ამბავი“, სადაც მწერალი ში-იანი წლების ტრაგიკულ ეთარებას და მის მიმე შედეგებს გვიხსნის.

იმ ახალთაობის მწერლებზე, ვისთან ერთადაც მოვიდა არჩილი ქართულ პროზაში, ზნაიად გავგონებდით, რომ მათი შემოქმედება ავტობიოგრაფიულია. ეს იმდენად ცხადი იუო, რომ საკმაოთად არავის გაუხდია, ზოგი მათგანი, მათ შორის არჩილიც, ბევრწილად დღემდე გვიჩარჩუნებს ამგვარ შეგრძნებას, თუმცა ეს არცთუ იშვიათად აღუზოკრულია. მწერლის ბიოგრაფია რომ მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს, განაპირობებს მისსავე შემოქმედებას, ეს ქველი და აღიარებული ტეშმარტივებია. არც მეტნიკლება შეუნიღბავი ავტობიოგრაფიულობა უტყობ, ან იშვიათად ხელი მწერლობისათვის. ესეც ძველთაგანვე ნაცადი ზერხია, ჩანაც ფართოდ იუენებს თანამედროვე მსოფლიო მწერლობა. ქართველ პროზაიკოსთა მიერ ავტობიოგრაფიული მასალის ამჯვარი აშკარა და ზნაი მოშველიება, ვფიქრობ, მის სურვილითაც არის ნაკარნახევი,

რომ შეტევა გულწრფელთა მიანიჭოს თავიანთ ნაწარმოებებს. ვაიხსენოთ, რომ გულწრფელთა ბის გარეშება თანდათან სულ უფრო იზრატებოდა მწერლობაში მოძალბებელი კომპიუტერობის წყალობით. ამდენად, ესეც ახალი თაობის ლიტერატურული დაიარსებების, არასწორი ტენდენციების უარყოფის, ფხვე ზელოვებობის დაძლევის, საკუთარი მარჯაშის გამოხატვის ერთერთ საშუალებად იქნა მიზნობალი. მართლაც, ავტობიოგრაფიულობამ, მისთვის დამახასიათებელი უწყალობისა და სიწრფელის წყალობით, დიდი როლი ითამაშა მწერლობისა და მკითხველებს შორის სასურველი კონტაქტის კვლავ დაშორებაში, ურთიერთდობის აღდგენაში, მართლმსოქმედობის რწმენის განმტკიცებაში.

ეს ამას სულაც არ ნიშნავს, რომ ამ თაობის მწერლებს ნაკლებად დაჟვავთ ან უნარი, ან სურათი „გარდასახვისა“, „უტოპო მასალის“ დამორჩილებისა და გათავისებისა. მათ ამაში მწვენიერი ნამუშეები სკაშად შექმნის. არჩილ სულაყურის „თაღდებუ საიარისაკენ მიახწრადიან“, „ახელის დაბრუნება“, „ძველი ამბავი“ თუ ზოგაერთი სხვა მოთხრობა სწორედ ამგვარი მწერლობის ერთერთი საფეთქთს გამოხატულებია.

ესადაა, მწერალს, სრულიად გასაგები მიზეზების გამო, არ შეეძლო უოფილიყო უწყალო და ჩაკერებულ მოწმე ში-იანი წლების შიორე ნახევრის ცხოვრებასა. მიუხედავად ამისა, არჩილ სულაყურმა პართელ მწერლობაში არა მარტო ერთ-ერთმა პარკულმა წარმოსახა და გახსნა შიელი უსამართლობა, სიმამხრე, არადაშიანტრობა იმდროინდელი რეპრესიებისა, არამედ ეს დიდი მხატვრული შთამბეჭდაობითაც მოიშობებოდა, ორთავე მოთხრობა, „ახელის დაბრუნება“ და „ძველი ამბავი“ 1981 წელსა დაქუროლი, ანუ შაშინ, ეს პარკულ წლებში, როცა ფართად იტბადა ჩადენილ დანაშაულს და აქამდე იდუმალებით შიხილი საზოგადოებრივი მოვლენა შიელი თავისი ტრაგადული სიზიშულთა წარმოცა, სიმართლის ნათელი ამ ისტორიულ ფაქტსაც დაადგა. თუმცა ეს შემადრწუნებელი სურათები ვადიაშლად წარსულისა, არჩილ სულაყურმა, ისევე როგორც კვლამ, ღრმად განიცადა ეს ტრაგადული მოვლენა და სწორედ ამ განცდითაა დაწერილი ორთავე მოთხრობა.

ახელის ხედვრი არატორი პატივისანი ადამიანის, კეშმარტო მოკალებიხა და მამულნივილს ხედვს განსახიერებს და აზოგადებს მხატვრულად. თვრამეტი წელი ატარა უდანაშაულო ახელმა საშობდოს, ხალხის მოდელატის სახელი, მაგრამ შინც შეეწრო სიმართლის ზოგამ. იკ უბრუნდება თვის დაწვრცულ იკაბს, სადაც კვლავ ვეღარც დაითვის, უბრუნდება იმსათვის, რომ გაუხედურებელი და გაპარტახებული კვლავ ფეხზე დააყენოს, დაუბრუნოს საკეთის და სიმართლის რწმენა, ურთმლისდაც ადამიანის ცხოვრება გაუხაძლიხა კომპარა.

არჩილ სულაყური ამ მოთხრობაში უმომკმედებითი პრინციპის ერთგული რჩება. იგი ნაკლებად, ან თითქმის სულაც არ გავივება იმას, თუ ახელს რა გადახდა თავს პატიმრობასა და გადასახლებაში გატარებული თვრამეტი წლის მანძილზე. ახელის ცხოვრების ისტორია თავისთავად მრავლისმეტყველი და ემოციურად შემტყრელი იქნებოდა, მაგრამ მწერალმა ეს შემთხვევაში მომგვიხანა ეპიკურიული თხრობის გამოყენება არც ახლა ისტრჯა და მკითხველი უფრო გვიხარს სულიერი მოვლენების, ტრაგადული განცდების მოზიარე გახადა. მხატვრულად საინტერესოდ არის მიგნებული ახელისა და მისი სულის კუწრულში დაბუდებული ვიდეც უსახის ხმაშლად წარმოუტყმელი დიალოგი, რითაც მკითხველს თვალწინ ცოცხლად წარმოუდგება მოთხრობაში არჩსებული საშინელი სურათი ამისა, თუ როგორ და რა გზით დაამახუნეს და გატყრეს სულიერად მართალი ახელი. მწერალს წიორედ უნდა იანტერესებს უფრო მეტად, ვიდრე საშუალებები, ჩადგან ფიზიკური გვეშის მეოოდები რა სასტიკიც არ უნდა იუოს და ტრაგადული შეხატრძნობა, შინც ადამიანის სულის გათვლის, დამორჩილების, დაქინების ხელყოფილი თავწარდამცემა. შიოლოდ ფინელს მკითხთან ამ გრძელი, ისტატურად დაწერილი და შიო უფრო შემწარავი დიალოგისას:

...მამონ დაეშობ ახელი პირველ და აქვითონდასიკადელი ინატრა და არხად იყო... არც სიცოცხელი იყო... ისე ეგდო დამშობილად, დახვეული, შეგინებული, შიოლო ის, ვინც ახელს სულში ხელებს აფათურებდა, თავზე დასდგომოდა და სიკლით ეუხებოდა

— შენ დამნაშავე ხარ, ახელი!
— დამნაშავე ვარ, დამნაშავე.

მაგრამ ხანდამან, იშუათად, თასში ერთხელ, დამშობილი ახელი წამოდგებოდა, მხრებში გაემართებოდა და ლოკლიან სივრცეს უსიტკვოდ შექმდავლებდა:

— ვანა მართლა დამნაშავე ვარ?!
— ახელი!
— მე არაფერი არ შიოქვამს.
— შენ რადაც ვიფიქრე, ახელი!

ახელის დაბრუნების შიხობლიურ ქაღაქმა მწერალი უფრო რეალური ვითარებით და უოფილი დეტალებითაც მოგვათხრობს, მაგრამ აქაც, ისევე როგორც შიელი მოთხრობის მანძილზე, მთავარი უურადდება გვირის ფსახლოგადიური მდგომარეობის, ფიქრებისა და განცდების ფიქსაცია საკენ არის მიმართული. ამდენად ეს მოთხრობაც, მიუხედავად მისი სიცილიური და კლიტურის სიმამხრისა, შინც ელოფრ, ან შიქლენა ითვებს უფრო ფართო, ფილოსოფიურ ასექტშია გადაწვეტილი, შითუფრო თვალსაჩინოა მისი კიდევ ერთი დიდი ღირსება — უბრალოება, შვით ისეთმა მაცდუნებელმა გარემოებაშიც კი, როგორცაა ახელი წლებით ნატანტი, ტრაგადული ხედვრის მქონე ვიჩიის შიხობლიურ ქა-

საქართველოს
საზოგადოებრივი
მედიის განვითარების
სახელმწიფო აპარატის
განცხადება

ლაქში დაბრუნება, ვერ წარმართა ავტორის კალამი
ზედმეტო შგარძობილობასკენ, მიიუშვებენ
„ეფექტარა“ მხატვრული სუფიზისკენ, უკლე-
ზე დიდი და კუშმარატი მხატვრული ეფექტარა
სწორედ ამ სისადივით და უბრალოებით აქმა
მეღწეული.

რაც შეეხება მოთხრობის ბედნიერ ფინალსა,
არც ეს ეწინააღმდეგება არჩილ სულაყურის
მწერლურ პრინციპებს, ვისთვისაც საერთოდ
დრამატისთვისა თუ ტრაგიკის კედელირება უფ-
როა დამახასიათებელი, ვიდრე გრძობის განზ-
რახ შერბილება, განვლება, დატკბილული წერტი-
ლის დასმის მოთხოვნალება ჟერ ერთი, ბედნი-
ერა ფინალი ამას ძალზე პაროზითად ეთქვია,
რადგან მოთხრობა თავადან ბოლომდე სავსეა
გაუთქმებელი ტკივილით და ახელის სულის
ფორაქი წერტილის შემდეგად აღიზანს გვესმის
შეორედ კიდევ, ანგარი ფინალი თავად ცხოვ-
რებისეული სიმართლით არის ნაყარანბევი, რა-
საც მწერალი არც უნდა გაიქცეს და ვერც უნდა
გაიქცეს. ახელის დაბრუნება იმდენად თავად
ახელისთვის არ არის მისუქნელივანი, სასო-
ცლო მოთხოვნალება, რამდენადაც ამ ხალხი-
სთვის, ეწოთა გადმომავარ ახელს რომ შემოვ-
ვევარ სისარულიანი ხმაურითა და ხორბოციო,
და კიდევ ამ ორი ადამიანისთვის—რძლისა და
შეიღვეულიებისათვის, — რომლებიც უცებ გაზ-
დენს ამით ბედნიერები. ახელის დაბრუნება მა-
რათა პიროვნების დაბრუნებაზე ბევრად მეტს
ნიშნავს, თუმცა არც ეს არის ცოტა. აგი ხალხი-
სათვის რწმენის დაბრუნება ნიშნავს.

და მაინც, ეს ბედნიერებას კი ვერ წაშლის
უკლეოდ დაღს, რომელიც ადამიანთა სულის და-
ანია ამ ბოროტებამ. არც უნდა წაშალოს, რად-
გან ბოროტი სული ახელისაგან შეწყალების
ელის და ანგარი შემწუნარებლობის გამოჩენა
შეიღველ დათრევაებას შეუძლია. ეს კი არააქა-
ლებს ბოროტება აქნება, რადგან ახალი ბორო-
ტების სათავე შეიქმნება გახდეს.

ამიტომაც ამჩნევიათ დაღად აგი კაბუე მეგო-
ბრებისაც მოთხრობიდან „ვეელი ამხავი“, რომე-
ლთა სულში შეუფოთება თავარდაწყები ზარი-
ვით რებს, რადგან ვიღაცამ ეტვი შეიქმნა მათ
საქმინდევნი. „ოდონდ არა ეს! უფლო, რაც გან-
დოდეს, ოდონდ არა ეს!“ — თავისთვის მუდარით
ჩურჩულევენ კაბუეები, სტენიდან გაგონილ რა-
ხანს ამ ფრაზაში სდებენ მთელ თავის იმედს
და გულითქმას. მაგრამ „ეს“ მაინც ხდება, გა-
სურული შეგობრება, სულთა სულების კავში-
რით ვაერთიანებულნი, მეტრ ამ დათხილი ექ-
ვის წუადობით აღმაცურად უცქერენ ერთმანეთს,
უკლას ერთდებიან და გაუბიან, უკლავა,
თუთი ამ სათის დედაბერაში თუ მომხილავ
ქალიშვილში კი სატანის მოკაქულს მთადვერ,
უკლას ამბორგუნავი შოხი იპურის ბად, აკა-
გვარებს ერთმანეთს, მკითხველს კარგად ეწ-
მის მოთხრობა „ვეელი ამხავის“ გმირისა, ვინც
ახლა წლების ბიზორიდან გამოურებს კაბუეობის-

დროინდელ ამ ტრაგიკულ ვითარებაში
გარდახდის, გულწრფელად
თავის განცდებში და ტკივილით გვეტყვის: „ეს
საუბრო დღია, საუბრის ოცნებებზე დარწმუ-
ლი“.

* * *

მალაღი თუ მდებალი წევბა მარტო დიდი
სოციალური თუ საზოგადოებრივი განსაცდელის
ვამს როდ მეღვინდება ამგვარი გამოცდა ცხო-
ვრების უკველ ნაბიჯზე, თითქოს სრულად რე-
ულებრივ სიტუაციაში, შემთხვევითი მოვლ-
ნების დროსაც ელის ადამიანს. აქ უკვე კანონ-
ზომიერებას გარეგნული ძალები კი არა, მხო-
ლოდ მისი სულის თანებება აქნის, არჩილ სუ-
ლაყურის ადრინდელ პაროზაში არის რამდენიმე
მოთხრობა, მართლად ახალგაზრდობაზე დაწე-
რილი, სადაც მათგრი დრამატისში და ზოგერ
მოტივს ტრაგიკული ელერადობაც მხოლოდ და
მხოლოდ ადამიანური სისუსტის, ეგოიზმის, ვე-
რაგობის სამწუნარო შედეგია. ამ მოთხრობებში
კიდევ ერთხელ ვრწმუნდებით, როგორც წრთისა
სჭირდება ხანაიას, სულისა, რომ თითქოს სრუ-
ლად უწინდელ, უფრო სიტუაციაში ნელ-ნე-
ლა, თანდათან, შეუმჩნეველად არ დაეშვას ამ
ზღვრამდე, საიდანაც საზოგადოებრივი დანაშაული
შეიღველ კიდევ ერთ ნაბიჯად.

„აგი გულმართალ მოწმენავით მოგაიბრბობთ
და არ კისრულობს მოსამართლის როლს, მაგრამ
ხანდახან მოსამართლეზე უფრო მკაცრია თავისი
მორალური მრწამსით“ — ლიზა ბოჩკეას ეს
სიტყვები არჩილ სულაყურის მისამართითაა
ნათქვამი („მნათობა“, № 9, 1978). ახალგაზრდა
კრიტიკოსის ამ უბრალოდ ნათქვამ ფრაზაში
მწერლის ერთი დიდი დიხსება მართლად მინიშ-
ნებული. შე დაუზუსტებელი მხოლოდ ამ ნათქ-
ვამს იმით, რომ ხანდახან კი არა, უკველთვის,
ან უმეტეს შემთხვევაში მაინც ასეა, რადგან ეს
მწერლის პოზიციაა, რასაც აგი ერთგულად მას-
დებს. ეს პოზიცია თანაბრად უდასტოდ ჩანს
პირველი მოთხრობებიდან მოყოლებული დღემ-
დე გამოქვეყნებულ უკველ ნაწარმოებში.

არჩილ სულაყურის პირველ მოთხრობათა
რიგს ეთუთვინს „უკლეო გატოვნებდეს“, „ხიდი“,
„ადიდოლოლობისას“, რომლებიც 1959-61 წლებ-
შია დაწერილი და აქაც ანგარი პოზიცია მწე-
რლისა აუკრად ჩანს. ამ მოთხრობებშიც მწე-
რალი თითქოს გვაუდგვარა წინასწარა განზრ-
ხავს გარეშე გვახვედრებს თავის გმირებთან,
გვახვედრებს მათ საუბარს, დავას, მწვავე შეხ-
ლა-შემოხლასაც, ვაზიარებს მათ ფერებს, ექ-
ვებს, განცდებს, თითქოს მხოლოდ გულმართა-
ლი მოწმის თვალით ვხედავთ უკლეადერ ამას,
მაგრამ ეს თვალა ღრმად სწედება ადამიანის ში-
ნაგანი სამწაროს შერებს, ზედამხრე ამოკეთ-
რებებს ქვერ გრძობებს, ზედავს სხვათათვის
შეუმჩნეველ სულის ნაივლს, აგი წარმოჩენილი
ადამიანები და მოკლენები, შთამბეჭდაობაზე

რომ აღარაფერი ვთქვათ, უფრო სწორ შეფასებ-
 ხას პოულობენ თავისთავად და ძალდაუტანებ-
 ლად, ვიდრე პარკურის მიერ დღი გულმო-
 დგინებით შედგენილ საბრალდებლო დანკვაში.
 მოთხოვნაში „უცნოდ გაყოფილებს“ ხანტე-
 რისი სიუვეტური ინტრაჟის იყვანება. მასში გა-
 რკვევის სტრუქტურა ანათაც ძლიერდება, რომ
 მხოლოდ ამის შედეგად შეიძლება გამოვლენდეს
 ახლგაზრდა მეგობართა შორის ვინ როგორია
 სული პატრონა. ერთგვარი წინათგანძობა კო-
 უნდებდა მკითხველს, მაგრამ ამ კითხვად დაბე-
 ჟივითი პასუხის გაცემა მხოლოდ უპოვა გა-
 რკვევას, ყოველი დეტალის ჩამიხედილი კლდე-
 ვის შემდეგ თუ მოხერხდება, ერთ-ერთი მეგო-
 ბრის, ქაბას ტრაგედული დაბრუნება მივსწავს სხვებს
 თავანთი წინობრთვი ხაზის გამოკვეთის დრო-
 ებულ სურვილს აღძრავს. პარდაპირი ადუმი-
 რა მხაბს სიკვდილიან არაყის აქვს, აშკარა ბრ-
 ლა არაყის ედება, ამას ევყავ კი არ აღიქ-
 რის. ასე რომ, დეტექტური ელემენტი აქ თავა-
 დანე გამოარსებულა. მაგრამ წინობრთვი დანა-
 შენვის კვლევა, ფსიქოლოგიური ხასიათის ინ-
 ტერესთან ერთად, ერთგვარ ცნობისმოყვარეო-
 ხასაც აღძრავს. „რაც ჩვენ არ ვცნებოდა, ის არც
 გვიწყებდა“ — ფაქტობს ერთ-ერთი გზარა,
 მაგრამ ისიც ენახს, რომ ახლა ასე ცხოვრება
 აღარ შეიძლება. ქაბას მოულოდნელმა წასვლამ
 აღქმისტრა ექსპლდიაში და აქ დადუ-
 ჰვამ უნდა საზოლოდ გაარკვეოს მეგო-
 ბართა ურთიერთობებაც და მათი ცხოვრება-
 ხედული თუ წინობრთვი პოზიციებიც. ამტომაც
 იკვლევენ უველაფერს დაუნდობელი სიჭიჭით.
 უოველ დეტაბს, ფრასს მავალქერ ამოწმებენ.
 ამ ჩაზღვარული ინტრაჟის ვახსნა უველას და
 უველაფერს თავის ადგილზე აყენებს. კეკი და
 ქოქი თუ ვერ გაუძლებენ ამ მკაცრ გამოცდას
 რა მათი სული სიმდაბლაც გამოაწყარავდება.
 სამავაროდ კოტნე, ზვიგ, დაოუნა, თვითონ
 სიუვიკ კი, ვახს მისეზოთაც აჩვენება ურთი-
 ერთობება, ამ სუფთა სინდისის და წინების
 ახლგაზრდებულ წარმომჩნდებიან, კარგად რომ
 ესმით თავიანთი ვალა ადამაწების, ახლობლე-
 ხის, მეგობრების წინაშე, საუთარ შეცდომებ-
 ხან რომ თავად ზედავენ და თვალსაც უსწორე-
 ბენ. ახანი წეობრთვიად სუფთა ადამაწბიდან
 მალღი წინებისათვის მებრძოდ, უკომპრომისო,
 მტაკე პარკუნებულად უალიბდებიან ჩვენს თვა-
 ლწინ. „უბრანეთს უნდა ვაუფრთხოილდეო, —
 ფაქტობდა კოტნე, — უნდა მკვთარით ერთმან-
 ნისო, მერმე უველაფერი გვიანა, აღარც ტკავი-
 ნი შევლის. არც მწუხარება, არც სინანული...
 ერთმანეთს უნდა ვაუფრთხოილდეო“. ამ უბრა-
 ლო, მაგრამ ღრმა და მუხამურ დანკვაშია შო-
 თობრის მთელი აზრი, საითყვას ასე დაბეჯა-
 თებთა, დარწმუნებით მიჰყავს მწერლის თავისი
 გვირგვინი და მათთან ერთად ერთხედულებიც.

აქვე უნდა ითქვას არჩილ სულაყურის შემო-
 კმედეგობს ერთ სინანდობლივ თვისებაზე. მწერა-

ლი ესწრაფვის არა მარტო ჩოულ შეფასებულ
 აზროვნებას (ცხადია, აქ სათქმელად სინანდობლივ
 იგულისხმება და არა ზუნდოვანება), არამედ
 ორიგინალურ, დამოანტრინებულ ფორმის მიკ-
 ნებებსაც, იგი უოველთვის კომპოზიციურად ახ-
 ლებურად აგებს მოთხრობას, ზნარად მიმართავს
 დამანტრინებულ სიტუაციებს, ოსტატურად
 კრავს თითქოს განცალკევებულ, თავისთავად
 ავტონომიურ ეპიზოდებს. წინაგანი მხატვრული
 ლოკაციის ძალით უველაფერს ორგანულად აყა-
 ვიზირებს ერთმანეთთან, უმთავრეს პარობლემას
 და უმცირეს დეტალსაც კი. აშკარა ჩათა დაბ-
 ვეწილი ფორმით კოეტიბისათვის კი არ არის
 გაწეული, არამედ მოთავსი სათქმელის, მხატ-
 რული აზრის მითხვლამდე რაც შეიძლება მაკ-
 ფიოდ, რელიად და შთამბეჭდავად მისატანად.

არჩილ სულაყურისათვის უცნობა, ორგანულად
 მიუღებელია ზამაღალი ფრაზა, მთი უფრო აზ-
 რის სწორბაზოვნება, იგი ზნირად თითქოს უო-
 ველგვარა წინაწარა განზრახვისა და ამოცანის
 გარეშე ვაოთავზობს რადღერი ცხოვრების მხატ-
 ვრულ ასლს, მაგრამ ეს მოჩვენებითი მიუცერ-
 რივებლობა, სინამდვილეში უველაფერი თავიდა-
 ნე უსტად და ბოლომდე გააზრებული, სათქ-
 მელი და შეგონება კი ხაგულდაგულად არის
 შეფარული, შენაღებული. ამტომაც იგი მკობ-
 ელს საუთარ აღმოჩენად შეიძლება ეტყვნოს
 და არა მწერლის მიერ შემოთავაზებულად, ასეა
 მოთხოვნაშიც „ხიდი“, სადაც ახლგაზრდების
 შეხვედრები, საუბრები, ვახხენებები სრუ-
 ლად ჩვეულებრივ უოფად აღიქვება, მაგრამ
 სწორად ამის მუშეობის მიუყვარია მწერალს
 მისი მოთავსი სათქმელის თავისებისაკენ. აქ ცერ
 მინაწებული, მერე კი გახსნილია ადამაწური
 ხასიათები, რომლებიც თითქოს ბავშვობიდანვე
 ჩამოუღიბებული, მაგრამ რომელთაც თორმე
 მუდმივი და ბეჭითი წერსანა, გარდაქმნა, სწორი
 გზით განუთარება და სრულყოფა სჭირდება.
 გურამაც სტურას მეგისთან, ვის უთქმელ, პოზი-
 დებულ გრძნობას თითქოს ნახუდება, მაგრამ
 ვერ კი გაიკვებს, რადგან გარეგნულად უფრო
 ეფექტურ, თუმცა წინაგანად ღარბს ნახიქრ მ-
 ნუნეს გული თავის მხრივ ნაი ვაის ნადარეშა
 არტიტულიზმთან მიზნულად და ვერ დაანახა მას
 გურამის ქეშმარტივი წინაგანი სიმდიდრე. ამით
 თითქოს სამავაროდ მიეზღო გურამს მეგისადმი
 გულყოობისათვის, მაგრამ მზავსი ხასიათის
 შურისგება არ არის მოთავსი არც ცხოვრებაში
 და არც ამ მოთხრობაში, მწერლის სათქმელი აქ
 მანაც ისაა, რომ ახლგაზრდას ეფექტის მოზდე-
 ნის ნიჭი და სითამამე თავიდან და ერთბაშად ი
 მოაღწევენებს წარმატების, მაგრამ ამას ამარა
 უოფნა მერე ბევრს, განუზომლიად უფრო მეტს,
 მოთავსი დააკარგვიანებს. ადამაწი უნდა ელტვი-
 ლეს საქმეს და არა სიმბოლე, ეტეზდეს ცხოვრება-
 ში აზრს და არა კომპლამენტებს. ცხოვრება
 თავისი მდინარებით მიედინება და მის ხილზე
 მხოლოდ ამ გავა, ვახსაც აქვს შობის, ბიძო-

საქართველო
საქართველო

ლის, შენების უნარი. ვაჟი თავისი ცრუ პრეტენ-
ზიებით, თანამედროვეთა შიგნით გაუგებელი, და-
დრეხებელი ხელოვანის პოზით, წაია თავისი დი-
დი ტყუილით საკუთარ ბედნიერებაზე რჩებიან
ე.წ. ხიდან იქით. ვალა წამარტე. იმ დონეზე და
გარემოში. იმ აზრებითა და ხასიათებით, რაც ქა-
ხუცობაში თითქოს ესატიემოდით და უხდებო-
დათ კიდევ. მაგრამ რამაც განაზღვრა მათი მო-
მავალი დრამა და, ვინ იყის, ტრაგედიაა კ.

მწერლის ადრინდელი მოთხოვნებიდან აქ კა-
დევ ორზე — „ზევით და ქვევით“, „დადოთ-
ლობასას“ — შევანერებ უფროდლებას, სხვებო
„რედუქციის ცაქს“ განეკუთვნებთან და მათზე
ცოტა ქვევით ცალკე შექმნება საუბარი, აჩილ
სულაქარის პაროზზე წმინდა იოჰანს პირველ
რაოდ. ეს მართლაც ასეა და იმისი უტყუარა ნი-
შნები თვალნათლივით. პირველობა იმდენად მხა-
ტარული პაროზს კლასიკური კანონების შეტ-
ნაძღვრე უფროდებელყოფაში, განზრახ დარღვე-
ვაში კი არ შედარებდა, რამდენად იმ ვარს
ლაიკულ ნაკადში, განწყობილების პრაქტიკაში,
რაც სიუჟეტსაც. უფრო უსუსტად, ამხანავს კი
უპირისპირდება და მოულოდნელად მთავარ ფი-
გურს კანტორის პაროზში. ეგვიპტოდებელი
პირველი პაროზი თანამედროვე ქართულ მწერ-
ლობაში, შეიძლება ითქვას, „ავტონომიურ უან-
რადეს“ კი ჩამოყალიბდა. ჩემი დრამა რწმენით,
აჩილ სულაქარის პაროზი მთლიანად არ განე-
კუთვნება მას, თუმცა საერთოდ ძლიერია მას-
ში დიდიერული ნაკადი, ზოგიერთი მოთხოვნა კი
მხოლოდ ამანა დაფუძნებულია. ასე მავალითავე
მოთხოვნა „ზევით და ქვევით“

ერთი შეხედვით ეს მოთხოვნა რამაც მნიშ-
ნელოვან პაროზებთან თუ სათქმელს მოკლებულია
ჩანს, მაგრამ თავიდანვე დიდი ინტერესით იკით-
ხება, მომხიბლავ, თუმცა სხედვიან მოტყუარ იღუ-
რება. ამის მიზეზი იოლად იჩვენება და „სულ-
რებად“ რამ გამოდგება, ახლგაზრდის სიყა-
ღურა და მოქალაქეობაზე აქტუალობის (ან თუა-
სობის) გარდა, მას ანტიმური გრძობების მომ-
წოდების პროცესი, სიწმინდის სკალა, განცდის
სანათღვრე თუ სიმძაფრე აჩანაძღვრე მხაშველო-
ვანი ყოფილა. ბავშვური და კბილური გატაცე-
ობას, ურთიერთდროულად, ბოლოს კი სიუჟეტ-
ლის (თუმცა უთქმელის, მაგრამ საოცარა უშუა-
ლოდით, მთავრობით, ძალიანაც გამდრავნებუ-
ლი), მართლაც მშენებელი მხატვრული გამოხა-
ტობლება ეს მოთხოვნა. ამგვარ გრძობას, ხმა-
რად ძლიერია და წარდელი. გაუცნობიერებელსა
და სულიერს, დრამად ვამყარება და ურულს-
მოპყველს, მუდამ რიდი ელის მისა სადარა და
საყადრისი სათელი გაგრძელება, თუ შედეგა-
მის მიზეზი კი თუნდაც შემოხვეუთობითა რაჯი,
ან სულაც თუნდელი რამ შეიძლება იყოს. ამ-
ტომაც არის ეს მოთხოვნა ასე სხედვიან.

მწერალი მოთხოვნას „ზევით და ქვევით“ გე-
მოკვეთილია ფინალით არ ამთავრებს. ახლგაზრ-
და გმირების, გოგის და ლიას, ურთიერთობები

კვლავ გაურკვეველი რჩება (შეფარებულია
გრძობის თვალსაზრისით). „ამთავრ არ გამოთ-
ხელა ჩვენი ამხანაგი. არც გამოთვლება, ვიდრე ვარ-
სებობით მე და ლია“ — გვეტყვის დამწვინდობ-
ბისას გოგა. მაგრამ რაგორა იქნება გაგრძელებ-
ბა. კვლავ სხედვიან სინათლით ხანავ, თუ სიუჟე-
რულის ზეიმიან გასხვავებულად, ეს ძნელი სა-
თქმელია. ერთი კი ცხადია, ამ მოთხოვნით მწე-
რალმა ჩემ, მაგრამ ამკარად ძლიერ და ამად-
ლებულ სიუჟეტულს გვაზარა.

სხვა მოთხოვნაში — „დიდოყოფობისას“ —
არის ამ უშუალო, ახლგაზრდული, წარდელი და
ამდენად მომხიბლავი გრძობის მინიშნება. მაგ-
რამ აქ ეს უკვე უიმედოდ ჩაბარება წარსულს
რადგან გმირს თავივე ჩაუკლავს იგი საკუთარ
გრძობათა სიწმინდის, თუ სხედვიან სიმხდ-
ლის გამო. მხოლოდ ახლად, იქნებურ მუდარო-
ვნებას და სიბოლოში ჩაფრული, უფრ სინანულით
იგონებს მას. ეს გახსენებაც დიდოყოფობასთან
არის დაკავშირებული და იქნებ სწორედამ მხო-
ლოდ ამ გაგრძელები ნიშნის წყალობით არის
ამოტყვევებული. ყოველ შემთხვევაში, ამის
საფუძვლიან ეტყუარ არსებობს, რომ ამ უშუალო
კაცს არც ახლა ეფუთა ძალი მსგავსი შეცდომი-
სათვის თავის ახარადებლად, წმინდრავი სიმდა-
ლის დასაძღვრად, საკუთარი ნაღდა და აღბით
ერთადერთი ქვეშაობა ბედნიერების დაკავსე-
რად შესახებდრად. დიდოყოფობისას (და საერ-
თოდაც) იგი მავარი მხოლოდ მანაა, რაცა სა-
კუთარა თბალი, მოწყობილი, კომფორტული
ბინიდან შეტყუარებს მას, აქ კი, ბავშვანის
თოვლით გდამთავრებული ტყის მღვრარებაში
მას არც კი ესმოდა მშენებელი ქალიშვილის ასე
ძლიერად მგებეკავი გულის ცემა.

აჩილ სულაქარის ადრინდელი მოთხოვნე-
ბის ლოგიკურ გაგრძელებად, მეტაც, მისა შემო-
ქმედების ამ ტრახის მთავარი პაროზმეტიკის,
სათქმელის, სიფიქრალის და საწუხარის შემეკ-
მებელ, დამავიკრგვანებულ ნაწარმოებად ჩანს
მისი პირველი(და ქრქვრობით ერთადერთი)
რომანი „ოქროს თევზი“, რომელიც 1908 წელს
გამოქვეყნდა. აქ სახეებით ამკარად არის ვამე-
დავნებული ავტორის უკომპრომისო დამოკიდ-
ებულება ცხოვრებასთან და ან ნაღდა პაროზია,
საღამავს აკვარდება და აფასებს თანამედროვე-
ობასაც და ამ ახლგაზრდობასაც, რომელიც სა-
ზოგადოებრივ ამპარეზე მოდის და მუთიდრე-
ბა. მწერალი აქ „დაუნდობელ“ რეალობად წა-
რმოგვიდგა, იგი „ოქროს თევზში“, მიუხედა-
ვად ქარბად მომხიბლია სიმბოლიკისა, მანაც
ამკარად გვაძღვრებს პირდაპირ ვუთხროთ თვა-
ლში ცხოვრების სინდრეებს თუ ბორბობასაც
კი, დრამად ჩაიხედვით დამანანების გულეში,
სადაც, საწუხაროდ, მხოლოდ სათნოება და სა-
კეთე არ არის დახადგურებული. მწერლის აზ-
როს, რაც უფრო მძაფრ იქნება მკითხველისათვის
უკველად ამის განცდა, მით უფრო მეტად არ-
გებს ეს მის სულს.

„ოქროს თევზი“ ქართულ ლიტერატურაში ახალი ტიპის რომანების რიგს მიეუთვნება, რომელიც სათავეს სწორედ არჩილ სულავერის და მისი თაობის შექმნის შემოქმედებაში იდებს. ამ რომანებს შათვის დამახასიათებელი სახატელები გამოარჩევს კლასიკური ქართული პროზის ხანა: სოციალური და წესობრივი პრობლემატიკის ორგანო დაკავშირება, მითვის, სიმბოლიკის, პარაბოლის ფართოდ მოხვედრა და ამით მრავალპლანობის მინიჭება. რეალისტის ფარგლებში მხატვრული ნაქაზის შექმნა, ლირიკული ნაკადის სიმძლავრე, ორგანული კომპოზიცია რეალურის, პარაბოლის, რეტროსპექციის ხშირი მონაცვლეობის დიალექტიკის განსაკუთრებული ფუნქციის მინიჭება და ავტორისეული ტექსტის, მთი ფერის კომპეტარების მინიშნაზე დაუყვანა, თუ ზეერი სხვა რამ. გამოირჩევიან ახლი თანხი მოცულობითი და მასშტაბითი აქ დროცა და გარემოც შედარებით ლაკონურებულია. მაგრამ ეს არ უშლის ბელს ავტორებს ფართოდ და რაც მთავარია, მსაფრად დაუყვანონ მკითხველს წინაშე თანამედროვე ცხოვრების არსებითი და მტკიცებელი პრობლემები. ეს უკვლავური, ცხადია, „ოქროს თევზები“ იქნის.

აქ ურთადების ცენტრი ახალგაზრდა გზიხა დგას. მის საზოგადოებრივ ურთავზე, შინაგან განცდებზე, ეჭვებსა და იმედებზე, ცხოვრებისთან დამოკიდებულებაზე, წესობრივ პრინციპებზე და მათი გამოყენებაზე, ერთი სიტუატი, მის მთლიან სახეზე მოვლათობის არჩილ სულავერის, არც მას და არც მის გზიხს არ აზიანებთ ცხოვრების მსაფრად ბილი. ისინი გულწრფელად გვამხედენ თავიანთ დავარდებებს, დასკვნებს, რაც ხან სიხარულსა და იმედებს, ხანაც მარტვ განცდებს აღძრავს მათში.

რომანის პროლოგში ჩვენ ვხედავთ მუდგრო და ტიპული ოქანის თაქმის იდილიურ სურათს. ცხოვრების მფრთვა და დუდილი მას თაქმის არც სწელება. ოქანის მამის კეთილ და შრომისმოყვარე კაცად იცნობენ, დედაც მშვიდა და აუღელვებელია კალაი, შვილებს მოყვარული, ოქანის ერთგული. შვილებში — შიხაასა, დათო, თენია — არაფრით არღვევენ ამ მუდგროებს, რაც ხარამიძეების ოქანის მთავარ ხარტუნავს წარმოადგენს. მაგრამ, მაინც იგძინება, რომ ეს უკვლავური მოჩვენებითა და იდეალური ოქანი „დენისი კარზე“ დგას. ახვ მიუღებელია და ახვევ გაჩრდილებელია მათი ცხოვრება, რომ ცხებ შიგნიდან არ გამტვდარაო. ეს „დანიშნული“ დათოს ედება ბილიად. მწერალი დროდ გვაქრებს ამაში, რომ ბრძოლა მაღალი წესობისათვის ღირსა იხეობა მსხვერპლისაც კი. რასაც ოქანური კეთილდღეობა მჭეა. დათოს არა სტყვეობა წინ აღუდგება ოქანს, ანგარიში არ გუფიოს დედის მუდარას, მამის რჩევას. იგი კვლავი ამის გამო კარგავს ოქანსაც, სატრფოსაც, ახლობლებსაც, სამხაზურსაც, სიმშვიდესაც.

რის საფასურადაც იძენს სიხარულს, რაც მისთვის ღირსეული საზღვარიც წყნარდება. იგი უპირისპირდება შინაგან გულწრფელობასა და პატიოსნებით, ბოროტებისადმი შეურაცხებლობით და ამას უკვე ნადებად დაიძებს. თუ როგორ ფორმას აქნება უკვლავი ეს გამოცდილება. მისი ახალგაზრდული უკომპრომისო სული ამას არად აფუტებს. „უცხაურ“ კაცად მონათლული დათოა სწორედ ამ რომანში განსალი, მართალი სულის პატრონი და თუმცა მის ძალიანაც უჭირს, მაინც ცხადია, რომ მისი გზა არამცხოვრობს, არამედ ერთადერთია.

დათო ნათიშვილს, პლატონ ხარამიძის გერს („პლატონი იმდენად კეთილი ადამიანი აღმოჩნდა, რომ მივცემს უმამობა თითქმის არ უფრტენაო“), ამ ახალგაზრდა კაცს, რომელმაც სულ ახლა დაიწყო დამოუკიდებელი ცხოვრება, პირველხვევ ნახიჭნებ მოუღია დიდი, მწვევა წინააღმდეგობებითა შეეახება. ცხოვრება არც ისე მარტივი და დაღვებულა უფალა. როგორც ეს ადრე ეგონა, მაგრამ დათო მაინც სხლევს ხიმედებს. თავს აღწევს მოძალებულ ბოროტებს, ჩადგან მან იცის, რომ მხოლოდ პატიოსნად შეუძლია ცხოვრება. იგი ვერ აწევება ნაკო კორიონებს, ამ სხელ, საშოშ კაცს. ნაკო კორინთელის წებს ბეგრის დამოკიდობა, დამორჩილებიან, დათო კი, ეს ახალგაზრდა და გამოუცდელი კაცობრიობის უცხადებს მას, მარტვება, მაინც არ ნებდება. ნაკო კორინთელი ვერ დამორჩილებს მას. დათო ამავე და მართალი კაცია. დიან, ამ ბრძოლის შემდეგ იგი უკვე კაცია და არა ახალგაზრდა.

დათო იმასაც იგძინებს, მერე კი დამინახს და დარწმუნდება, რომ მისი მშობლები, მშობლებიც, არკვლივ მუფთის დიდი ნაწილი მხოლოდ მოჩვენებითა კეთილშობილებისათვის და პატიოსნებისათვის, ზრუნავენ („სხვათა არ ენდა იყოდებს, რა ხდება შენს ოქანში“). მთავარია სიღბის კარგად მორგება. მის უკან თურმე უკვლავის რიგედა შეიძლება მისი ოქანიც გაჩვენულია სიმშვიდითა და წესიერებით შენდებულა. ამორჩებულა გუბე ურთავა. სულს რომ ეხებოვს ადამიანს ენა ოქანი, რომელმაც არ იცის რა არის პატიოსნება, ხანდობს, ადამიანურა სიამაის გრძნობა, ხიკეთე, სუცხარული და მაინც უკვლავი ამის მარტვებლად და ქობავადი კი მოიქცეს თავი.

ამიტომაც ამტყუნებენ დათოს უკვლავურში, რაკელი იგი თანატყვარობის ამ შინაგანი ხიხუფითავით ხიხუფ მართოდ ქალს, ვახსოვთავლთმაცუბა კისტავენ ოქანიდან წასვლის გამო, რაკელი იგი თამამად მიდის სხვათა მიერ ათვალწუნებულ ახალგაზრდა კლთან და იქ რჩება კიდევ ღამე, თუმცა მისი გამოკლავი მამობლიც და მეზობლებიც უკრდულად ეწვეიან მართლაც გაჩრწილ ცხოვრებას. დათოს სამშენებლო ობიექტადან ცემენტის დეარტვაც, თუმცა იცანა რომ უღანა-

შეუღლია აგი, ადაშვიტებთ მათ, თავად კი საქმიანობისა მხოლოდ ბნელი მარქსიანობისა ვაუბდით. ერთხმად სწამებენ უმადურობას, რადგან დათოს არ ზღვრს უღალატოს თავისი ხანდაზმის ხმას და არ ზღვრს მათ მიერ ნაყარანხვე უპატიოსნო, დაპაშულებსავე საქცალს.

მარტო ეს ხელვეტურია ხაზიც ხაჭარისა აქნებოდა ამისათვის, რომ სოციალურად, ფსიქოლოგიურად, მხატვრულად ხანტერესო, ღრმა და მნიშვნელოვანი ნაწარმოები მივცელო მათ უმეტეს, რომ სწორედ „ოქტობრ თევზში“ წამოჭრა არჩილ სულაკაურმა პირველმა კორექციას, ხაქმოსისავე, მომხვეტველების პრიბლემამ, რაც ზედ უოფას ეთაღვიმურ სენად მოსდებოდა მისიან წლებში და ჩასთან თვცვალოდებული, დაუნდობელი ბრძოლავე სულ მალე საზოგადოების და მწერლობის მთავარ ხაზსუნავად აქცია. ნათკორჩანდელი, „შეი ნაკოდ“ წოდებულნი, მისი ამფესონების, რომლებშიც თურმე სწორედ დათოს მამობისდ ეკავა ერთ-ერთმა მნიშვნელოვანად ედგოლა, ქართულ მწერლობაში პირველი და, ამასთანავე, ღრმად ახსნული სახეებია, საზოგადოებრივი უოუისათვის ამ ხაზში მოვლენას მთელი ხიცხადი: რომ ვაახსნან.

დაეს, ევტადებრა ეს ხაჭარისა იქნებოდა ერთი რომანისათვის, მაგრამ მწერალი არ დაეშეყოფილა ამით. მას უფრო დათოს სულაერთა წრობის პრიცესა ანტერტუნებს და ამ ფართო ჰლანოდ უმარისად, ცალმხრივად მიჩნია ეს ერთი ამქვეტი. როგორც ჩანს, ამიტომაც შემოატანა მეორედ და ზემო აწროთ, უმთავრესი მითავა რომანში, რომელსაც ადამიანთა მარტობის შეამქლვა ეწოდოს, ამგვარი რეალური ხაზობზე, რაც საზოგადოებრივ ცხოვრებას, ადამიანებს თავად დახტადიშობათ და რაც თანამედროვე მსაცლარი მწერლობის უმარავდეს საფიქრალად ქცეულა არჩილ სულაკაურისთვისაც ერთ-ერთმა ევტადზე დიდი ხაწუნარია და ამაში მართალია ერთი.

როცა დათო სხვებს ამქვეტილთან ივტად თავის თავსაც ხაწუარდა და გულწრფელად ეცადა ხაწუთარ გარძნობებში გარკვევას, მთავარი დასკვნის გამტანას, მან ასე ჩამოაუღიანა მიგნებულნი მწარტ სიმართლე მეგობრისად, ველასთან ხაწუნარში: „— შენ გგონია, მარცხს მომივიღე? არავითარს... შე ევტათი მარცხის არ მეშინია... დედის დაწარტვე სამუშაო, ზვად ვაშვიდა... ბოლოს და ბოლოს თბილისიდან წავალ, ქვეყანა დიდა, საშუაოს ევტადან ვაშვიდა... ბოლოს და ბოლოს, ზემ სიმართლეს ვაეიტან, დეამტკიცებ... მე სხვა რამ მშინებს, მე მეშინია შენი... დამცალდე! შე მეშინია შენი, მე მეშინია მირიანის, თეონის, ჰლატონის, წოდარის, გამშერის... ევტადამ ჰლტობული ადამიანისა მეშინია... უფრა მავდე! შენ არ იტყრო, დღერი მალაქარკებდეს... ევტადანი ერთმანეთს ვატყუებთ, საქუთარ თავსაც და ერთმანეთსაც... წავედი შენც უნდა გეშინოდეს ზეპ, მეც ევტათი ვარ“.

ჰო, მასწილ უოფადო ჩაუბედებული ეგონაში,

მის მეგობრებშიც. დათოს ევტადული შეამტყუნებს, რომ სხვისი ზედსხლამ გულგრილობას გგარძნობს თავის თაქშიც და იმ ადამიანებშიც, რომლებშიც მისი ცხოვრების თანამგზავრნი არიან. დათო მიხვდა, თუ რაავე სტყუოდა იგი თავისი ნატანკა მშის, მირიანის წინაშე, ვისი სულეტიანი სიმარტოვანი ნაკლებ დაანტერესდა, ვისაც ბოლომდე არ ჩედათა, არ აგარძნობანა, რომ ნამდვილი მშა, ქუშმარტი მეგობარია, სულის ნაწილი იყო მისი. დათო ვამოუტყუდებია ხაწუთარ თავს, რომ მას მირიანის გამმარტებია, დიდილა არ აწუხებდა. პირქითა, ის აწუხებდა, რისხვაც მირიანა ათასში ერთხელ ამ დღემდე არღვევდა, თავისი მძიმე, მაგრამ ჩვეულებრივი უოფადან თუნდაც წამით ვამოვადოდა. მას აშინებდა მირიანის უნებური იშვილი ვაცხენება, რადგან ეს უნებურლო ჩამ იყო მისთვის, მაგრამ არ აშინებდა. და მირიანის მთემივი უოქმედობა, ამათა, რაკილა ამას მანვეული იყო, და მიხვდა დათო, რამტყუარაც იყო მშის წინაშე.

ეს არ არის ევტადუოფური ტანტაზისი ვამოთავადებმა, ზედ თავადვე არავრისხელ დაერწმუნებოდა, რომ დათოს მიერ ამგვარი ბრალდების წაყენება ხაწუთარა თავსადმეო ხაწუთად ხაწუქვლანია. მეტიც, ის კომპლექსი მშებს შორას დაპირისპირბულობისა, რაც ასე შეუქმნედალად და ბოლოს კი მკაფიოდ ჩამოვადიბდა ექნას და დეკაში (პიტანელ უალსონებს რომანში „შმა ჩემი, მტერი ჩემი“) აქაც აქარა, თუმცა სულ სხვა ხაწუტყელი აქვს მას. დათომ არამცოფ თვალა ვაწუწორა ამას, მხოლოდ ხაწუთარ დაპაშუალად მიჩნია და ამგვარ დაუნდობელ ზგობრივ თვითგანჩენისა მისი დღი და და მთავლი ევტადუოზომლევცა რაკილა აგარძნო, მიხვდა და აღარა, რომ ეს იყო მისა ევტადზე დიდი დანაშაულა, ახლა სწორედ ამის ვამოსუადვა გახდა დათოსათვის მთავარი ხადარდებელი და ხაფიქრალი არ უვცო სულაც აღარ აწუხებს, რომ ვაღაც ბორტობა კაცმა უნამოქნება მთაყენა სამხატურში, ან კიდევ, მის ხაწუარტული პულა რომ ქარაფშუტა ვამოვჯა და ვამედობტებულ მეცნიერებთა კანდიდატს ვაქვეა ცოლად.

ასე ეცლბა, ეარტება დათოს ის ვანდა, რათყოფი მიდდარი ევტონ და რაც უალბი აღმოჩნდებოდა. რომინის მთლან საუეტტოა ორგანულად არის ჩართული ნივთისმავარა ეპარაში, რომელიც ამ ადამიანურ ფახედლობათა დევალიცების იგაფურ ვამოხატულების მგავს, მისე მამისთვალთვას და ეხტერას ტრავაქულა ისტორია (რისი მიზეზიც ისეც და ისეც „შევი ნაკო“) დათოს ხაწუთარის სულის ვამარტულობის შემამტყუნებულ შეგარძნებას უტოვებს. მისე მამისთვალთვს მთელი ეალტების ხარტულმა ჰქონდა ჩაეტრებულნი იშვილითი ხაწუარტულო მარგალიტა, რომლებსაც მის მეუღლეს ებთვრის ვერავალად დასტყუებს „შევი ნაკო“. მის ხაწულად, მარგალიტის უარ დაბრუნებამდე, ქალი იმეო ზომის ექვს ჩაკერებს. იმედგადაწურული ეხტერი

დარღობ დანგრეულობა და მალე გარდაიცვლება, მოხვ, ვახე საქმეები ნაკონ წვალითი უკრღობ დარღობა და ახლა ვალებშია ჩადღულა. საყვარელი ცოლის დასაქრძალიდ უკანასკნელ ამდენდა მიმართავს, ელიტის ხარხელს გაარღვობს და უდუკად ამ უოფთი ეპიზოდს თოქობს ხანდაღობი ძალის მოთქმა ავებს, ცხედას დამხობილი მოხვ გულსკლავად ქვითანებს: „— ესთერს ესთერ, შენ გეჩაცოდენი რა იქნა მარგალიტი? თქვი, ხომ იყო, მაქ ხომ იყო? ესთერს... ესთერს... მჭონდა თუ არ მჭონდა? მთხარა, რა იქნა ზემი მარგალიტი?“

მოხვ შამისთავლოვს ეს დაექვდა მარგალიტის არსებობაში და რა ვახეყარა, რომ დათოს მოხვადღობდა მკვები საყუთარი ვანძეულის რეალობაში. მის შემდეგ ეს სახედისწერა კახვა — „ესთერს... ესთერს... მთხარა, რა იქნა ზემი მარგალიტი?“ — დათოს თანა სდევს და სეთის უღრღინს.

ახე რჩება მარტო დათო, მარტოა მარიანიც. მარტოა ზუბა ეშხაც, პატარა ზურციკო, ბებრის სხეუც, ისინი მარტონი არიან, ისევე როგორც მარტოა ოქროს თევზი აქვაროდში, ეს ხიმარტოვე აწუნებთ მათ. მარტოობის ვანძეუც უკვლავ უფრო მტკივნეულია მათთვის, ამიტომ ესწრადღობან შილია არსებით თავისუფლებას და კონტაქტებს მთხვავთ სუფთა ადამიანებთან.

დათო ზუბა ეშხაც არსებობს გრძნობის სულის ტკივილის მოხარვს. შილოდ გრძნობს, რადგან არც ეს იცნობს მას კარგად, ეს იციან შილოდ, რომ ზუბამაც არ დაიხია უკან, არად ჩავდო არ. გლავდ შილოფთა შერჩენება, ყველაღობს ვაფდობ და მინც უარი თქვა თავის ოქამზე, თემცა ეს ოქამა სხეულის თვალში წესიერი და ხანძხური იყო, დათო გრძნობს, რომ ზუბა ეშხაც რადც შინაგან, სხვათათვის უხილავ, მარტო მისთვის ცნობილ ბორკიტებს აღუფავა წინ და ხალუთარ თვითან ხანძხარტლე არჩია სხვათა არჩია და დამოკიდებულებას. სწორედ ამიტომ ელტვის დათო ზუბას, მუგრამ მას არც ამ წაიღის უფერია არ. დენა, უხაშელოდ გვიანა, მისი ხშირი ხილვები და შეუღებარა დილოგები ზუბასთან დიდად ვანხვავდება ამ თავზარდამცემი შთაბეჭდილებისგან, როცა დათო ხანდაშეოფობს შიგნებს მისი ოცნების ქალს, ყველაფეან მთოკვებელი, შერჩენებელი, შოკეთიდად ზუბა ეშხაც უმედოვ არის დავრდობელი ფაზიურადაც და სულეარადაც.

არჩილ სულეკურის რომანი „ოქროს თევზი“, როგორც უთქვა, საინტერესო და ირიგანადღობი რეპულებების წაწარმობია. ეს არ არის შილოდ რეპულებბრთი თხრობა აშხისა, რასაც თან ახლავს გმარტების სულეარა ცხოვრების ფსიქოლოგიური ძალიანი, შვეჩადღობ ძალზე ხშირად მიმართავს პარობიოთას, სიმბოლოებს, მოულოდნელ რევენებს თუ ვახეყენებს, შინაგან დილოგებს, რეფრენს, რაც ართლებებს რომანის სტრუქტურას. მუგრამ არ ანუხდობენს საექმულს ყველა-

ფერია ეს ავტორს ერთი შთავაზება: მარტობის აქვს დაქვევებობარტებული — უფრო მარტობის რძობობის და ვახეყდებობის მახე გმარტობის შინაგანი ექვები და წუხილი, უფრო შთაბეჭდავად ვახეყვობის და აგვანხის, თუ რამ და რადომ დაუყარვა ამ გმირებს სულიერა წონასწორობა.

აქვაროდში გამოწვევადღობა ოქროს თევზიც, რომელიც მთელი ამ რომანის მანძილზე არ ეყარგება შიოხებუელს მხედველობის თუ ფიქრის არედან, სწორედ ამ მარტობის მტანყველი გრძნობის სიმბოლური გამოხატულებაა. და როგორც ოქროს თევზს სურს ჰეყედეს ხმის გაეცემი, ასევე ეძებენ სულეარ მეგობრებს შიოხანი და დათო, ხსნა ვაქცევაშია, ამ ეკლებების დანსხვებებაშია, ასე თავგანწირვით რომ ასკდება ოქროს თევზი, გერ მარიანი ვარხას ოქამიდან შერტ დათო, და თუმცა ოქროს თევზი სულს ღაფავს ახვალტზე, მაინც ხედენიარა, რომ ეს მინის ეკლები დაემსხვარა, რომ მისი ამაკა და მშეოთიარე სული თათობს ვადეცეოთ ადამიანებს, მირიანხა და დათოს, რომელიცაც ასე დიდხანს და დაბეჭიოებთ უნერგავდა მარტოობას უნაყოფობას, მახე დამტევის იღებს.

უნდა ითქვას, რომ არჩილ სულეკურის ეს რომანი, ზემოთქმულას მიუხედავად, სულაც არ ტოვებს მძიმე და გამოუვალ შთაბეჭდილებას. რომანის უნიკალში გმირები თავს აღწევენ სულის შემშეფუფელ ვარქობს და თავის მომავალ ცხოვრებას ამდღით შეპყრებენ. ეს რეაღობრადღობ და სიმბოლურადღობა გამოხატული მახეა. ახე რომ, რომანი უთოვდ იმედინა და ნათელი ჰერსექტავის მქონება.

თუ შვეჩადღობა რომანის მანძილზე თავისი გმირების ამდენი სულიერი ტკივილები, წუხილი, ვანძეულები ვადეყატინინა, აშან ეს არ უნდა შევავწუხობს, მით უფრო დაგვადეკობს, პარავიოთ, კიდევ უფრო ხოლოდ და მძაფრად უნდა შევავარძნობინოს ავტორისეული საექმულა ცხოვრებაში შთავარი ის კი არ არის, რომ ოთხი მინა ცემეტო არ მოაპარო და არც სხვას მოაპარინო, ან კიდევ შილოდ ამ თვალსაზრისით იცხოვროს პატრონად, ანამედ შთავარია შინაგანად იყო ძლიერა, სუფთა, ეყობა, შილია გულო გავარტებს ადამიანი, მეგობარი, ახლობელი, ვახე სოვდეს, რომ ადამიანი ადამიანითაა ძლიერა, აშან თუ ვაწამებთ, მაშინ ადამიანები აღარ იქნებიან მარტონი.

დათოც და მისი მეგობრებაც სწორედ ასეო სულიერი ვანწეუნის პარციებს ვადიან და იშედიან მომავალში მათ აღარ აუფობარქვებთ სულს საყუთარი სინდისის ძახილი: „ესთერს... ესთერს... მთხარა, რა იქნა ზემი მარგალიტი?“

არჩილ სულეკურის შემოქმედებითი ცხოვრების და ანტერესების შემდგომი ეტაპი ლიტერატურულ ზღაპარს უყავშირდება. მან ამ ვარს ჩვენში მარტოდაც დიდა ღაწილი დილო, იყო ქვე-

შხარტი მწერლობას ეთყონებოდა აქცია. ზღაპრის ელემენტები. გამოხატა ადრე შეაჩვენა და მის მოთხოვნებში (მაგ. „სევიო და ქვევათ“). მითინ წლების დამლენახათის კა მწერალმა ჯერ „საღამურას თავდასავალი“ გამოაქვეყნა. შემდეგ კა „ქადონურა კახა“.

იმ უბრალოებად და უმადრეს სულიერ ხა-ვანძურში. ჩასავ ხალხურ შემოქმედება ქვეა, რაც ათელი საუკუნეების მანძილზე ხალხვად და კვებადა ადამიანის გონებას და გრძობას, ერთი ყველაზე წარტაკი. მომადიდებელი, უბე-რებელი იყო და არის ზღაპრა, იგი თანა სდევს ადამიანს შიღლი მისი ცხოვრებას მანძილზე. ამის მიზნე მართკ ას არ გახლავთ, არამ ზღა-პარს ქადონურ ქვეყანაში ვადავაყარო და ამით ჩვენს ფანტაზიას უბეად კვებავს. ეს უფ-რო ბავშვებს იტაკებს. გაცილებით მნიშვნელო-ვანი ისაა, რომ ამ თითქოს გასართობად, თავ-ს შესაქცევად შეობრულ დარქებულ ამბავში მტრწილად დიდი ცხოვრებისეული ხანგრძა ნა-დებული. ამით კა ზღაპრა უკვე მოზრდილებს აკიბებს თავს. მაგრამ არას კიდევ ერთი რამ ზღაპარში, რაც შეიძლება ყველაზე მნიშვნელო-ვანი იყოს. ესაა მასში გამოხატული კეშმარ-ტიკა ეროვნული სული ამით მოიპოვა მან მარ-თლაც ქადონურა ძალი და ადამიანის ცხოვრე-ბას მუდმავ თანამგზავად აქცია. და რაკ ასეა, განა შეიძლება ზღაპრა მხოლოდ ფოლკლო-რის ეთონილებად დარჩენილიყო?

მწერლობამ დიიყო ზღაპრების ლატერატუ-რული ღებმელება, მერე კი ახალი ლატერატუ-რული ზღაპრების შექმნა. ყველაზე ნაყოფაე-რად ამან თავდაპირველად მეცხარებულ საუკუ-ნეში იჩინა თავა (შარლ პერო, ანდერსენი). თა-ნამდროვე ზღაპრები კა მხოლოდ ლატერატო-რული იხილება. ცხადია, ზღაპარმა საბჭოთა მწერლობაზეც ვაყოფა ვა. ხელ უარსსენელ წლებში მოწამენა გავხდით იმ დიდა გამოძახა-ლისა, რაც წილად ხუდა შეარცის „საშველ მე-ფეს“ (ანდერსენის ცნობილი ზღაპრის მოტავე-ბზე შექმნილ პიესას), ნახუცრიშვალს „კინკა-კახა“, ფაღმს „ლონდრებს“. რომლის ავტორება არიან ჩუენისორა თამაშ მელადა და მწერალი ოთარ კილაძე, როდამ ბიკოვის ფაღმს „აბო-ლიტი — III“. ამ ქადონურ თუ ზღაპრულ საუ-რებებში თანამედროვე ცხოვრების ზოგაერთი მხარის მხატვრული გააზრებაც დავინახეთ. თა-მანის დღევანდელი მღერო თუ სხვა მხარე-ების მინსწებაც ვიკატენით და ამბობაც მიკა-ტანეთ გულთან აბლო ზედოვნების და მწერ-ლობის ეს მხიარული, ამასთანავე საბძნაო სა-ც-ხე ნაწარმოებება.

ჩვენი მომავლი თაობა დღესაც სამეცნიერო-ტექნიკური რევოლუციის ხანაში, გატაცებით ეწაფება ზღაპარს და ყველა, ვინც კა ამ საო-ცარ სამუკარის აზარებს, მისი უსაყვარლება მწერალი წდება. ამას მშვენივრად გრძობდა კორნეი ჩუკოვსკი, ვინც „ქვაში აიბოლიტი“

ანუკა ბავშვებს. ამან თოთაგონა აღმწერა მისი ტონის იტალიური სიუჟეტი გამბეჭდვით. თვისა „ბურატინოს თავდადასავალი“ დეწერა, ასევე მოაქცა იური ნაკიბინა, ზადტენის წარმ-ტაკი ტუის ზღაპრა „ბეშმა“ რომ ვადმოარუ-სულა. აიბოლიტი, ბურატინო, ბეშმა, პანოკაო, ჩაილინი, მათი სევდიანი თუ მხიარული თავ-გადასვლები მოზარდ ათობს ძვირფასა საკით-ხავი რამ არის და ერთბელ კიდევ გვარწმუნებს იმაში, რომ ზღაპრას გარეშე ბავშვის ცხოვრება, მისი სულიერი ფორმირება უბრალოდ შეუძლე-ბელია.

ზემოთხანოთვლად ზღაპრულ გმირებს ღირსე-ული მოქმეები შეემატათ არჩულ სულაყარს საღამურას, ბაბას, მკაცა და ოლიდეს საბათ. ქა-რთველმა ბავშვებმა გულით შეუყარეს ეს საზ-რიანი და კეთილი გმირები სულაყარას ზღა-პრებისა.

„საღამურას თავდადასავლის“ და „ქადონუ-რი კახის“ ერთ-ერთი უბარვედღისი და უმთავრე-სა ღირსება ისაა, რომ ქართული ხალხური ზღაპრების ტრადიციებზეა შექმნილი და თანაც სრულიად ორიგინალურა თავისი ფაქტურიტ, სტილით. მხატვრული გააზრებით, საბეთა სა-ტელშიო. ბუნებრივია, ქართულმა მწერალმა, თუკ იგი ზღაპრის დაწერას ვადწევტებს. პირველ რი-გში საკუთარ ეროვნულ ფოლკლორის უნდა მიმა-როოს, ზღაპრა ჩვენა კულტურული საგანძუ-რას ერთი ბრწინავად ნაწილია და ასეთა მემ-კიდარეობის პატრონს სხვა ერის ფოლკლორზე თვლი არ უნდა დარჩეს. არჩულ სულაყარს ეს უბრლო კეშმარტიკება ღრმად აქვს ჩაწერალი: მატომაცაა, რომ მის ზღაპრებში ქართული ფო-ლკლორის ტრადიციები ასე თვალნახალია.

თუნდაც ის, რომ არჩულ სულაყარის ზღა-პრის გმირა მწვეშმაა და მას საღამურა ქვეა, თოდინვე მაგანშეებს ნაწარმოების ეროვნულ საწყისებზე უკვე ამით ზდება ცხადა, რომ მწე-რალს ქართული ზღაპრების პერსონაჟება ედგა-თვალწინ. როკა საკუთარს ქმნიდა. ხალხურ ზღაპრებში მწვეშება ხშირად გვხვდებთან და ეუფლებოთ თვისა განურელი საღამურით არიან („წიკარა“ გვახსენოთ). არჩულ სულაყ-ურის გმირაც მუდამ თავისი საღამურათაა და ქართული მწვეშისის ეს აუცილებელი ატრიბუტა აქაც დიდ როლს თამაშობს მოქმედების განუ-თარებაში. სწორედ მასი წყალბით გაყენობს და დუმგობრდება საღამურა ციკანოთვლებს მწვეშს ვოჯონას ბაბას და ამავე საღამურის საშე-ალებით შეძლებს დაიხსნას თავისა მტოფნახავი მტეობარი ქონდარეობის საწყარობილდან.

ხალხურა ზღაპრებს პერსონაჟება გამარჯე-ბას თავისა საზრისონების, უნარის, საკეთის წყა-ღობით ადწევტს ისინა მართკ ქადონურ ძალი-ბსა და ბედს კი არ არიან მიწდიბილნა, მათ თავისი თავის იმედით აქვთ. მათ კარგად ემარტ-ვებათ ბროძალეკა და შრომაც, ამიტომაც აბე-რებენ მამუე სიტუაციებიდან უვნებლად გამოს-

ვლას. ასეა არჩილ სულაყურის ზღაპრებშიც.

მწერალი განზრახ ეხილავინ თავის იხრობის მანერას ფოლკლორულ ტრადიციებს და ამით ერთგვარ ილუზიას ქმნის, თითქმის საქმე ლიტერატურულ ნაწარმოებთან კ არა. სწორედაც ხალხურ ზღაპრებთან ვკვნივინ „სალამურას თავგადასავლის“ პირველივე თარგმნობას ისეთი ზოგბეჭდილება გვჩნება, თითქმის წყნის კ არ გვაძევს წინ, არამედ მოქმედი გვაზის და გვაუყვება ამ ხალხურ ამბებს, ეს კი ვერ უშუალოდია, ტრადიციულ ელემრს, მიწოდებულობას სდენს ლიტერატურულ ზღაპარს.

საქმის გორკო სამართლიანად შენიშნავდა, რომ ზღაპარი მწერალს მარტო ფანტაზიას, გამომგონებლობის უნარს კი არ უნათარებს, არამედ ენასაც უზიდავებს და უხვეწსო. ანა უჩვენდა მწერლებს ზღაპრებიდან შედევსით თავისა ლექსიკა და არ ახალდებენ ხალხურ „სიტყვიწმინდობას“ ცდუნებას, მართლაც, ზღაპრებს ენა ხალხურად ხადა, მიწოდებულო, ამასთანავე მათეც და ხალხიანია, ფრაზა — სხარტი, მოქნილი ტუკვალი, თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაშიც ვაქვებს მნიშვნელო იმისა, თუ ხელფიფერი ენის „სიტყვიწმინდობით“ დაწერილი ლიტერატურული ზღაპარი რა მადე მიეცა დაიწყებებს სწორედ ამის გამო, რომ მათ ავტორებს რჩივინა-ლურობის ავტობტებულება სურვილმა ეს უნარ-ველვას ტრადიცია გამოცალა. არჩილ სულაყურის „სალამურას თავგადასავალი“ და „ქადონური კახის“ მიწოდებულობა და წარმატება იმან განაპირობა, რომ მწერალმა განზრახ, შევსებულად დაუთხროვა თავისი ენა ქართული ხალხური ზღაპრის ენას და ამით მტეი უზრახლოება, სხანათედი მანინა ლიტერატურულ ნაწარმოებს, სერატოდე, უნდა იქცეს, რომ არჩილ სულაყურის ზღაპრების ენა ხალხურად პოეტური, ლამაზი, მდიდარი და ამასთანავე, ხადა და უზრახლოა. ეს ოსტატური შერწყმა ენის სიმდიდრისა და სიხადავისა მწერლის დადა წარმატებას.

ხალხურ ზღაპრებში ტრადიციულად ერთმანეთს უნარისპირდება ორი ძალია — კეთილი და ბოროტი, თანაც, მშატერული ლიტერატურისაგან განსხვავებით, იქ ეს სრულადაც არ არის შენიღბული, ბძოლია ხიკეთესა და ბოროტებას შორის, როგორც წყის, ფოლკლორის გამოშუქებულად, აქვართად, თვალნათედი არის წარმოგენილი და ზეუღელბრეი სიკეთის გამარჯვებით მიავრდება. არჩილ სულაყურის ზღაპრებ ახლ ამ შემთხვევაში დაუტოებენ ტრადიციებს, „სალამურას თავგადასავალი“ ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველს „განსაცდელი“ მქვია, მეორეს — „საქმენა საგმირონი“. პირველ ნაწილში მწერალი, როგორც იტვიან, საქმის ვითარებას გვაცნობს, ავტოტებს კეთილსა და ბოროტ და-

ღებს, უნარისპირებს მათ და ამისაგან ლიტებს, მეორე ნაწილში კი იწევება სალამურის საქმენი საგმირონი. ანა მტედელ დამა-დაქვასთან ერთად ააშვედრებს ქონდაჩეთის საგრულ მოსახლეობას და სიკეთარი სარხისაინობას, უნარს, მამკობის, მოხერხების წყალობით სძლეეს ბოროტ ძალებს, დაიხნის თავის მეტობაჩ ხაის და ქონდაჩეთში კი ზედანერც ცხოვრებას მოცეშს დასახამს ამ სიუეტურ ქარგაში მწერალი თვის სინტეტურს ისტორიას უყვება ბავშვებს, სადაცაც მათ მხოლოდ ხიკეთის, სიხეკეთის, მართლსაქმის, მეგობრობის, სიმამკის და ბეჯჩა სხვა რამ სხარტებლის მშატერული ვაქვითილი შეუძლიათ მიიღონ. ასეცა „ქადონური კახისა“

უფიქრობ, საქმოდ ათქვა იმანე, რაც არჩილ სულაყურის ზღაპრებს ფოლკლორთან ახლებს, ახლა იხაც უნდა აღინიშნოს, რომ მწერალი არხად იწერებს და იყენებს ქართული ზღაპრების სიუეტტებს, კიდევაც რომ ასე უოფი-ლიუო, ამაში არაფერი იქნესოდა დასაძარბისი, პერსონაც და ანდერსენმაც ზეჯს ხალხურ ზღაპრს იანიტეა ახალი სიკეთებედი იმით, რომ სხაფურვალად გამოიყენებს და ლიტერატურული დანეშუაების შეხედვს თავისი შემოქმედების ხეოფად აქციებს არჩილ სულაყურის სხვაგვარად მოიქცა, მისა ორავე ზღაპარი თავისა სულთ აქვარად ხალხურადან იღებს სათავეს, მაგრამ მისა თანავე არხად იმერობებს მათ, მთლიანად მწერლის ფანტაზიის ხეოფადა.

„სალამურას თავგადასავლის“ და „ქადონური კახის“ ღირსებად უნდა ჩაათვალის ის, რომ აქ შეხაშურა ზოხერებისა და იუმორის გძმობით არის მიწოდებულად თანამედროვე ცხოვრებას ზოგოტობა მხარე, მწერალი მახვილგონიერულად დასკვნას თანამედროვე აღმამების ისეთი თვისებების გამოხატულებას, როგორცაა ქვეშედლობა, კატეგოტეარტობა, ფლოდობა და თვალთმიკობა, მომხვეჭელობა და სიხარბე თუ ბეჯჩა სხვა რამ. მის ველოაფერს ძალედოტანებლად ამოკოთხებს მოზრდული მკითხველი აქ, განაკუთრებით კი იმ ეთიზოდებში, სადაც სხახლის კარაა აღწერილი, ეს იქნება ქონდაჩეთის ხამეფოში („სალამურას თავგადასავლიდან“) თუ ჭველად მონეტების ან უღლახების ქვეინებში („ქადონური კახიდან“).

არჩილ სულაყურის ზღაპრები აქვარად ახალი და ორგინალური სიტუაა რანამედროვე ქართულ მწერლობაში, მაგრამ მარტო ამაში როდამისა ღირსება, „სალამურას თავგადასავალი“ და „ქადონური კახა“ შევნიერთებ ერთად უადრეხად სხარტებლო წიგნებისა ბავშვებისათვის. არც მოზრდელნი კოთხილბენ მის ხალხურ ინტერესით, ამაზე დიდი გამართლება კი მწერლის ნაწარმოებს სხვა არაფერი შეიძლება მქონდეს.

ლალი ავალიანი

პირთი ლიტერატურული ტურნეს გამო

საქართველო განვითარებულია დიდებული რუსი პოეტების ურთედლებით: XIX საუკუნეში — ალექსანდრე პუშკინი, ალექსანდრე გრიბოედოვი, მიხეილ ლერმონტოვი... XX საუკუნეში — კონსტანტინე ბალმონტი, ვლადიმერ მაიაკოვსკი, ანდრეი ბელი, ბორის პასტერნაკი, ნიკოლოზ ტოხოლოვი... თავის მხრივ, საქართველოსთან კავშირი თითქოს რაღაც საზომია აღმატებული პოეტური რანგისა. ეს ტრადიცია დღესაც გრძელდება. ამის დასტურად თანადროული რუსული პოეზიის მესამე მსოფლიო სამედიკალი — ბელა ახმადულიანა, ანდრეი ვოზნევენსკისა და ევგენი ევტუშენკოს განხილვაც იკარგება და ამის შესახებ ბევრი გამოკვლევა, წერაღი, წიგნიც დაწერა და ჩვენს მიზანს ამჟამად არც შეადგენს ამ პოეტურული თემის განვითარება. ჩვენი მიზანი უფრო მოკრძალებულია, ამასთან, საკმაოდ კონკრეტული. და მაინც, წინამდებარე წერაღი თავსდება გარკვეულ ჩარჩოებში — ედება იმ სფეროს, უმკაცროდ და მშრალად, ქართულ-რუსულ ლიტერატურულ ურთიერთობებს რომ უწოდებენ.

1918 წლის გაზაფხულზე საქართველოში ლიტერატურული ტურნე გამართეს თავის დროზე სახელგანთქმულმა მწერალმა თედორე სოლოგუბმა, მასმა შეუდგენ, მწერალმა ანატოლ ხეობარცევსკიამ და პოეტმა იგორ სვეტიცხოვსკიმ, რომელმაც ისინი იყო დახვდომოდა ხანმოკლე დიდებისაკენ მიმავალ მუღამარს.

მათი ეს ვიზიტი საქართველოში პირველი და უკანასკნელი იყო. ვერც მის დათვივნებთ, რომ ზემოხსენებულ მწერლებს მკაფიო კვალი დატოვებინათ ქართულ პოეზიაში. ანდა პირველ საქართველოს ეთნოგრაფიის რაიონ რაიონ მათს შემოქმედებაში. ამგვარი წინამძღვრის მიუხედავად მაინც ვფიქრობთ, რომ იმდროინდელ საქართველოს ლიტერატურული ატმოსფეროს გასათვალისწინებლად და თავად რუსი პოეტ-

ბის შემოქმედებითი ბიოგრაფიისათვის, ინტერესს მოკლებული არ იქნება თუ გამოწვლილვით ადვადგენთ მათი მოგზაურობის პერიოდებს.

თედორე სოლოგუბმა და იგორ სვეტიცხოვსკიმ 1918 წელს იმგზაურეს რუსეთის იმერიის სამხრეთში, მათმა ლიტერატურულმა ტურნემ 39 ქალაქი მოიცვა. მათ შორის იყო თბილისი, ქუთაისი და ბათუმი.

ზოგი რამ თვით ამ პოეტებზე: 1918 წელი სოლოგუბის სამწერლო დიდების ზენიტი იყო, თუმცაღა უკვე შეინიშნებოდა მისი უზარმაზარი პოეტობის ერთგვარი განვითარება. ეს ტურნე სოლოგუბისათვის უფროდ შეიცავდა დასურობილი სიმაღლის შენარჩუნების მცდელობასაც, სვეტიცხოვსკი კი მხოლოდ შეაბიჯა „პოეზიის მუღამარს“ ტიტულისაკენ მიმავალ მურვედ ფიქარნაგზე. მისი შემოქმედების მნიშვნელოვან ნიშანსვცებს — პოეტურ კრებულს „მებთამებტ თასს“ (1918 წელი) თედორე სოლოგუბის წინასიტყვაობა მკონდა წარმშლდარებული.

სოლოგუბი უფროსი თაობის რუს სიმბოლისტთა აღიარებული მებტი იყო, სვეტიცხოვსკი — ეგოფიტურისტების პაწაწინა ჭგუფის საკმაოდ თვითდაჭერებული ლიდერი.

ერთი ნახევარ საუკუნეს იყო მიტანებული, მეორე ოცდამეექვსე გაზაფხულს ეგებებოდა, ასაკის, მსოფლმშედველობის, ადამიანური ტემპერამენტის, პოეტური ხელწერის სხვაობამ, როგორც ჩანს, ვერ შეუშალა ბელი მათი ერთობლივი ლიტერატურული საღამოების წარმატებას.

ისინი გაიხიზნნოთ, რომ ვლადიმერ მაიაკოვსკი 1918 წელს ფუტურისტებისათვის ჩვეული მორიგებდობით შენიშნავდა: „თედორე სოლოგუბმა იგორ სვეტიცხოვსკის ქუდს სტაცა ბელი, რათა თავისი გამელოტებული პაწაწინა

ტლანტი დაეფარაო". თუ ობიექტური ვიქნებით, ამის საწინააღმდეგო მოსაზრებას უნდა მივეჭმროთ. სოლოგუბა მეტად ფაქიზ დამოკიდებულებას იჩენდა ახალგაზრდა პოეტებისადმი. ფუტურისტებიდან მას, ისევე როგორც ვალტერ ბრიუსოს, განსაკუთრებით ჰყავდა გამოჩენილი იგორ სევერიაინი. სოლოგუბა მნიშვნელოვანწილად შეუწყო კიდევაც ხელი სევერიაინის პოეზიარობას „შებთამტეხი თახისათვის“ აღტაცებული წინათქმის წარმმლვარებით. სევერიაინის პოეზიარობას ხელი შეუწყო შემოხსენებულმა ტურენმაყ.

დღეს ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად იქცა სოლოგუბის ტაშულები (1909-1912 წლებში გამოვიდა მწერლის თხზულებათა თორმეტტომეული, დაიწყო ოცტომეულის გამოცემა). რეკლუციაზედ მრავალგზის დაიხატა მას რომანი „წვრილღება ეშაქაი“ და სხვ.). იგივე ითქმის სევერიაინის ლექსთა წიგნებზეც (10-იან წლებში მარტო „შებთამტეხი თახი“ ათქვან გამოცემა).

თუმცა ამ ორი პოეტის ერთ სიბრტყეზე მოთავსება შემთხვევითია და ჩვენი კონკრეტული მიზნით არის განპირობებული. მაინც აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტი, რომ ხანგრძლივი ინტერვალის შემდეგ, 1972 წელს გამოვიდა მათი პოეტური კრებულები. ეს ჩინებული წიგნები, განტყაროულნი პოეტური ბალსტიხაგან, დღევანდელი მკითხველს წარმოადგენს უქმნიან ამ სანტირესო შემოქმედებზე. რომელიც დღესდღეობით მაინც მტერი ყურადღების ღირსია არაან.

რუს სიმბოლისტთა უფროსი თაობის ერთერთმა უსაჩინოებმა წარმომადგენელმა თედორე სოლოგუბმა ცხოვრებისა და შემოქმედების რთული, წინააღმდეგობრივი, ზოგჯერ პარადოქსული გზაც კი განწლო. თერძის, ყოფილი უმაგლუბისა და მრეტყავი ქალის შევიღმა სიუჟეტი დაწვე იწინა ხელმოკლეობა, ფიზიკური დასჯა და, რაც არანაკლებ აუტანელი იყო ნაწი სულის შერყობიარე უმწველიხათვის, ათახი ქურის დამკირება. მამით ადრე დაობლებული ბავშვები დედას კარდაკარ დაჰყავდა. ცხოვრობდნენ იქ, სადაც დედამისი მოახლეობდა.

შრომისმოყვარე, ნიჭიერმა კაბუქმა მოაბერხა გზის ვაჟაყვა — დაამთავრა სამსწავლებლო ინსტიტუტი და პროვინციაში ასწავლიდა მათემატიკას. დედას მაინც სპირიოდ მიჰანდა შეუღლსათვის ქუთის თავისებური „სწავლება“ — მსირიდე შეცოდებისათვის უმოწყალოდ როგავდა მოწოდულ ვახს, რომელიც უღრტყინჯავდა იტანდა უოველივის, თუცა მის ნაარტე, პოეტურ სულს ნაკდევები ემატებოდა. უკიდურესი გაჭირვების გამო თედორე ტეტრინიკოს (სოლოგუბის ნამდვილი ვაჟია), უყვე „ხალხში გამოსულ“ მასწავლებელს, ხშირად უხედებოდა ფეხშიწველა, ფარღალა ბლუზით ხიარული.

თედორე სოლოგუბს უყვე შორს, უყვე მოტოვებული შიშიე ცხოვრებათ დაბრავებული კაბუქა. როცა ის მოველინა საქართველოს, თახისი სამწერლო დიდების წენტიში შეოფო, მაღალი საზოგადოების წევრის უველა ატრიბუტი ადუტყავილი, სიმბოლიწის ესთეტ მსახურად.

სოლოგუბი სიურშიდაწვე პოეზიაში მოვებდა თადეაიწვებას. მაგრამ მას ერთხანში არ მიუღნია საყთარი ზელწერისათვის. ლექსებს ბავშვიობიდანვე წერდა. 1889 წელს პოლ ვერწუნის ლექსების თარგმნა დაიწყო იგივე დაიწყო „წინადა ზელოვნებას“. „ახალი წინასწარმეტყველების“ — შოპენიატერისა და ნიციტს უოვლისმომსყვებ ზეგაუღნას ვერც ის გაეცქათანდათანობელ დაიშვიდრა დეკადენტური პარეზის ერთერთი მუტრის სახელი. თითქოს პარადოქსია. მაგრამ ფაქტია, რომ სიხარული შეეგება 1905 წლის რევოლუცია: მწარედ განიყავდა მისი დამარტყება. ამას დერითო ერთადერთი ახლობელი ადამიანი — დის დაღუვატუბერეულოთი, სამსახურიდანაც დააობოვეს. სოლოგუბის სესიმშიწმა ახალი ძალით იფოქა.

ამ დროისათვის სოლოგუბი უყვე იყო რომან „წვრილღება ეშაქაი“ (1905) ავტორი, რომახისა, რომელიც საპაროლიანად არის მიჩნეული საუყუნის დასაწუნის ერთერთ საუტყებო რუსულ რომანად. სოლოგუბი ინტენსიურად შრომობდა — წერდა მოთხრობებს, პიესებს. აქვეყნებდა ლექსთა კრებულებს.

რეაქციის წლებში იმატა სოლოგუბის პოეტუღარობამ. ანდრეი ბელის დამოწმებით. „ანდრეევი, კუბრინი, გოჩკი და სოლოგუბი ერთ დროს მწერალთა უველაზე სახელგანთქიულ ნოხეულად გვეღინებოდნენ. ამ ნოხეულს ზოტბას ახხაშდა 1908-1910 წლებს კრატყა“.

1908 წელს 25 წლის მარტოხელა სოლოგუბი დაოკადა. ცოლად შეირთო პარიშიდან ახლად დაბრუნებული მწერალი ანახტანია ჩეხოტარეკესკია — სტენდალის, მოჰანის, მეტროლიწის მთარგმნელი. ჩეხოტარეკესკიამ ძირფესვიანად გარდაქმნა ქმრის პარადი ცხოვრება და ერთგვარად, მისი საზოგადოებრივი მდგომარეობაც, რაც საყმოდ სარკასტულად აღნიშნეს მისმა თანამოკლელებმა. სოლოგუბმა შეშინარული უოფა „შოპენადრწნე“ გავუღლა. წვერი ვაჟიარხა და დიდი მწერალი გახდაო — უკოინებდა ერთერთი თანამედროვე.

მეტამორფოზა, როგორც ჩანს, მართლაც ისეთი თვალმსაცემი და უოვლისმომსყველი იყო, რომ სოლოგუბის შემოქმედების სათანადოდ დამფახებელმა აღიქმანდრე ბლოკმაც კი გაოცებულმა ჩაინიშნა დღიურში: „ყოლის შეართვამ და წვერის გაპარსვამ სოლოგუბი გაღაჩივა სიყვდილის სოლოგუბისებურ საუვარულს და სიცოცხლის სოლოგუბისებურ სიძულეღსო“.

რეაქციისა და მის მომდევნო წლებში სოლო-

ბუბის შემოქმედებაში გაძლიერდა მისტიკა და ტროტკიზმი. უკიდურესად გამაჯრდა დეკადენტიური პოტივება. ჩამაც საკმაოდ ორჭოფილი სახელი დაუწყვიდრა მას. სწორედ ასეთი ვითარება უსწრებდა წინ მწერლის ვიზიტს საქართველოში.

სოლოგუბმა ამის შემდეგაც ბევრი იცხოვრა და იღუაფა. მის შემოქმედებაში კვლავ ერთმანეთს ეკიდებოდა ურთიერთგამომრიცხავი განწყობილებანი. ისე მოულოდნელო იყო, რომ პარველი მსოფლიო ომის დროს საზღვარგარეთ მცხოვრები მწერალი შოვინისტებს მიეშპრო. 1917 წლის თებერვლის რევოლუციას კი აღტაცებით შეეგება. სოლოგუბი მოეწონა მასზე გაყლებში ახალგაზრდა და დიდად სუპრათული მუღულის ტრაგიკულ აღსასრულსაც. მაგრამ ეს უკვლადგერა შერე იყო. 1918 წელს კი... თედორე სოლოგუბმა მთარველობის კალთა გადაუხარა იგორ სვეერიაანს. ურცელი წინათქმა უძღნა მის „მებთამტებო თასის“ და ერთობლიუ ლიტერატურული საღამოების გამართვა შესთავაზა.

იგორ სვეერიაანსმა (მისი ნამდვილი გვარი ლტარავე იყო) პარველი ლექსები 1948 წელს გამოაქვეყნა. ლექსთა პარველი კრებული — 1948 წელს. ერთხანს კონსტანტინე უოფანოვისა და მირა ლიბვიციას მიმდევრად აცხადებ. და თავს. 1911 წელს პეტერბურგში ეგოფოტურ რისტოა ჩგუფი ჩამოაყალიბა. მისი ლექსით „ეგოფოტურაზმის პრილოგი“ დაიწყო ფაქტობრივად რბიული ფუტურაზმის ისტორია. „მებთამტები თასის“ გამოსვლამდე იგორ სვეერიაანსს პოეზიის მოუვარულთა მცირე წრე თუ იცნობდა. სწორედ ამ დროს დაემთხვა პოეტის ლიტერატურული ტურნე საქართველოში.

თედორე სოლოგუბს შემოქმედება შინაგანი წინააღმდეგობისა და მტანჯული სულიერა მერვეობის მიუხედავად. მხატვრული თვალსაზრისით მაინც ერთიანი იყო. ამასვე ვერ ვიტყვით სვეერიაანის პოეზიაზე, რომლის აშკარა პოლარულთებამ გამოკვეთა მის თანამედროვეთა ორი, სრულიად განსხვავებული თვალსაზრისი.

ერთის მხრით — მაქსიმ გოკია მაღალ შეფასებას აძლევდა სვეერიაანის პოეზიას; ბლოკის აზრითაც, ეს იყო ნამდვილი, ცინცხლო, ბავშვური ტალანტი; ბრიუსოვა ამბობდა, რომ ხსენებულ გაცილებით ადრე ამოიცნო სვეერიაანის უღრუბლი ნიჭი; სოლოგუბის ატაკება ჭერ კიდევ 1918 წელს გამოიხატა „მებთამტები თასის“ წინასიტყვაობაში.

მეორე მხრით — ვლადიმერ მაიაკოვსკიმ ეგო და ენოფოტურაზმის განმეორებებს შემდეგ უპირველად გამოამოხარა სვეერიაანის ნაკლოვანებანი, მას „რუსული პოეზიის მარკიტანტი ქალი“ უწოდა კორნეი ჩუკოვსკი წჭრდა სვეერიაანის გალქულ. „პარტიუმერულბუღუარულ“ პოეზიაზე. ბოლო თვით მას დაციწვიო მოიხსენიებდა ფეშენბედურ, გაღანტურ

პოეტად, რომლის ესოტეკა სწობის შესწავლა აგვარ ურთიერთდაპირისპირებულ მსგებმულბებათა მოტანა დაუსრულებლად შეიძლებოდა, თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ იგივე გოკია, ბლოკი და ბრიუსოვა ყარგად იცნობდნენ სვეერიაანის პოეზიის სუსტ მხარეებსაც; ხელადებით არც მაიაკოვსკი უარყოფდა უოფილო თანამოსაგრის ტალანტს, ბოლო ჩუკოვსკი „სწობის ვულგარულ ნილაბქვეშ“ ძალუში ნიჭის პოეტს ხედავდა.

აზრთა აგვარი შექაბების საფუძველი თვით სვეერიაანის შემოქმედებაშია საძიებელი.

ვ როდესტენესკიმ გამოკვეთა სვეერიაანის პოეზიის სამი ძირითადი ტენდენცია: სტალინტური პანოირობისაგან თვისებულად ლარიცა, მ. ლიბვიციას ზეგადუნით შექმნილი ბავჭური მონოლოგები და დითირამები და არონიული ლექსები, ეს უკანასკნელი თვისება — არინია — შეუნაწავი რჩებოდათ იმდროინდელ კრატისებს, რომლებიც უდემტად სწორზაზოდედ დამოკიდებულებას იჩენდნენ სვეერიაანის საესტრადო „პოეზოკონსერტებისადმი“.

პოეტი, რომელიც ჭერ კიდევ 1912 წელს წერდა,

— «Мне скучен королевский титул, который бог меня венчал» — 1918 წლის თებერვალში ლიტერატურული სენსაციების მოუვარულმა აუდიტორიამ მოსკოვის პოლტექნიკური მუზეუმის დარბაზში მართლაც აირჩია პოეტების მეფედ. და ეს ის დრო იყო, როცა კრატისების ერთ, საკმაოდ მოზრდედ ნაწილს ამუთოებდა „საზოგადოებრივ უბედურებად“ ქცეული „სვეერიაანისწინა“.

ხედოს არონით, სწორედ პოეზიის მეფედ ეურთხევიდან დაიწყო სვეერიაანის — წერალბურთუთაიული საზოგადოების კერპის — დაღმასვლა.

ემიგრაციაში მუოფ. უკვლასაგან მიეწეებულ პოეტს ტანჯავდა საშობლოსაგან განშორება. გარდიცვალი ფაშისტების მიერ ოკუპირებულ ტალინში.

ლიტერატურული ტურნეს მესამე მონაწილის, მწერლისა და მთარგმნელის ანსტასია ჩებოტარევსკიას (1876-1921 წ.წ.) როლი, როგორც ჩანს, იფარგლებოდა სახელგანთქმული მწერლის მუღულისა და მისი შემოქმედების პოეულარიზატორის ამბლუთაო.

სოლოგუბისა და სვეერიაანის პარველი საღამოს განცხადება, რომელიც გამოქვეყნდა თბილისურ გაზეთებში — „სახალხო გაზეთისა“ და „კავკაზში“ 1918 წლის 5 აპრილს, სახასხით წარმოგვიჩენდა „ძალთა თანაფარდობას“ — უსტკად გამოხატავდა ამ რუსი პოეტების მეტწილად პანულარობის საერთოდ, და ეკრძოდ, საქართველოში (იგორ სვეერიაანის „მებთამტები თასი“, როგორც ჩანს, ჭერ კიდევ არ იყო დასტამბული. უკველ შემთხვევაში, ქართველი მკითხველი არ იცნობდა ამ წიგნს)

„არტიკული საზოგადოების საკონცერტო დარბაზში პარასკევს 3 აპრილს გაიმართება კონცერტი მთავრობის სოლოგუბის ნაწარმოებებისა. მონაწილეობას იღებენ: ა. ნიკიტინი, ს. სოლოგუბი (თ. სოლოგუბის შვილი), პოეტი ივანე სევერიაინი, თ. სოლოგუბი წაყიობაზე ლექციას შემდეგ თემაზე — ჰენრი დროის ხელისუფლება ლექციის დროს წაყიობაზე ახალს, ჯერ კიდევ გამოქვეყნებულ ნაწარმოებზე — წერდა „საბალო გაზეთი“. იგივეს გვარუცხადა „კავკასი“ ოდნავი სხვაობით — „ლექსია ილუსტრირებული აქნება ლექტორის ახალი. ჯერ კიდევ გამოქვეყნებულ ნაწარმოებებს კითხვით“.

ამ განცხადებათა მიხედვით იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ეს იყო თედორე სოლოგუბის საღამო. მაგრამ ფაქტობრივი ვითარება ამ შთაბეჭდილებას აქარწყლებს. საღამოთა წარმატებაში ახალგაზრდა სევერიაინის სოლოგუბზე ნაყლება წვლილი არ მიუძღოდა.

1913 წლისათვის ქართულ სიმბოლიზმად ხელღებულ ცხვირუარულთა ჩვეულების ემბრიონის კი არ არსებობდა. ამიტომ, ცხადია, არ გვექნება ლაპარაკი ე. წ. ქართული სიმბოლიზმის მიმართებაზე რუსული სიმბოლიზმის მებრძოლი — სოლოგუბთან. ქართული ფუტურისტული ჩვეულება 1912 წელს ჩამოყალიბდა. შესაბამისად, არც ფუტურისტ ივანე სევერიაინის მიმართ იყო რაიმე განსაკუთრებული ინტერესი მოხალდენელი.

„ახალი პოეზიით“ დაინტერესებული ქართველი მკითხველი კარგად იცნობდა თედორე სოლოგუბის შემოქმედებას. 1913 წლამდე და მერცე ქართულ პრესაში იბეჭდებოდა სოლოგუბის ლექსთა თარგმანები.

1911 წელს ქუთაისის გაზ. „კოლხიდაში“ გამოქვეყნდა კრიტიკოს კ. ახაშიძის წერილი „ქუთაისში სოლოგუბის პოეზიაში“ (№ 13, 14 ივნისი). როგორც ჩანს, ქართველ კრიტიკოსს სწორად ესმოდა სოლოგუბის მსოფლმხედველობისა და შემოქმედების არსი.

სოლოგუბისა და სევერიაინის ვიზიტს საქართველოს იმდროინდელი ქართული თუ რუსული პრესა მაინცდამაინც ფართოდ არ გამოხმაურებია. მათ უმეტეს მნიშვნელოვნად მიგვაჩინია ორი მიმოხილვითი ხასიათის წერილი, მათ ლიტერატურულ საღამოებს რომ მიუძღვნა.

პირველი მათგანი, თავის დროისათვის საკმაოდ ცნობილი და ნაყოფიერი კრიტიკოსის მიხედვით წულუკიძის „სოლოგუბის ლექსია“ (გაზ. „თეზი“, 1913, № 118, 8 აპრილი) თბილისში გამართულ პოეზიის საღამოს ეხებოდა, ჰაბუცი პოეტი პაოლი ახუცილი კი წერიალში „სოლოგუბის საღამოზე და სოლოგუბთან“ (გაზ. „კოლხიდა“, 1913, № 30) ქუთაისში საღამოს ანგარიშის გარდა. მესამე ინტერვიუსაც ვგვრავართობდა.

მიხედვით წულუკიძე დაწვრილებით ვაძღვრავ-

ცემდა თედორე სოლოგუბის ლექსებს წინასწარ არსს:

„როგორც წარსული დროის შეხედულება. — თქვა ლექტორმა, — რომ არსებობს მხოლოდ ხელისუფლება ცხოვრებისათვის, ისე პარსიანი წინდა ესთეტიზმისა — ხელისუფლება ხელისუფლებისათვის — ვერ აქაყოფილებს თანამედროვე განვითარებული ადამიანის ფსიქიკას.

ნამდვილი ხელისუფლება ის არის, რომელიც თანამართად აწირავს ორ ადამიანს ელემენტებს მატერიალურ შემოქმედებისას: ცხოვრების მოვლენათ, როგორც ადამიანს მასალას და მატერიალურ ენერჯიას. თუმცა აქტიუობა მხოლოდ ამ უკანასკნელს ეკუთვნის.

ამ ხელისუფლების ადამიანებზე დაშვებითი თვისება არის: სიმბოლიზმი, ტრაგიზმი და დემოკრატიზმი.

სიმბოლიზმი იმიტომ, რომ მოკლენათა სამეფო მატერიალურ შემოქმედებაში განაცდებია. როგორც ინტელიტური სამეფო, როგორც პირველების მატერიალურ წარმოქმედება.

ტრაგიზმი იმიტომ, რომ ხელისუფლება მონაწილეა იმ ადამიანებზე ბძოლისა, რომელიც მთელ სამყაროში და ცალკე ადამიანში სწარმოებს: ბძოლა „რაც არის“ და „რაც უნდა იყოს“ შორის.

ხელისუფლება ამიტომ უპირველესი ვადაწვევებია ცხოვრების აზრის საკითხის. — მას უტყუარი რელიგიური ხასიათი აქვს.

დემოკრატიზმი იმიტომ, რომ ფართო მასა, ხალხი სიმბოლიზმით ეწევა ცხოვრების შემოქმედებას, ის სახეებით აზროვნებს, ამიტომ ხელისუფლებას მტაცად ვაჩვენებია ხალხისწინა ხასიათი უნდა მქონდეს.

ნამდვილი ხელისუფლება — სიმბოლიზტიკური ხელისუფლება, რადგან სწორედ ამაში ნახულობს მატერიალური პიროვნება თავის თავის სრულ თვითგამორკვევას, თვითდაშვარებას.

რადგან სიმბოლიზტიკური ხელისუფლება ცხოვრების აზრის საკითხის ვადაწვევებს ეტანება — ის ხუდდება ამ კვლევის გზაზე სიყვდილის პირობებში.

ეს პირობება ადამიანებზე ელემენტთა თანამედროვე მატერიალურ შემოქმედებისა. რადგან სწორედ სიყვდილია ის მოკლენა, რომელიც ხდება ხილს „რაც არის“ და „რაც უნდა იყოს“ შორის, ის ვადაბლოებს ჰენრი სრულქმნილ მწვენიერებას — ოცნებას; ამიტომ არ უნდა ვეშინოდეს სიყვდილს — ის უფადებს სიყვდილს. მოკლენათა სამეფო, როგორც ვთქვით, წარმოადგენს მხოლოდ შემოქმედ პიროვნებისა, ამიტომ „მე“ არის ცხოვრების თავი და ბოლოც.

დემოკრატიზმი — აი ნამდვილი მამართლებს თანამედროვე ხელისუფლებასა უველაფერი ნებადართულია პიროვნებისათვის, რადგან ის ცენტრია სამყაროსა.

სოლოგუბის მოხსენების მებრძოლსა ხასიათს წარ-

მოჩენისათვის აქვე მოვიხსენიოთ პაპი იაშვილის მიერ ქუთაისში გამართული ლექციის ჩანაწერს, რაც საკმაოდ განსხვავდება მ. წულუკაძის ანგარიშისაგან (არ არის გამორჩეული, რომ ლექტორი ინსტრუქციას მიმართავდა, თუმცა, პ. იაშვილის თქმით, „ის, რასაც იგი ინტერადიდან გვიცხობდა, მისთვის უკვე მოსაწყვეტი იყო. მშრალად გახსენებული“):

„უმთავრესია აზრი ლექციისა ის არის, რომ ზელოვნება თანამედროვე და მომავლისა უნდა იყოს მხოლოდ და მხოლოდ სიმბოლური, წარსულით დატვირთული კვალი ზელოვნებაში მეტად ტენდენციურია, ლოზუნგი „ზელოვნება — ზელოვნებისათვის“ ნალოვანია, და უნდა ამის სიმბოლიზში ჭარბობს. რომ იგი ღრმა არის, იგი აუვლავ უფრო უაღრავდება პოლ ვერლენის სიტყვებს: „მუსიკა, მუსიკა პირველ ყოვლისა“ თავის თანდათანობით ცვლილებაში ზელოვნება დემოკრატიულ ფარგლებში შედის, მაგრამ იმით კი არა, რომ სიმბოლიზში ბრბოს ევთონის, ბრბოს სურვალეობს გამოშვატველი ზდება: ასე ზელოვნება არასოდეს არ უნდა დაწყრილმანდებ. სიმბოლიზში დემოკრატიულ ელემენტს იზიდავს თავისევე, ის კი არ ემონება ხალხს, ბოკებს მისი ვაჟუნა, იგი სპოს ხალხის ტენდენციას. სიმბოლიზში განხორციელება არის ხალხის სიმძლავრის, რადგან მასში ინტუიცია ჭარბობს. უოფნის ვაპოკვეციასთვის სპირიტო ინტუიტური განცდა, აქედან სოლოგუმი ზადადის ცხოვრების გამოხატვევ ორ უქტორზე: ლოკაცაზე და ირონიზე პირველის მაგალითად მოყვან დულინიცია, ხოლო მეორეს აღმოჩნა („დონ-კიხოტო“). ახალი ზელოვნება ცხოვრებას ასწრებს; იგი ამოდებს ადამიანის „მე“-ს. აერთებს რქულს და მსოფლიო ნებას. სიმბოლურ ზელოვნებაში სიღამაზე და სეკულადი აღდებენ ცხოვრებას; პირველი მას ამშველებს, მეორე უას აძლევს, ანაღლებს... თავისი მოხსენება სოლოგუბმა ახალგაზრდა პოეტის იგორ სევერიანინის სიტყვებით დასრულა, სადაც უკანასკნელი მიმნით მიმართავს ზელოვნების სულიერ ენებას, როგორც სიმბოლიზში ღერძს“.

ორივე მიმომხილველი, მ. წულუკაძეც და პ. იაშვილიც ერთსულრავანი არიან სოლოგუბის — ლექტორის შეფასებაში, პირველი მათგანი ცდილობს გააბათილოს ეს ნაელი ლექტორის გაჩნობისა და განცდის სიცოცხლის გამო: „მამ სოლოგუბმა თავისი ლექციით შეაბეჭდილება ამიტომ მოახდინა, რომ ის, რაც სმუქა, მისი განცდის ნაყოფი იყო; ამიტომაც აპატია მას საზოგადოებამ არალექტორული კიოხვა და ტამის ცემითაც დააკიდოვა“.

პაპი იაშვილი კი ვერ მალავს სოლოგუბის ნაბეთა და მოხმენით მიღებულ გულს გატეხას და ხიბლგაფანტულა შენიშნავს: „როგორც ლექტორი სოლოგუბი ვერ ახდენს შესაფერ შეაბეჭდილებას, რაღაც მახსებებულის ზმით,

აპათიურა გამოტქმით წაიციობა მან შენიშნა, მის მოცულევა „ზელოვნება ახალი ღერძისა“ შეთქვენ სოლოგუბს იცნობდით, ვით რადაც სოლოცარა წადო ძალით მოხილ მხატვარს, თუ თქვენ იმის ლექსებში ეძებდით არაჩვეულებრივ ადამიან-ავტორს — სოლოგუბი ლექტორი თქვენ გულს დაგწვევდით“.

ამგვარად ზენის მიზანს არ შეადგენს იმის რკევა, თუ რამდენად შეეფერებოდა რუსული სიმბოლიზმის აღიარებულ მეტრსა და თეორეტკოსს „წმინდა ზელოვნების“ პრიმატის უკუგდება და ეკლექტიური კრედოს — ზელოვნების უტილატორულობისა და წმინდა ესთეტიზმის პრინციპთა შეთავსების ქიდაგება. ამით სოლოგუბის მსოფლმხედველობრივო ევოლუციას მკვედვარი თუ დაინტერესდება. ვაუხსენოთ ისიც, რომ 10-იანი წლებს დაშველიდა ცხადიღე შეინიშნებოდა რუსული სიმბოლიზმის კრიზისი და სოლოგუბის ეკლექტიზმიც; აღნათ, ამით იყო განპირობებულა.

მ. წულუკაძისა და პ. იაშვილის სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ დიდმა სიმბათიამ სოლოგუბის შემოქმედებისადმი, ზელი არ შეუშალა მათ კრიტიკულ თვალთახედვას სიმბოლიზმის სოლოდური თეორეტკოსის ნააზრვის მიმართ.

მ. წულუკაძის აზრით, „ლექტორმა ვერ აგვასხნა კარგად, თუ რატომ არის სიმბოლიზტური ზელოვნება — ნაშფილი ზელოვნება და არა ერთ-ერთი აუცილებელი ნაწილი ზოგადი მიმართულებიანა ზელოვნებაში — რელიგიზისა.

განა ამ უკანასკნელი მიმართულების ელემენტებს არ შეადგენს ცხოვრების მოვლენანი და მხატვრული ენერგია? აზრთა მსველულობა ლექტორისა, თუმცა დოლოკის მხრით, დამთავრებულა, მაგრამ ზემო აზრით, ცალმხრივი და ზერელეა“.

პ. იაშვილსაც შეუნიშნავს „აზრთა წინააღმდეგობა“, კერძოსა და ზოგადის შეუსაბამობა სოლოგუბის ლექციისში: „მხატვრულ შემოქმედებაშიც მიჩვეულ სხვადასხვაობას, აზრთა წინააღმდეგობას და გამოურკვეველობას, სოლოგუბმა თავის ლექციაშიც იგივე გამოსახა... ადვილად გასაგები იყო ნაწვევებით ლექციისა, მაგრამ მწილი იყო საერთო ხანოეზის გაკეთება“.

რამდენიმე თვის შემდეგ მ. წულუკაძე ლექტორატურულ მიმომხილვაში „შეინიშნებო. თანა მედროვე ხანა, გაკვირით“ („თეში“, 1913, № 136-137) კვლავ დაუბრუნდა თ. სოლოგუბის შემოქმედებას. კერძოდ. ე. წ. „სიკვდილის ელემს“ მის პოეზიაში და საფუძვლიანადაც გააკრიტიკა იგი.

„...ამ მიმართეთ თ. სოლოგუბს, რას გიპასუბებთ ის დასმულ კიოხვანზე: ყოფნა თუ არ ყოფნა? ...

წარბშუებრელად მიგიითიებთ სიკვდილის მშვენიერებაზე“ და გეტყვით, რომ *«Идешь только к вечеру хорошо»*, რომ სიცოცხლეს იმდენად აქვს მნიშვნელობა, რამდენადაც

ას მუდმივი მასწავლებლა სიკვდილისაყენ...
 ... კეთილი და პატიოსანი, მაგრამ ერთი ვიკო-
 თხოვ. რომელიმე ამ საკვდილის მომდერადლა-
 განი ენწარადეს ამ თავის სურვილების განზო-
 რცილებების ნახვას, უღლებს ბოლოს თავის ხა-
 სიკვდილს — სრულდება თუ არა.

ამ თეორია და პრაქტიკა ერთმანეთს შორ-
 დებოან. ასეთი დადანი ნაყოფია შილიოდ
 უადელოდ დარჩენილი ადამიანისა.

ვეშვარატად (და სახედნიეროდაც) სოლოკუ-
 ზის „თეორია“ და „პრაქტიკა“ ამ საკითხში
 მართლაც დაშორდა ერთმანეთს.

საინტერესოა, რომ იგივე პირობებზე წიუყუ-
 წეს სოლოკუზის ნახვარა ხაუყუნის შემდეგად-
 აშქრად კ. რეკოვსკამ, 1938 წელს, რაც ხელ-
 შეკრულად აქვეყნებდა 1933 წელს დატყობილ
 „გზაქველის სოლოკუზის საშეაროში“. მტარე
 ბოლოსიტყვაობაში მან გაყრით გაქმწლა „სი-
 კვდილის ამოლოკეტი“ სიტყვისა და საქმის შე-
 უსაბამობის განა: „ნაწესის მოგებზე თუ მიდ-
 გება საქმე, შეიძლება შევანწო. რომ სიკვდი-
 ლთან მახლოდებისათვე სოლოკუზებს არა მა-
 რტო დაინება თავი მისკენ ღტოღვას, არამედ,
 პარაქო, მუდარა დაუწყო განგებას — დე-
 უოყენებინა მისკენ მიმწარდი სიკვდილი“.
 (კ. რეკოვსკა, აბზუღებათა კრებულო, ტ. 8,
 1968).

სოლოკუზის ლექცია ახალი დროის ზელოვ-
 ნებზე, რომელიც მან 39 ქალაქში წაიკითხა,
 როგორც ჩანს, მოგვიანებით საფუძვლად დაე-
 დო მის წერტლს: „ჩვენი დღეების ზელოყენ-
 ბა“ (ურნ. „რუსსკია მისლ“, 1935, № 12).

როგორც ზემოთ აღინიშნა, პოეზიის საღამოს
 გაყენადება იუნეცებოთა — საღამოს მონაწი-
 ლენი წაიკითხავენ თ. სოლოკუზის გამოქვეყ-
 ნებულ ნაწარმოებებსო, მართლაც, თბილისის
 საღამოზე თავი სოლოკუზის წაუყობებს მოთ-
 არბა „ნევენჩანაია“ (ამას მ. წულუკიძე გვაბ-
 ცნობს). ქუთაისში გამართულ საღამოზე კი,
 მ. იაშვილის დამოწმებით, ა. ზებოტარეცკაიას
 წაუყობავს ახალი მოთარბობა „ვენჩანაია“ (1):
 სუსტის გამოთქმით წაიკითხა სოლოკუზის ახალი
 მოთარბობა „ვენჩანაია“ ცნობილმა მწერტლმა
 ქალა ანსტანია ჩეობტარეცკაიამ...

სოლოკუზის ამ ცნობილი მოთარბობის სათა-
 ურა იმდენად უიღბლო აღმოჩნდა, რომ ზვეს
 დროშიაც განიცადა მტარმორტოვა და კ. იაშვი-
 ლის აბზუღებათა კრებულში (გამომქვედობა
 „საქადულო“, თბილისი, 1975 წელს) ამქრად
 „ვენჩაიად“ მოგვევლინა, რაც შემდეგ გამოცე-
 მში მისეც უნდა გაწორებულა.

ქართული საზოგადოების ინტერესები სოლო-
 კუზის გამზარებულთა შემოქმედებისადმი ხაყ-
 ხებით მოხალოდნელი და კანონწოპარტი იყო,
 საღამოს დამწარე სერგო კლდიაშვილი მოგვიო-
 ხრობს ერთ ინციდენტს: გიმნაზიელები სერგო
 კლდიაშვილი და ტიციან ტახიძე ქანდარზე
 მწდარან, ტ. ტახიძეს მოულოდინო სოლოკუზის

ღვექის „ვენჩაიის საქანელას“ წაიკითხნენ
 ხახიზიონოდ ვაუყობებენი სტუმარს ბუღეცნიერს
 დასასრულს ახალგაზრდა მწერტლეს გამოუც-
 ლებთარ რუსი პოეტები ქუთაისის მუღარაზე
 და უხუტბრათ მათთან.

ხახიზიონო გამოცოცხლება და ორიგინალე-
 რი კოლორტი მიუნიყებია საღამოსათვის იგორ
 სვეერიანისს, საზოგადოებახათვის სრულიად
 მოულოდნელი იყო დეკლამაციის სვერიანისი-
 სეული მანება — ლექსების წამღერებოთი კორ-
 ვა, რამაც თავისებურა ინტერატი შექმნა. იერო
 უცყალი სოლოკუზის გამოხვედის „აქადეიორ“
 ხახიზის, ზოლო საღამოს მეტი ახალგაზრდული
 გუნება და ხიყენებულ შეხიზია.

სვეერიანისის ახლებურა, თბიქოსდა „საქაო-
 ებტორ“ ლექსოც და განწარბ გამოქვეყნო ტო-
 ნიკ უყნი და მიუღებელი უნდა უყოფიერო
 ქართველი აუდიტორიისათვის. მაგრამ ჩანს,
 მოულოდნელობის ეფექტმა თავისა გაიტანა და
 სწორედ ამას განამარბობა ახალგაზრდა რუსი
 პოეტის წარმატება თბილისში. მ. წულუკიძე
 შეფარული ირონიით, მაგრამ მისეც სიპათიითა
 და შემწუნარებლური ტონით მოგვითბრობს სე-
 ვერიანისის შესაბებ:

„ახალგაზრდა გგოსანმა იგორ სვეერიანისმა
 წაიკითხა თ. სოლოკუზის ლექსები, თავისი კო-
 ილტრად: ეს ახალი მანება უყოფილა ლექსების
 კითხვისა.

საზოგადოებამ გგოსანი სიცილით და ტაშის
 კრით დაჟილდოვა. მისი ლექსების კითხვს
 დროს, განხაუტობებოთ, როცა პოეტო „ფისტაშ-
 კოვო მორტეფოს“ შეხოს და შემდეგ „საო-
 ნეყო მორტეფონე“ შეგვთავაზა, მისიზიელი მთ-
 არღლება იყო გამეფებულნი...“

რაც შეეება კ. იაშვილს, მისი წერტილიდან
 აშვარბა, რომ ქაბუკი რევენწენტის განხაუტო-
 რებულთა უტრადლება და ეკოლგანწერბა სწო-
 რად სვეერიანისმა მოიხვეცა. მის მამართ ეურო-
 ნელ „ოქროს ვერძის“ მომავალი რედაქტორი
 არ აშურტებს აღმატებითი ზარისბის ეპითეტებს
 და, როგორც ირკვევა, ლექსსაც ხომოვს თავისი
 ეურნალიხათვის:

„დიდის უტრადლებით შეზუდა საზოგადოევა
 ახალგაზრდა პოეტს, რუსეთში დამკვიდრებულნი
 ფტეტრისტების ხაუყუტესო წევრს — იგორ
 სვეერიანისს. მისმა ლექსებმა და უტრო მისმა
 სიღერტით კითხვამ ხალხი ადგროოვანებაში მო-
 იუვანა. ერთი მშვენიერა ლექსი „გაზაფხულას
 დღე“ ავტორმა „ოქროს ვერძისათვის“ მომცა.
 ამ ლექსმა შეუწვევებელი ვაჟის აბილი გამოი-
 წვია, რუსეთის პოეზიაში, ევეი არ არის, სვეე-
 რიანისი ღირსეულ ადგოლს დაიმკვიდრებს“.

სვეერიანისის ერთ-ერთი ხაუყუტებო აღრან-
 დელი ღვექის „გაზაფხულას ღღას“ (1931) იაშ-
 ვილისეული თარგმანი მართლაც დაიბეჭდა
 „ოქროს ვერძის“ მეორე ნომერში.

* იგოლისებება - სვეერიანისის ლექსები
 „ფისტაშორი ნაყინი“ და „ნაყინი იასამინსაგამ“.

ამერად, სიტყვა დაუფიქროთ თვით თ. ხილო-
გუმს. რომელსაც პ. იაშვილთან საუბარში ვანუ-
ცხადებია: „უკველივე ეს, რაც მე საქართვე-
ლოში ვნახე, ჩადაც ზღაპრული. საოცნებო
არის. თქვენი მხარე ამქვეყნიური სამოთხეა და
ამიტომ არ მიკვირს, რომ ხშირად შეუხებნობდ-
ნენ: ქართველი ხალხი მეტად შერწინობარცა,
მუსიკალური და პოეზიის მოყვარული. მე
გამოიგონა თქვენი საუკეთესო პოეტების ძვირ-
ფასო საბელები, ვიცი, რომ „ვეფხისტყაოსანი“
ჩადაც საოცარი კმნილება არის. მაგრამ ვაი,
რომ არ შემოქმედა მთლიანი შთაბეჭდილება ვი-
ქორნიო უკვლა ამაზე, ჩადაც არ ვიცი ენა. ახლა
მინდა ცოტა ჩამ ვისწავლო. უკვე ვიცი ჩამდე-
ნაშე ქართული ასო და კიდევაც კარგად ვწერ
ჩემს სახელსა და გვარს. ჩემის აზრით აუცილ-
ებული საქაროა საქართველოში აღმოსავლეთის
ენების შეკულებტვი. ეს ხეერ სხვა ტომის
ხალხს მოიზეებს აქ და ქართული შემოქმედ-
ბის კაოულარობის ხელს შეუწყობსო; ქართველ-
მა ხალხმა უკველივე ჩადაც უნდა ახმაროს,
რომ თბლისში საკუთარი ენის კაოედრა დამი-
კვიდროს, ხალაშაზე, სილამაზე და ეს ჩემი სა-
თაუჯანებელი ხალაშაზე არის საქართველო და
იგი უკველივის დაჩტება ჩემს მუხსიერებაში
საოცნებო ზღაპრად“.

იმდროინდელი კოლორიტის აღხადვენად სრუ-
ლად მოგვყავს თ. სოლოგუმის ანტერვიუ ჟე-
ტრბტრბველ კორესპონდენტთან. რომლის თარგ-
მანსაც თბლისის ჯა. თეში“ წაეაწუდით
(1914, 6 მაია, № 127):

„პროვინციაში დიდი სერტილი ექვა ვაცნონ
ახლ ლიტერატურას. საზოგადოება უფრო
გრძნობიერად შეკედებოდა. ვაძრე ეურნალ-გა-
ზეთობა, რომელიც ხანდისხან ვანზრახ ტვი-
ლებსაც სპზაედაო.

თბლისში ერთმა ვაზეთმა დაბევეა. დაზა-
ნი ნახევრად ცარიელა იყო, ჩადაც ზელაია-
ნის დიდი ფანება იყო დამიწულიო. შერეე ვა-
ზეთმა კ დახტამბა, დაზანი სავსე იყო თბი-
ლისის საზოგადოების შეხებებ თედორე სოლო-
გუმში სოქვა. მე იქ ისეთი საზოგადოება დამ-

ვდა, რომელიც სრულებით არ ტმბრტმბრტმბრ
ტმბტო ქლაქისის თავისი ვანეთარბობაო.
ახლავზრდა პოეტ ზ. იგორ სევერიაინის ლექ-
სების კილვა: ქერ უცნაურ შთაბეჭდილებას
სტოვებდა მსმენელებზე. შერეე კი ტაშს უკრავ-
დებო. სევერიაინი ერთ კილოზე კაოხულობს
ლექსებს — მღერის; ეს აცინებდა საზოგადო-
ებას. შერეე კი, როცა ლექსის მუსიკას სვდე-
ზოდნენ მსმენელები, მოსწონდათო. სევერიაინის
კილვა ახალი პროვინციისათვის. იგი შეტვეუ-
ლია აქტიოების დეკლამაციას, რომელშიაც
რითმა და ჩაბტი იარტება და მხოლოდ პროზა
მოსწინს ბაოუტშიო, დაუმატა ზ. თედორე სო-
ლოგუმმა — საქლო გამზაზის უფროსმა —
ქალმა ნება არ მისვა მოწაფე-ქალებს დასწრე-
ზოდნენ ჩემს ლექსათ. მაგრამ, როდენაც თვი-
თონ მოისმინა ლექსის პირველი ნახევარი, შე-
ორე ნახევარზე მოწაფეებს ნება დართო, მაგ-
რამ ეს მისი დადგენილება ნავიანევა ვაშოდ-
გა, ჩადაც ბევარი მოწაფეთაგანი უკვე დაბრუ-
ნებულდყო სახლიო“.

ახე დამთავრდა რუსეთის „ახალი პოეზიის“
ორი უმნიშვნელთაუნება ფრთის — ხამბოლიზ-
მისა და ფუტურისმის წარმოზადგენელთა ლი-
ტერატორული ტურნე საქართველოში.

სოლოგუმმა და სევერიაინის ეს თითქოს-
და ორდინალორი, წაქლებად ღირსსაცნობა ვა-
ზობა უაძრესად ფეხბედნიერი აღმორბდა. მან
სათუე დაოდო XX ს-ის 10-იან წლებში დაწვე-
ბულ ქართველი და რუსი პოეტების შემოქმე-
დებით თანამშრომლობას და მათ შვიდრო პი-
რად კონტაქტებს. ვაიზინენთ ისიც, რომ ამ
დროისათვის საქართველოში ქერ კადეე არ იუ-
ნენ ნაშეიფი ქართული კულტურის დიდი მო-
ამაგენი — კონსტანტინე ხალმონტი, ანდრეე ბე-
ლი. ისიქ მინდელშტამი, ზორის პატერნაცი
და სხვანი, რომელთა ურთიერობა ქართველ
მწერლებთან დღესდღეობით ლეგენდად არის
ქცვილი.

სოლოგუმი და სევერიაინი მათდა უნებურად
აღმორბდნენ პირველი მუწეებელთაგანნი ჩენი
საუუენის ქართველ და რუს პოეტთა თანამე-
ვობობობას.

უსაფუძვლო ბრალდებათა ტყვეობაში

ყველა წიგნს უმეტესწილად მკითხველთა გარკვეული წრე ჰქაუვს. მაგრამ არის წიგნები, რომლებსაც გამოსვლისთანავე ზღაპრის საყოველთაო ხეყუთრება ზდება და მის კულტურულ-ინტელექტუალურ საგანძურში უცვლელად და სამუდამოდ შეკადრდებიან. მსგავსა წიგნის გამოსვლა ავტორის დიდი გამარჯვებაა. ბოლო თუ მასში საკითხიც ისეა განხილული, რომ საეჭვოს და საკომპანონს აღარაფერს ტოვებს. ეს უკვე ავტორთან ერთად მკითხველის გამარჯვებაც არის. სწორედ ასეთთა რიცხვს განეკუთვნება „სახეობათა საქართველოს“ მიერ აღზაზან გამოცემული განსულ დღევანდლის წიგნი „გიორგი სააკაძის პაროვნება“.

არ შეიძლება ამ წიგნის წაკითხვისას ქართულს ზაამაყის უზარმაზარი გრძნობა არ დაუფულოს და აგრეთვე — სინანულისაც იმის გამო, რომ, მავანთა და მავანთ დროდადრო უმტუფუნებს ზოლზე მართლმოყვარეობის აღდო და გამოსჩენს თავმობანწონარს, კაცი იქნება იგი თუ საქმე. განუყოხავად ჰქმალავენ და დაფასების მაგიერ წყაროლმანი ანგარებისა და შერჩაინობის ტალახში სერაან. ვას, მიუტყუებელი უგურერება არაა, რომ კაცი, რომლის მშენებით, ნიჟეთ, მძოკლითა და სრული თავგანწირვით ქართლ-კახეთი და მასთან ერთად იქნებ მთელი საქართველოც მთლიან განადგურებას გადაურჩა, არც სიცოცხლეში მოასვენებს და სიკვდილის შემდეგაც, სამწახეცარი საუყუნის მანძილზე, თითო-ორილა პირთვენელი მკვდევარის გარდა, ზედადებით თაზბავენ და აწავებენ?

დღეს კულტურისა და განათლების ისეთი დონეა, რომ ქვეყნიერების არსებობის გრძელ გზაზე მიუკვლევი და ამოუბნეღლი თითქმის აღარაფერი დარჩენილა. თვით ის ზღლებიც კი, რომელთაც ისტორიის საჭიროება ცოტა მოგვაანებთ შეიყენეს, თავს მოვალედ თვლიან და

იმას ცდილობენ, რომ თავისი ქვეყნის წარსული, წინასართა წაღვაწ-წაამაგევი თუ რამ გაჩნიათ, ძირფენვიანად გამოიკვლიონ. ყველა ისტორიულ მოვლენასა და მომენტს, თვით დევესდა-თქმულეებებსაც კი, საჭირო გამართლება მოუნახონ და კაცობრიობის წინსვლა-განვითარებაში თვითონაც გარკვეული წილი დაიდონ.

წვენში კი ზოგჯერ პარტიით ხდება წაცვლად იმისა, რომ ყველაფერს თავისი კუთვნილი მუავით, დაკარგული მოვიძიოთ, შერჯენილი გავამთელოთ, გავამთლიანოთ და თავაღწინ უკველმზრავ მთელი და მართალი სურათი დაიუენოთ. ზოგიერთება ცოცხალ ფაქტებს უარყოფენ, მადღში მატლს ზედავენ, თითქოს ესაკლებათ საკუთარი დავწმოსილი წინაპრების კეთილად ზზენება, მთავარსა და ძირითადს თავლს არიდებენ და საქმის არსს მეცხრე და მეათე ხარისხოვან წყრილმანებით აკვლევენ.

ცილისწამებით კაცს დაწყობა-განქიობაზე ადული არაფერია, იმიტომ, რომ კორი განენისთანავე თავის ირგვლივ ისეთ შეუვალ ზღარსსა და ბურუსს ქმნის, რომ მასში გარკვევა ამ მეტად ძნელია ამ სრულიად შეუიღებელი, სწორედ კორის ასეთ ბურუსში იყო სააკაძის პაროვნება საუკუნეების მანძილზე გახვეული. ამდენად მასი კვლევა და პარუთენელი შეფასება დიდ შრომასთან ერთად, დიდი გულს-ზვიერებას, მართლმოყვარეობას, გამბედავობასა და სიფრთხილესაც მოითხოვდა. და, უნდა ითქვას, რომ განსულ დღევანდლის ამ რთულ სიტუაციისათვის თავი სსახებლოდ და სამაგალითოდ გურთმევიდა. მის წიგნში „გიორგი სააკაძის პაროვნება“ გულდინჯი, დაკვირვებელი მკვლევარის სიზუსტეთა და სიფაქრზით ძირფენვიანად არის განხილულ-გამოწველილული დიდი მოურავის სახელის ირგვლივ რუმოყრილი ყველა ისტორიულ-საზოგადოებრივი თუ საყოფაცხოვრებ-

ბო ფაქტი, ახსნილი და მოტივირებულია ამა თუ იმ ფაქტთან დაკავშირებული მწერალთა, მკვლევართა და ისტორიკოსთა ყველა მოსაზრება და ვარაუდი, ყველა წერილობითი თუ ზეპირი წყარო, აქედან გამომდინარე, თითქმის ახლიდან არის გამოძიებული სააკაძის კუთვნილება ხაზე და შესაბამისად საქართველოს მართლდელი ისტორიული ვითარებას სათანადოდ გარკვეული და დახასიათებულია.

შორს და განუთხოვებით ჩვენმა არა ერთი და ორი სახელგანთქანი მამულიშვილი დახარადებულა, დაქრინებული მისი ღვაწლი და სახელსაც ჩრდილი მისდგომია, ასეთივე ზედა ზედა გიორგი სააკაძესაც.

ყველაფერს დაიწყო იმით, რომ სრულიად უდანაშაულო კაცს შეთქმულება მოუწყვეს და სასიკვდილოდ გაიშეტეს. შეთქმულებას საწარული გადურჩა, ირანში გადაიხვეწა და თანამემთავან დევნილება თავი შტრასის ქვან შეაფარა. აქედან მოკიდებული ყოველი მისი მოქმედება მშობელი მიწა-წყლისა და ხალხის შტრასად აქნა მონათლული და პატიანებშიც ახვეუ ისახა. მკაცრად და მკაცრად ერთმანეთს კიშა და შტრასა რომ ოღითგანვე მოსდგამს, ეს ქარ კიდევ ხიბლიერმა საშუარო იცოდა, მაგრამ ჩანს, არც წერილშიან ანგარება და ერთგული ნაღლაში: ყოფილა ჩვენთვის მთლიად უცნობი და უცნაურა, თორემ სხვაგვარად რიგობ რუნდა გაჩენალი: უფ და დამკვლავებულები გიორგი სააკაძე — ამ ენოდენ დავაწმომილი კაცე — ასეთი მსურბუქი, ზერტელე კორა, როცა მის თანამედროვეთა აშხებისა და მოვლენების მთელი გადურჩა ეტყვი თვალწინ, ზოლო მოდევნო თავიებს უტყუარა წერილობითი სახუდებო მქონდათ ხელთ და არც ერთი, არც შტორე საამისოდ იტოსოდენა საფურცელს არ იძვირდა. პირაქით, მიეცით გიორგი სააკაძე, რომელიც გენგავთ უჩინარ ხალხს და იგი შტორე დღიდანვე დიდი ხალხი გახდება.

ოღითგანვე ცნობილია: რაც უფრო დიდია პირიუნება, შტრასე მდამალთა გულში ასეთსავე დიდს ბადებს, ზოლო მოშურნენი და მათი შთამომავალი თავიანთ წერილშიან, პარონულ სურვილებს რომ ვერ აიხრულებენ და სიცოცხლეში ვერც შტრობით, ღალატითა და შინაგით რაშენს გამოარჩებთან, საკვდილის შემდეგ წამოყოფენ თავს და შედარის სახელს მშვერი ყორნებით დაესტრებიან.

ჩანსულ დინატილას წიგნი თვალნათლივ დაგვაჩვენა, რომ დიდი მოურავი არც თავისი ქვეყნის მოღალატე ყოფილა და არც მისა საზიარო რაშე ზაუდენია. თუ მისი არმოდელი წამოწება დროულად ვერ განმორცილებდა ან სასურველი შედეგით ვერ დასრულდა, ეს მისა მიზნითა და ჩანაფაქტის მცდარობით არ მომხდარა. სახელმწიფოებრივი ღონისძიებების ბოლომდე მიყვანას ბევრი რამ უშლიდა ხელს, ქარ ერთი გიორგი სააკაძეს, პოლიტიკურად

მეტად რთულ, დამახულ ეპოქაში მოქმედებდა და მოღვაწეობა, შტორე, ირგვლავ დიდთავადთა და დიდგვაროვანთა საკმაოდ გავლენიანი ფართო წრე ერთეუ. სოციალურად თვითონ მათზე დაბლა იდგა და უმთავრესად სწორედ ეს იყო: მისა ყოველი წინგადადებული ნაბიჯი, ხელის ყოველი მოქმედება თუ თამაშად გამოთქმული არა უნებურად ამ დიდ პარონებით უპირასპარდებოდა და მათს წერილშიან, პარონიციულ თაგმოყვარობას საკმაოდ თვალსაჩინოდ ღაზავდა. სააკაძე ქვეყნის დაღუბეს ხედავდა და ხსნაც ძალდებდა, მაგრამ მათ პირასპირ თავისუფალი მოქმედება არ შეეძლო, მას ბევრა რამ უნდა გავთვალისწინებინა, აქწონდა-დევრინა და თავისი მოქმედებისათვის ისეთი ფორმა და შინაარსი მიეცა, რომ დიდგვაროვანთა ინტიტუტა შტრასი თუ არ დაუდგებოდა, შტრად მონც ან მოქმედებოდა შტრად ეკ, პოლიტიკური სიტუაციების სწრაფი კვალიბადობის კვალიბაზე, რაც საკმაოდ ხშირი იყო სააკაძის-დროინდელი ქართლ-კახეთის შინაურ თუ საგარეო ურთიერთობაში, მოვლენათა სრული, საფუძვლიანი შეფასების დროს და შესაძლებლობა არ გაჩნდა და უშეტყველოდ სახელდებოლო, შეუთქმულებელ ბერტებს და საშუალებებს უნდა დაუდინებოდა. ასეთ ვითარებაში კი სულაც არ არის საკვირველი, რომ სადღე ზელა წასდებოდა ან გუმანს ემტყუნა.

მაგრამ, სახედნიერად, მოურავს შინაგანი ინტიტუტა არასოდეს ღალატობდა და არც შეეძლოა რადისმე მოსვლია. ის, რახაც ჩვენს ისტორიას ესა თუ ის მკვლევარი შეეცდომად უთვლიდა და უთვლიას ზოგჯერით დღესაც, მთლიანად ქართლ-კახეთის მაშინდელ მესვეერთა დანაშაული იყო და არა გიორგი სააკაძის. ქვეყნის ამ მოწინავე ნაწილმა თავის გვერდით დიდი შვილი ვერ იგუა, წერილშიან შტრასა და პატრიოტიზმობას აუოლილმა ამ წავთმა იგი იძულებითი მოსწვიტა მშობელ მიწა-წყალს, ჩამოაშორა თავის დიდ საქმეს და ქვეყანა ეთხილბაშითა სათარეზოდ აქცია, ზოლო ხალხის წინაშე თავი რომ ემართლებინა და ქვეყნის დაქვეყნაში თავისი ბრალიც დაეფარა, დასვრილი ზელი ისეც სააკაძეს შეაზოცა და მის სახელს ათავი ბინძურა კორი და უსაფუძვლო ბრალდება მიაწერა.

ირანში ჩანსლისთანავე მოურავსა და შინაბას შტრასი სამკვდარ-სასიცოცხლო ბრძოლა გაიბა, ჩემი იყო ეს ბრძოლა, მაგრამ ძლიერი. შამს სააკაძე თავისი მიზნების განმორცილებასათვის კირდებოდა, ასეთივე მიზანი მქონდა სააკაძესაც და საქმე მჭობინობაზე იყო მიმდგარი — ვინ იცის, ამასთანავე, ეს უსიტყვო ბრძოლა და მხარეთა მგვამარობა სრულიად მოკლებული იყო იურიდიულ თანაფარდობას: შამი უპრედენტენტო მშტრასენელი იყო და რახაც ინებებდა, დაუბრკოლებლად აიხრულებდა, სააკაძე კი მისი ხიზანი და მისი ზელის შემეუტე იყო, ამდენად მოქმედების საშუალებაც და არცაღაც

ურთმობდა მინაშე უფრო შეზღუდული პი-
რობა, რის გამოც ხელსაყრელ დრომდე წამახანს
უპრობოდ უნდა დამორჩილებოდა და მასი ეტ-
რული კაცის რილი ეთამაშა.

მეგრამ წამს, როგორც ვაქნოლი და მივიჩი-
პოლიტიკოსი, მართო თამაშს არ დასჯერდებო-
და და სააკაძისგან ერთგულების დასტურად,
უპრობოდ უკვლიდა, რეალურ ფაქტებს მოი-
ხივდა. სინამდვილეში ასეც იყო წინაშე განა-
ღიზიებული ისტორიული წყაროებიდან და ეტ-
ტორისებური შესახებ დასკვნებიდან თვალნ-
ათავ ჩანს, რომ წამს 1914 წლის კახეთის ლა-
შქარისაში სააკაძე შეთხვევით არ წამოუყვამა
თან, თუმცა სულაც არა იმტობა, რაც შემდგომ-
ში შემოგვჩვენებს და მტრულად განწყობილმა
ისტორიკოსებმა მოაწერეს. თითქოს წამს იგი
მტრულად და გზის მარცხენადად სჭირდებოდა.
სინამდვილეში წამს არც პარტიულს ხელმძღვანე-
ლობა უჭირდა და აღზნა არც ადგილმდებარე-
ობის მკლადზე ხელის დაკლდეობა. წამს ახანს
შედეგო მორჩაჲა მკაცრი კონტროლის ქვეშ
არანაშეივ დეკლარებინა ან დიდგზი ჩადგო ან-
და ხელაც თავა მოკვეთა და ქართლ-კახეთის
საქმეში ეს რეალური მოწინააღმდეგე თავადან
მოუშორებინა. რომ ცნობილია, რომ წამს სააკა-
ძის მანადაც კი არ ენდობოდა პოლიმდე, როცა
დასწმუნდა. „ჩემს აქით არა იყის რაო“. მეგრამ
წამის მანადაც, როგორც სამართლიანად ასახე-
ლებს წინის ავტორი, სააკაძის განწყუენება ან
მისი სიციციხლის ხელუროა არ შეადგენდა. მას
ცოცხალი, მეგრამ ერთგული და დამორჩილებუ-
და სააკაძე სჭირდებოდა. ჩანს, კახეთის ლაშქ-
რობაში იმტობ იმტობა, რომ, ქერ ერთი მუდ-
მივ თვალწინ პოლიოდა და კონკრეტული მავა-
ლითებითაც შეემოწმებინა. გამოვიდა. შერაცყ,
თავის გვერდზე უკლიო ქართველებსათვის იგი
მოკლადად დაენახებინა და მათი სააკაძის
იმედის და პოლიოების უკველგარეო მასხი
აღმოუფხრა. ამით მას ხურდა, სააკაძე პოლია-
ნად და სამუდამოდ მოეწვიტა მშობელი მიწა-
წყლისათვის, მოეწვიტა. როგორც ფიზიკურად,
ისე სულიერად. რათა მართი თითონ სჭეროდა
ხელში და მას მოუღლედი მკლავი და ენერგია
თავის ტოტალურა მიზნების განხორციელები-
საკენ მიემართა.

ესეც ძველი და მოკლედგანს წასადა ხერხი:
ეპოქები თავითი წარეში ახლ წერის ისე არ
მოიღებენ და არც ენდობან. სანამ რაიმე მამე
დაწამულს არ ჩადებინებენ და ხელთი ბორ-
ცამდე თავიანთა ბოროტი ნებისურობის ბრმა
აშხარდებლად არ აქცევენ სწორად ასეთი გა-
მოცდის წინაშე დაეცა დიდი მოურავი 1914
წელს, როცა წამს ქართლ-კახეთის მთლიან
ეპოქ-განადგურების მსუკრეტლად მანაში გამო-
დავანა და მას რჩევა მოიხა. სააკაძეს აქ იტო-
რება უნდა მიეცა, რომ გახრებულად იგი მ-
ანათავის უკველმტრეც სანარებელი და მასხად-
ბი უკველიყო, თითქმ წამს დაქვემდებარებულს

დიდი სახაბი არ სჭირდებოდა და არა
ადრდულების დაუოვნება სხეოდა.

ასეთივე მამე მდგომარეობა შეექმნა მო-
რავს მუცუნაშთანაც, როცა თეიმურაზმა და ლე-
არხანამ, სანარეთის ქარს კახეთისაკენ მიმავალი
გზა ჩაუხერგეს და ქართლ-კახეთის ვაერთიანე-
ბული მხედრობით ერთგვარი მოჩვენებითი სა-
შინორობაც შეუქმნეს. მოურავმა გამოცდა აქაც
სასხელიად ჩააბარა. ძველი არ არის იმის წარ-
მოდგენა. რა ქოტოების ცეცხლი უნდა ადარო-
ლებულიყო ამ პატრიოტი ვაერის გულში. რო-
ცა საძულველი მტერი საუარესდ სამშობლოს
თვალწინ ეობრებდა. აუბატურებდა ქალწე-
ლებს, ბავშვებს ცეცხლის ფეხით თვლავდა, და
თითონ კი ხელის გამოძება არ ძალუდა. უფრო
შეიტყი მოვიდა ამ უმედურებისათვის მას მწე-
დად უნდა ეცქირა და თავი ყველასათვის ისე
მოჩვენებინა. თითქოს ქვეყნის აობრებაში თე-
თონაც უშელოდ და გულმხურვალედ მინაწი-
ლებოდა. ეს იყო გამოცდის კულმინაციური
წერტილი. ყველაზე შერაცყა და სანათრო ბე-
წის ბილი. რომელზეც სააკაძეს ფეხშეუშელოდ
უნდა ვაეცლო. მოურავმა ამ უკიდურეს განსაც-
დელსაც გაუღლო და წამთან ჩემ. უსასტიკეს
ობობარობაში სრული გამოტყვევა მოიპოვა.

ცოლისწამების მჭერეც ტალღად მართად
სწორად აქედან დაიძრა. შურის და ცოლისწამე-
ბას ერთი მტრე კვებავს და მოკმედების ხერხი
და შეთოდიც ერთი აქვთ: დეაწლის ღვარდელ
ქვეყა და თერამს შავად განახლება. სააკაძემ რაც
1913 წლის წამთარში კახეთის აობრებას მო-
ვიქმნა, ამაზე უფრო დიდი წეობრობა თე-
განწირა წარმოუდგენელი კია, მეგრამ მოშურ-
ნებმა იგი თავის გაძარჩენად და პარადი გან-
დიდების მკლდელობად ჩაუთვალეს და ხალხშიც
ისე გაიტანეს.

დიდ მოურავს ქვეყნისათვის თავის განწირა
არ უჭირდა, მან ეს არაერთხელ დაამტოვა კ-
ხეთის აობრებამდეც და აობრების შემდეგაც.
მეგრამ აქ სამიზის პარობები არ იყო. ვისაც
თავგანწირვა შეუძლია, იმან ასეც იყის. თავი
როდის არ ჩახთვის უნდა გამოეტოს, თავისა
ურაყოფითი ან საკომპანო პასუხით წამს კახეთ-
ზე ლაშქრობის ვერ დააშლევინებდა და საერთარ
სიციციხლეს კი საფრთხეში ჩაიგდებდა. ასევე
იყო მუცუნაშთანაც ვინ-ვინ და, სააკაძემ უკ-
ლაზე უკეთ იცოდა, რომ საწილა დაბრკოლები-
ობრგანოებუდი, სამომხეც უკველმტრეც ატკურ-
ვილი ლაშქარისათვის არც მარცხია და არც მო-
უფრო, დამარცხება. ასეთ ძლიერ და მივიჩი-
არდლად, როგორც ახანს პარადები იყო, ამ ხე-
სტი, სტიქიური ვარშოცვის ვარდევვა უმიზო-
დაც არ ვაუჭირდებოდა, ხოლო მოურავს კვლავ
გარდეთადი სიციცილი ელოდა. სიციცილის უფ-
ლებს კი მას ამეგრად არ ქმონდა. რადგან მისი
სიციცილია ქართლ-კახეთის სრულ განადგურების
უბროდა. ეს პარადი იყოდა სააკაძემ და თავისაც

საქართველოს კომუნისტური პარტია

და სიცოცხლებსაც შორსგაშენული მოქმედებისათვის ინახავდა.

არც ის არის გამორიცხული, რომ შორავეს, როცა შაბს კახეთში შემოსვლიდან ქერ ხალხის განახიწვა გზების ჩაკეტვას ურჩევდა, იგივე მიზანი ჰქონოდა, რაც მან ათწლეულებს შემდეგ ბრწყინვალედ განახორციელა.

ქანსულ ღვინავილია ისტორიულ წყაროებზე დაურდნობითა და მათი ფრთხილი, პირუთვნელი ანალიზის საფუძველზე მთელი მეცნიერული ხელშეწყობით არჩევენ ამ მტკაღ დაბლარაჟულ საკითხს და სამართლიან დასკვნასაც აკეთებენ: „ქართული კახეთის უბედურება შაქარიანი (ხაზი ავტორისა); ვერაფერ შაბის ტოტალური პოლიტიკის განხორციელებას ეწირება ქართულ-კახეთი, ან, უფრო სწორად, კახეთი შეფერია და ახლა ქართული უნდა შეფეროს“.

შორათა და ქვეანგარძნობით რომ არ უფილიყვნენ დაბრმავებული, სააკაძის ამ გამოუვალ მდგომარეობასა და დიპლომატიური მანევრის ფარგლებს პირველ რიგში ისინი უნდა მიხედობოდნენ, ვინც მას ცილს სწამებდა და ხაზულს უტებდა, ალბათ იცოდნენ კიდევ და ამიტომ უფრო გულმოდგინებდნენ, რადგან სააკაძის მიზნის განხორციელება მათს მდინარე სურვილებს ჩანასახშივე სობობდა და თვითონ მათს არსებობასაც საკმაოდ აშკარა საშიშროებას უქმნიდა.

ეს კიდევ არაფერი, შორავეს სარსეთის ქარსა და შაბი-ახანის გვერდით უფრო შეიძლება ვარა თვალისათვის რამდენადმე შიანც დასაბუთებელი უფილიყო. მაგრამ საქმე ის არის, რომ სააკაძისებრი მტრულად განწყობილმა დახმა ცილხელი, სხადი ფაქტის პირველ შეპარებას და ქვეყნის ხსნა ქვეყნის დაღატაკ და ისევ თავის გადარჩენის მტკიცელობად ჩაუთვალა — ვითომ შორავეს აქანების მოწყობა მის შემდეგ გადაწყვიტა, როცა შაბის უბტარი ჩაუთვარდა ხელთ და გაიყო, რომ შაბი მოკვდას შეპარებად.

ამ მხარე არს ზოგად უკლებიარ დღესაც იზიარებს, მაგრამ საკითხავია, რომ განარჩება შაბი ცხოდნენ ძლიერ, რომ, როგორც თვითონ ეგონა, უკვე გაერთოვლებული და რამდენადმე მისანდოკაც (გავიხსენოთ მისივე სატყუება: „შორავესა და ზემს იქით არა იყავს არ“) ასე უყვად და განუყოფავად სასიკვდილოდაც კი გამოშვება?

ისტორიულ წყაროებსაც თავი რომ დაუკანებოთ, მოვლენათა სწორ ახსნას თვითონ ფაქტის ანალიზის თვალნათლივ იძლევა, ვერაფერ სააკაძე არანის წინააღმდეგ საუფილიყო-სახანობო აქანების ამხანაგებად, ხოლო დრო მტკაღ შეზღუდულია მქონდა და სამშადისიც და აქტაც ხელჩამდენსამე დღეში უნდა მომხდარყო. ასეთი ფართულ და საქარო სამშადისს ხელმძღვანელობა შეტისმეტად ფრთხილია და კონსერვატიული სტირდებოდა. შორავეს, როგორც აქანების უპირატესობის მოთავეს, ამის მსვედლებობს უკვლა

წარლმანი ზედმიწევნით ზუსტად უნდა ნათქვამი იყოს, რომ შაბს, რა თქმა უნდა, საამისოდ თავისი განდობილი ხალხი ეყოლებოდა და ცნობებსაც აღბათი სიტყვებტრად დებულბობდა წინააღმდეგ შემთხვევაში. ასეთი განდობილ დონისათვის ასეთი მოკლე დროში ასე ფარგლებად და რგანაზებულად ვერ მოაშწავდნენ და, ცხადია, ითხიკაცის იმედით, ისინი ზღაპრული დევ-გმირბობს რომ უფილიყვნენ. ოცდაათათანისანი დაშტრის სარდლობას დაშტრისავე შუაგულში ვერც ხელუფლებს გაუბედავდა.

ეს ერთი, მეორე, სააკაძე მტრის ხანაში იშოფებოდა და ეჭვი არ არის (ეს წყაროებიდანაც ჩანს) მას ათასი გამახვილებული თვალი და უფრო უღარაქვდა, მის უფილი ნაბიჯს, მოქმედებას და თვით გუნება-განწყობასაც კი, როგორც ასეთი დროს ხდება ხოლმე, ალბათ, ბარშეტრის სიტყვტრად აღწერსაუდნენ და ანალიზსაც შენატყუვის უფილიყდნენ. ამასთანავე, არც შაბისაგან მტრეკლას მოვალეობის დაკისრება ჩანს სააკაძისათვის შემთხვევითი. ასეთ ვითარებაში შემთხვევით არაფერი არ ხდება: მისი მის მოვალეობა უარჩინა-ხანს და იუსუფ-ხანს საშუალებას აძლევდა მოკრავა ხშირად მიწევიან მოვარბანაქში სთათხირად და მუდმივ მეთვალყურეობის ქვეშ მყოფბად. უფილიყვე ზემოთქმულიდან კი ის დასკვნა გამოდინარტობს, რომ სააკაძის თავისი კარვადან ხშირი და თვითმტრუი გახვლისა არც უფილიყა მქონდა და არც საშუალება — ეს, ერთი მხრავ, საქმეს ვენდა, მეორე მხრავ, ეჭვს ბადებდა, ხოლო ორავე შემთხვევაში მის განდობილ წამოწყებას და თვითონ მასაც კვლავ ვარდუთალი დაღუპა ელიოდა, რაც, საბოლოო განში, ისევ ქართულ-კახეთის სრულ და ერთიან განადგურებას მოასწავებდა.

მაგრამ სააკაძემ ისიც კარვად იყოთა — და არც შეიძლებოდა არ სცილდოდა, რომ მას მარტო არანის სარდლობის მოვარბანაქიდან არ უფილიყო-უფილიყდნენ, რომ ცხადი შაბს ქართულ-კახეთშიც ეყოლებოდა მტრეკრებო, თუნდაც მისდამო მტრულად განწყობილი თვადების წრიდან, რომელთაც შეეძლოთ შაბისათვის აქანების მშადენა დაბეჭიოთებით ეცნობებინათ. სხვაგვარად, ცხადია, სააკაძის სიკვადლს შაბს მარტო შეუვლი ეჭვის ნაადრევ არ გადაწყვეტდა, თუნდაც ამიტომ, რომ შაბს იგი ვერ კიდევ ვარდებოდა, და არც უარჩინა-ხანს მოსთხოვდა ასე კარტეორიულად: „ჩადაც ვინდა დაგადებს, შორავეს თავი მოაჭყეიოთ“ შაბს სააკაძის მამართ ეჭვი უფილიყოთის მქონდა, მაგრამ სასიკვდილოდ არახოდეს ვაფილიყდა. ჩანს, აქანების მშადენის შეტახებ უკვლევბობა საწმყოთ ცნობება მქონდა: ხელთ და ეს ფაქტბი და უკომპრომისო გადაწყვეტილებაც ამიტომ მიიღო. ხოლო ცნობები უსათოოდ კარტეველ მტრეკრთაგან უნდა მქონოდა მიწოდებული, რადგან შეუქმლებება მოლოდ კარტეველთათვის იყო ცნობილი, უაზილ-ხაშებმა ამის შეტახებ არაფერი იციოდნენ და სა-

აკისხაან, როგორც ისაინტერ პუნში წერს, ასეთ რასწებს არც მოვლიდნენ.

ახლა უკვე ცხადია, რა მიზნით დაიარსებოდა სააკაძე მართულის არგულიც „სანადიროდ“. ვა-
რგებართა და დაუჭერებელი ამ მხოლოდ ან
რას, თუ როგორ ახერხებდა ეს ბეწვის ბიძე
მდგარი კაცი თიბქმის ურევიდდენ ბანაკიდან
გასვლას და ირანის ხარბლებიხათვის თვალის
ახვივას.

წადირობა ბანაკიდან გასვლის სახაზი იყო.
წამდილოდ კი მართულის შემოსასვლელდ გზა-
ბილიკებს ზეკრავდა. ასეც ცხადია, რატომ მაინც
და მაინც ლოკინისსაკენ ეჭირა თვალა: რა თქმა
უნდა, ამის გაგებისთინავე შამი უარჩინა-ბნითან
საქაროდ შთაიარს აფრენდა, ხოლო შამის შთაი-
არს საქართველოსაკენ უსათოდ უმოკლეს და
შედარებით უსაფრთხიო გზას იარჩევდა — შაქი-
შირვანას გამოვლით, მოსაბრუნეს ბოლოს, ივ-
რის კლავზე გადმოინაცვლებდა და მართულის-
საკენ სრულიად გულდაარბიენებულად გამო-
წვევდა, ამიტომ რომ, სამკარი-ლოკინის სანახე-
ზში, სადაც შამი ქვეყნის ოცდაათათახანია არ-
მია იდგა და ეწელოფრებს ის განავებდა, იქ შიში
და რიდი აღარავინი ექნებოდა. როგორც ჩანს,
სინამდვილეში ასეც იყო, რადგან სააკაძეს სწო-
რედ ასეთ ვითარებაში ჩაუფარდა ივა ხელი.

ახე რომ, ის, რასაც ზოგიერთებმა უარჩინა-ბა-
ნისხაძე გაგზავნილ შამის უტარას შიამჭერს,
არც წერილობითა წყაროებითა და არც ფაქტე-
ბის ლოკაციო არ დასტურდება, ამ მხრივ მას
შეუქმულებსთან არავითარი კავშირი არ უჩანს.
მიხმა ზელში ჩადგება მოურავს შეიძლება შერტ-
სიფრთხილდ ჩააგონა და შეიძლებადაცავარდა საქ-
მეც დაიამარბინა, თორემ სხვაფრენ აჩანებების
მოშაადებებსა და მსვლელობაზე იტისიოდენა
ცვლილება არ მოუხდენია.

ამის საბირისბიროდ აქა-იქ ზოგიერთ ასეთ საუვე-
დურსაც ვაიკონებთ: თუ სააკაძეს მართლა სუ-
რდა ირანის ხატონობისაგან ქართლ-კახეთის და-
ხნა და ეს ნახიჯი მან 1823 წელს იძულებით
არ გადადგა, რატომ არ მოიბოქმედა ივავე აღ-
რე, როცა ქართლ-კახეთის სრული გამოგებლობა
ეებრა და, მაშინამდე, ვაფრენაც და შესაძლებ-
ლობაც გაცილებით შერტ მქონდაო.

შედარებით შერტ ვაფრენ და შესაძლებლობა
რომ მქონდა, ეს ცხადია, და ამ ვაფრენითა და
შესაძლებლობით რას გაკეთებაც შეიძლებოდა,
კიდევაც ვაფრეთ: უმოკლეს დროში მოავგაზა
ქართლის სამეფოს აწეწიდა საქმეები, გარკვე-
ულწილად ალაგმა ფეოდალთა თვავსულობა და
ქვეყნის საზოგადოებრივი ცხოვრების მდინარე-
ბაც სწავლამართო კლასიკტში მოაქცია. ხოლო
რაც ამ ძალასა და ვაფრენას აღემატებოდა, იმას,
რასაკვირვებელია, ვერ გააყთებდა და არც უფ-
ლებდა მქონდა, რომ ხალხის ზედა და მოშავლია
უოფნა-არყოფნის სასწრაფე ზეგედო.

ახეთ რთულ, მასშტაბურ დინსძიებას, როგო-
რაც საყოველთაო-საბაზლი აჩანებდა უთუოდ

და უცილობლად ქერ ხალხის, ვედა [საქართველო] და
წოდების ფიზიკურ-მოარულურ [საქართველო] და
უნდა უძლოდეს წინ, თუ არ იქნა ხალხის ეს
ერთხელოვნება, არც აჩანებდა მოხდენა ან ზეა
გზაზევე დამარცხდება. ისტორიამ ამისა უამარ-
ვი მაგალითი იყის, სააკაძეს კი, თავისი სოციო-
ლურა მდგომარეობის გამო, სწორედ ამ გლობა-
ლურა შეკავშირების მოხდენა არ შეეძლო. ის
ფენა, — დიდთავადო და დიდგვაროვანთა —
რომელიც ქვეყნის საბიოცებლო ზერხემალს
ქმნიდა და, მაშინამდე, აჩანებდა ერთიანობის
დღეობა უნდა ეოფილიყო, სააკაძისებულ ვაერთა-
ჩნებას და სათავეში მის დგომას არამედ არამც
არ მოითმენდა, და რაღა თქმა უნდა, არც ვაპე-
რებოდა, ამასვე აზამდა ეკლესიაც, ეროზოლისო-
ვაც ფეოდალურ საქართველოში არცერთი დი-
და თუ მკირე სახელმწიფოებრივი საქმე არ
გადაწუდებოდა.

პირვილიცებულად ელსი მარხი მხოლოდ მე-
ფრეს, სამეფო ხალხის წევრს ან, უკიდურეს შემ-
თხვევაში, თავისივე მოდგმისა და გვარის ტოლ-
ფრად კაცს ამოუდგებოდა და დამარჩილებითაც
მას დამარჩილდებოდა. ეკლესიაც დასტურს და
ლოცვა-ურთხევას მხოლოდ მისთვის გამოებუ-
და. შერტს იქამე შეიძლება მაშინდელ საქართ-
ველოში (და არა მარტო საქართველოში) დიდ-
გვაროვნებას იურადიული საფუძველი მქონდა
და იმდენად ძლიერა იყო ამ ნიადგზე უმარ-
ტესობის შეგნება, რომ მისი გულისხივის მხე-
ლი ფეოდალები მარტო ქვეყნის საქაროებ-
კი არა, ხშირად პირად კეთილდღეობისაც ივაწე-
უნებდნენ. ამისი თვალსაზრისი მაგალითთა თემი
არა პირველია, რომელმაც სააკაძის თინადგობის
დამოუციდებელ შერტობას და ქართლ-კახეთის
ტახტზე უზიშრად ქდომას შეა-ახანის ზედდა-
ხნა და მორჩილება ამკობინა. ჩანს, თევიანარა-
ხათვის იურადიულადაც და მორალურადაც ეს
უფრო ნაყლებ დამამოქარბებელი და სათაქლო
იყო, ვიდრე თავისი ქვეყნის დიდი, მაგრამ უეპე-
რო შვილის კალისსათვის თავის შერტარება.

ზედ სხვა ვითარება შეიქმნა 1823 წელს. შა-
მის რისხვა ეველო ელსისა და წოდების ერთი-
ანი ძალით და შედგეით დაუჭერა. ამ შექარაში
ეველა ფენამ თავისი გარდუვალი დადურა: დი-
ნება და შენ-ჩემობაც უმაღ გაქრა, გაქრა დიდ-
პატარობა და ერთმანეთისაგან გვაროვნული გა-
ზიდულობა. იქ აღარ იყო მდებარე-მადლი-
გლენი და თავადი, ერა და ბერა, იყო მხოლოდ
სიყვდილი, უღმობებელი, უცილობელი, რომლის
ქინაზე ეველა და ეველფერა თანახმდება. ამ
გათანახებამ შეკავშირა ასე ერთხელოვნულ
ეველა წოდება და შეკრა ერთ მთლიან ძალად
ახლა მხოლოდ მეთაურადა იყო საქარო, ამ ერ-
თიანი ძალის ტოლფრადი მხედარობითარა, რი-
მლის მძლავრა ზედი სტაქოფრად მოვარდნილ
ტოლეს თავს დაუჭერდა. სწორ გზის ბისცებდა
და მაშინსაკენ ირგინიზებულად წარბართავდა
და საქართველომ, ავტორისავე მოხდენილი გა-

საქართველო
საქართველო

მოქმა რომ ვიხმაროთ „თავის წილიდან გამო-
იხმო ენერჯისა და შესაძლებლობების უველანზე
დღი განსახიერება“ — დღი მოურავა გორჯი
საკაქე და ხალხისა და თავისი ბედიც მოლიანად
მს მანდო.

ი ჩატომ არ შეიძლება მომხდარიყო ად-
რევე ის, რაც 1825 წლის გაწაფულზე მოხდა.
გორჯი საკაქეს მეწურნევესა და მტრულად
განწყობილმა გვეფთხა ერთ-ერთ ბრალდებულ
მამადიანობის მიღებაც წაუყენა. მართალია,
ჩრულის გამოცემა საქართველოში შეწყნარებულ-
ი არასოდეს უყოფილა. რადგან იგი ეროვნებას-
თან იყო გაიგივებული და მისა დაკარგვა ქართ-
ველობის უარყოფას უდრიდა, მაგრამ ისეთ სი-
რობებში, როგორშიც მოურავმა აღიარა მუხუღ-
მანობა, არც ძალიან მოუტყვეველ ცოდავ და
მტრებდობად ითვლებოდა, მათ უფრო, თუ აგი
ქვეყნის საზიანოდ არ იყო მიმართული. საკა-
ქეს კი სწორედ ასეთ დანაშაულად ჩაუთვალეს,
მიუხედავად იმისა, რომ მისმა ჩრულიდან გადი-
ხლამ საქართველოს სიყეთის მტერი არაფერი
მოურტა. ვინ იცის, გაყოფებმა კი რჩულზე
მტკიცედ მდგარი იმას ან იმდენს, რაც და რა-
დენაც სწორედ ჩრულის შეცვლით შეძლო? ან
რას ამბობს წიგნის ავტორი „რა გვეჩიუნა, სა-
კაქეს ღურასას მჭობის მხგავსად არ შეიძე-
ვა ჩრული და შეწირვად თავს ჩწმენას, თუ
ეთამაშა შობის ერთგული კაცის როლი და გადამ-
წყვეტ წუთებში ეხსნა ქვეყანა?... მქონდა კი სა-
კაქის შესაძლებლობების კაცს უფლება, დასტე-
რებოდა წმინდანის სახელს, დაემარხა თავისი
ნიჭი და ენერჯია. მაშინ ვინ გადაიხდიდა მარტ-
ულის იმს?“ და შემდეგ: „ასეთი კაცისაგან
ჩრულის შეცემა მხოლოდ აძლუბებით გადადგმე-
ლი დიპლომატიური ნაბიჯია, — ამისა დანახვაც
გემართებს“...

ხეხებით სწორი და ამომწურავა დასკვნა.
იძულებითი ჩრულის შეცემა არც ჩვენს მეფე-
ობისათვის უყოფილა მთლად უცხო, ხაგრატ დი-
დი, სვიმონი, არჩილი, ვახტანგ მეექვსე და კი-
დეც სხვებაც უველანი მამადის ჩრულის მიმდე-
ვარნი იუჯენ. მაგრამ თავისი ქვეყნისა და ხალ-
ხის წინაშე ქრისტიან მეფეებზე მეტი თუ არა,
ნაყოფი ღაწლი და დამსახურება არ მისდევია.

მეშინდავ, შედგებოთ არ იქნება, აქ ერთბელ
კიდევ გაიხიხნით და გაიხიეროთ ზემოთმოუ-
ვანილი ავტორისებულა ციტატა, რომ „ქართლ-
კახეთის უბედურებაში საკაქის ხელი არ ურე-
ვია“. პაჩიქია. ქართლ-კახეთი ერთადერთმა სა-
კაქემ იხსნა, თუმცა ეს ხსნა ძალიან ძვირად და-
ურდა, რომ არ უყოფილყო საკაქე — ამასი უკ-
ვე ექვის შეტანა აღარ შეიძლება — ქართლ-
კახეთის სამეფო საშუდამოდ თუ არა, ძალიან
დიდი ხნით მაინც შეწყვეტდა არსებობას.

ჩანსულ ღვიწქილის, თავის წიგნმა ერთი
ფრთა და საუბრადებო და ტყავად ჩამოხლმაც
აქვს განხილული, ეს არის თავიანთ დიდ შვიდე-
ბთან ერას, ხალხის დამოკიდებულების საკითხი.

ჩვენში ამ შეტად რთულ ბეჭობშიც
მას, როგორც ვიცო, კონკრეტულად ჭარ არავინ
შეხებია, ავტორისთვისაც იგი კვლევის სრულიად
ახალი ხეფრო იყო, მიუხედავად ამ სიძნელისა,
ავტორს მაინც უპოვია ლოგიკური გახალები და
კონკრეტულ შექტებზე დაყრდნობით საკითხი
უველმხმრავ სწორად და საფუძვლიანად დაუ-
მუშავებია.

დიდი, ღვაწლმოსილი შვალის ვერ შეცნობა,
მისდამი მტრობა, განქიქება, აუგად ხსენება სა-
მარცხვინო უფუწურება და წინებობა დონის
დაქვეითებას მოაწყვეებს. ზედნიერია ის ხალხი,
კიაც დიდი შვილები ჰეავს და მათი დაფახებაც
იცის.

მაგრამ, სამწუხაროდ, ბედი თუ განგება ამ
მაღლს უკველთავს არ იმეტებს, არც უველასთ-
ვის იმეტებს. დიდი პიროვნებანი მხოლოდ იქ
იხადებიან, სადაც საამისო პოტენციური ძალა
დაგროვილა. მართალია ჩანსულ ღვიწქილია,
მათ ერას წაიღ შობს და ძუძუსაც თვითონვე
აწოვებს — მიუღ თავის უნარს და ენერჯიას
უაღებელივ გადახცემს. თუ არ არის ეს წაიღი,
ეს ენერჯია, არც გმირი დაიხადება. ტუფილად
კი არ ამბობს დიდი ძლია, დევი დევის დედამ
უნდა შობოხო. მართლაც, დიდი პიროვნებანი
თითქოს უდებამონი არიან, ისინი უფრო ხალ-
ხის სიღრმეიდან ამოზადულ ბრინჯაოს ცოცხალ
ძეგლებს მგვანან, რომლებიც არც რომისზე
ბერადებიან და არც აზოცებიან. მათი დიდი სი-
მადლიდან ხალხს მთელი ფიზიკურ-წინებობა
საზე მოჩანს და თვითონაც ხალხის საუკეთესო
თუხალებს განსახიერებენ. ამდენად, ხალხიც
ვალდებულია, მათ კუთვნილი პატივი მიაგოს.
მეშინდავ, თუ დიდი შვილი გუავს, მისა ღვაწ-
ლის სათანადო დაფახებაც უნდა შეგეძლოს,
მიუხედავად იმისა, სად დადო მან ეს საკაცობ-
რიო ღვაწლი და სად შეიშობა თავი უკვდავ-
ების ზარკავადებით — საერთო მიწაწაღზე თუ
მის ფარგლებს გარეთ, იმიტომ რომ, მისი სახე-
ლი, ზიდავად და აღიარება უფრო მშობელი ხა-
ლხის კუთვნილებაა, ვიდრე იმ ქვეყნისა, რომე-
ლსაც იგი ემსახურებოდა.

ზემოთაშთვლილი კონკრეტული საკითხების
გარდა, წიგნში „გიორჯი საკაქის პაროვნება“
ბევრი ზოგადი საკითხიც არის დასმული და გან-
ხილული. არ არის წიგნში არც, განსჯა, ვარა-
უდი, რომ დამოუკიდებელი მსჯელობის
საფუძველს არ იძლეოდეს, სპეციალის-
ტები ამას თავის ღრწოვ ადგობ კიდევ-
ვის გაკეთებენ. მე კი დასახრულ იმასვე ვი-
ტყვი, რაც დასაწყისში ვთქვა, რომ ჩანსულ
ღვიწქილას წიგნმა მთლიანად და საშუდამოდ
დაიხსნა გორჯი საკაქე უსაფუძვლო ბრალდე-
ბათი ტყუობიდან და სანახევროდ მაინც გან-
დევნილი და უარყოფილი დიდი ეროვნული გმი-
რი მხოლოდ წაიღს უველმხმრავ რეაბილიტირე-
ბული დაუბარუნა.

ლევ ტოლსტოი და მისი ქართული მეგობრები

ლევ ტოლსტოიზე რომ საუბარს ვიწყებთ, უმალ გვახსენდება დიდი ილიას სიტყვები: „როცა ადამიანს სურს შეიტყოს ღირსება და დიდება ერისა, უოველ ეწინარევა ამას იყოთ ხავს, რამდენი მოქმელი და მწერალი ჰყავსო, ღირსებას და სიდიადეს ერისას, მართო ამ საწუაოთი სწუჯე ადამიანი“.

ლევ ტოლსტოის სახელი შეტერ-ვიანსკლავიკით ბრწყინავს ოსულ ლიტერატურაში: მისი შემოქმედება განფურცლად არის დაკავშირებული ოსი ხალხისა და პროგრესულად მოაზროვნე ყველა ქვეყნის ადამიანების ჭოჯრებასთან. მისი სულიერ სამყაროსთან.

საყოველთაოდ ენობილია, რომ დიდი რუსი მწერლები — პუშკინის, გრიბოედოვის, ლერმონტოვის, ბესტუევე-მარლინსკის შთაგონების წყარო და თაყვანისცემის საგანი იყო კავკასია. ბელინსკიმ მას რუსული პოეზიის აკვანი უწოდა, ასეთვე იყო კავკასია, განსაკუთრებით საქარ-ფელი ოსი ტოლსტოისთვის; საუკეთესო მოგონებანი აქ გატარებულ წლებზე ტოლსტოის გულსა და გონებას არ განშორებია ბოლომდე. სიცოცხლის უკანასკნელ დღეებამდე.

ლევ ტოლსტოის პირველი ნაწარმოები „ბავშვობა“ შეიძროდ არის დაკავშირებული თბილისთან. 1851 წლის გაზაფხულზე, ჩრდილოეთ კავკასიაში ყოფნიასა, ახალგაზრდა ტოლსტოიმ ჩაიფიცა ოსმანი, რომლის პირველი ნაწილი უნდა დათმობოდა ბავშვობის წლების მხატვრულ აღწერას. ეს ჩანაფიცო ავტორმა განახორციელა თბილისში გადმოსვლის შემდეგ, სადა ქ ტოლსტოი იმყოფებოდა 1851 წლის პირველ ნოემბრიდან 1852 წლის იანუარის დასმდეამდე.

აქ ლევ ტოლსტოიმ შეამჩრელა რუსული საზოგადოებრივი ცხოვრება და ძირითადად დაამთავრა კლდე შემდგომში იგი, როგორც მკაცრი და

მომთხონი მხატვარი. განაგრძობდა მის დამუშავება-დახვეწას და მხოლოდ ხუთი თვის მუშაობის შემდეგ, მიიჩნია ავტორმა დასრულებულად.

„ბავშვობაში“ ასა მხატვრული ფორმით გადმოკეწულია მუ-19 საუკუნის პირველი ნახევარი უოფა ჭოჯრება. უფრო ზუსტად — შავად-აზნაურობის და უბრალო ხალხის უოთიერთობა: განსაკუთრებით რელიეფურადაა ნახვენი ნოქარ იაკობის სახე. ნახვენიცა სწოოდ ის სახელი, რომელი ქ შეიმჩნეოდა იმდროინდელ ოსეთის ცხოვრებაში.

1852 წლის ორ ივლისს, ლევ ტოლსტოი თბილისი ნაწარმოები დაამთავრა და მეორე დღევე გაუგზავნა ეფრხალ „სოჯრემენიკს“. რომელსაც ორედაქტორობდა ცნობილი პოეტი ნ. ნეკრასოვი. მის სახელზე გაგზავნილ წერილში ახალგაზრდა ავტორი წერდა: „ჩემი თხოვნა თქვენგან დიდ გორჯას არ მოითხოვს; დააწმენებულე კარ, უარს არ მეტყვიეთ და შემისრულეთ: გადახუდეთ და თუ დაბეჭდვის ღირსად არ მიიჩნევთ, უკანვე დაბობოხეთ“.

ნეკრასოვი პასუხად ტოლსტოის სწერდა: „წიკითხე თქვენი მოთბობა ზელანწერში, მომეწონა და იმდენად საინტერესოდ მუჯგება, რომ დაბეჭდვად არ ვიქი, როგორი იქნება მოთბობის გაგრძელება. მიტომ არ შემოძლია გადაჭრით ეთქვა, მაგრამ ეფიქტობ, ავტორი ნიქიერი ახალგაზრდა უნდა იყოს“.

მოთბობა ლ ნ.ს. იბიცალებით, სათაურით „ჩემი ბავშვობის ისტორია“ დაიბეჭდა „სოჯრემენიკს“ 1852 წლის სექტემბრის ნომერში. მოთბობის სათაური რედაქციამ შეუცვალა. ამით უკმაყოფილო ტოლსტოი 1852 წ. 27 ნოემბერს სწერდა ნეკრასოვს: „სათაური „ბავშვობა“ და წინათქმის რამდენიმე სიტყვა სწინდა თხზულე“.

ბის დღეებამდე, ხოლო სათუთრი „ჩემი ბავშვობის ისტორია“, პირადად, არ შეესაბამებოდა მას. ამა, ვის რა ენაწილება ჩემი ბავშვობის ისტორიასთან. ეს ცვლილება განსაუკუთრებით საწყენია ჩემთვის, ამიტომ რომ, როგორც ჩემს პირველ წიგნში ვწერდით, მე მიწოდდა, რომ ბავშვობა უფროდრო პირველი ნაწილი რომანის, რომლის შემდეგ ნაწილები იქნებოდა ურბომა, ქაბუცობა და ახალგაზრდობა“.

ლევ ნიკოლოზის ძეს ამ ნაწარმოებისათვის არაერთარი ვასაბრწყლო არ მიღობა თანახმად მაშინდელი წესისა, დამწვებ ავტორის პირველი ნაწარმოებისათვის პონორარი არ ებღობოდა.

„ბავშვობის“ წილად ზედა არაბველებრივი წარმატება. უოველი მხრიდან „სოკოემენის“ რედაქციამი მიღობდა მოწონების და ქეზის წერალები, რომლებშიც გამოსკვიობდა აგრეთვე სერული გავეტო გვარი ავტორისა, რომელიც არ ამხელდა თავის ვინაობას; იმ მწერალთა და მკითხველთა რიცხვში, ვინც ხობით და აღფრთოვანებით შეხედა ტოლსტოის პირველ მოთხრობას, ივენენ ტერგენევი, დოსტოვესკი, პანავევი და ახევი.

1852 წლის ავვისტოს დამდეგს ტოლსტოი გადავიდა სტანკო სტაროვლადკოესკიაში. სამსახერიის შემდეგ აქ მას თავისუფალი დრო რჩებოდა და საშუალება ებღობოდა ეთოქრა ახალი ნაწარმოების დაწერაზე. ამ ხანებში ჩაიფიქრა მან „რომანი რუსი ბეამბულისა“ და განაგრძო ადრე დაწყებული „კავკასიური ნარკვევები“, რომელიც შემდეგ მწერალმა გამოიყენა მასალად „კავკასიური მოთხრობების“ დააწერად.

1852 წლის 24 დეკემბერს ტოლსტოი ამთავრება მოთხრობას „თოდისხმა“ („ნაბეკი“ და მემხვე ეტხვენის „სოკოემენის“ რედაქციას.

შემდგომში, უყვე ხანდაზმულობა წლებშიც, ლევ ტოლსტოის ფრიად ახლო ურთობერთობა აქვა საქართველოსთან და ქართველ მოღვაწეებთან, ამ მხრივ მოკალ საინტერესო ცნობას შეიკავს, და ამიტომ განსაუკუთრებულ უფოადღებას იხერობს ნინო ნაკაშიძის მოგონებებში, რომელშიც აღნიშნულობა:

„მე შემთხვევა მქონდა ლევ ტოლსტოის ახლოს მეტოკორა ხეთი წლის განმავლობაში, მოსკოვში, 1898 წლიდან 1903 წლამდე. მასთან დაახლოებული იყო ჩემი მუდღედი — ილია ნაკაშიძე, ილიას უყვარდა ტოლსტოი — მწერალი, ფილოსოფოსი, მასწავლებელი, და დიდი სერული ქობდა დაწერა მის შესახებ წიგნი, მაგრამ ერთი პატარა მოგონების მეტი — „როგორ გავყანი ტოლსტოის“, სოკოკლემი უკოფერი ვერ მოასწრო. თუმცა თავის წიგნობებში, ლექკონებსა და სიტყვებში ხშირად იგონებდა და ხშირად მოჰყავდა ტოლსტოის შეხედულებას ქხოვრებაზე, რომლის გატარებას ქხოვრებაში უაღრეს მნიშვნელობას აძღვდა.

მკითხველისათვის რომ გასაგებო გაბღეს, თე რა პირობებში მოხდა ჩვენი გაცნობა, უბდა

დავიწყო 1893 წლიდან, როდესაც ტოლსტოი განუწყვეტელი კამათი იყო, არ კი რომელ ინტელექტუალურ ოჯახში არ იყო მაშინ ბაასი და გაუხარებული კამათი ლევ ტოლსტოის ახალი მოძღვრების შესახებ, რომელიც აკრძალული იყო, მაგრამ ვრკელდებოდა ხელნაწერი წიგნებით („რანი მდგომარეობა ჩემი რწმენა“, „ღვთის სუფევა — ჩვენი სუღომა“, „წიგნი სოკოკლემზე“, „ოთხი საბოეების მინაასი“ და სხვ.). ამ წიგნებში დიდი გავლენა იქონიეს სექტანტებზე, განსაუკუთრებით დუბოზოვებზე, მაგრამ უაღრესად ააღლევს ინტელექტუალთა.

ჩვენი ოჯახი იკნობდა აგრეთვე ტოლსტოის თანამოაზრეებს — თავ, დიმიტრი ალექსანდრეს ძე ხილკოეს და თავ, ვიორგი ალექსანდრეს ძე დადიანს, რომლებიც თავიანთი ოჯახებით 1894 წელს ქხოვრობდნენ სოფელ კიკეთში, ისინი კონსტანტინე სოლომოინა იე ონიკსევის მამულში და ჩვენი ოჯახშიც დადიანდენ“.

თავ, დიმიტრი ხილკოეს, მდიდარმა მემამულემ, ბრწყინვალე ოფიცერიც, ტოლსტოის გაუღწიოთ დაწება თავი სამხედრო სამსახურს და დასახლდა თავის მამულში, ხარკოვის გუბერნიამი, სოფელ პავლოვკამი. იქ მან დაიწება გლეხების უმწეო მდგომარეობა და მათელი თავისი მამული გადასცა მათ უსასუილოდ, გარდა იმ ნაკვეთისა, რომელშიც იგი ქხოვრობდა, და მას უფინდა ასუბობისათვის; მან გლეხურად დაიწყო ქხოვრება სოფელში.

ვიორგი დადიანი და ვლადიმერ სკოროხოდოვი ლევ ტოლსტოის თანამოაზრენი იყვნენ. პოლკოვნიკმა დადიანმა, ნამესტნიკის ფლოგელადუტანტმა, ტოლსტოის და თავის მეგობრის — დიმიტრი ხილკოის გავლენით მიატოვა სამსახერი და იმ დროს კოლ-შეღობოთ ჩრდილოეთ კავკასიაში (ნაღჩიკა მახლობლად) ქხოვრობდა სკოროხოდოვთან ერთად, როგორც უბრალო გლეხი. ჰყავდა ორი შვილი, კალკევი — ვლადიმერი და კლემე, მესამე, კი იაკობი — 1900 წელს დაიბდა ნაღჩიკაში.

ილია ნაკაშიძემ უკამში ტოლსტოის, როგორც ქხოვრობდნენ ვიორგი დადიანი და დიმიტრი ხილკოვი 1894 წელს, სოფ. კიკეთში, თავიანთი ოჯახებით.

ავიწერს რა იმ დროის კითხობებს, ნინო ნაკაშიძე მოგვიხოხობს, რომ მან ვიორგი დადიანი გაიცნო 1893 წელს, თბილისში, შემოდგომაზე, როდესაც იგი უყვე ტოლსტოის თანამოაზრე იყო, ნაკაშიძის ოჯახში იგი ხშირად დადიოდა და უყვედა მუკობდა; განათლებული, ბრწყინვალე, აქუალსტებით შემკული, წარმოსადგევი, უღამახუნი კავკასი, ენამბველი ოფიცერი როგორც გასოქკა გლეხად; დადიანი მოხიბლული იყო ლევ ტოლსტოის წიგნებით და მისი იდეოლო-

1 ნინო ნაკაშიძე, ლევ ტოლსტოის ახლოს, 1934 წ. გვ. 4-5, შემდგომი ძირობად ჩვენი ამ წიგნს დაეუკუდობოთ.

გით: თითონ ტოლსტოი ყ ან ენახა: ასე ამ-
ბობდა: ჩასაკვირველია, ყარგია იმ ადამიანის
ნახვა, რომელიც ტყეში დაბნეული, გზაზე გა-
მოგვყავდა. მაგრამ ეს შეტისმებრი ფეფუნება
იქნება. მის წიგნები ხომ მაქვს და ჩინთვისდა
უნდა შევანებო.

გორჩი დადიანი, მთელი თავისი წიგნებით,
ერთგული მიმდევარი და თანამოაზრე გახდა ლევ
ტოლსტოის ფილოსოფიური აზროვნებისა, რამაც
იგი შეუძენდა მამიდე ფიზიკურ მომზად-
ებადაც. აქვს უბრალო გულიდან რაც ევე-
ლას უკეთესა. ვასაქვს რაღაც იგი, რომ არა-
ტოლსტოი, ნახე ქალის მთელი მუდღეულობა
ტანჯა თავისი იდუაღით და ეველსფერში დითა-
ხმა. ყოოოჯ დადიანი ამწობილი მხილველ
იმიტომ დატოვა რომ მას არა იღვას და
გლუბად გადაეკეცას. მისი წიგნებისა და გვირ
მისი ამ დათმანებლობა: იმიტომ მან არჩია და
სახლებულიყო ჩიდილოეთ ეველსაში.

— დადიანი ამ მოაზრებას. — თქვე ლევ ტოლ-
სტოიმ უთხველ, — ძალიან არ მიმე, მთი მთი ნახ-
ვა. ხანდახან რაღაც სტრვილი მაქვს, ნაწიდე და
ენახთ. მაგრამ ევერძე არ ედუნება: ხომ
ქაოგრობა ყყო ნათი ქაოგრობით და ყოვე
ედილობს უფრო ქობიტაბულად იქაოგროს.
როგორც ამბობენ, ყოლი სდუქხოვო ქალი
თინე.

გორჩი დადიანის გარდაცვალებამ ტოლსტოი
ძალიან დააღონა და მის ყოლის ნაწიდედას. შე-
ნდეგი წყოლი მიწყება:

„7 ნოემბერი, მისყოფი.
ფიორფასო დომ“

მე არაოდეს არ მინახიათ არც თქვენ, არც
თქვენი განკუენებელი მუდღეულობა. მაგრამ მას შე-
ნდეგ რაც თქვენი ქაოგრობა ამხავი გავგე-
სტელ შედამ წიყარადი და მახარებდა თქვენი
წიგნებითი ქაოგრობა. იმიტომ რაღაც დიდი
და სკიორი ადამიანი სკეფილი, როგორც
თქვენი მუდღეულობა იყო, სამწუხაროა ჩემთვის.
თქვენითვის ყ ედუაღეულობა.

თქვენი მუგამოაზრობანი, თქვენი მუდღეულობა მხო-
ლოდ ღიყვირის და იმის შეგნება რომ ზვენ რო-
გორც ღიყვირე ღიყვირე ზელში. ისე ეიქნებოთ
ყველეთოც და ეველსფერ. შენდღეულობა ღმერთს
სტრე რამ სტრედა. ჩვეთოც. მხოლოდ ის რაც
ჩვენი ედუაღეულობა, გვეგონის იმიტომ, რომ
დაეშოოდი ის — ღმერთის ყოველი მწუხარე-
ბა. ყოველი მამლოლის დაყარება, გვაბლოცის
ღმერთთან. ეს დახლოება ყ ედმეობისეს
ჩვენი მდგომარეობა. როგორც ხალხი ამბობს:
ღმერთი მოგახედდა: ეველსფერი, რაც შეამია
და ვიყო თქვენი მუდღეულობა შეამაზე. უფრო და
უფრო მათეებს ამანდელით, რომ არ ვიქნებდი
მას და ამ შენდღეულობა მათამ ჰიოად ურთიერთო-
ბაში შენდღეულობა ის სიტყვაყ და ყველი გველის
თესება, რომელიც როგორც მუდღეულობა, გან-
საკუთრებით ამასათებდა განკუენებულს.

თუ მიმწერთ თქვენი მუდღეულობის შესახებ და

აგრეთვე, თქვენი შესახებ რას ამოიბანის, მაშინ
შე, ძალიან დამეაღებთ.

მწერად მოგვალეობით, ლევ ტოლსტოი.
ინონ ნაყარში აღნიშვნა: „ეველსფერი გო-
გოლის მე ჩარტყოფი — ტოლსტოის მამლობე-
ლი მუგამობარი და თანამოაზრე, ყოფილი მდიდარ-
ი მიმდებლდე, ჩვენი დროს გამოეყენებლი იყო
მისყოფიდან. სიხოგრობა იმგლისში. იქ მან
ტოლსტოის აზრების გასაყრკელებლად დაასისა
ფერწალი საყობობიყო საყოფი: 1903 წლის რე-
ვიოლუციონის შენდღეულობა ჩარტყოფი უფსთმი დაბრ-
უნდა.“

ეს ტოლსტოის უეღოღეობი მიმდღეუობის შე-
დაცობის დროს არ შეიძლება არ გაიყნებორო
ე. ი. ღიყვირის გინებლით მამლობით. ლევ ტო-
ლსტოი როგორც უფსთმი, რევიოლუციონის სარ-
ევი, ახდას მოყენებლი დიდი რდრა მუქრლისა
და შენდღეუობის ღიყვირე და ამომწუფოაყი შენდღეუობა.

შინააღმდეგ ვინა ტოლსტოის ნაწარმოებებში,
შენდღეუობებში, მიმდღეუობებში, სყოლსწო მარ-
თლაყ ხმამაღლა მდღადაცებლია: — წიგნ ღი-
ყვირის. — ყოოო მათე, გვირადღეობა მხატვარე,
რომელმაც მოგვეყა მთა მათეო რდუეთის ყო-
რეობის ენადელი სყოლსთები, არამდე მხოფლიო
ღიყვირდღეობის მიოეღობისიმიტივი მიწარმოებ-
ლი. მხოლოდ მხოლოდ. — შენდღეულობა რომელიც
თავს იღვასაყვება ქობიტაყ გველისთვის. ტო-
ლსტოი სასაკოლია, როგორც წიხანარამდეყვე-
ლი, რომელმაც აღმოჩენია ყყოობობობის მსმის
ახალი უეყებელი. ამიტომაც საყვებოთ ენად-
იყვირე არამ დახეყარაყეთელი და მთინ
„ტოლსტოელეობა“. რომლებმაც მხოლოდღეობა დრო-
გამად გადაეკეცათ მთი მიმდღეუობის მყოლად
ეველსაზე სდსტი მათე. ტოლსტოი დღღეობა, რო-
გორც იმ იღვასობის და იმ სყოლსყვეთეობის გან-
მომხატველი, რომლებიც შეიქმნა მხოლობობით
რდს გველობის რდუეთის ბეოყფაბოლი იყო
ყოლსტოის დაწყების დროისათვის. ტოლსტოი
თოგონადღეობა, ენაიდან მთლიანად აღებელი
მთა შენდღეუობისათა ყობობობობობ გამოხატაყ
სყოლად ჩვენი უევიოღეობის, როგორც გღღე
ხეოი ბეოყფაბოლი უევიოღეობის, თავისაყ
ბეოყფაბობა. ტოლსტოის შენდღეუობისათა წიხანაღ-
დაცობა, ან თვასახობობობობ, ნამდვილი სყო-
ლსა იმ წიხანაღდაცებლი მიოობობობობა, რომლებ-
შიც ჩაყენებელი იყო გველობის იდუოღეობლი
მოქმედება ჩვენი უევიოღეობაში“.

ამ წესისმიხედვად არის იახყებები გვირადღეობ
მხატვრობის ნაწარმოებობის მსოფლიო-ისტოროღეობლი
ნიმუშენლობის და აქვე, ნახყებობის ტოლსტოის
მიმდღეუობის ბეოყრე მხოლოდ, იოქყოღელი მხოლოდ
რომელმაც აყარებელი ხალხი თყოლია სყო-
ლად მთა წიგნს ედუთენებობდებ ჩეოტყოფიყ-
ხილიყოყი, სყოობობობობი და დადიანი, რომ-
მელიდაყ თავის მოგონებებში იხსენებს ინონ ნაყარ-
შიდე.

თავის სიყოქხლის ბოლო წიგნებში მწყოლ-

მუშაობდა. მოთხრობაზე საქი-მურატის შესახებ, ნინო ნაკაშიძე აღნიშნავს:

ლევ ტოლსტოი ილია ნაკაშიძეს სწერდა, „რეგებ თქვენ გვაუთ ვინმე ნაწრობი კავკასიაში, რომ ოკიევი — უთოდ იქნება რამე — ენობები გამონახოს და მომწოდოს: ძალიან მრცხვენია, რომ გარეხებით, მაგრამ საქი-მურატს ეველა თავისი ხალხის მოღალატედ თვლიდა. მე ეს ეს შეკდობად მიმარჩნია...“

ჩვენ ვუჩივით, პოლიკენიკ აბონს აპირდონის ძე ვათისათვის მიემართა, რომელმაც კარგად იცოდა დალესტინის ომის და შამილის ისტორია. შემდეგში ტოლსტოიმ იასრებულა ამ რჩევით. სიმონ ესაძემ საჭირო მასალა გაეგზავნა. ილია ნაკაშიძემ, უკვე თბილისში ჩამოსვლის შემდეგ, მხოლოდ მადლობის წერილი ტოლსტოისგან:

„სავარაუდო ილია პეტრეს ძეგ, ძალიან გმადლობთ გამოგზავნილი ენობებისათვის, ვადეკით აგრეთვე ჩემგან მადლობა თავსაინა შეღვინსა და ესაძეს. თუმცა ძალიან მრცხვენია, ჩემ ნაწერებს ეგზავნის იმით, რადგან სხვა არაფრით არ შემოძლია მადლობა გადაეუხადო.“

იოსებწამი კარგა ხანია ერთი ამანათია მოსული, უთოდ, თქვენგან იქნება. ყოველ შემთხვევაში, სახოვეთ შეღვინსა და ესაძეს. ნელა გაირჩებინა ჩემთვის. მე ახლა შეეჩივო მუშობა „საქი-მურატზე“: საზოგადოდ, ეს მოთხრობა იმ შრომის ღირსი არ არის, რომელსაც კეთილი აღამიანები მისთვის ეწევიან. ჩემ წიგნებს მოსკოვიდან გამოგზავნიან. მე აქ ჩემს სახლსა და გვარს, დაეწერ. ძნელად გუცნით, მოკითხვა თქვენს მუხლზეა. ლევ ტოლსტოი, 1903 წლის აპრილის 27“.

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ტოლსტოი-გენიალური მწერალი ეწინააღმდეგებოდა ტოლსტოი-მოაზროვნეს. აღანიშნავია, ისიც რომ ქართველი ახალგაზრდა ინტელიგენცია განსაყუთრებით დიდ პატივს სცემდა ტოლსტოი-მწერალს, და მისი წიგნები ხელიდან ხელში გადადიოდა. ნინო და მისი მეუღლე ზნაირი ატუმბრები იყვნენ ლევ ტოლსტოის ოქაზისა. და ერთ საუბარში დიდ მწერალს ეთქვამს თავიან სტუმრებისათვის: „წიგნითდგინეთ, ქართული ლაპარაკი არ გამოგონია და მეუცხოება: 1852 წელს თბილისში ვუტოვობდით, მხოლოდ ერთ ქართველს ვიკნობდი, ახლა გვარიც აღარ მახსოვს... ჩვენი მოაგრობა სულ იმს უკანა იყო და არის, რომ როგორმე დაამოროს ხალხები და შეაძღლოს ერთი-მეორეს“. ლ. ტოლსტოი მაყარად აკრიტიკებდა მეფის ხელისუფლების პოლიტიკას, რომელიც მიმართული იყო იქით, რომ ხალხები წაეჩხებებინა ერთი-მეორისათვის და შეღლი ჩამოეღო მათ შორის.

ფრიად საინტერესოა ნინო ნაკაშიძის წიგნის ეპილოგი, სადაც აღწერილია ნაკაშიძის ლევ ტოლსტოისთან, 1903 წელს, ნინო და მისი მეუღლე, ილია ეატუმრენ ტოლსტოის ოქაზს იანათა პოლიანაში გამოსამშვიდობლად, რადგან თბილისში მოემგზავრებოდნენ. ტოლსტოი და სთფიო ანდრას ასული ალუსიანად შეხვდნენ სტუმრებს, სუფრაც გაიშალა: ლ. ტოლსტოიმ თავიან ატყვა ასე დაიწყო: „ქართველები ძალიან ძველი ხალხი ყოფილა. ორი ათასი წლის წინათ საქართველოს ჩამოსარდალი — მომეუთა შესევია თავისი ყარით და ქართველებს დიდი წინააღმდეგობა გაეწევიათ, რადგან კარგად შეიარაღებული ყოფილან და ომი წესებენ ყოველ კდნათს. ერთ ისეთ მოგაჩი ეთხ ჰქონიათ — გორი, (ღიახ, ღიახ, გორის ციხე, ეთხრა ილიკომ) — აი ეს გორა კიხე ვერ აუღია მომეუთს თავის ახლადგამოგონებული დიდი მანქანათა ე. ხედავ, მაშა, ქართველები რომელებივით განათლებულნი ყოფილან მაშინ, ეთხრა ტოლსტოიმ დას, და დემეატა — ციხე ახლაც დგას თურმე.“

წამოსვლისას ლევ ტოლსტოიმ ილია ნაკაშიძეს აკოცა და ეთხრა: უთოდ, უთოდ გესტუმრებით თქვენს შობილიერ საკათოველოში. „მა შემდეგ ტოლსტოი აღარ მინახავს. — წერს ქალბატონი ნინო. — მაგრამ ამ გამოშვიდობებამ გამოახსენა ტოლსტოის სიტყვები: აღამიანებს უნდა უხაროდეთ ერთსა და იმავე დროს უხოვრება ამკვეყნად. უნდა უყვარდეთ ერთმანეთი და ხელიებელაკიდებულნი განვლან ცხოვრების გზაო. 1937 წელს მოსკოვიში ვიყავი. დავათვალიერე ტოლსტოის მუხუდში კოპოტიკინის ქტახე და ტოლსტოის სახლი ხამოვნიკში, რომელიც ტოლსტოის მუხუდების განყოფილებად ითვლება: ბინდოდა მენახა იანათა პოლიანა, რომლის შესახებაც შემდეგში, 1947 წელს, შესანიშნავი რესი საბჭოთა მწერალი ალესეიკ ტოლსტოი წერდა:

„აქ, იანათა პოლიანაში შლიდა ფრთებს ლევ ტოლსტოის გენია, რომლისთვისაც ვიწრო იყო თავიან უსამართლობით, სიკუდიითა და უკანონობით აღსავსე მთელი კვეყნიერება, აქ ძვარდა სიყვარულით მისი მგზნებარე გული... აქ აღულებდა მის სინდისს ყოველგვარი უსამართობა და უკარედ ამხილებდა დამნაშავეთ. აქ იწერებოდა ის თხზულებები, რომლებს კიხეცა გვაცინებდა. გვატირებდა და გვასწავლიდა გავმხდაროყავით იმაზე უკეთესი. ვიდრე ვართ“.

უკეთესად ვერ იტყვი ამ მგზნებარე სტიკონებში მოცემულია დიდი რუსი მწერლის უკუღსვი მემკვიდრეობის ჰუმანობითი შეფასება.

დადიანთა საგვარეულოს წარმოშობის საკითხისათვის

შუა საუკუნეთა საქართველოს ფეოდალური საგვარეულოების ისტორიის შესწავლას დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩვენი ქვეყნის წარსულს მრავალი ფაქტის წარმოსაჩენად. სამწუხაროდ, გენეალოგიური გამოკვლევები ძალზე ცოტა გვაქვს. რაც სათანადო მასალების მოუღწევლობით აიხსნება. ჭერჭერობით ბურჟუაზიის მოცული ბევრი ფეოდალური საგვარეულოს წარმოშობა, გენეალოგია და კრონოლოგია. წინამდებარე მცირე ნაშრომში გვსურს შევეხოთ დადიანთა საგვარეულოს წარმოშობის საკითხს.

ძველ დადიანთა საგვარეულომ თავისი ისტორიული მემკვიდრეობა შუა საუკუნეთა საქართველოს პოლიტიკურ, სამხედრო და კულტურულ ისტორიაში. სრულად ბუნებრივია ცხოველი ინტერესიც ამ საგვარეულოს წარმოშობის საკითხისადმი, რომელიც უკვე XVIII საუკუნიდანვე გაჩნდა. დადიანთა გვარის წარმოშობას არაერთი მოგზაური თუ შვედური დაუინტერესებია და სათანადო მოსაზრებების, სამწუხაროდ, საქლებ დახატუბული. არაერთი გამოთქმული.¹

უვალაზე უფრო გავრცელებული შეხედულება დადიანთა საგვარეულოს წარმოშობის შესახებ ეკუთვნის დ. ბაქრაძეს. მან გამოიქვა ვარაუდი, რომ დადიანები ვარდანიძეების გვარადან იყვნენ წარმოშობილი.² დ. ბაქრაძეს არ მოუტანია რაიმე მასალა თავისი მოსაზრების განსამტკიცებლად; ამასთან, მას კატეგორიულად არც დაუსვამს ეს საკითხი. შვედურარი აღნიშნავდა, რომ „ჩემი პირადი პრინცი შეიძლება დავუშვათ“ დადიანების ვარდანიძეობა. შემდეგ ეს პრინციპი დაუშტკაცებლად შეშოკავდა ტრადიციული განბა და, როგორც აღნიშნული ამჟამად უვალაზე უფრო გავრცელებულია.

დადიანთა ძველი დინასტიის წარმოშობის გასარკვევად, ვფიქრობთ, ძვირფას ცნობას გვაძლევს XVIII საუკუნის ერთი დოკუმენტი. კერძოდ, სოლომონ I-ის წერილი ეპატარანე II. რომელშიც აღნიშნულია: „იპრველთაგან დადიანი ჩვენი თავადი უოფილა. გვართი სალიძე და ჩვენთა მამა-პაპათა მფეთქათვის გულთადად და ერთგულად უმსახურებიათ. მათუ ერთგულად მსახურებისათვის აღუშლდებიათ და ოღონის დადიანობა მიუციათ. ესე იგი არს მანდატურთუბუცესობა ეშუაღასბაშობისა“.³ მოტანილი ციტიციდან სრულად ნათელია, რომ სოლომონ I გულისხმობს დადიანთა ძველ დინასტიას და არა თავის თანამედროვე დადიანთა დინასტიას. რომელთა წარმოშობა ჩიქვანებისაგან უვლასათვის ძალიან კარგად იყო ცნობილი. საუბარი რომ მართლაც ძველ დადიანებზეა. იქადასე ჩანს, რომ მათ მანდატურთუბუცესობაზე მიითქვამს. ეს ტიტული არ უტარებია არცერთ დადიანს ჩიქვანთა საგვარეულოდან. მას ატარებდნენ ძველი დადიანები XVI საუკუნის 70-იან წლებამდე. მასხაზე, შტაიციად შეგვიძლია ვაჩვენებოდით. რომ სოლომონ I-ის წერილი ძველ დადიანებზეა საუბარი. სანტერესოდ და უფრადსაღები ისაა, რომ ჩვენთვის უცნობი მასალადან გამომდინარე, სოლომონ I აცხადებს, დადიანი „გვართი სალიძე“ იყო. როგორც ჩანს, XVIII საუკუნის დასავლეთ საქართველოში იყო წეხილობითი თუ წეხირი ტრადიცია, რომელიც ძველ დადიანთა საგვარეულოს „სალიძეთა“ გვარს უყავრებდა.

ვინ არიან, ან უფრო, ვინ იყვნენ „სალიძეები“?

გვარი „სალიძე“ უცნობია შუა საუკუნეთა ქართული წყაროებისათვის XVIII საუკუნის

ცნობის „სალიძე“ უნდა იყოს დამაინტერესებელი გადმოცემა „სალიძისძეთა“ გვარისა, რომელიც ცნობილია ერთიანობის ხანის მასალებიდან და რომელსაც ჩანს, ფრიად წარჩინებული მღვთა-მარტობა ეკავა დასავლეთ საქართველოში. სწორედ ამ „სალიძისძეთა“ გვარს უნდა უკავშირდებოდეს დადიანთა ძველი დინასტია.*

სალიძისძეთა გვარი, ჩვენთვის ცნობილ მასალებში პირველად გვხვდება თამარის ხანიდან. თამარის მეფედ კურთხევის აღწერისას XII საუკუნის ისტორიკოსი აღნიშნავდა: „...სრულ უყვს მოხელეთა სვიანთა და დიდებულთა ვარდანიძეთა, სალიძისძეთა და ამაწლისძეთა მოღება და დადება ხრმლისა“.¹ როგორც ვხედავთ, თამარის მეფედ კურთხევისას, სამეფო ხმლის „მოღების“ ცერემონიალი სამი დიდი საგვარეულოს წევრებს შეუსრულებათ. ამათგან, ვარდანიძეები სვანთა ერისთავები იყვნენ, ამაწლისძეები, როგორც უკანასკნელ ხანს ვაჩრკვა, ცხუმის ერისთავები.² ამ ცნობილ საგვარეულოებთან სალიძისძეთა მოხსენიება თავდასახელებული მოწმობის მათ როლს, ნიშნდობლივია ისიც, რომ თამარს სამეფო გვირგვინი რაქის ერისთავ კახაბერის-ძესთან ერთად დაადგა ქუთათელმა არქიეპისკოპოსმა ანტონ სალიძის-ძემ.

საფუძველი გვაქვს აღნიშნოთ, რომ სალიძისძეები დასავლეთ საქართველოს ცნობილი საგვარეულოების ვარდანიძეების, ამაწლისძეებისა და კახაბერისძეების თანაბარი პატივითა და პრივილეგიებით სარგებლობდნენ.

ნიშნდობლივია, რომ თამარის მეფედ კურთხევის ცერემონიალიში, რომელშიც უშთავრესი როლები დასავლეთ საქართველოს დიდებულეზმა შეასრულეს. არ ჩანს დადიანთა საგვარეულო ამ დროისათვის დადიანთა საგვარეულო უკვე ცნობილია ისტორიად ამხარეზე. ისინი მოხსენიებულნი არიან იდიშის ერისთავად, ზოდო ამ საგვარეულოს წარმომადგენელი ვარდანიძედ მალე დასავლეთ საქართველოს „უცილობელ პატრონად“ გვევლინება. ასეთ დაწინაურებულ საგვარეულოს არ შეიძლება სასაბო

აღვლი არ წვეროდა მეფის კურთხევაზე ვთქვათ. მათი მოუხსენებლობა იმით აიხსნება, რომ ისტორიკოსი დადიანებს „სალიძისძეებს“ გულისხმობს.

დადიანთა საგვარეულო, საფუძველია სალიძისძეთა ერთი შტო იყო და იგულისხმებოდა საერთოდ სალიძისძეთა საგვარეულოში. რომელსაც, ცხადია, სხვა განსტოებებაც ეწეზობოდა. საერთოდ სალიძისძეთა დიდი მონტელობა ან ერისთავთ-ერისთავობა ჩვენთვის უცნობია. როგორც ჩანს, სალიძისძეთა „სვიანი და დიდებული მოხელეთა“ მათი ერთი შტოს, დადიანების დაწინაურებლობაზეა დაფუძნებული (ქ. პადაია, ანგარიშს ვუწვეთ ამაჲც, რომ ანტონ სალიძისძე — ქუთათელი იყო).

ვთქვათ, გვაქვს საფუძველი სოლომონ I-ის წერილი დაცული ცნობა დადიანთა ძველი დინასტიის „სალიძისძის“ შესახებ რეალურად მთავრითა და დადიან-„სალიძეები“ დაუკავშიროს სალიძისძეთა საგვარეულოს.

შემაღლებული გამოიქვას მოსაზრება თვით სალიძისძეთა საგვარეულოს წარმომავლის შესახებაც. ქუანდარის ცნობით, ვახტანგ გორგასანლის დროს „შიდა ეგრისა და სუანეთის“ ერისთავად დასაულებულია სამნადირი.³ შიდა ეგრისის⁴ და სუანეთის ერისთავი სამნადირი სამლოა უყოფილო დამწევი სალიძისძეთა⁵ გვარისა (სამნადირი-სამნადირისძე-სალიძისძე). საგულისხმობია, რომ თუ სალიძისძეთა ერთი შტო, დადიანები შევიდრდებთან ოდიშში („შიდა ეგრისი“), საერთოდ სალიძისძეები შემდეგაც იხსენიებთან სუანეთში დაცული ნატების წარჩურებზე.⁶ ამითაც უნდა ახსნებოდეს, რომ დადიანები მოგვანებისთავ დიდ ურჩადლებს იჩენდნენ სუანეთისადმი როგორც პოლიტიკური, ისე კულტურული თავდასაზრისით.

უკველივე შემოქმედების საფუძველზე გამოვთქვათ მოსაზრებას, რომ დადიანები წარმოშობით სალიძისძეები არიან, რომლებიც თავის მხრივ უნდა მომდინარეობდნენ „შიდა ეგრისა და სუანეთის“ ერისთავ სამნადირისაგან.

შენიშვნები:

1 ეს მოსაზრებები ვრცლად აქვს მიმოხილული მეტევერ თ. ბერაძეს. იხ. ოდიშის პოლიტიკური გეოგრაფიიდან. საქართველოს ისტორიული გეოგრაფია კრებული, ტ. III.

2 Д. Вакрадзе. Археологическое путешествие по Гурии и Абхазии, СПб. 1878, გვ. 268-269.

* პირად საუბარში მეტევერამა ქ. ჩხატარაიშვილმა გვაცნობა, რომ დადიანებს ისიც სალიძისძეებისაგან წამომავლობად მიიჩნევს. ჩვენი არგუმენტაცია არაა მისგან დავალებული, მაგრამ ძველყოფილი ვითაც გვიყარობსებს ეს ფაქტი აღუქმობა.

3 А. Цагарели. Грамоты и другие исторические документы, т. II, вып. I, СПб. 1898, გვ. 69.

4 ქათლის ცხოვრება, ტ. II, თბ., 1959, გვ. 26-27.

5 ი. ანთელავა. „ისტორიანი და ამბავი შარავანდედთაისნი“ ერთი ადგილის შესახებ. საისტორიო კრებული, ტ. VI, თბ., გვ. 21-37.

6 ქათლის ცხოვრება, ტ. I, თბ., 1955, გვ. 185.

7 თ. ბერაძე, დასახ. იაშვილი, გვ. 132.

8 ე. თაყაიშვილი. არქეოლოგიური მოგზაურობა ლეჩხუბისკანონში. 1914 წელი.

პირველი ტომისკაიტი
ლ. ბ. კალმაიტი

საკუთარი სახელების ტრანსკრიპციისათვის

„მართის“ ადამიანის
სახელები და წილობა მათსა
ნაღმს დაბეჭდოს.

აკაკი მანგი.

არაბულად მოგვიტყვიან შეკითხვა: „კართელი
ენა რაა უნათესავებაო?“ ერთნი ამბობენ:
„ხეთების შთამომავალი ვართო“, მეორენი კი
„ქართული ბასკეოსი მონათესავეო, აი ურბი
ბასკეოლიანკ იქნება ჰერი, ბასკურშიც არის ათ-
ფლები — ვორი, არჩანდა, ბელია, ვონი და სხვა,
სადაც წოდიათა. ურიგიათა, ახერიათა, ბოკერი-
ათა და სხვა ოჯახბი ცხოვრობენ და სულ მე-
რდულს მსგავსად ლაპარაკობენო“ — საშწნაოოდ,
ენების წესსაობა სიტყვების მსგავსებებს არ მი-
წავს, ურბი ბასკურად წამდელიად ჰერი-ა, მაგრამ
ჩინებდაც სახე იქმის სახელ მეგრული რომ
ჩინებში გაგრეკლებული იყოს. ეს კობა საეპი-
კოა, ერთი მაინც ვიცით: ენების წათესაობა
მხოლოდ იმ შემთხვევაშია დამტკიცებელი,
როცა ორი ენის წყობა ან ერთმეოროსაგან,
ან სავთაფლად საერთო ენისაგან გამოსაყვანია
და როცა ენებს შორის წამოყვანა კანონზომიერი
შესატყვისაობა ბეგრებში ცვთვით, სვანურა
ჰაშ, რაჰ ქმარს ნიშნავს, და ქართული ვაჰო
იგივეა, რადგან სხვა შემთხვევებშიც ქართული კ
სვანურ ჰ-ს ენაბამება, ხოლო ის ქართული ც
რომელიც შეგუდ ჩის უღრის, მაგ. კობა, სვა-
ნურში შ-ს გავლევს; ამგვარადვე, სვანური
ტაჰ სვანური კ არ არის, არამედ ახალი წათეს-
სება ქართულიდან. ამნაირი წათესაობის მი-
ზედვით ენების ოჯახებზე ვლარაკობთ, თუმცა
რუსული ინგლისურს ან ტაჰელოს არა ჰგავს.

სამხედ ენა ვით ინდოევროპულ ოჯახს ეკუთვნის,
ხოლო წათესაობა ახლო შეიძლება იყოს და ში-
რედულს, შორედული წათესაობა ენათა არაკლე-
ბში ან ენობრივ ოჯახთა შორის იგონადებმა
ხოლმე, ის ჯერ დასაბუთებელია, ხოლო იმის
შესაძლებლობაზე გვეუ მითითებს ტიპოლო-
გიური მარაღებები ენების სტრუქტურაში,
მაგ. ბილი, მაგალითად, ყველაფერი ენა ოჯახს
სტრუქტურით, აი ამიტომ ენებში ში წათესა-
ობა ყველაფერ ენებთან და ქართველთაგან-
რაც კი ლიტერის შეგებმა ის ხალხური ცოლი-
ვერ-ლიტერია) ჩვედის ენა, ხოლო ის ჩვედ
ინდოევროპული ენების ოჯახს ეკუთვნის, ინდო-
ევროპული სხვა ტიპოლოგიის ოჯახია, ვაჰო
ქართველი, იმის კრგატული წყობა არ არ-
სათება, ზესტად ამიტომ იმით, ვისაც ინდო-
ელი — (ქართველი) — ყველაფერი წათესა-
ობა სწამთ, არასაჭიოდ მაინცა ქართველებ-
ინდოევროპულ წათესაობაზე ლაპარაკი, ლაპა-
რაკის საფუძელად წამის ფაქტები უნდა მოვი-
უვანოთ, ამ წერილში ინდოევროპულ-ქათესა-
ლური წათესაობა არ ვაბუთებთ, ზედა მისანი
უფრო მარტივია — საერთო სახელების ტრანს-
კრიფცია ენა ლიტერულიდან ქათესაობა და პირვე-
ლით ამ მიზნითიუნი სხვადასხვა, ექსპერტ ქ-
რთულ-ლიტერული მარაღებები გვირბა წამოვი-
დგინოთ ისინი, ჩვენი აზრით, ქათესაობა-
რისაზე არა ნაკლებ საინტერესოა.

საქართველო
საზოგადოებრივი
მედიცინის ინსტიტუტი

მხოლოდ ბალტიურსა და ქართველურში არსებობის აღმნიშვნელი 4 ძირი გვხვდება, მხოლოდ აქ დიდ ძირს მიაიკვება: „დიდი“ ლიტვერად არის დიდ-ბ-ს და დიდ-ელ-ბ-ს უკანასკნელ შეშობვეაში გვაქვს წარმოჩენილი ელ-ბ სუფიქსით, რაც ქართულსათვისაც უცხო არ არის. ისევე როგორც ქართული მოქმედებითი გვარის მიმდროებში. ეს სუფიქსი ლიტვერ ნაშენარ წარმოჩენებს ახასიათებს. შდრ. ქართ. თქმა — მ-თქმ-ელი და ლიტვ. მა-ბეგ-ბა („გა-ტყე-ვა“) — მა-ბეგ-ელი-ს („ლტოლილი“). უადგილო არ იქნება გვიხსენით აგრეთვე ნამყო დროის ღსუფიქსიანი მიმდროებები სლავურში (ახალი თეორიების მიხედვით. წინარეულადური იყო შტო დასავლეთ-ბალტიურისა). ნამყო დროის მიმდროებათა აწარმოებულად ქართულში იხმარება ფლ სუფიქსი, მაგ. თქმ-ელ-ბ, რის შესატყვისობაც ლიტვერშიც გვხვდება — შდრ. გვ-ელ-ბ-ს „ჩამქრალი“. „ჩაქრბილი“. ფართოდ გავრცელებულია ლიტვერში ელ-ბ, ულ-ბ, უნი, უპ. აქ კნობილი სუფიქსები. რომელთა შესატყვისები ქართულში აშკარად გველინება. აბსტრაქტული მნიშვნელობის არსებით სახელებს ქართველები აწარმოებენ ება, ობა სუფიქსების შეშეობით. აქ უ ისევე არ იქნება ურიგო გათხსენით ძირი დიდ ქართულ დიდება-ს ლიტვერში დიდებ-მობხევა „ლოდებულბა“ სიტყვის მნიშვნელობით. ამ კობა ხნის წინ აკად. ა შანტიმ ჩვენი ყურადღება მიატკია სიტყვა წორბეა-ს, რის აბსტრაქტული ნიადაგზე ძნელია და რასაც საერთოდ პარალელი აქვს მხოლოდ სათანადო ლიტვერ სიტყვაში სიურბეა. საეშევა, ყოველივე ეს შემთხვევათი დამთხვევა იყოს, გვერინა, შემოსხენებული მატერიალური შეხედვები შედგება ბალტიონდოვერობულია და ქართველურის უძველესი კეშირისა. ამ დასკვნამდე მიუღვიათ არა მარტო წარმოქმნაში, არამედ გრამატიკულ სტრუქტურაშიც არსებული პარალელების გამო. აქ მნიშვნელოვანია განვიხილოთ ერთი მატერიალურად იდენტური ფორმანტი ქართველურ და ინდოვერობულ ბრუნებაში. სახელობარ-ს (სიგამტური: დაბოლოება.

როგორც კნობილია, ინდოვერობულში ეს დაბოლოება სუბიექტურ ბრუნვას ახასიათებს. შედარებით-ისტორიული მეთოდის ფუფუნებელი ფრ ბობის (1791-1867) დოკიდან ამ ფორმანტს ჩვენებით ნაკვალაბელს ხო-ს („ს-ს“) უკავშირებენ. უნდა ხახგანმით აღვნიშნოთ, რომ აველა კოხელ ინდოვერობულ ენათა შოიან მხოლოდ ლიტვერი, ლატვერი და ბერძნული დღემდე ინარჩუნებენ ამ არა მარტო წინარეინდოვერობულ, არამედ წინარეინდოვერობულად დედ არქაიზმს. ქართველურშიც ხომ ბრუნვის ფორმანტი ს გვაქვს. რაც ისევე შეიძლება დავუკავშიროთ ესე ჩვენებით ნაკვალაბელს ძირს. მართალია, ეს არაა მიუკვმითა ფორმანტი, მაგრამ მიუკვმითაც ხომ სუბიექტურ ბრუნვაა ინდოვერობულ ზნისთან ან გარდამავალი ზნის შესაშე

სერიის ფორმებთან. ამგვარად, საქართველოში გორც სუბიექტურ ბრუნვა, ქართულს სახელობისთან ან მოთხრობითზე ნაკვალად არ არის გავრცელებული. აქედან მომდინარეობს საყურადღებო დამთხვევა სუბიექტური ბრუნვის გამოხატვაში ქართველურსა და ინდოვერობულში. ქართულსა და ლიტვერ-ლატვერში. შეიდარეთ ერთი მხრით, ქართული სტუდენტ-ს ჩაუწერია მუსიკა და ლიტვერი სტუდენტ-ს ისიარბეს მუ. ზიკა, მეორე მხრით კი, ქართული სტუდენტ-ს უფარს თავისი ლექტორი და ლატვიური სტუდენტ-ს მთლ საეი ლექტორი (მდებარ.).

შედეგობაში თუ ვიკონიეთ ზემო ჩამოთვლილი პარალელები, ამხარის მატერიალურ-გრამატიკული შემხედვრები არ შეიძლება არ დავაფასოთ, მით უმეტეს, რომ სამგამტერი დაბოლოება ნათესაობითოსთვისაც დამახასიათებელია ქართულში ინდოვერობული ენების შგავსად. ამიტომ ქართული და ბალტიური ბევრ შემთხვევაში გასათკრად ემთავსება ერთმანეთს. დავებრუნდეთ იმავე ლატვერ ფრზას ვოქვთ. იმ სტუდენტის უეტკარის დიანა ჭქვი: დიანა-ს სტუდენტ-ს ლექტორს თავისი ლექტორი-ს დიანა-ს სტუდენტ-ს მთლ საეი ლექტორი (მსაზღვრელი-სა და საზღვრულის თანამიმდევრობაც ერთმანეთთან).

ამიტომ, დავშვებულდ მიგვიჩნია ამ ფაქტორი შემხედვრების უფალებულყოფა. ის არ შეიძლება თვალსაზრდითან გაუშვან არც ქართველებმა, როცა ლიტვერ საყურად სახელებს ქართულად წერენ. და არც ლიტველებმა ქართული საყურადი სახელების ლიტვერად გადაკვმისან. ის სახელები უნდა გადავაფორმოთ ენა — მატერიალის მიხედვით და არა შეიმაგვარი ენების მეოხებით, რომლებსაც არა გააჩნიათ ჩვენთვის ერთეულ სასიამოვნო შგავსებები არც ერთთან და არც მეორესთან.

ლიტვერის საყურადი სახელების ტრანსკრიპცია ქართულად

ოქსული ენის გზით ქართულში მიხედვრად ვაკების სახელებს აქეთ ლიტვერი სახელობითის დაბოლოება —ას, —ბ, —უბ. ეს დაბოლოებები მხოლოდ შამრობათი სქესის სახელობითა ახასიათებს მხოლობითში. იმ პარალელურს არც ერთ დანარჩენ ბრუნვაში ისინი არ მიაიკვება: შდრ. საბ. ნამ-ბ („სახლი“). ნათ. ნამ-ბ, მიკ. ნამ-უბ, ბრალბ. ნამ-ბ, მოქმ. ნამ-უ, ადგილ. ნამ-ე, წოდ. ნამ-ე/ ან საბ. ბრილი-ს („ძმა“), ნათ. ბრილი-ბ, მიკ. ბრილი-უბ, ბრალბ. ბრილი-ბ, მოქმ. ბრილი-უ, ადგილ. ბრილი-ეფ, წოდ. ბრილი-ე/ (ბრუნვა შეიღია, როგორც ქართულში!). ამასთანავე არსებობს იხ-ხე დაბოლოებული მდებრობითი სქესის სახელებიც. იმით თავისი პარადიგმა აქვს. სადაც ბოლოველური ს იწვე მომორბდება: შდრ. სახელოვანი ლიტველი ლიტვი ქალის ფსველონიმი ნერა-ს. ლიტვის მდებარეაქმში, ისევე როგორც იბალი-სში, მუქინის მეგლი დგას. ლიტვერად აწერია

პეშკანს, ქართულად — პეშკანი. უკვე აქედანაა ჩანს, რომ ლიტერული საერთაშორისო სახელწოდების გადმოცემისას ქართულად ლიტერული სახელწოდების დაბოლოება უნდა შეიცვალოს შემასპინძლის ქართული დაბოლოებებით. კონკრეტულად სწორედ სიგმატური ფორმანტი საერთაშორისო როგორც ქართულად, ასევე ლიტერულსადაც, იგი უნდა მივიჩნიოთ ლიტერების დაბოლოებადაც, ხოლო წინამძველი ხმოვანი, ლიტერული ენის ისტორიის თანახმად. — ფუტის ამოსავლად. მამსადამე. ლიტ. ალგარდას — ქართ. ალგარდა, ალგარმანტას — ალგარმანტა, გედმინას — გედმინა (და არა გედმინასი, როგორც გადმოცემა რუსულად). აინას — იინა, პეტრას — პეტრა (და არა პეტრასი). მარკინევიჩის — მარკინევიჩი (არა მარკინევიჩისი), მატუწევიჩის — მატუწევიჩი (არა მატუწევიჩისი). ლიტერული ფართო ხმოვანი ე წოვიჩის კლასში დიფთონგზიკას განიკლას: ეა, აიტომ რუსულად წერებენ Я. ხოლო ეს Я ლიტერულ გამოქმენს არ იწმხვევა. აველა სხვა შემთხვევაში, როცა რუსულად გზით გადმოცემა ია, იო და იუ. ა კონს წინამძველი თანხმოვის სიბილეს ნიშანი და ზუსტად ასევე იბნაება ლიტერულში. ქართული ჩ. ჩ. ტ. ც. ცხიკ უკვედგენს რბილად. აიტომ ია ა უნდა მოზოღეს ამთ შემდეგ. ეს თანხმოვნები ლიტერულში რბილად. ამათ შემდეგ ა იწერება ლიტერულში მხოლოდ სისტემატურობის დასაკავად. ამგვარად, ქართულად უნდა ეწყოთ და ვებოღნოთ ასე: ლიტ. მაირინას — ქართ. სს. მაირინი, მიკ. მაირინას, მოთხო. მაირინამ, ნათ. მაირინას; შეველაიტის — სს. შეველაიტითი, მიკ. შეველაიტის, მოთხო. შეველაიტამ, ნათ. შეველაიტისი ვენოლას — სს. ვენოლი, მიკ. ვენოლას, მოთხო. ვენოლამ, ნათ. ვენოლასი სიკ. დიფთონგზებია ლიტერულში: ნებას — სს. ნება, მიკ. ნებას, მოთხო. ნებას, ნათ. ნებას. შირ. გედმინას — სს. გედმინა, მიკ. გედმინას, მოთხო. გედმინამ, ნათ. გედმინასი. ამგვარად, მიკეპითიას და ნათესაობითის დაბოლოებები ერთნაშენს დაეძობება პოეტული ენის მსგავსად.

იმ შემთხვევაში, როცა ადამიანის სახელი საერთაშორისოა, ლიტერების დაბოლოებად უნდა ჩაითვალოს ან და არა ხ. ამით თავიდან ავიცილებთ კაცისა და ქალის სახელების აღიკვეს: ლიტ. ჩინარდას — ჩინარდი, ედუარდას — ედუარდი, მოდესტას — მოდესტი და ა. შ. (ქალის შესატყვისო სახელია მოდესტი).

გასათვალისწინებელია მრავლობითის დაბოლოებები ლიტერულ გეოგრაფიულ სახელწოდებებში, რომელთაგანაც აი, იბ, ეს უნდა შეიცვალოს ქართული დაბოლოებებით. მაგ., ლიტ. დრუსკინიკა — დრუსკინიკები, ზარასა — ზარასები, დესტეტოს — დესტეტები, რუმზაშეხარუმშიშეხი.

მამსადამე: ანიშჩიხი — ანიშჩიხი, დოტნუკა — დოტნუკა, როკიშის — როკიშა, სუბა-

ჩიუს — სუბაჩი, კუნას — კუნა, ვილნიუს, ვილნიუსი, თუმსა აქ უნდა ტრადიკთა მოქმედებს.

ბეგრმა ი.კ. თუ როგორც მკაცრ ლიტერულ ძველ ინდუსს (სანსკრიტს), ხოლო ქართულად სანსკრიტული საერთაშორისო სახელები ზუსტად ისევე იწერება როგორც ახლ. ვითაბობით. ეს ქართ. სახ. ბუდა (და არა ბუდასი), აგნი და არა აგნისი), შივა (და არა შივასი).

თუ ჩვენ ასიტემს დავიკავებ მრავალ შესანიშნავ შესატყვისს მივიღებთ. მაგ. ლიტ. კატრეს გედმინას შევსება მაირინი და ქართ. კატრეს გედმინას ფუქარს მაირინი, იბივტერს ფორმებში დამთხვევა ქაიშინასს უკავებულ წინადადებაში კი: გედმინასს მაილი მაირინი — გედმინამ შეიყვარა მაირინი, ხოლო თუ ლიტერულ საერთაშორისო სახელებს გადმოვიღებთ რეალობაში, არც ერთ შემთხვევაში შესატყვისი არ გვეყვება: გედმინასს მანსტა მაირინი — გედმინასს ფუქარს მაირინისი; გედმინასს მაილი მაირინი — გედმინასმა შეიყვარა მაირინისი.

ქართული საერთაშორისო სახელების ტრანსკრიპცია ლიტერულად

მრავლოცობად ქართულ საერთაშორისო სახელებს ლიტერულში რუსულ ენის გზით, აქვს ა დაბოლოება ის, როგორც ხმით ადამიანშივე, სულაც არ წარმოადგენს ერთდარს დაბოლოებას სუბიექტის გამოსახატავად ქართულში. ქართულს მსგავსად, ლიტერულად ქართული საერთაშორისო სახელებს გადავიყვას ქართული სახელობითის ნიშნი ლიტერულად ვართობით უნდა შეიკვალოს, ეს ქართ. ა — ლიტ. აბ. ან-ით, თუ ქალის სახელთან საქმე არა გვექვს. აღანიშნავია, რომ ქართველობები რუსულად წერს დროს ნიშნად ამოღებულ სახელობითის ა ნიშანს. მაგ. რუსულად წერს მხოლოდ Руставел, Руставели, და ა. შ. და არა Руставели რუსულში მართს ტრანსკრიპცია რომ გაბატონებულყო. ჩვენც არ დავკვირდებოდა ეს წეროლი, მათხლოა, ლიტერული საბჭოთა ენციკლოპედია იცხობიკუნთა ფუტის ღ ამოსავლად ბეწროლად გაიხილავს როგორც რბილად. აიტომ ამ შემთხვევაში ლიტერულად სს. რუსტაველის იწება, ასევე როგორც მარკინევიჩი—მარკინევიჩისი, წერხელბი—ცრხელბისი, რეაბაშელი—დეაბაბიშელისი, მაგ. რამ დანარჩენ სხვა შემთხვევაში ქართული დაბოლოება უნდა მოლანად შეიკვალოს, ქართ. ანარკიხი — ლიტ. ანარკიხისი, დადიანი — დადიანას, მაქვარაიანი — მაქვარაიანას, ანარანი — ანარანას, ზურაბი — ზურაბას, იგივე სკვრით ადგილმდებარეობის სახელებში: ნატატარა — ნატატარას, ხაშურა — ხაშურას, თელავი — ტელავას, გორა — გორას და, რასაკვირველია, ბორკობი — ბორკიობას (და არა ბორკობის), ქუთაისი — ქუთაისას, თბილისი — თბილისას, თუმსა აქ, სამწუხაროდ, სწორიად დღევო ტრადიკები იწელი დასაძლევია.

ირაკლი აბაშიძე

აღფრედ კურელას გახსენება

1.

აღფრედ კურელა საქართველოში ახსოვთ უპირატესად იმ ტრაგედიის მიხედვით, რომელიც მის თავზე 1957 წლის ზაფხულზე დატრიალდა ხევსურეთის მთებში.

გამოჩენილი ანტიფაშისტი.

საქართველოზე უსაზღვროდ შეყვარებული კაცი.

საცნობარო ლიტერატურაში, მათ შორის 1978 წელს მოსკოვში გამოცემულ „საბჭოთა ენციკლოპედიურ ლექსიკონში“, წერია:

„კურელა აღფრედ (1895-1975). გერმანელი მწერალი, საზოგადო მოღვაწე (ვდრ). გაკ წევრი 1918 წლიდან. კომის აღმასკომის წევრი (1920-24). 1935-54 ცხოვრობდა სსრკ-ში. გესპ ცა წევრი 1958. გესპ ცა მდივანი 1958-63. ანტიფაშისტი. რომანი — „პაიკი დიდ თამაშში“ (1941, 1961)“.

მე არ ვისახავ მიზნად აღფრედ კურელას შემოქმედების განხილვასა და ანალიზს. მე მასზე მხოლოდ მოგონებებს ვწერ და ამ მოგონებებისთვის ზემოთნათქვამი სიტყვებიც კი მინდოდა მიმეცა სათაურად: — საქართველოზე უსაზღვროდ შეყვარებული კაცი!

ბერლინიდან უკანასკნელი წერილი 1978 წლის თებერვალში მივიღე:

„აი, უკვე ორი წელიწადია, რაც აღფრედი ცოცხალი აღარაა. სიკვდილის წინ უკანასკნელი სამი წელი კი მისთვის უმძიმესი წლები იყო.“

თუ წელს ზაფხულში თბილისში ჩამოსვლა მოეხებოდა. შენ და ვველა ჩვენს მეგობარს დაწვრილებით მოგეყვებით ვველაფერს.

თბილისში, ვფიქრობ, ოთხი დღე დავიკრე, სახელდობო 7, 8, 9 და 10 ივნისს (1978). ხალხი ძინდა გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის საგზაო აკადემიასთან არსებულ „აღფრედ კურელას არქივისათვის“ მივიღო წერილები, რომლებსაც აღფრედო შენ, ან სხვა მის მეგობრებს წერდა. თუ თქვენ, გასაგები მიზეზებისა გამო, არა გსურთ დათმოდ ორიგინალები, მე, რასაკვირველია, თანახმა ვიქნები მივიღო თუნდაც მათი ფოტოკოპიები.

მე ჯერ კიდევ 1976 და 1977 წლებში კვადე გახმებორციელებინა ასეთი მოგზაურობა, მაგრამ, სამწუხაროდ, სხვადასხვა მიზეზების გამო, ეს კერო მოეხებოდა...“

ამ გოძელ ბაოთს მე აქ მთლიანად აღარ მოვიტახ: დაეუფოთავ მხოლოდ, რომ კერც ახლა, ამ საი წლის წ-ბ.

1978 წელსაც ქ-ნი სონია კურელას თბილისში ჩამოსვლა ვერ მოხერხდა. ამაში კი, გამოტეხილად ვიტყვი, მეც ვსაყვედურობ ხოლმე ჩემს თავს.

ღიახ. ალფრედ კურელა გარდაიცვალა ამ ხუთი წლის წინ 80 წლის ასაკში და იმ დღიდან ვეპირები მასზე მოგონების დაწერას: მაგრამ ჩემს უთავბოლო და ყოვლად მოუწესრიგებელ პირად არქივს მისი წერილების საძებრად აქამდე ვერ ჩაუვუჭეკი: მერე კი, როცა რამდენიმე ხნის წინ, ამ დომხალში კურელას ხუთშეტიოდე წერილს მაინც მოვაგენი. მინდოდა მკითხვის ჩემი ორიოდე მოსაგონარი სიტყვაც თან დაეერთო.

იქნებ ახლა, ამ მცირე მოგონებით ნაწილობრივ მაინც გამოვასწორო ჩემი დაუდევრობა ალფრედ კურელას ხსოვნის, მისი ოჯახისა და გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის სამხატვრო აკადემიის „ალფრედ კურელას ფონდის“ წინაშე.

2.

1941 წლის 22 ივნისს დიდმა სამაბულო ომმა რომ იქუხა, ივლისის პირველ რიცხვებში დილით ჩემთან, საქართველოს მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმში ამიერ-კავკასიის რკინიგზის თბილისის განყოფილების ადმინისტრაციული დაწესებულებიდან დარეკეს:

—თბილისის სადგურზე დაეკავებთ გერმანელი მოქალაქე, გვარად კურელა, იგი ამბობს, რომ თქვენ მას იცნობთ.

— მე არცერთ გერმანელს არ ვიცნობ საქართველოში, არც ასეთი გვარი გაიგონია — თვითონვე შევატყე ჩემს ხმას, რომ იგი ვაგაკუტრად ვყოფილვარ: ვერაფერი სასიამოვნო იყო იმის პირველსავე დღეებში გერმანულეთან ნაცნობობა და მიაკაცობა. მე, საბოლოოდ, ძაშინ არცერთ გერმანელს არ ვიცნობდი საქართველოში.

ტელეფონში კი დიხვი ხმა გახაგომობდა:

— იგი მოითხოვს თქვეხთან შეხვედრას, ჩვენც ვთვლით, რომ ეს საჭიროა.

გთხოვთ კაბინეტიდან არსად გაქვითვით ჩვენ მას მოვიყვანოთ თქვენთან.

მცირე პაუზის შემდეგ, რაც ჩემთვის კარგა ხანს გაგრძელდა, საქართველოს მწერალთა სასახლეში მოიყვანეს ჩემთვის სრულიად მოულოდნელი სტუმარი: ტელიოსტულ, უფრო მთამსკელის, ტანსაცმელში გამოწყობილი მოქალაქე.

ზურგჩანთა იქვე, კაბინეტის კაობშივე იატაკზე დაუშვა.

— ალფრედ, თქვენ გეოიანელი? — დაუფიქრებლად აღმოიბდა.

იგი თითქოს დამნაშავეს, მაგრამ მაინც თავისებური გაღიბებულ სახით დადგა შუა ოთახში, შეიატურ ოა, რომ მე მაგინდასთან ფეხზე გაუშეშდი.

ღიახმა ხაამ კი ისევ მომბოროტა:

— გეოიანელს აღიოაჩნდა კოინტროლის მოწმობა და მოითხოვს დაუყოვნებლივ გავუგზავნოთ დეპეშა მის შესახებ ანხანავ თხა ცხაკაიას ოსკოეში, კოინტროლის აღმასკოეში, ათავე დროს გეოიანელი აცხადებს, რომ ის მწერალია.

მე დავეუდასტურე, ოთი ის მწერალი ხადდვილად ამის, ჩემმა დასტუომა გადასწევიტა დეპეშის გაგზავნა ოსკოეს, თხა ცხაკაიასთან.

ოსკოეიდან პასუხი მეოოე დღესვე მოვიდა, მეოოე დღესვე ჩვენი გერმანელი ოსკოეს გაგვზავნეთ მატარებლით.

ოსკოეიდან დეპეშის ძილებადღე ის დღე და ის ღამე ალფრედ კურელას საქართველოს მწერალთა კავშირში გაატარა, ძალიანაც მოეწონა ღამით, პრეზიდენტის ოთახში სარაფინკოლისეულ ფაოთო დეკახზე კოლო, ბაღისეხ ღამად გაღებული ფახრების ხიკეში.

ქათველ მწერალთა შორის ეს მთელი სეხსაკია იყო: იმის პირველსავე დღეებში მწერალთა სასახლეში გერმანელი!

დოო და დოო ცალ-ცალკე და წველ-წყელოდ შემოდოოდნენ მწერლები ჩეთთან კოთოდ რაინე საქმეზე, მე ძაშინ ალფრედ კურელას ბეერი ქათველ-მწერალი გაეკაცხო.

* * *

ზუსტად შემიძლია აღვადგინო, რაზე ვსაუბრობდით ჩვენ იმ საღამოს საქართველოს მწერალთა კავშირში. მაგრამ ახლა ის საუბარი მეტისმეტად მიაბრუნა. გულუბრყვილო გამოჩნდებოდა. რასაკვირველია. ვლადპარაკობდით მხოლოდ იმზე. გულუბრყვილო ვიყავით ორივე; პირველყოვლისა მე. მაგრამ ამავე დროს აღფრედ კურელაც. ჩვენ ორი ქვეყნის, ორი მეთაბარი მხარის ძალთა შეფარდებაზე ომის პირველ დღეებში, არავითარი წარმოდგენა არ გვქონდა, ორივენი ვიყავით დარწმუნებული, რომ მტერს დაუყოვნებლივ შევმუსრავდით, როგორც მაშინ ვამბობდით ხოლმე — მისივე ტერიტორიაზე. აღფრედ კურელა გერმანიიდან დიდი ხნის წამოსული ააცი იყო და ფაშისტური ურჩხულის ძლიერება სათანადოდ არ ჰქონდა წარმოდგენილი. თუმცა ამ ურჩხულს უკვე მთელი ევროპა ეჭირა კლანჭებში. იგი იმდენად იყო შეეყარებული საბჭოეთზე, რომ მის ყოველსმძღველ ელვისებურ სამხედრო პოტენციალში ეჭვის ნასახიცი კი არ ეპარებოდა. — ომი სულ მალე დასრულდება. — ამბობდა იგი.

იგი იყო ახალი თაობის ჭეშმარიტი გერმანელი კომუნისტი, ლიბანებტის და ლექსემბურგის მებრძოლ ტრადიციებზე აღზრდილი ააცი. ერნსტ ტელმანის სიტყვასა და საქმეში შეეყარებული, პარტიის, სოციალიზმის საქმის უსაზღვროდ ერთგული. მგზნებარე ანტიფაშისტ.

მხოლოდ იმზე ვსაუბრობდით და ჩვენ საცხებით ერთნაირად ვაზოვებოდით. საცხებით ერთნაირად ვმსჯელობდით. ორთავეს ერთნაირად გვეგონა, რომ დაუყოვნებლივ, ომის პირველსავე დღეებში დაიწყებოდა ფრონტებზე გერმანულ ჯარისკაცთა, გერმანულ მშრომელთა შვილების მასობრივი გადმოსვლა ჩვენს მხარეზე.

ომის პირველი დღეების გადაჭარბებული სიფოთხილსა და იქვეებით აღსავსე ურთიერთობათა პირობებშიც კი

წარმოდგენელი იყო მისგან განსხვავება და რწმენაში ეჭვი შეგვპარვოდათ. თუნდაც ერთი წუთით შეფიქრებელიყავით. იყო ნამდვილად ალლი, პრინციპული ააცი. თუმცა ომით გამოწვეული აღმყოფება და მრისხანება მეტისმეტად ძნელი შესაყავებელი იყო, მახსოვს, თვით გერმანიის მიმართ რაიმე აუგი მე არ დამცდენია. — ჩემს წინაშე იყო გერმანელი კომუნისტი. პირიქით, ვლადპარაკეთ ერის მარია რემარკზე. რომლის რომანიც „დასავლეთის ფრონტი უცვლელია“ ჯერ კიდევ ოციანი წლებიდანვე იყო საქართველოში დიდად პოპულარული. ქართულად მშვენიერი თარგმანის მუშეობით: ისევე პოპულარული, როგორც ანრი ბარბუსის „ცეცხლი“ და შემდეგ ეიონოსა და სელინის რომანებზე, როგორც ჰემინგუეის პირველი დიდი ქმნილება „შვილობით იარაღი“: ვლადპარაკეთ გერმანულ პოეზიაზე. რამდენადაც მე შემეძლო ამაზე საუბარი რუსული თარგმანების მიხედვით. აღფრედ კურელა იმ ხანებში, თუ, არ უკიცი, საერთოდ, გატაცებული იყო ჰაინეს პოეზიით, ეს შემდგომს ჩვენს შეხვედრებშიც ვაუქმელანებია ხოლმე მას.

მხოლოდ ერთი, რაღაც აუვის მსგავსი ვთქვი მის სამშობლოზე და ვთქვი, ალბათ, მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩემი სამხედრო ლიტერატურაში ჩახედულობა და ნაკითხობა მეგროანობინებინა მისთვის: აღფრედ კურელას გვახსენე კლავხუციის მოგონებებიდან, რომ გერმანია ყოველთვის იგებდა და იგებს ბრძოლებს. მაგრამ ყოველთვის აგებდა და აგებს ომებს. კურელა ამაზეც მისივე დამქმონა, ალბათ მოიხვდა, რომ მე მას ჩემს ნაკითხობას ვაჩვენებდი. ომით, რასაკვირველია, სულში ღრმად შეფიქრებულ იყო. უსათუოდ: მაგრამ იგი, პარტიულ, რევოლუციურ საქმეებში გამოცდილი ააცი, ორბოც წელს გადაცილებული მოღვაწე ამას არ იძინებდა.

იმ საღამოს აღფრედ კურელა საზეიმოდ შემპირდა, რომ ომის დაძაფრებისთანავე, ფაშისტისაგან განთავისუფ-

ლებულ გერმანიაში ერთ პირველთა-
განს მე მიმიწვევდა სტუმრად.

— ჩვენ შევექმნით ისტორიაში ჭერ
გაუგონარ ახალ გერმანიას!

ომის წინა წლების ზაფხულის თვეე-
ბი აფხაზეთის მიუვალ სოფელში უც-
ხოვარია. მიიშე, ახალგაზრდობიდან საგ-
ზლად გამოყოლილ სნეულებას აქ მო-
რევი. საქართველოზე, ჩვენს ბუნებაზე
უსაზღვროდ შეყვარებულ კაცს იმ სო-
ფლიდან მოუვლია არა მარტო მთიანი
აფხაზეთი, არამედ ზემო და ქვემო სვა-
ნეთის მთები და სოფლები. ამჟამადაც
აფხაზეთის იმ პატარა სოფელში ყოფი-
ლა, ფაშისტური გერმანიის საბჭოთა
კავშირზე ვერაგული თავდასხმის ამბავი
რომ გაუგია, ჭერ სოხუმში ჩამოსულა
და შემდეგ თბილისში, მოსკოვს გასამ-
გზავრებლად (მაშინ, ჭერ კიდევ არ არ-
სებობდა შავი ზღვის რკინიგზა). სწო-
რედ აქ, თბილისის სადგურზე დაექვე-
ბულან მისი პიროვნებით.

არა მარტო ჩაცმულობაზე, საუბარ-
შიც მაშინვე შეატყობდით, რომ ეს კაცი
ტურიზმისა და ალპინიზმის თავდავიწყ-
ებულ ტრფილი იყო. ახლაც კი,
როცა ჩვენი სასაუბრო თემა მხოლოდ
ომი იყო, იგი დრო და დრო სიტყვას
მაინც აფხაზეთისა და სვანეთის მთები-
საკენ ეზიდებოდა. უსაზღვროდ საქმიანი,
ზუსტი, დამაჯერებელი მოსაუბრე
იყო: საუბრისას განუწყვეტლად გალი-
მებული სახით შენგანაც სიზუსტეს ით-
ხოვდა. მოყვარული, მაგრამ ცოტა
ირონიული თვალებით: ეტყობოდა სა-
ქართველოში რამდენიმე ხნის ცხოვრე-
ბის გამოცდილებით, ამ სიზუსტესა და
პუნქტუალობას არც შენგან მოელოდა
მაინცდამაინც, თბილისის სადგურზე
დაკავებას დიდად არ შეეფიქრებინა,
მხოლოდ მოსკოვში დაგვიანებას წუხ-
და.

3.

ერთმანეთი სომხეთში გავიყავით.
1939 წელი.

ბარაკით სავსე შემოდგომოც ^{სარედაქციო} ^{ქვეყნის}
საბჭოთა სომხეთი დღესასწაულობს
თავისი დიდებული ეპოსის „დავით სა-
სუნცის“ ათასწლოვან იუბილეს. აქ თავი
მოიყარეს ჩვენი დიდი ქვეყნის ყველა
რესპუბლიკიდან, ყველა ეთხიდან,
მწერლებმა, მეცნიერებმა, გამოჩენილმა
ადამიანებმა. წინასწარ მთელ საბჭოეთ-
ში, მათ შორის, პირველ რიგში, საქარ-
თველოში ბევრი რამ გაკეთდა ამ დღე-
სასწაულის ღირსეულად შესაბუდეზად.
რამდენიმე ქართველმა პოეტმა კოლექ-
ტიურად ვთარგმნეთ ეს უძველესი ეპო-
სი ჩვენს ენაზე და მშვენიერად გამოცე-
მული ჩავიტანეთ ერევანში. გამოცე-
ვართ სომხეთის საზოგადოების წინაშე
ათასგვარ აუდიტორიებში. ვკითხულობთ
ჩვენს თარგმანებს, საზოგადოება დიდ
ყურადღებით და მადლობით გვაჩი-
ლოებს. სიუბილეთ საზეიმო სხდომაზე
კი ჩვენი დელეგაციის სახელით გამო-
დის პავლე ინგოროყვა.

მასპინიელთა გულუბვობამ, სწორედ
რომ ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარ-
ბა. ყოველ ფეხის ნაბიჯზე გაწლილ
სუფრა: სასტუმროში ხილით და ქარკის-
ფერი მტევნებით დაბუნძლული ოთა-
ხები. მაგიდაზე ყოველ დილით განთქ-
მული კონიაკის ახალ-ახალ ბოთლები.

სასტუმროში ჩემს მარჯვნივ ოთახში
— ცნობილი რუსი პოეტი, ქართველ
პოეტთა მშვენიერი მთარგმნელი, ჩვენი
მეგობარი კლადიმერ დეოეაიზი. მარც-
ხნივ ოთახში ახლად გაეცნობილი, კარ-
გად მორუსულე მწერალი ბალტიისპი-
რეთის რომელიღაც რესპუბლიკიდან.
დიად, ბალტიისპირეთიდან: არ მახსოვს
რატომ, მაგრამ სწორედ ასე ჩავთვალეთ
მაშინ მე და დერევინიზმა ალფრედ.
რომლის გვარიც კი არ გავკვირთხავს.
ისე მიემართავდით ხოლმე — ალფრედ!

თავბრუდახვეულნი ვიყავით ზეი-
მით, მასპინიელებით, ზოგიერთი დაუკ-
წყარი გამოსვლით საზეიმო სხდომაზე.
განსაკუთრებით ბევრს ვლაპარაკობდით
აკადემიკოს ორბელის ელვარე სიტყვა-
ზე.

ალფრედთან შეხვედრა განსაკუთრე-

ბით დამამახსოვრდა დერეჯინის ოთახში: იმ საღამოს ჩვენ მასთან შევიტანეთ ჩვენი ულუფა სომხური კონიაები და მასპინძელს ეთხოვეთ ჩვენთვის წაეკითხა „სიტყვა იგორის ლაშქრობაზე“. იმ ხანებში ბევრმა საბჭოთა მწერალმა იცოდა, რომ ვლადიმერ დერეჯინი შეუდარებლად კითხულობდა ძველი რუსული ლიტერატურის ამ უბადლო ქმნილებას. რომელიც, სხვათა შორის, სწორედ იმ ეპოქაში იქმნებოდა, როცა ჩვენი „ვეფხისტყაოსანი“ იწერებოდა. მართლაც სულის შემძვრელი იყო დერეჯინის შესრულებით იაროსლავნას გოდება, რაიც საერთოდ ამ ნაწარმოების ყველაზე დიდებულ, მხატვრულად არაუყოფილ ადგილად ითვლება რუსულ ლიტერატურასა და ლიტერატურათმცოდნეობაში. სწორედ იმ ხანებში, სულ ორი წლის წინ აღინიშნა ამ პოემის დიდებული იუბილე.

აღფრედი ნამდვილად აღტაცებული იყო დერეჯინის დეკლამაციით და ჭიქის ჭიქაზე უვსებდა, რომ მას კითხვა უსასრულოდ გაეგრძელებინა.

ისიც დამამახსოვრდა, რომ აღფრეცხვნილი საუბრებში დიდ სიყვარულს ამყარებდა საქართველოს მიმართ, ჩანდა, რომ საქართველოს ის კარგად იცნობდა, მაგრამ იმ იუბილეს დატვირთულ დღეებში მე მასთან ამ თემაზე არ ვსაუბრობა — საიდან, როგორ!

ეს იყო და ეს... ის ორიოდ საღამო.

თიხსხანე სამაძულო ომის წლებში აღფრედ კერულამ, როგორც გამოჩენილი ანტიფაშისტმა მწერალმა და საზოგადო მოღვაწემ, კომუნისტმა, უდიდესი შრომა გასწია ჰიტლერულ გერმანიაზე საბჭოთა ქვეყნის გამარჯვების საშვილიშვილო საქმეში. მაგრამ ეს ჩემი მოგონების ფარგლებს სცილდება და ამაზე ალბათ სხვები იტყვიან. ომის დათავოების შემდეგ იგი კარგა ხანს ისევ საბჭოთა კავშირში დარჩა და ჩვესც არა ერთხელ შევხვედრივართ ერთმანეთს მოსკოვში, ძერე კი 1954 წლიდან სა-

ბლოლოდ დაბრუნდა სამშენებლო მუშაობის რედაქციის დემოკრატიულ რესპუბლიკაში.

4.

ყველაზე ადრინდელ წერილს ბერლინიდან, რომელსაც ჩემს არქივში მივაგავი, თარიღად უხის 1955. 10 — 4. „ვიგრფასო ირაკლი!“

ჩვენი ყრილობა შემოდგომისთვის გადავდეთ: ასე რომ, ჩვენ მოკლებული ვართ სიამოვნებას გიზილოთ აქ, ბერლინში ამ გაზაფხულზე. დიდად სამწუხაროა. ჩვენ დაბეჭდვით მოველოდით ჩვენი მწერლების მეოთხე ყრილობაზე შესს ჩამოსვლას, საბჭოთა დელეგაციის შემადგენლობაში.

სამაგიეროდ მე ისევ და ისევ ვეშხადები ცოლითურთ საქართველოში ჩამოსასვლელად ამა წლის ზაფხულში. აერძოდ, ჩვენ ვფიქრობთ, ჩვენს საყვარელ სვანეთში დავეყოთ 2 კვირა.

მინდა გავიარო ძველ სოფლებში და აღმოჩინოთ თვის გადავილო ბევრი ფოტოსურათი, მათ შორის ფერადიც, როგორც უკვე გეუბნებოდი. მე ახლა ვამზადებ ფოტო-ალბომს ჩემი სურათებით, ჩემს ლაშქრობაზე კავკასიასა და აღტაცებულზე. მაგრამ ჩემს სურათებში სვანეთი ცუდადაა წარმოდგენილი. მე ზემო სვანეთში არსებითად მხოლოდ ერთხელ ვიყავი (1950 წელს) რამდენიმეჯერ კი დასავლეთის ხეობებში (ნეისკრა და დოლლერი*) და აფხაზეთის სვანეთში. ზემო სვანეთი კი უფრო ლამაზია! იგი, თავის მხრივ, ერთადერთია მთელ მსოფლიოში.

ჩვენ ჩამოვფრინდებით მოსკოვიდან თბილისში. იქედან კი ისევ თვითმფრინავით ქუთაისსა და ძესტიაში. უკან კი თუ დრო გვეყო, ფეხით, ან ცხენით, ლაილის გავლით, ქვემო სვანეთში.

ვიზებისათვის ჩვენ უკვე უზოუხავთ ჩვენი მწერალთა კავშირის მეშვეობით. კარგი იქნებოდა, რომ საქართველოს მწერალთა კავშირის (პიოდაპირ ან კო-

* ხელე კოგად კერ გავიარო.

სის საშუალებით) გამოეგზავნა ჩვენთვის პირადი მოწვევა გერმანიის მწერალთა კავშირში. ადრესი: ბერლინი 8, ფრიდრიხშტრასე 169. გერმანიის მწერალთა კავშირი, ა. კურელას.

და კიდევ ერთი: მეტად კარგი იქნებოდა უკვე ახლავე მოგეზადებინათ. ე. ი. შეგეზიანათ კარგი ფოტოსურათები ქართული კულტურისა და ცხოვრების უოველ მხარეზე, მთელ საქართველოში, სოფლად და ქალაქად. წაოსულზე და აწმყოზე; საბჭოთა მშენებლობის პრობანდისას აქ, ჩვენში. ჩემის აზრით, საქართველოს მეტად მცირე მუშაობა ექცევა და ძალიან დროული და სწორი იქნებოდა გამოგვეცა აქ კარგი ფოტო-მონოგრაფია საქართველოს სსრ-ზე.

იფიქრე ამაზე! მე გამოგიგზავნი ნიმუშებს, როგორ ვსტამბავთ ჩვენ აქ ასეთ ფოტო-წიგნებს!

მაშ, ნახვადის ზაფხულამდე შენი ალფრედი.

P. S. ზოგ არ შეუძლიათ თქვენს ალპინისტებს შეადგინონ სურათების სერია და ტექსტი, თუმაზე: უშმაზე ლაშქრობის ისტორია. ასეთ წიგნს დიდი წარმატება ექნებოდა.

ამ ბარათის შემდეგ 1957 წლის ბოლომდე ჩემს არქივში ჩერჯვრობით მხოლოდ ერთი წერილი აღმოვაჩინე, ისიც სახალწლო მოლოცვა 1957-1958 წ. რომელსაც ხელს აწერენ: ალფრედი და მისი შვილები: რიჩარდ, შტეფან, ბრიგიტა. აქ უკვე აღარ ჩანს ალფრედის ძეუღლის, მისი ძრავალი წლის მეგობრის ელფრიდას სახელი...

ტრაგედია 1957 წელს ხევსურეთის მთებში დატრიალდა...

ალფრედ კურელა საქართველოში მიიღეს მაღალ დონეზე, როგორც ოფიციალური პირი. ასეთი მიღება მას არც სურდა და არც ხელს აძლევდა. იგი მთებში ხეტიალით იყო გატაცებული.

თავისუფალი შემოქმედის ცხოვრებისას სისტემაში „ინტერისტის“ გვერდის ფეშენებელურ ფლიგელში მოათავსეს, მაგრამ მაშინვე, დიდი სიციხის გამო, ჩემთან ამოვიდა წყნეთში ოჯახით. იგი ახლა ხევსურეთში მიდიოდა და ახლ სენეთში. ცოლითა და თექვსმეტოდე წლის შვილით, შტეფანით.

იმ საღამოს მშვენიერ ხასიათზე იყვნენ: განსაუბრებთ ალფრედ ბარობდა მომავალი მარშრუტის სიტუბრებრთა და რომანტიკით.

მე თუ მანამდე მაცივრებდა მისი გადაწყვეტილება. ასეთ სახიფათო გზაზე ცოლით გამგზავრების შესახებ. ელფრიდას დანახვისთანავე ეს აზრი შევიცვალა.

ელფრიდა ძლიერი აგებულების გერმანელი ქალი იყო, ჩვენში რომ ტყვიან, საჭიშე ქალი, ორ ევკაცს რომ შეპკრავდა. იგიც საოცრად იყო გატაცებული ტურბრბრითა და ალპინიზმით. ფერო ფერსა და მადლი ღმერთსაო. გატაცებით ლაპარაკობდა სენეთსა და აფხაზეთში მოგზაურობათა შესახებ. საბჭოთა კავშირში დიღხანს ნაცხოვრებ ქალი მშვენივრად ფლობდა რუსულ ენას. ახლა მე ისე მომეჩვენა, ელფრიდა უფრო გაუალებდა ამ მარშრუტს. ვიდრე ალფრედი და შტეფანი და ის ამ სახიფათო გზაზე ქაო-შვილის საამტრონოდ მიდიოდა.

მარშრუტი ხევსურეთისკენ მათ გერმანული პუნქტუალიზმითა და სოხუსტით კარგად მოფიქრებული ჰქონდათ. მათ დასახმარებლად ჩვენც წიხანწარ აოფერო დაგვრალია და ცოლ-ქმარიც მეტად ეძყოფილი იყო.

წყნეთიდან თბილისში ღამით ცოტა ადრე დაეშვენ, რომ დღით განთიადრსას დასდგომოდხენ ხევსურეთისკენ გზას.

5.

ხევსურეთში მომხდარი ტრაგედია ხანადვილი გამოცდილი ოსტატის კაღრია

გადმოგვცა გურამ რჩეულიშვილმა. მეტად ნიჭიერმა ახალგაზრდა ბელეტრისტმა, რომლის ხმაც ასე უდროოდ შეწყდა ჩვენს მხატვრულ მწერლობაში. „სიკვდილი მთაში“ ასე ეწოდება მის ამ შესანიშნავ მოთხრობას.

მოთხრობის ავტორი პირველი მივიღა შემთხვევის ადგილზე. მე ნებას დამრთავს რჩეულიშვილის ნორჩი აზრდელი აქ პირდაპირ მოვიტანო ზოგიერთი ამონაწერი ამ მოთხრობიდან:

„პირველი, რაც აღფრედ ეურულამ შეიგრძნო, იყო საოცარი უმწეობა. დამფრთხალი ცხენი ლოდთანზე მიხტოდა. ელპიდე მარცხენა ფეხით ეაიდა უზანგზე და ქვებს გლეჯდა ხან მაკრდით, ხან აეფით. გიგლა ადგილზე გაქვავდა. გამოდევნება უშედეგო იყო, შეუძლებელი. პირველად სანახაობა უფრო უცნაურს გავდა, ვიდრე შესაზარს. საზარელი მერე შეიგრძნეს, მაშინ, როდესაც ცხენი თავისით გაჩერდა. არა. უფრო გვიან, როცა ქალის ფეხი გამოაირეს უზანგიდან.

ელპიდე ლოდთანებს შუა ჩაღრმავებულ მწვანეზე დააწვინეს... ის ჭერ უმოძრაოდ იწვა, მერე მოკვდა. ის უფრო ადრე მოკვდა — როდესაც გადმოვარდნისას ეფა დაარტყა. შემდეგ აღარაფერი შეუგრძენია. ეფოს მერე ხელი გაეხლიჩა, ლოდთანმა გადმოატრიალა სხეული, თვითონ ფოსოდან ამოვარდა და შავი მიწა გამოაჩინა. მერე ლოდს შუბლით დაეჯახა. შუბლი გადასკდა. მერე გადაეფხბრიწა ფეხი. „სპეცოვის“ სამხრული გაწყდა და შიშველა, ოდნავ მიმქცნარი ბუბუ გამოუჩნდა. თეთრ ჩრდილოურ მკერდზე სისხლი წითელ ზოლებად დააჩნდა“.

შემდეგში თვით აღფრედ ეურულაც მიახლოებით ასევე გადმოგვეცემა ამ სურათს. „აღფრედი ისევ ყვებოდა გადმოვარდნის ამბავს: ცხენს ჭერ უაინა ფეხი დაუტდა, ელპიდემ მარჯვენა გამოიღო უზანგიდან და ქვას დაადგა. ცხენი მოულოდნელად დაფრთხა, მარცხენა ფეხით დაითრია...“ „...ცხენი მი-

რბოდა. ის ეკიდა ფეხით...
ეხეთქებოდა ცხენს“...

„სტეფანე იჭდა დედის თავთან უხმოდ. აღფრედი იდგა. გარშემო მთები იყო აზიდული. კიდევანიდან ღრუბელი მოდიოდა და ხეობაში უზარმაზარი ჩრდილები დაძრწოდნენ“...

...„გურამი თავზე ადგა ცხედარს და ეურელას ხელს ართმევდა. ის უყურებდა მისთვის უცხო სიკვდილს, რომელიც მთებს შუა იწვა უმოძრაოდ. უკერდა სიკვდილოც და მათი სიციცხლეც, რომლებიც სიკვდილთან ერთად გაიცნო“. ეს ამონაწერი კი ვკმხოლოდ იმიტომ ამოვიტანე, რომ მკითხველისთვის ერთხელ კიდევ შემეხსენებინა. რა კეშმარიტი ოსტატი დაპყარვა ჭერ კიდევ ქიბუკურ ასაკში ქართულმა მწერლობამ.

„ხვესურები ამბობენ, სოფელში წავასვენოთო ამალამ, ხვალ კი ბარისახოშიო.

— არა, არ მინდა: ჩვენ ასეთი პირობა გვქონდა, პირობა კი არა საუბარი, რომ სადმე მყინვარზე დაგვესაფლავებინა ერთმანეთი. აქ საუცხოო ადგილია. მდინარე, კლდე. კლდის ძირში დავასაფლავებ. კლდეში მარმარილოს წარწერას გავუკეთებ შემდეგ...“

...„ეურულამ გლეჯი სიბი იშოვა და დააწერა: Элиде Курела.“

(1908 — 1957)

(მე ეს სიბი არ მინახავს, მაგრამ ალბათ, Эльфрида Курела.

...„ოცი წელია, რაც ელპიდე ეურულა ჩემი მეუღლეა, ის ხუთი შეილის დედაა, მწერლის ცოლია. აღფრედ ეურელასი, ის თავისთავად ძალიან სიინტერესო ადამიანი იყო. ექიმო. ბევრის სიციცხლე უხსნია მას. ელპიდეს ძალიან უყვარდა საბჭოთა კავშირი, საბჭოთა ხალხი და განსაკუთრებით კავკასია, საქართველო. ის აფხაზეთის მთებში ცხოვრობდა და მუშაობდა ექიმად სამი წელი, ის ჩემი ყველაზე საუკეთესო მეგობარი იყო“...

მოთხრობა „სიკვდილი მთაში“ დაწერილია ჩრდილოელი კაცის. გერმანელი კაცის სტილიურ ბუნებაზე. შეილებსაც

რომ ამ სტოიკური ბუნებით ზრდის ხოლმე:

...„სტეფანე კლდის ქიმზე იჭდა და პირდაპირ მთას სურათს უღებდა. „თი-ოქის სულ არ დარდობს“, — გაიფიქრა გურამმა.

— ჩვენ ასე გავზარდეთ შეილები: მოკედა, ესე იგი მოკედა, — ბოდში მოხადა შეილს კურელამ. — ჰო, ისინი ასე გავზარდეთ მეც და ელბიდემაც — დაამთავრა მან“.

ალფრედ კურელას ხასიათის სიმტკიცესა და თავშეკავებას, ამ უბედურებაში ერთი ცრემლიც რომ არ გადმოვარდნია, გურამ რჩეულიშვილი ქართველი კაცის გაოცებული კალმით აღწერს:

...„მარშრუტს ალბათ ველარ გავაგრძელებთ უიმისოდ, ჰო, ამლაში მაინც ჩავალ. ტიხონოვმა მთხოვა თავისი პოემისათვის რამდენიმე სურათის გადაღება...“

...„გურამი უყურებდა და უკვირდა, როგორ ახერხებდა დარდისა და საქმის ასე საოცრად შეთავსებას...“

მხოლოდ მოთხრობის ბოლოს, როცა ისინი უკვე თბილისში დაბრუნდნენ და სასტუმრო „ინტურისტში“ კურელას ბინაში შევიდნენ:

...„კიბეებზე მსუბუქად ამოვიდა ალფრედი, სწრაფად მოათვალიერა სასადილო და საწოლში შევიდა. საწოლის კარები ღია იყო. სასადილოს სარკეში ჩანდა: ალფრედი იდგა გაშეშებული მარტოკა და იმ საწოლს უყურებდა, რომელზეც ქალის კაბა და ყვითელყვავილებიანი ხალათი იყო გადაკიდებული. გურამმა რაღაც იგრძნო ტკივილით. იქით ოთახიდან ხმამალარ ქვითინი მოისმა. სარკეში ჩანდა. ალფრედი დაეცა საწოლზე, აღრიალდა. ის ტიროდა, ხმამალა ქვითინებდა და ზორბა მხრები უმაგძაგებდა“.

აქ შევწყვეტ ადგილების მოტანას ამ შესანიშნავი მოთხრობიდან.

წყნეთში იმ მეორე დღით ალფრედისა და შტეფანის ამოსვლა ჩემთვის.

რასაკვირველია. სახლებით მარტო დარდ-ლი იყო. ჰიშვარში გამოჩნდა ჩისი დაბნეული სახე. ფერდაკარგული. ნატანო. მთელი ოჯახი გაოცებული დაბნელებით ასე მალე უკან დაბრუნებულ ხევსურეთის სტუმრებს. თავზარდამცემი აზრის მოსმენის შემდეგ, ერთხანს გონს ვერ მოვედი. რა რჩევა უნდა მიგვეცა ამ უბედურ კაცისათვის. დეკემბერ შვილებთან უკვე დაგზავნილი იყო. ბოლოდღე თვითონაც ცდილობდა და ჩვენ მით უფრო, საუბრის სხვა ათასგვართემა გვენახა და მის თავს გადაიხდაო უბედურებისათვის სიტყვა აგვეოიღებინა. გამოტეხილად ვიტყვი. მეც ორდენიმეჯერ გაიფიქრე. „როგორ ახერხებდა იგი დარდისა და საქმის ასე საოცრად შეთავსებას“. მაგრამ იმ ღამეს წყნეთში ჩემს პატარა ვერანდაზე მისმა შფოთიანმა თილმა და შეკაეებულმა ჩუმმა გმინვამ საშუადამო კვალი დასტოვა ჩემს გულსა და ხსოვნაში.

ეს იყო ალფრედ კურელას არა ბოლო შთამომავლობითი, ეროვნული, სტოიკური ხასიათი, არამედ ათას ქალ-ცეცხლში გამოვლილი კაცის ცხოვრებისეული ბუნებაც.

შემდგომ წერილში, რომელსაც თარიღად 1958 წლის 24. VI უზის. ალფრედ კურელა უკვე გერმანიის ერთიან სოციალისტური პარტიის ცე მდივანი ბერლინიდან მწერდა:

„ძვირფასო მეგობარო ირაკლი! მე ცოტა მანუხებს. რომ შენგან პასუხს ვერ ვიღებ. მიუხედავად იმისა, რომ უკვე რამდენიმეჯერ გწერდი ჩვენი საზაფხულო გეგმების შესახებ.

ვიმეორებ მოკლედ: მე ჩამოვალ მთელი ოჯახით (მათ შორის იქნება სონიაც, ჩემი პოძავალი ცოლიც) სსრკ-ში, სახელდობრ საქართველოს სსრ-ში. ოჯახი მატაოებლით მოდის 12 ივლისს ბერლინიდან (მოსკოვიდან გამოდიან 16-ში. — ე. ი. თბილისში იქნებიან 18 ან 19-ში). ძე თვითონ კი, აქედან წამოსვლა შეძი-

ლია ჩვენი პარტყრილობის დამთავრების. ახალი ც.კ.-სა და სამდივნოს პირველი სხდომის შემდეგ, ასე რომ მე გამოვფრინდები 20 ივლისს და ექნები თბილისში 21 დღისით.

ამჟამად ჩვენ მოვდივართ არა „ეკრძო სახით“, არამედ შევბუღებაში მიმავალი ხელმძღვანელი მუშაკების გაცვლის წესით. მე ჯერ კიდევ არ ვიცი, როგორ ფორმდება ეს სსრკ-ში. ეს ჩემი მომსახურება მე ვთხოვე, მიანდონ საქართველოს ც.კ.-ს. ველი ზუსტ პასუხს ყოველ დღე.

მაგრამ ყოველი შემთხვევისათვის მიხდა უზრუნველყო ჩემი შევბუღების პირველი დღეები:

ჩვენ, რიპარდი, სტეფანი და ბრიგიტა (4 კაცი) ვებირებით ხევსურეთში, სადაც გვინდა მივიღეთ ელფრიდას საფლავზე 25/VII (ახიელის ახლოს). ამისათვის ჩვენ უნდა გავემგზავროთ მანქანით, საქართველოს სამხედრო გზით არაუგვიანეს 23/VII ყაზბეგამდე. იქედან სოფელ ჭუთამდე. სადაც გავათვუთ ღამეს. სხვა ყველაფრის ორგანიზაცია ჩვენ თვითონ შეგვიძლია (მხოლოდ სასურველია გვეკონდეს რაიმე ბარათი, რომ ჭუთაში იოლად ვიშოვოთ 2 ტყენი ახიელამდე, ერთი საბარგო, ერთიც საჭდომად!). მაგრამ თბილისიდან 23 ივლისს დილით ადრე ყაზბეგსა და ჭუთამდე გამგზავრების საქმე ჩვენ აქედან ვერ მოვაწყვეთ. ამიტომაც დაბეჭითებით გთხოვ. შენ იზრუნო ამაზე.

ამ წერილის ძილებისთანავე ან ბარათი მოძიე ან მიღებე (პირდაპირ ან ცეკას მეშვეობით). ადრესი: ბერლინი გესპ ცეკა. აუოელას.

ძოკითხვა ოჯახს.

შენი ალფრედ!

დიად. როგორც ჩანს, მე ალფრედი-სათვის ძველი წლის მანძილზე წერილი არ მიძიწერია. ალბათ ჯერ კიდევ არ ეყავი აზრზე, რა უნდა მიძიწერია ძისთვის.

ამ ბარათის ძილებისთანავე არ ყოველი ღონე ვიხილოთ. უზრუნველგვეყო რეკლების საქართველოში ჩამოსვლის

და მათი ხევესურეთში დაბრუნების თადაროგი. ყოველივე მართლაც კარგად მოეწყო და ივლისში მთელი ოჯახი თბილისში იყო. აქედან კი მარმარილოს საფლავის ქვით: „ელფრიდა ერელა“. ისინი ხევესურეთში გაემგზავრნენ. მე ისინი ფასანაურამდე მივაცილე, როგორც მთებში სიარულს დაუჩვეველმა ბარის კაცმა.

დაბრუნების შემდეგ რამდენიმე დღე წყნეთში ჩემთან გაატარეს კმაყოფილებმა, რომ საყვარელი მეუღლისა და დედის წინაშე უკანასკნელი ვალი პირნათლად მოიხადეს.

6.

„ბერლინი 25 იანვ. 60 წ.

გესპ ცეკა.

ძვირფასო მეგობარო!

გულითად მადლობას გიძღვნი დეპეშისათვის. რომელშიც გამოთქმულია ამ წელს ჩვენი თბილისში შეხვედრის იმედი.

მაგრამ რა კარგი იქნება, რომ ჩვენ ერთმანეთს შეხვედეთ აქ, ჩვენთან?

მაშ ასე: მიხდა ნამდვილად „ოფიციალურად“ მოგიწვიო შენი მეუღლით ჩვენთან. ბერლინიში ამ გაზაფხულზე. შენი ჩამოსვლა ჩაფიქრებული მაქვს, როგორც პირადი სტუმრობა. თქვენ აქ იქნებით ჩვენი ძვირფასი სტუმრები, იცხოვრებთ ბერლინიში, ჩვენს სახლში (სადაც ყველას გვეყოფა ადგილი), ხოლო როცა თქვენ მოისურვებთ სადმე რესპუბლიკაში წასვლას (დრეზდენში, ან ვაიმარში და ა. შ.). თქვენ იქაც ჩვენი სტუმრები იქნებით. ასე რომ, საკაბოსისა თქვენ მხოლოდ აიღოთ ბილეთები, თბილისი-ბერლინი და უკან — მორჩა და გათავდა. წამოდით თვითმფრინავით — ძამინ თქვენ აქ იქნებით 6 საათში. ჩვენ დავაწესეთ თვითმფრინავი ილ-18 ძამშრუტი მოსკოვი-ბერლინი: 2 საათი და 20 წუთი. მე ვიცი, რომ შენ ჯერ არასდროს არ ყოფილხარ ჩვენში, გდრ-ში, ხომ ძამათალია? დოჰა. დრო! სხვათა შორის, მე უკვე ვაცხოზე სა-

თანადო ინსტანციებს. მე მაქვს უკვე საერთო თანხმობა პირადად შენი ასეთი მოწვევისა. ხოლო შენი თანხმობის შემთხვევაში მოწვევა გაფორმდება პარტიული ხაზით.

პრაქტიკულად ვთავაზობ დროს 1-15 მარტამდე (მაშინ ჩვენ ერთად წავიდოდით ლაიპციგის ბაზრობაზე). ამ დროს ჩვენთან გაცხარებული თეატრალური სეზონია და საერთოდ მხიარულებაა (მხოლოდ მე ალბათ, დღისით იშვიათად მნახავთ. ქალაქში მთლიანად პარტიულ მუშაობაში ვარ ჩაფლული: სამაგიეროდ საღამოობით ასე თუ ისე თავისუფალი ვარ).

მამ! ვადაწყვიტეთ ჩქარა და ბოლშევიკურად! და გაიხსენე ჩვენი საუბარი 1941 წლის ივლისის დასაწყისში თბილისში, როცა მე შენ შეგპირდი განთავისუფლებულ ბერლინში მოწვევას. ჩამოდი აუცილებლად ნელისთან ერთად! ველი შენს დეპეშას. შეგიილია აგრეთვე ცენტრალური კომიტეტიდან დამირეკო პირდაპირ კაბინეტში, ამხ. კოვანოვი დაგეხმარება. საუკეთესო დრო: სამშაბათი, ან ოთხშაბათი 11 ს. 12 ს-მდე მოსკოვის დროით! ველი დეპეშას ან ზარს: გელი განსაკუთრებულად. სარდაფი სავსეა მშვენიერი რეინის, მოზელის და ფრანგული ღვინოებით. ყოველშემთხვევაში წერილს თან ვურთავ უკან გამოსაგზავნ კონვერტსაც.

სალამი ყველა ჩვენს მეგობარს.
შენი ალფრედ.

„გაიხსენე ჩვენი საუბარი 1941 წლის ივლისის დასაწყისში თბილისში, როცა მე შენ შეგპირდი განთავისუფლებულ ბერლინში მოწვევას... როგორ არ გაიხსენე და არც არასდროს დამვიწყებია: მხოლოდ ის იყო, რომ დიდი სამამულო ომის პირველ თვეებში შიგადა შიგ. გულზე გახეთქილს. ეჭვი შეტეპარებოდა ხოლმე ამ ვიზიტის ხორც-შესხმაში. მერე კი მთელი ამ დიდი ომის მანძილზე. ალფრედ კურელას ძიწვევით, განთავისუფლებული ბერლი-

ნი ნახვაში ეჭვი უკვე აღმეშვენიერებია. თუ თვითონ ჩვენ ცოცხლები გადავრჩებოდით.

და, აი, გავიდა თითქმის ოცი წელი იმ ივლისის დღიდან...

და, აი, მეძახიან განთავისუფლებულ ახალ ბერლინში!

მაგრამ ჩემი ბერლინში ჩასვლამდე ჯერ კიდევ ხუთ წელს უნდა გაველო: ასე ინება ბედმა და საქმეებმა. 1960 წელს კი მე ჯერ უნდა პალესტინა მომეარა, ამას წინასწარ რთული სამზადისი სჭირდებოდა.

1965 წლის მაისი.

ფაშოზზე გამარჯვების 20 წლისთავი..

მთელი მსოფლიო დღესასწაულობს მეორე მსოფლიო ომის ძღვევამოსილად დამთავრების დღიად თარიღს. არა, მთელი მსოფლიო კი არა, მთელი გამოჩვებული მსოფლიო: დამარცხებულს არაფერი აქვს სადღესასწაულო!

გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის მწერლებმა ითავეს მწერალთა საერთაშორისო ფორუმის მოწვევა დიდი გოეთეს ქალაქ — ვაიმარში. ამ თარიღის აღსანიშნავად, მთელი პლანეტის მხატვრული სიტყვის ოსტატებმა მოიყარეს თავი ბერლინში. ჩვენ, საბჭოთა მწერლების დელეგაცია 13 მაისს ჩაგვდით მატარებლით დემოკრატიული გერმანიის დედაქალაქში.

სადგურში ზღვა ხალხი მოვიდა ჩვენს დასახვედრად. ხალხს პატარა სიტყვით, ჩასვლისთანავე, მიმართავს ჩვენი დელეგაციის ხელმძღვანელი. სსრკ მწიკალთა კავშირის თავმჯდომარე კონსტანტინე ფედინი.

ალფრედ კურელა ზღვა ხალხში ყვავილების დიდი თავგულით ძოწვეს წიხ. იგი ჯერ კონსტანტინე ფედინს გადაეხვია, შემდეგ მე. გახარებული, ფართოდ გაშლილი ძალაუბრით, ძოწვევარე თვალებით. იგი თავს აქ, ოსასკვირველია. ჩვენს პირველ მასპინძლად თვლის. ასეცაა.

დიდია ცდუნება, ჭერ კიდევ ვაიმარში გამგზავრებაამდე, თვითონ ბერლინში გამართული საზეიმო საღამოს შესახებ ზოგი რამ მოვუთხრო მკითხველს, მაგრამ ეს საუბარი ამ მოგონების თემასა და ფარგლებს გასცილდება. მე ისევ ალფრედ კურელსთან ერთად ვავატარებ ორ დღეს გერმანიის დედა-ქალაქში.

ჩვენი იქ ჩასვლის დღიდან ალფრედ კურელა ჩვენს დელეგაციას აღარ მოშორებია. ადრიანადვე მოდიოდა ჩვენთან სასტუმრო „ბერლინში“. ტექნიკის სულ უკანასკნელი სიტყვით აშენებულ ამ სასტუმროს აქ ოცდამეერთე საუკუნის არქიტექტურის ნიმუშად თვლიან და ალბათ ასეცაა. ალფრედ კურელა, ამეამად უკვე 70 წლის კაცი, გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის სამხატვრო აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი იყო და ძალიანაც კმაყოფილი გახლდათ, რომ ამ ხანდაზმულობის დროს, დიდი და მძიმე პარტიული თანამდებობიდან განთავისუფლებულს, საშუალება მიეცა თავის შემოქმედებითი საქმეებისთვის მიეხედა.

ბერლინი იმ ხანებში ჭერ კიდევ ახლად შენდებოდა. ორ ათეულ წელს ჭერაც ვერ მოესწრო ყველა ნანგრევის ქალაქიდან გატანა და ახალი შენობებისთვის ადგილების გაწმენდის სამუშაოთა დამთავრება. რასაკვირველია, ეს გრანდიოზული სამუშაო იყო, ქალაქში ხომ ომის უკანასკნელ დღეებში 150 ათასი სახლი დანგრეულა. ბევრი დაუნგრეველი შენობაც, რომელიც უკვე საქსპლოატაციოდ მიიწვ ალარ გამოდგებოდა, ისე იყო დაცხრილული ქვეშეხებისა და ტანკების ჭურვებით, ჭერ კიდევ ასაღები და ქალაქიდან გასატანი იყო. ძველი ქალაქი, რასაკვირველია, უმძიმეს შთაბეჭდილებას სტოვებდა. სამაგიეროდ მშვენიერი იყო ახალი, გაწმენდილი უბნები და მთავარ ქუჩებზე ცაში ატყორცნილი თეთრი შენობები.

— აი, ამ ახალ ბერლინში გპატიებდით მე შენ ამ ხუთი წლის წინ — მეუბ-

ნებოდა ალფრედ კურელს. ~~საქართველოს~~ ნაც გაბრწყინებული თვალებით შეცქეროდა ახალ ბერლინს. უხაროდა: ეს მისი და მისი კოლეგების, მისი პარტიის თავდადებული, დაუცხრომელი შრომისა და ღვაწლის ნაყოფი იყო. ქუჩებში იველი და ახალი ბერლინის პანორამები თვალნათლივ უჩვენებდნენ გრანდიოზულ ცვლილებებს, რაც ამ ოცი წლის მანძილზე აქ მომხდარა და საერთოდ ძველის და ახლის წარმოუდგენელ სხვაობას.

ჩვენს დელეგაციაში იყო ზოგი მწერალი, რომელსაც სამამულო ომის უკანასკნელ დღეებში ენახა ძველი ბერლინი. ხოლო დელეგაციის მეთაურს კონსტანტინე ფედინს სულ უძველესი ბერლინიც ახსოვდა, როცა მას ახალგაზრდობაში აქ უცხოვრია. კონსტანტინე ალექსანდრეს ძე ერთი სახლის ბედი: დანიტერესდა, სადაც ოდესღაც მისი მეგობარი ქალიშვილის ბინა ყოფილა და როგორ მწარედ დადუმდა, როცა ალფრედ კურელამ უთხრა, რომ იმ ქუჩაზე საერთოდ არც ერთი სახლი არ გადარჩენილაო ერთ-ერთი საავიაციო თავდასხმის დროს.

უნტერდენლინდენ... ბრანდენბურგის კარები... მარცხნივ რაიხსკანცელარია, მარჯვნივ რაიხსსტაგი. შავი გუმბათი არ აღუდგენიათ. იქეთ ბერლინის კედელი...

სტრეპტოვ-პარკი — გრანდიოზული სანახაობა. მოვეითხრობენ, რომ ქვები, რომლითაც მოპირკეთებულა აქ მიწა, ჰიტლერმა ომის წლებში თავისი გამარჯვების ძეგლისთვის მოაპრევირა სულდტის მხარეში.

იმ დღეს ქალაქის ხელმძღვანელობამ ოფიციალურ ბანკეტზე რომ მივიწვია, მე ალფრედ კურელას გავეყვი სახლში, სხვა დროს ვერ მოვიხელთებდი.

ალფრედ კურელას სახლამდე, ქალაქგარეთ, 12 კილომეტრია. მშვენიერი აგარაკი, სადაც იგი ახლა მუდმივად ცხოვრობს. დიდი გემოვნებით მოვლილი ეზო ერთიანად ყვავილებში და ხეხილშია ჩაფლული. ბედნიერად ცხოვრობს აქ კურელების ოჯახი, თუმცა

უფროსი შვილები უკვე გადაფრენი-
ლები არიან. სახლი მშვენივრადაა მოვ-
ლილი, წიგნების თაროები ტექნიკის
უკანასკნელი სიტყვით გაწყობილი. სუ-
რათები. ავეჯი, სიმშვიდე... სიმშვიდე...
სიმშვიდე... ღიასახლისი ერთობ ხელგა-
შლით შეგვხვდა. ქართულად გაწყობი-
ლი სუფრით, საუკეთესო „ჩაინის, მო-
ხელის. ფრანგული ღვინოებით“...

* * *

მეორე დღეს ჩვენი დელეგაციები
ვაიმარისაკენ დაიძრნენ. ალფრედმა
შემომთავაზა, ჩვენ მისი მანქანით გავმ-
გზავრებულიყავით; მეც, რასაკვირვე-
ლია, ასე ვამჯობინე. ჩავსხედით და წა-
ვედით.

უკეთეს ავტოტრასას ვერავინ ინატ-
რებს.

გზის ორივე მხარეზე ვაშლის ხეები
სულის წამლებად ყვავდა მისის მშვე-
ნიერ დღეს.

ჰალე... ელბა... იენა... ვაიმარი... 400-
მდე კილომეტრი.

გზისპირებზე, ორთავე მხარეს, სოფ-
ლებში გაცხარებული შრომა სუფევს.
მე ეთხოვ ალფრედს, გადავუხვიოთ
მთავარი ტრასიდან, ენახოთ, ეს შრომა,
რითი მიალწიეს როგორც პრეწველობა-
ში. ისევე სოფლის მეურნეობაში ასე
დიდ წარმატებებს გერმანიის დემოკ-
რატიულ რესპუბლიკაში. ეს წარმატე-
ბები კი საქვეყნოდ ცნობილია.

— მატერიალური დაინტერესება --
მეუბნება ალფრედ კურელა — აი, ერ-
თი მთავარი საფუძველთაგანი ჩვენი
წარმატებებისა. ჩვენს მიწაზე, ჰექტარ-
ზე ახლა ჩვენ ვიღებთ 27 ცენტნერ
მარცვლულს: აქედან 10 ცენტნერი სა-
ხელმწიფოს, 17 ცენტნერი გლეხს. გერ-
მანულ სოფლის მეურნეს. პირველ ყოვ-
ლისა, თავისი ნაკვეთი მიწის ნიადაგი
ზედმიწევნით მეცნიერულად აქვს შეს-
წავილი, რა კულტურა იძლევა მტ
მოსავალს მის მიწაზე, განსაკუთრებუ-
ლად ურჩევს სასუქებს, გარდა ამისა.
სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკა, აგრო-
წესების ზუსტი დაცვა და რაც თითო-

და. შრომის სწორი ორგანიზაცია
რომანელ კაცს. ეს ყველაფერი
ჰექტატელობა და წესრიგი ყველაფერ-
ში. ამიტომაც დღეს მთელ სოციალ-ს-
ტურ ქვეყნებში გღრ სოფლის მეურნე-
ობა ერთი მოწინავე სოფლის მეურნე-
ობათაგანია. მიწა მკორე აქვთ. სულ 16
მილიონ კაცს 5 მილიონი ჰექტარი. იწ-
დენი. რამდენიც ბელორუსისა. მაგამ
მარცვლული უკვე რესპუბლიკის გა-
რეთ გააქვთ გასაყიდად.

ალფრედი ამაყობს. ღირსეულად ამა-
ყობს მისი რესპუბლიკის მიღწევებით
სოფლის მეურნეობაში: ისევე უნაოია.
როგორც საკუთარი წარმატება. ან მის
შვილების გამარჯვება სწავლასა თუ საქ-
ვეყნო საქმიანობაში: და უნდა ეს მის
რესპუბლიკის გამოცდილება მთელმა
სოციალისტურმა ქვეყნებმა გაიგონ და
გამოიყენონ.

მანქანა კი მიჰქრის ვაიმარისაკენ...

* * *

ვაიმარი. სასტუმრო „ელეფანტა“.
გოეთეს საყვარელი სასტუმრო. აქ მო-
დიოდა იგი თავის მეგობრებთან შესახ-
ვედრად, იქდა აქ და საუბრობდა: ერთ
სიტყვით, იყო ბედნიერად. ვაიმარში
მშველზე მშვიდი საღამოა:

«Подожди немного, отдохнешь и
ты».

ფაშისზე გამარჯვების 20 წლისთა-
ზე მსოფლიოს მწერლებმა ვაიმარი ამა
მარტო გოეთეს ხსოვნის პატრესაცებად
შეარჩიეს ფორუმისათვის, ამაძედ იძი-
ტომაც, რომ აქვე, ვაიმარშია ფაშის-
ტური გერმანიის ერთ-ერთი ყველაზე
უსაშინლესი საკონცენტრაციო ბანაკი
„ბუხენვალდი“, სადაც ათი ათასობით
ადამიანი დაიღუპა. ბანაკის კოებზე წა-
ორწერა სატანული ცინიზმის: „აბბარტ
მახტ ფოი“, ისევე, როგორც „ოსვენ-
ციში“...

ასე რომ ვაიმარი, გოეთეს ქალაქი.
ფორუმისათვის შერჩეული იყო, რო-
გორც გერმანულ სულის უდიდესი
ამაღლების და შემდეგ ჩვენს ეპოქაში.
მისი ტევტობური სულის უდიდესი და

ცემის, გაველურების, დამდაბლების სი-
ზოლო

სასტუმრო „ელეფანტაში“ ტრიალ-
ბენ მსოფლიოს გამოჩენილი მწერლე-
ბი: პაბლო ნერუდა და უილიამ სარო-
იანი, ალენ მარშალი და ლუიდივი რე-
ნი, ჟიმიზ ოლდრიჯი და ლუდმილ
სტოიონოვი, ასტურიასი და მულა
რაჟ ანანდი, ანა ზეგერსი და აზიზ ნესი-
ნი, მაქს ვალტერ შულცი და ბრუნო
ფრაი, ტიმორ დერი და მარკოს ანა,
ჯაკომ დევენდტი და რომერო, ჩვენ
დელეგაციის მეთაური კონსტანტინე
ფედინი და ჩვენ: მაქსიმ ტანცი, ოლეს
გონჩარი, რაჩია ოვანესიანი და მრავა-
ლი, მრავალი კიდევ სხვა.

დიდია ცდუნება, მოუთხორო ჩვენს
მკითხველს ვაიმარის ამ ფორუმის შესა-
ხებ, უფრო ვრცლად, ვიდრე ოდესღაც,
1965 წელს ვუამბე, სათაურით: „ვაიმარის
მსოფლიო ფორუმზე“. მაგრამ მე
აქაც ვავცდებოდი ჩემი ამ მოგონების
მთავარი თემის ფარგლებს.

აღფრედ აურელამ აქტიური მონაწი-
ლეობა მიიღო ვაიმარის ფორუმის მუ-
შაობაში.*

ვაიმარიდან ისევ უკან, ბერლინისა-
კენ აღფრედ აურელას მანქანით.

ერფურტი... გოთა... აიზენახი... ვარტ-
ბურგში ღამის გათევა. ვარტბურგი დი-
დი ციხე-სიმაგრე მე-13 საუკუნის ტო-
რინგიაში. აქ თარგმნიდა ბიბლიას მარ-
ტინ ლუთერი...

7.

როგორღაც მოხდა ისე, რომ ბერლი-
ნიდან მოსკოვისაკენ გამოგზავრებისას
აღფრედ აურელას ჩვენი დელეგაციის
წევრები აღარ შეეხვედრივართ. ძალე
მოვიღე მისი 1965 წლის 15 ივნისს გა-
მოგზავნილი წერილი:

„ძვირფასო ირაკლი!
როგორ გარბის დრო! აი, უკვე მთე-
ლი თვე გავიდა მას შემდეგ, რაც ჩვენ
ერთმანეთს შეეხვდით ბერლინ-ვაიმარ-
ში!

თქვენ ძაშინ ისე ძალე დაიკარგეთ.

რომ მე ვალარ მოვასწარი ვერაქმენქაშვი
დეე მეჩვენებინა თქვენძმებს წინამძღუ-
თქვენს წასვლამდე. მაგრამ იქნებ მეც
ვარ ამაში დამნაშავე, რადგან, დაებრუ-
ნდით თუ არა ბერლინში. მე მაშინვე
ჩავერთე ჩემს ყოველგვარ საზოგადოე-
ბრივ საქმეებში.

ახლა შთაბეჭდილებები, რომლებიც
შენ ჩვენს რესპუბლიკაში ყოფნისას
დააგროვე, ალბათ უკვე „დაიწმინდ-
ნენ“. როგორია ბალანსი? რამ დასტო-
ვა ყველაზე ნათელი შთაბეჭდილება?

ჩვენ რომ აქ თქვენი წასვლის წინ
ერთმანეთი გვენახა, მე ერთ რჩევას მო-
ვცემდი, რომელსაც ახლა წერილობით
გამოთქვამ: „...მე მგონი სწორი იქნე-
ბოდა, რომ შენ აქ ნახულის შესახებ
გეამბნა თქვენი პარტიული ხელმძღვა-
ნელობისათვის, რომლებთანაც შენ ახ-
ლოს ხარ და რომელთაც აქტა „უური
სმენად“ განეითარებდადი სოციალიზმის
ახალი პრობლემებისადმი“...

...„ახლა ჩვენი ჩამოსვლის შესახებ ამ
ზაფხულზე“...

და აღფრედ აურელა კვლავ მიგზავ-
ნის თავის გეგმას საქართველოში მისი
ახალი მოგზაურობის შესახებ. „ახლა-
ნდელი გეგმის მიხედვით ჩვენ დავეშვე-
ბით სვანეთიდან ქუთაისში, 25, 26 აგვი-
სტოს და ვფიქრობთ გავფრინდეთ იქე-
დან მოსკოვში და შემდეგ ბერლინში
30 აგვისტოს...“

20/IX 65 წელს გამოგზავნილ წერი-
ლში კი მწერს:

„მაშ ასე, ჩვენ ვერ შეეხვდით ამ წე-
ლიწადში!

საქმე ისაა, რომ მე იძულებული გავ-
ხდი შემეცვალა გეგმა“... „...ახლა მე
დიდი მგზავრობის კვირბაღთან ვარ:
მე უნდა ვუძეთათურო ჩვენი სახალხო
პალატის დელეგაციას ახლო აღმოსავ-
ლეთში: ლივანი, სირია, ერაყი და თუ
შესაძლებელი შეიქნა, კუვეიტი და
იორდანია; მე მგონი მოეხვდები შენს
ნაკვალევზე — ხომ ასეა? საძწუხაროა,
რომ ამ მგზავრობის შესახებ მე ცოტა
ადრე არაფერი ვიცოდი — შენ ალბათ
შეგეძლო მოგეცა ჩემთვის წონადი რჩე-

ეები და იქნებ ადრესებიც და რეკომენდაციებიც!..“

ალფრედ აურელა მხოლოდ ერთი წლის შემდეგ ჩამოვიდა საქართველოში. იგი მოვიწვიეთ შოთა რუსთაველის იუბილეზე, 1966 წლის სექტემბერში.

ალფრედი, როგორც ჩვენ, მასპინძლები, იმ დღეებში ნამდვილად ბედნიერების ზენიტში იყო. იგი არა მარტო სტუმრად გრძნობდა თავს. არამედ მასპინძლობდა კიდევ უცხო სტუმრებს, როგორც იველი კავკასიელი, საქართველოს და ქართველი ხალხის ახლობელი კაცი.

თავის ვრცელ წერილში, რომელსაც თარიღად უზის უკვე 6 წლის 2 დეკემბერი, იგი ერთ ადგილას მწერს: „როცა შენ იდეკი პრეზიდენტის შუაგულში იმ საღამოს, საოპერო თეატრში, სადაც პოეტები ლექსებს კითხულობდნენ, შენ სავსებით ახალგაზრდად გამოიყურებოდი, მე გამივივრდა კიდევ!“

შენ მწერ, რომ ახლაც თვალწინ გიდგას ჩვენი „მრგვალი მაგიდა“ ლიკანში. მეც თვალწინ მიდგას ეს სურათი და მესმის ის ხმები (მაგალითად კარლო ლევის მტკიცე, ჭკვიანი ხმა. პოეტ სანგვინეტის რომ პასუხობდა), მაგრამ უფრო მეტად ნათელი მხედველობით და „მორალური“ შთაბეჭდილება დასტოვა სწორედ იმ პანორამამ: პრეზიდენტის გრძელი მაგიდა, თეატრში, შენ ცენტრში. შენ მაშინ იყავი ჰემშარიტად მოწოდების სიმალეზე და ხელმძღვანელობდი საღამოს (პრეზიდენტის ლირიკული ჩურჩულიდან კაცინის პათოსის ქუხილამდე. „ქალი ბანაობს მდინარეში“) და ხელმძღვანელობდი, — მე როგორც ოსტატმა, მინდა გამოვიყენო სხვა სიტყვა: წარმოვიდგინე შენი როგორც რუსთაველის დროის აბჯარასხმული რაინდი. ეს დაგმშვენებოდა შენ ისეთს, როგორც შენ ხარ ყოველ შემთხვევაში. შენ იყავი ნამდვილი და გონიერი მასპინძელი მთელი ამ დღესასწაულისა“.

ვიცი, ამ ადგილის აქ მოტანას ჩემგან თავმდაბლობა აქლია, მაგრამ ჩემს ასაკში კაცს, ალბათ, ესეც ეპატიება:

ახლა მე არაერთი აბჯარა მშვენდება: ეს ყოველივე წარსულს ეკუთვნის.

* * *

ხევსურეთში ელფრიდას საფლავზე მისვლის პრობლემა ალფრედ აურელას და მისი ოჯახის წინაშე ყოველ წელიწადს იდგა ხოლმე, 1958 წლიდან მოყოლებული. 1967 წლის დასაწყისში ზედზედ სამი წერილი მივიღე მისგან. ამ ამონაწერები იმ ვრცელი წერილებიდან:

9. III. 67.

ძვირფასო ირაკლი!

ისევ გაწუხებ, ისევ თავს გაბეზრებ, ნუ შემრისხავ, არამედ პირიქით, დამეხმარე. უბრალო საქმეა — მაგრამ არა იოლად გადასატრელი.

როგორც წინა წერილიდან გახსოვს, ჩვენ ვეზადებით ხევსურეთში წასასვლელად ელფრიდას საფლავზე და აქედან აღმოსავლეთ ხევსურეთით (შატილი, მუკო, არდოთი) აღმოსავლეთის მიმართულებით, ე. ი. პირიქითული ალაზნის ხეობაში“...

და შემდეგ ისევ გეგმები: პიოქეთი ხევსურეთიდან პირაქით ხევსურეთში, ქვემო თუშეთიდან — ზემო თუშეთში... სულ ერთი კვირის შემდეგ:

„15. III. 67.

ძვირფასო ირაკლი!

ისევ გაბეზრებ თავს (ვიმედოვნებ, რომ შენ მიიღე ჩემი წერილი, სადაც მე გწერდი ჩვენს საზაფხულო გეგმებზე, თუ არ მივიღია, მე ვიმეორებ: ჩვენ იელისის ბოლოსთვის, ვეზადებით ხევსურეთისაკენ ელფრიდას საფლავზე: (აგერ 10 წელი გავიდა და ეს ჩემთვის ალბათ იქნება გამოსათხოვარი კოხტი). იქიდან ჩვენ ისევ გავივლით აღმოსავლეთ ხევსურეთზე (შატილი, მუკო, არდოთი), თუ მოვახერხებთ გადავალთ ზემო თუშეთში პირიქითული ალაზნის ხეობაში...“

და ასე შემდეგ. ზუსტი გეგმები ხევსურეთისაკენ, თუშეთისაკენ, ალაზნის ხეობებში...

სულ ერთი თვის შემდეგ:

„ყრილობის მე-4 დღე. 20. IV. 67.
ძვირფასო ირაკლი!

გწერ ამ წერილს ჩვენი VII პარტიული ყრილობის პრეზიდიუმიდან. იმედი მაქვს, რომ შენ ზუსტად მიცნობ მე ამ ღია ბარათის მეორე მხარეზე. მე ვზივარ იქ. საითაც უჩვენებს ისრის მახვილი ბოლო.

გუშინ მეტად საინტერესო სიტყვით გამოვიდა აზხ. ბრეჟნევი.

მოუთმენლად ველი შენგან ჩემს შეკითხვებზე პასუხს, თუშეთის (პირიქითული ალაზნის ხეობისა და სოფ. ფარსპის შესახებ. მოკითხვა შენ და შენიახებს!

„აღფრედ“.

ღია ბარათის მეორე მხარეს მოთავსებულია გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის ერთიანი სოციალისტური პარტიის VII ყრილობის პრეზიდიუმი, სადაც პირველ რიგში ზის აღფრედ კურელა, რასაკვირველია, მისი ცნობა ამ მრავალრიცხოვან პრეზიდიუმიში, ასეთ პატარა სურათზე შეუძლებელი იქნებოდა „ისრის მახვილი ბოლოს“ გარეშე.

შემდგომ წერილებში, რომელთაც უანასკნელ თარიღად უზის 1968 წელი. იგი ერთგან მაცნობებს, რომ ბიჭ-

ვინთაში მოდის რამდენიმე წელიწადი ჩრდილოეთ-კავკასიიდან.

მოივლის ჩეგემის ხეობას, იქაურ მყინვარებს და შემდეგ გადმოვა აფხაზეთში. ბიჭვინთაში იგი აგვისტოში ეწევა კონსტანტინე გამსახურდიას და იცის რა, რომ ამ დროს მეც ხშირად ვისვენებ ხოლმე იქ: „ვიქნებოდით დიდად მოხარული. ერთმანეთს იქ შევხედროდით...“ მეორეგან იგი ახალ წელს მილოცავს მთელ ოჯახთან ერთად.

ჩემს დომხალ არქივში გერჩერობით შემდგომ წერილებს ვერ მივაგენი. მეც ამეამად ამ მცირე მოგონებით, მოწიწებით წარვდგები ჩემი ძვირფასი გერმანელი მეგობრის წმინდა ხსოვნის. მისი ოჯახისა და გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის სამხატვრო აკადემიის „აღფრედ კურელას ფონდის“ წინაშე.

აღფრედ კურელას საფლავზე, მის სამარის ქვას, რომელსაც ალბათ ეწერება: „აღფრედ კურელა. გამოჩენილი გერმანელი ანტიფაშისტის, მწერალი და საზოგადო მოღვაწე“. მეც ჩემს სიტყვებს მივაწერდი: „შორეული საქართველოს მთებზე უსაზღვროდ შეევარებული კაცი“.

მართალი ვიხნი

ფანტაზია რომ განუზომლად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მხატვრულ შემოქმედებაში. ეს ანბანური ჭეშმარიტებაა, არც ის იწვევს დავაა, რომ მწერლისათვის, მისი ნაწარმოების წარბეჭებისათვის გადაწყვეტი ფაქტორის როლს აქტორის პირადი გამოკვლევა ასრულებს. მწერალი უმეტეს შემთხვევაში მოვეითხრობა იმაზე, რაც თავისი თვლით უნახავს, რაც პირადად განუცდია, რას მოწმეე და მონაწილეე თითონ უყოფია. უმთავრო შთაბეჭდილება მუდამ სოკოქლით, მძლავრი ემოციით, ქმედითი ძალით აღვსება ნაწარმოებს. აქტორს, რომელსაც პვეერი განუცდია, ბევრი ემოგზაურობია, მრავალი აღმინახი ჭირა და ლხინი შესწრება და არაოდეა ვიწრო ნაქვეში გამოკვტილ არ ექობეოია — სათქმელი არასოდეს არ დაეღუეა.

ამ კობა ზნის წინათ „საბჭოთა საქართველოში“ გამოსკა ლევან ზანდრაყას მოთხრობების კრებული, რომელსაც „მოკრძალული მოწმეე“ ეწოდება. მოთხრობების ავტორს ბედმა არგუნა დამადებელიყო ჩინეთის ქალაქ ხარბინში და იქ გაეტარებინა არც ისე გასახარული ბავშვობა და ქაბეუობა. განეყადა ამ თავისებური, ათას ენაზე შეტყველი, ახმარებული უზარმაზარი ქალაქის მაქისცება. ხარბინში მუდამ სავსე იყო გამომწვეწილი ხალხით; ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ ეს ქალაქი იქცა რუსული თეთრი ემიგრაციის ერთ-ერთ ცენტრად: 1932-1945 წლებში ხარბინი დამურობილი ჰქონდათ იაპონელ მილიტარისტებს, 1945 წელს ქალაქი გაანთავსო სრული საბჭოთა არმიამ და დაუბოენა ჩინეთს. ამ წლებში მანძილზე რაღა არ ნახა ხარბინში, ვინ არ მოიყარა თავი აქ! აქ შეხედებოდიოთ მსოფლიოს სხედაბაჯა ქვეყნიდან ჩამოსულ პოლიტიკურ მოღვაწეებს, მწერლებს, რომლებიც ვერ აგვეს თავიანთ საშობლოში, შეუღებებს, რომლებმაც თავიანთი ტანტები დაკარგეს. დამლომატებს, ევრონალისტებს, მსახობებს; ამა მიუმატეთ მრავალი ექობელი ტურისტი და მოგზაური, რომლებიც მუდამ აწუდებოდნენ ამ ტიპიური აზიური ეგზოტიკით აღსავსე ქალაქს.

წიგნის ავტორი ასე მოგვითხრობს ხარბინზე: „საუკუნის დამაწყისში ხარბინი, აღბათ ვოთაღოთი განუწორობელი ქალაქი იყო მთელ

დედამიწის ზურგზე. იგი ჩინეთის მიწა-წყალზე რუსებმა ააშენეს, როცა აღმოსავლეთ ჩინეთის რკინიგზა გაავადათ. ქალაქს შერეული ადმინისტრაცია განავებდა: ერთი — ჩინელი მთავარმართებლის, ძველმანჭერიელი ტიპის რომელიღაც გენერლის სახით, რომელიც ფაქტიურად პეკინის იმპერატორს ექვემდებარებოდა; მეორე — რუსეთის პეფის ნაკვლის სახით წარმოდგენილი მთავრობა, რომელი იულისდიქცია ფორმალურად რკინიგზის სახით იასულერებოდა. მაგრამ სინამდვილეში მთელ ჩრდილოეთ მანჭერიანზე ერკვლებოდა.

ხარბინის მოსახლეობა მალზე კრული იყო ადგილობრივ ჩინელებთან ერთად ქალაქში რუსეთის ერკველი იმპერიის თითქმის ვველა კოო წარმომადგენლები ქობრობდნენ: ექობნელები, პოლონელები, ქართველები, ებოაელები, სომხები, თათრები, ძალზე ბევრი ქაოთეობა გუნდა ხაობინში განსაკუთრებით 1905-1906 წლებში. ესენი საქართველოდან ამ ოვეოლტკური ააქმინანობისათვის ივენენ გამომსახლებელნი, ამ არადა ხელისუფლების რეპრესიებს გაოიღებელნი, თავისი ხეობით, დროებით დამეიდრებულევენ აქ. — ეფრო კი მანჭრიაში, მოსახლეობა აქ ლადა ცხოვრობდა, საამუშაოს თებნა არ ეხდებოდა. სამუშაო თავად ეებდა მათ.

ქართველებმა, რომელთა ერთ-ერთი დანახალიათებული თვისება მშობლიური მხაოიადში სიუვაოელი და თავისი ხალხია ტოადიციების ერთფელეობა. აქაქ, სამშობლოსაგან მოშორებით, შეინახუნენ და ერთფელნი დაონენ თავიანთი ზეე-ჩვეულებებისა.

არ ამ გაოემოკეაში იზოდებოდა ლევანი, ის, რასაც მწერალი ექობრი ქაოთეულების შესახებ ამბობს, დანახალიათებული იყო, პირველ რიგში, ლევან ზანდრაყას ოქანისათვის, ეს იყო პატრიოტული ოქანი. სათან ლევანი აალიტერატურო ასპარეზზე გამოვიდოდა და ოთხობობებს წეროდა დაიწეებდა. მან საფუოხალი მოღვაწეობის საქმოდ ხანგოლიოეე გზა გაიოა. ათეული წლებით განმავლობაში იგი უეშაობდა ხაოიონში გახეთის კოუსპონდენტად. სადაც ეხოკოების დიდი გამოკვდილება შეიბინა და თველი ამ წლებში განმავლობაში მას თან სდედა. ოქნება საქაოთეე-

საქართველო
საბჭოთაო

ლოზე, ოქნება სამშობლოზე და ეს ნოსტალგიური განწყობილებები ნათლად გამოჩნდა მის მოთხოვნებში. მას აღარ შეეძლო ექსოვია უცხო ცის ქვეშ: ბავშვობიას ვინ მოსთვლის რამდენჯერ მოესმენია მას მამისაგან საქართველოს პუნებასა და ხალხის ქებათაქება. მისი წარმტაკი ისტორიის ეპიზოდები, შორეულ აზიის მიწაწყაზე გადაკარგულ ქაბუქს მუდამ ჩავსმობდა უფრო მშობლიური მიწის სახილი და ამიტომ მოაშურა კიდევ საუფარველ სამშობლოს და ჩადგა ქართველ მწერალთა რიგებში უბნაურად და მორკნალებულად.

როგორც ზემოთ უკვე ვთქვით, ბევრი რამ ქონდა სათქმელი ლევან ზაინდრავას, და ეს სათქმელი ფრად დამაინტერესებელი, დრამატული, ღრმა შინაარსით იყო აღაჯეს. ამ მხრივ საინტერესოა თუნდაც მოთხრობა „ინტერისტი“, სადა აღწერილია ომიამდგომლობრივი ამაზი ობა შესახებ, თუ როგორ ზედება საატრინომი ქართველი ახალგაზრდა მექნიერი ვიორგი გერმანულ დოქტორა ჰაინც ჰასელს, რომელიც ტერიტორია საგზერით ჩამოსულა მოსკოვში. ეს მათი მეორე შეხვედრაა ნოველის სიუჟეტს ფრად საინტერესო ამბავი უდევს საფუძვლად, რომელიც მძაფრ შთაბეჭდილებას ახდენს მკითხველზე. პირველად ისინი შეხვდნენ ერთმანეთს 1942 წელს, როცა დონზე და ვოლგაზე წყდებოდა კაპობრიობის მოძალის ბელი. ამ ამკვლობა-საფრთხილო ბრძოლის დროს ისინი მათიოპირე ბანაკებში იყვნენ, ისინი მტოეზი იყვნენ და მტრებად დარჩნენ.

ლევან ზაინდრავას მოთხოობებიან პერსონაჟები აზიან ზარბეული და შანხელი ქართველები, აგრეთვე ჩინელი და იაპონელი დარბიან ადამიანები, რომლებიც ლუბან-ჰაურის სომონელად მიმოფანტულან აზიასა და ევროპის ქვეყნებში. აქ თქვენ შეხვდებით მეფის ხელისუფლებას მეო კაკობიზებულ დავით ნიგარაძეს, რომელიც პატრიობიდან გათავისუფლებას შემდეგ ქართველი კოლონიის ავლანაზიზი წევრი გახდებდა. ნიგარაძე გულთბილი, უველას დამბმარე ადამიანია. მწერალმა შესძლო შესანიშნავად გადმოეცა ქართველი კაცის ხასიათი, შეგობიოსადმი თვდადება და ვაჟაკობა.

ლევან ზაინდრავა გვიჩატავს გმირული სულის ადამიანებს, რომელნიც თვადებებით იღწვიან მომეტა, საყთილდღოდ, განა შეიძლება ადულელებლად წყაითბო კრებულში მოთაყებულ მოთხოობა „ანდოობი“. ლევან ზაინდრავამ შეგვაყვასა გამოცდილი და პატიოსანი ექიმი, გვიჩვენა მისი ადამიანური და კეთილშობილი ბუნება, ოდესღაც პრიფესორის ყაფარობეს მძიმე ოპიუსია გუყუთებითა რეკლავისტ სტეფანე ჩუკინისათვის და სიყვლილსაგან უხსნია, დარწყო სამაძულო ოპი, სტეფანე ჩუკინის ფრონტზე გზავნიან. სადაც ეფრეიტორად განაშწესებენ და მათი კინისათვის ორდებებით დააჭილდოე-

ბენ, მძიმედ დაჭრილი ფრონტად, რომელიც ბრუნდება და მას ჰოსპიტალში ათავსებენ. ამპერაკობა პრილობა ჩუკინისათვის სასაყვდლო აღმოჩნდა და როდესაც გარდაეკვლა მსკინებში ქალღიდი უპივეს, რომელშიც ელრბა მადლიობას უხდიდა ქართველ ექიმს, რომლის მადლიანმა ხელმა მას ოდესღაც სიცოცხლე აჩუქა ასეთი დიდი ნდობით. დიდი სიყვარულით და პატივისცემითაა გააქმოსილი მადელილი კოქობა ექიმი, რომელიც ზრუნავს ადამიანის სიცოცხლეზე, მის განმრავლობაზე.

ლევან ზაინდრავა მართალი საღებავებით გვიჩატავს პატიმრის მდგომარეობას ბურევეზოულ ქვეყნებში. მოახრობა „არაებითად მოსველი შეკვილია“ თვალწინ წარმოვიდგენს პატიმრობის ვილბერტის გაჭირვების სურათს. მის უბანუასა და წამებებს, ავეიწერს ჭრბისა და მისი ტუელის ადრანქულ სახეებს. მათ სჯობი ოფანი ქვინდათ, მაგრამ ეს ბედნიერება ჩამოკლე გამოდგა — ჭონი დაამატებოეს და უბანოდ ტიტოეს მისი ოპი შეილი, ხოლო უქმროდ დახლგაზრდა მუნდლეა.

ლევან ზაინდრავა თავის მოთხოობებსა და ნოველებში გვიჩატავს კეთილსა და სამშობლო მოთაყარულე ადამიანებს: ამ მხრივ აღსანიშნავია მისი მოთხოობა „პერანეტემ მობილე“, რომელიც უფოადლებას იქვეს თავისი ფილოსოფიური გააზრებით, ნაჭარბობებს მობიარე ეოვენილ ფონზე იმლება და დამწრობისა ღრმა ტუილილებით და განკლებით, მოთხოობისა მთავროგმარი ორლანდიის ამოიის განაწავლელი ოფიკური, რომელსაც აწუხებს თავიარ სამშობლოს ბელი. ამ მოთხოობაზე ჩვენ განზობ საგანდებოდ გვინდა შევაჩეროთ მკითხველს უფოადლება, გახტებით უოველოდ იტყობინებოეს, თუ რა საშინელ მტეკობას ჩადიან ინგლისელი ბატონები ჩრდილოეთ ორლანდიაში, და ეს მოთხოობაც ასე ცოცხლად უბნაურება ოლსტერის აბებებს, თითქოს დღეს დაწერიოს იგი ავტოოა, არ რა ამბობს ირლანდიელი მათორი ინგლისელ დამპყრობლებზე:

— ინგლისელებზე საშობი ვინ უნდა იყოს ჩვეთვის? ალიან არ ეპიტრავებთ ჩვენი უნიშროება? ასე კეთილები რომ იყვნენ, საიდან უმოვიდნენ, აქით წყაიდოდნენ...

თანამოსაუბრე ეუბნება ირლანდიელ ხაიოოს: — ინგლისელები ფოჭობენ, რომ მათი უოფისა ირლანდიაში აუკლებულია ოქვათოვე საყუთარი უნიშროებითისათვის.

— რა უეებება მაგ საკითხს, ხალხობს ოფიკერი. — მე ვიძეოობ, უველახ დიდი საფრთხე ჩვენ ინგლისელთაგან გვეტეკობა ასე დამპყრობელი ჩვენ არ გვიჩანებს, თოოვი თანროგობრედ დავიკავდით, გასაქარია, ჩვენი მავიერ სხვებმა ოატომ უნდ, გაღაწევილი ჩვეი ბელი, ვისი რა საყნა რა ამონ ჩვეთოეა, კარგი და რა — ცუდი? გან, საყუთარ სახლში აქი...

თქმის უფლება არა გვაქვს: არ გვირბა, ბატონო, თქვენი სიყვითე, ჩვენი კუდი გვიჩვენებია-თქო? — თანამოსაუბრე არ ქრება და ყველა მიმართავს ირანდელი პატრიარქს:

— ბრიტანეთის იმპერიის უმეზროება მოითხოვს, რომ ირანდია მის შემადგენლობაში იყოს.

ირანდელიშა ირიბად გადახდა და დამკინად უთხრა:

— ეს თქვენი დსკვნა არ არის, ძველი სიზღერაა. ახა, ისტორიაში თუ გვევლება ასეთი აგრესორი, რომელიც სხვისი მიწის დაპყრობას პირისპირ აცხადებს. სხვისას ვიპყრობ. იმიტომ, რომ ძალა მაქვსო. დამპყრობელი ვარო აგრესორი რეო ყოველთვის პოულობენ ათათაფო მიხეზა უფრო ზნობად აცხადებენ: ეს ტერორიო: თავდაკვისათვის გვიკიდებო. ასეთი გახცხადებუ: მიღებულა: თქვენს ტერიტორიაზე იმიტომ შემოვიყვანებ ვარო, რომ სხვებმა არ დაგვაროინო. ისტორია გვიჩვენებს, როცა ქვეყანა-მამყვრპლი თავს აღწევდ დაუპატიებელ კეთილშობილებებს, რივეც მხარე მშვენივრად იღებდა უფრო-მხეთოდ ისე უნდა აცხოვრო, რომ სხვის სიკეთეზე თვალი არ გრჩებოდეს კიდევ ამ უმადება-განათავსუფლება? უუვართ, კი არ გიპყრობენ, თურომ განათავსუფლებებს, საკითხავია — ვიკან? რიკან? დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისაგან?"

ყოველი სიტყვა ამ საუბრიდან შეუძრავნი იყვნენ ირანდელის მთავრობის დღევანდელ მთავრობას. თუ როგორ მხეცურად აწამებენ მათი ქარისკაცები და პოლიციელები აწამებულ ირანდელელებს.

ერთი სიტყვით, ეს მოთხოვნა ძალზე აქტუალურია და სადღეისოა. ასევე, საინტერესოა ნაწარმოებია „ორნი ტანზე“, „თვევის ვერტალის ფერი ქოკლი“, „მეზობელი“ და სხვ. კრებულში მოთავსებული ყველა მოთხრობა, უაწუროლა: ქეშეპირტი შემოქმედის მიერ, რომელსაც ამ ქვეყნად ბევრი უნახავს და ბევრი გახეცხლა.

ლევან ზაინდრავას მოთხრობებისა და იოველებიანი ვიწარო მშვიდი, კეთილშობილი და გამტანი ადამიანები არიან.

ეს ჩემი პატარა რეკენია, მიხდა რეკენი ასეთი რიხის სიტყვებით დავამთავრო:

„მწიროს გზა და ყველა მისი ბილა ვაწყოლა ლე წიგნია. — წიგნო, რე ვაფაროთ ამ წიგნზე, მისივესალები ამ მათთან და პატრონსა წიგნსა, რომელმაც როგორც ყოველმა პატრონსაწამა წიგნსმა, ეს დსაღიერზე დასთებულ კოკონს, ბი გვიჩრობა უნდა გასწიოთ, რათა წიგნსა და მწილიშვილს უწინამძღვროს და, როგორც ვიღო პიეტე ამბობდა, გზა საველი გუდადვოლს.“

ალექსანდრე სიბოძე

ვაინახური პოეზიის მცირე ანთოლოგია

ჩვენური და ინგუშური ენები განუყოფელია იბერულ-კავასიურ ენათა ვინახურ ჯგუფს. ჩვენური და ინგუშური ლიტერატურა — დიდი ოქტომბრის პირში: ეს ლიტერატურა აღმოუქმდა და გაიფორჩნა ჩვენი ასუენის რიკან წლებში. როგორც ყველა ხალხის მწიროლობის, ისე ვინახური პოეზიის სათავეებიც უშუალოდ ფოლკლორიდან მოდის. ამიტომ მიხდა, რომ პირველი ჩვენური და ინგუშური მწიროლები ხალხური ზემოხსენებულების შემკრებლები და პოეზი-ლარიხატოვები იყვნენ. მათ მოჰყვნენ შესანიშნავი პოეტები და პოეზიკოსები, რომელთა ნაწარმოებებში მათლად აისახა თავიანთი ხალხის ცხოვრება, მათი ტრადიციები, მათი სულიერი სამყარო, რომელიც დსამბიოდან გამსველელი იყო გმირული სულსუფებით და შეძართებით. ეს პოეზია მკითხველში ნერგავდა და განამტკიცებდა შრომისადმი სიყვარულს, პატრიოტიზმს და თავისუფლებისადმი დაუცხრომელ ტოფო-

ელს. ჩვენური და ინგუშური მწიროლი შემოქმედების თემატიკა, იმევე დროს, ფოლკლორული რიკა ისინი წიგნს სამოქალაქო რიზე, ხედილი კავასიაში რომ ბობოქრობდა, მწიროს დიდ საამბელო რიზე და ჩვეის გმიოულ ზეფოქ-ოდებზე. ჩვენური და ინგუშური ენებზე თაოგინილი, რომეც ხალხების ლიტერატურის ასუეთიყო მიღეს, მათ შორის, რესათაველის, პეშეიოს, გოკოსასულ გამხატოვის და სხვათა მწიროებები.

შესანიშნავი თაოახობა გათიჩიია „საკადულმა“, რომელმაც ჩვენური მწიროლების დასამოქციით შეადგინა ვინახური პოეზიის მკიოე ანთოლოგია, ლექსები თარგმნა პოეტებს თეიერო: ამბეულაშვილმა, მთაგამეისი ასახელილად უნდა ითქვას, რომ ამ საამბეისმგებელი და რხული საჭმისათვის მას ყოგად გუფოთმეცია თავი კი ქართულ ენაზე ათეატეკელებო. ჩვენი ამბე კავასიის ხალხებში მომბიბეღელი, და ღონისწინარისანი პოეზიის მიმეშები.

კრებულში გამოქვეყნებულია ქვრ ძველი ფოლკლორის მარგალიტები, მერე ხეთი სახალხო მთქმელისა და თქვაშეთი გამოჩენილი პოეტის ნაწარმოებები, ასე თანდათან შეზყავს ამ წიგნს მკითხველი იმ საინტერესო სამუხარამოში, რომელსაც ვაინახური პოეზია ეწოდება და რომელიც ნათლად გამოხატავს კავკასიის მთიანეთის მკვიდრთა პერიოკულ ტრადიციებს. არის ვაყაკობისა, ურთიერთგატანის, ქალისადმი რაინდული პატივისცემის ტრადიციები, რომელიც მუდამ ძლიერი აყო ჩვენთა შორის და რომელსაც სხვათა შორის, ნათელი გამოხატულება ჰქონდა ქართულ მწერლობაში; დიდმა ქართულმა პროზაიკოსმა ალ. ყაზბეგმა უცვლად მიიღო უმღერა ჩვენნი ვაყაკის სიმამაკეა და ჩვენნი ქალის სიტრფე-სილამაზეს. მიხევე ვაყის სატრფო ულისო ზომ ჩვენთა ნაიბის — ანზორ ჩერბიის ქალიშვილია („ელისო“), ხოლო „მამია შაკელში“ ყაზბეგმა დახატა მამიკ ჩვენები, თავგამეტებით რომ ებრძვიან დამჩავრელებს.

ხალხური მთქმელები, წარმოდგენილი ამ კრებულში, მოგვიხიბრობენ კავკასიის მთიელთა ყოფაზე, ადამიანურ სიხარულზე თუ წუხილზე. წუთისოფლის განსაკუთრებული შესანიშნავი ლექსია „დედის მწებარება“, რომელიც მძლავრად შეძრავს და უდიდეს ტკივილებს განაკვირებებს მკითხველის სულს. ამ დაჩატულია დედა, გულმოკლული რომ დაიარება უცხო ქვეყნის მინდორ-ველებზე და დაეძებს დაყარული შვილი საფლავს. იყვევა, რომ მისი შვილი — ახალგაზრდა მუხლავური დაღუბულა საშობლოს დასაკადვ გამაღებულ სახლავო ბრძოლაში; ახლა მას სიხანავ მარადი ძილით „ღურჩი ზღვის ფსევრზე“:

იმის ხანმღვე გვამს ანანებს
ზღვა თვის ძლაშე ტაღლით,
ცის ფრინველები მძინარეს
ნანას უმღერენ ძაღლით.

შესანიშნავია ხალხური ლექსი „იჩაში“. ბუნების ეს უნახყო შვილი ასახულია როგორც მთისაფარი, უმწიო არსება, რომელსაც ვველა ემტარება, მას კი მხოლოდ სიყვარული სწევრია. აქვეა ძალზე საინტერესო ლექსი „სხელი ხარ, ტყვიავ“, რომელიც უერთდლება იქნეს იმ მხრივაც, რომ ქვრ იყვე დიდმა რესმა მწერალმა. ლევ ტოლსტოიმ გამოამხუერა პირველად თავის შესანიშნავ მოთხრობაში „საქი-მერატში“ (იხ. ლ. ტოლსტოი, ი. კომად, ტ. 14, მოსკოვი, 1964 წლის გამოკემა, „საქი-მერატი“, თავი XX, 119). ჯანგულაშვილის თარგამანში ვკითხულობთ

სხელი ხარ, ტყვიავ,
და სიკვდილი დაგვევაბა თანა,
მაგრამ ერთგული ჩემი მონა

არ იყავ განა?
შავო მიწო, ნუთო მკერდზე
შენ დამყვარები?
მაგრამ განა მე არ გთოლავდი
სენის ფეხებით?
პოი, სიკვდილო, რა ცივი ხარ,
ჩარავ ბოროტი,
მაგრამ მე შენი მბობანებელი
ვიყავ ზოლომდი,
სხუელს ნადავლად მივეცემ მიწას,
შავს თუ აყალოს,
მაგრამ სულს ჩემსას შენ მიიღებს,
ყო მალალო!

ლ. ტოლსტოის მოთხრობაში ამ სიმღერას მღერის საქი-მერატის ნუქერი ხანფი, აღსანიშნავია კიდევ ერთი დეტალი: ლექსის ტოლსტოისუფლი ტექსტი სამ ნაწილად შეიკავს. ამ თარგმნილია მხოლოდ მესამე ნაწილი. გარდა ამისა, განა საინტერესო არ არის აად და ვისგან ჩაიწერა ეს გენიალური ლექსი ლ. ტოლსტოიმ. მაგრამ ამის კვლევა თავი ჩვენნი ფოლკლორისტების საქმეა.

წიგნში უხვად არის წარმოდგენილი როგორც ჩვენნი (ბოლქან ანზორავა, შაბ არსანფაევი, რაიაა ახმეტოვა, ნურდინ მუხაევი, ხანსალომდ უდილოვი, არბი მამაკაევი და სხვ.), იყ ინტეში პოეტებიც (ხანსატ ოსმევი, სიიდ ჩახკევი, საქი ბეკირ მულათოევი და სხვ.); მათი თემატიკაც ხშირად ნაწობია. ამ გვხვდება სახელები, თერგი, ყაზბეგი, მათი მიმდებარე მიდამოები, ერთი სიტყვით, თემატიკის მხოლოდ მათ ბევრი სეგრითი აქვთ ქართულთან ჩვენნი პოეტები უმღერან რესთაველს, საქართველოს. მამომეტ სიყავევი ლექსში „სიმღერა საქართველოზე“ მთვარულით გვიხატავს ჩვენი საშობლოს სილამაზეს, ჩვენი ხალხის გმიოულ შიომასა და უპაღლო სტუმართმოყვარობას. პოეტი მოგვითხრობს, რომ ბავშობისას დედა უმბობდა თვალწამატ საქართველოზე, ძია შესანიშნავ ხალხზე, მის გამოჩენილ ადამიანებზე.

კი არ ამბობდა, მღეროდა დედა,
ღრმა მუოკნებზე ვუსწენდი ღელეოთ,
ღღესა მს სიმღერას ხორცმუსხმულს ვხვდავი
და საქართველოს დიდებია კმღერი.

„ვანანების სიმღერა“ კიდევ უფრო ამდიდრებს ჩვენს წარმოდგენას მოძმე ხალხის ცხოვრებაზე, მის ფოლკლორსა და ლიტერატურაზე. ეს წიგნი აუკლებლად დააინტერესება მკითხველს უფრო ახლოს გაეჩნოს ვანანების ყოფას ამ ჩვენს მველ მუხობლებს და ძველ მეგობრებს. რომელთა სახელიც არავრთულ იხსენებოდა ქართულ მწერლობაში. შესანიშნავი ანდაზა აქია ჩვენს ხალხს — ძველ სიყვარულს მეთი ძალაქვს და მას ადვილად არ ივიწყებენი. კეშმარიტად ასეა!

6.30 / 141

3360 80 333.

0690360
28228

„МН А Т О Б И“

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ГРУЗИИ